
UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 12 07 25 07 024 8

ספר

זכרון ברית לראשונים

המכיל

כתבי יד עתיקי ימים אשר היו גנוזים בבית עקד ספרים שונים, ואשר לא עלו על מכבש הדפוס מעולם

מאת רבנו יעקב הגוזר ובנו רבנו גרשם הגוזר

וכמה ענינים המובאים שם מספר שכל טוב על התורה. וכמה פסקי הלכות ודרשות מכמה גאונים שבימיו וקודם לו

עם

באר יעקב

והוא מראה מקומות מתנ״ך, ש״ס בבלי וירושלמי, מדרש רבה ותנחומא וילקוטים, מדרש שוחר טוב, מדרש חזית, פסיקתא רבתי וזוטרתא, מכילתא, ספרא, ספרי, זוהר גדול וזוהר חדש, ופסקי הלכות מכל ראשונים והאחרונים. ובאו בו דברים רבים מכמה ספרי חכמה, וכמה מאות שו״ת, והרבה ענינים מכתבי עת שונים.

לקטתי ואספתי אותם דבר דבור על אפניו

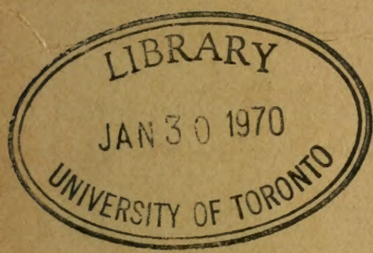
אנכי

יעקב בן לאא״מ מוהר״ר מרדכי סג״ל גלאסבערג

שו״ב דק״ק ברלין ומוהל מומחה.

ברלין, תרנ״ב.

בדפוס צבי הירש בר׳ יצחק איטצקאווסקי.

זאת לדעת, אשר בכל מקום שנמצא בספרי מלת גוי, עכו״ם, נכרי וכיוצא כונתנו על האומות הקדמונים שהיו עובדי אלילים ואהבת אדם רחקה מהם כמ״ש באר הגולה על ש״ע חו״מ סימן תכ״ה סעיף ה׳ אות ש׳ ורמ״א א״ח סימן קנ״ו בהגה ור״ע ותוי״ט על משנה ב׳ פ״א דע״ז. לא כאלה חלק הגוים אשר אנחנו מתגוררים ביניהם אשר זיק אהבת אדם נוססה בקרב לבבם ויראת ה׳ בקרבם, עלינו המצוה לאהבם ולרחמם ולקרבם ולהתפלל בשלומם כמו על א׳ מאחינו עם ישראל ועי׳ מעשי ה׳ על סדר הגדה בפסוק שפוך חמתך על הגוים אשר לא ידעוך וכו׳ ועי׳ בקורת כללית בסדור הגיון לב ענין זה באריכות.

Sichron B'rith Larischonim.

Die rituelle Circumcision.

Band I.

Die Vorschriften und religiösen Gebräuche der Beschneidung

nach talmudischen und späteren rabbinischen Quellen bearbeitet,

in vier Abtheilungen:

I.

Ein unedirtes Werk über die Beschneidung von R. Jacob Hagoser (XII. Jahrhundert) nach der einzigen Handschrift aus der Hamburger Stadtbibliothek.

II.

Ein ähnliches Werk von R. Gerson Hagoser (Sohn des Vorigen) nach der einzigen Handschrift aus der Privat-Bibliothek des Herrn J. S. Halberstam in Bielitz (Oesterreich).

III.

Supplement in 17 Capiteln, enthaltend verschiedene, die Beschneidung betreffende Gegenstände, vom Herausgeber.

IV.

Auszug aus einem grösseren unedierten Werke über Jore Dea, gen. Chamude Daniel enthaltend scharfsinnige Erläuterungen über einzelne die Beschneidung betreffende Vorschriften. Edirt und mit Anmerkungen versehen von R. Z. Beirak in Wilna.

Nebst

Quellenangabe, erläuternden und den Inhalt der Texte mit Benutzung des gesammten rabbinischen Schriftthums vielfach erweiternden Anmerkungen (zu I u. II) unter dem Titel **Beer Jacob**.

Von

A. J. Glassberg,

Schächter bei der jüdischen Gemeinde zu Berlin und praktischem Mohel.

BERLIN 1892.

Druck von H. Itzkowski, Gr. Hamburgerstr. 18-19.

אקריב שי למורה!

Sr. Ehrwürden

Herrn Dr. Ungerleider

Rabbiner der jüdischen Gemeinde zu Berlin

zu seinem 59. Geburtstage

am 21. Elul 5652.

Gewidmet in Verehrung und Ergebenheit

vom Verfasser.

בלתי מלומדים למען לא יבולע להם. לכן נגשתי אל המלאכה הזאת, ושמתי לילות כימים, ולא נתתי מרגוע לנפשי ומנוח לרוחי עד אשר כליתי מלאכתי מלאכת הקודש. אמנם ידעתי כי יש גדולים וטובים ממני אשר קטנם עבה ממתני ואשר להם נאוה מלאכת הקודש הנזכרת, אך בראותי כי אין איש שם לזה את לבו אמרתי „במקום שאין אנשים השתדל להיות איש".

נא אל תדמה בנפשך קורא נעים, כי דבר נקל הוא לערוך ספר כזה. הנה סהדי במרומים כי כמה שנים יגעתי ועמלתי רק לחפש אחרי מטמונים בשו"ת ובשאר ספרים וכתבי יד שונים ובספרי חכמי אומות העולם, ועל כמה אלפים ספרים שמתי עין עליהם לחפש ולמצוא איזה דבר השייך לענין מילה, וגם לא חסתי על הוני ואוני לחקור ולדרוש אחרי כ"י מבתי עקד הספרים הגדולים המדברים בענין מילה.

ולטוב יזכרו שמות החכמים אשר תמכו בידי למען אוכל להוציא את הדבר הזה לפעולות ידים והם:

הרב החכם השלם והמפורסם אביר הסופרים ד"ר משה שטיינשניידער נ"י.

הרב החכם השלם המפורסם ד"ר יואל מיללער כ"ץ מורה בבית מדרש הגבוה לחכמת ישראל אשר פה.

הרב החכם השלם המופרסם ד"ר אברהם בערלינער נ"י מורה בבית מדרש הרבנים אשר פה והבר נכבד לחברת מקיצי נרדמים.

הרב החכם המפורסם ורופא מובהק ד"ר מיכאל בן דוב ראויצקי נ"י.

הרב החכם השלם הג' המפורסם מוה' רפאל נתן נטע ראבינאוויטץ דק"ק מינכען ז"ל.

עתה קורא נכבד! אנהגך אביאך אל פנים המחברת ותראה את פעולתי, באיזה אופן עלתה בידי להוציא ספר ענק כזה.

את ספרי חלקתי לשני חלקים חלק עברי וחלק אשכנזי והוא חלק המדעי.

חלק העברי מכיל בקרבו:

1) כ"י יקר ערך מאת ר' יעקב הגוזר כולל כל ענייני מילה מפי עצמו ומפי הגאונים, אשר חי בשנת תתקע"ה הנמצא בעקד הספרים לעיר המבורג וזה רשימתו: Cod. Ms. hebr. No. 148 (224).

2) כ"י יקר מאד מאת רבינו גרשם ב"ר יעקב הגוזר העתקתי מתוך כ"י אסופות מבית עקד הספרים להרב החכם השלם ומפורסם מוה"ר שלמה חיים האלבערשטאם בעיר ביליץ במדינת אוסטריה, כולל ענייני מילה ע"פ ש"ס ומדרשים וחדושי דינים שונים ורפואות למילה ולדברים אחרים.

3) באר יעקב הוא נופך משלי תוספות מרובה על העיקר. מראה מקומות מש"ס בבלי וירושלמי ומדרשים, ילקוטים ופוסקים ראשונים ואחרונים ספרא ספרי מכילתא תוספתא זוהר שאילתות וכמה מאות שו"ת, וכתבי עת שונים, כולל כל מוצא הדינים השייכים לענייני המילה ולהנהגת המוהל ודברים רבים בפלפול וסברא נכונה דברים קרובים למרכז האמת.

4) כ"י ספר ברית קודש או קיצור מנחת חנוך מהגאון בעהמ"ח חנוך בית יהודה שו"ת וספר ראשית בכורים דרוש וספר חן וכבוד רפואות. העתקתי ממנו כמה חדושים

ודינים רבים להלכה ולמעשה. נכתב זה מאה ושבעים שנה וכתב שם שחבר ספר א׳ גדול על ענייני מילה הנקרא שושן עדות או מנחת חנוך ולרוב חשיבותו רבים גנבו ושמו איש איש בספרו מבלי הזכיר שם המחבר, ולכן עשה את הקיצור הזה. ע״כ נתתי אל לבי לדרוש ולחקור אחרי כ״י הזה ועתה השגתי אותו בעמל רב ובכסף מלא ושמחתי בראותי כי מסייעין אותי מן השמים בזכות המצוה הגדולה ובזכות מהברו הגאון ז״ל.

5) כ״י שושן עדות או מנחת חנוך הנ״ל העתקתי ממנו חדושים רבים למילה ורפואות שונות ואם ירחיב ה׳ את גבולי כאשר עם לבבי אוציא את כולו לאורה זו תורה, כי ספר יקר הוא אשר לא היה עד כה בעולם הספרות.

6) חלק המלואים הוא ההשלמה משני חלקים הראשונים אשר מצאתי לנכון להביא הערות גדולות ומאמרים ארוכים בחלק מיוחד על כמה עניינים ודברים שונים הכוללים שבעה עשר סימנים.

7) כ״י מגן אברהם מן החכם הקדמון אברהם פריצול חזן וסופר דק״ק פירארא בעהמ״ח ספר אגרות ארחות עולם העתקתי ממנו ויכוח נפלא בענין כסא אליהו מעקד ספרי המלוכה דפה וזה רשימתו: Ms. hebr. Or. qu. No. 65.

8) משמרת הבן והוא למודים לליל שלפני המילה מתנ״ך משנה וגמרא וזוהר.

9) כ״י סדור תפלה מנהגי יהודי תימן חובר בלשון ערבי מאוצר הספרים הנ״ל ורשימתו. Ms. hebr. Or. qu. No. 556. העתקתי ממנו הלכות מילה ופדה״ב.

10) מנהגי ישראל שנשתלשלה להם מדור דור בכל ארצות פזוריהם וחלופי מנהגיהם.

11) כ״י מן הפוסק המפורסם חמודי דניאל העתקתי ממנו חדושים רבים בפלפול וסברה לכמה ענייני מילה.

ובזה נשלם החלק הראשון.

12) שמות אנשים כנוייהם מקורם ופתרונם בהשתוותם לשמות העמים ע״פ סדר א״ב.

13) כ״י סליחות ופיוטים ומזמורים יפים מאת הפייטן הקדמון יהודה בן מהללאל ונקרא ג״כ כורסיא דאליהו.

14) כ״י סליחות למילה מאוצר ספרי המלוכה הנ״ל וזה רשימתו: Ms. heb. Or. No. 15, שם בדף 226—228.

15) כ״י פזמונים יפים למילה מאת הפייטן הקדמון זטר״י ובשיר א׳ חתום זכריה.

16) פזמונים רבים למילה מתוך מחזור רומניא הנמצא תחת יד הרב הג׳ החכם ד״ר אברהם בערלינער נ״י.

17) פזמונים וכל סדר המילה מנהגי שינגילי נדפס אמשטרדם תקכ״ט יקר מאד במציאות נמצא תחת יד החכם הנ״ל.

18) פזמונים רבים מאת עראקי נדפס בעיר כלכותה במדינת אינדיען יקר מאד במציאות נמצא ביד הרב החכם הנ״ל.

19) פזמונים ופיוטים מתוך קונטרס הפיוטים נדפס באוויגניון בלשון צרפתית פראָווענציאליש ומתורגם צרפתית צחה.

20) רפואות וסגולות למילה ולדברים שונים מתוך כ״י ר׳ גרשם הגוזר, ומתוך כ״י קיצור מנחת חנוך, ומתוך כ״י שושן עדות, ומתוך ספר שבילי אמונה, ומתוך ספר

דרך החיים, ומן ספר מגדול עז למהר״י עמדין, ומתוך ספר אמתחת בנימין, ומתוך ספר זכירה ומתוך ספר עובר אורח ועוד.

21) כ״י שושן הרפואה העתקתי ממנו כמה רפואות נחוצות ומועילות מעקד ספרי המלוכה דפה נכתב ד״א או תחלת ה״א וזה רשימתו: Ms. Or. qu. No. 544.

22) רפואות רבות מתוך ספר אבן סיני ומתוך ספר אפוריסמי די אפוקראטו ורשימתו: Ms. Or. qu. No. 545.

23) רפואות רבות מספר אוצר החיים מהגאון האמתי והרופא המפורסם מוה׳ יעקב צהלון ז״ל אשר חי בשנת ש״ץ ומספר בית דוד על רפואות, ומספר רפואות מרופא מובהק אשר היה בכ״י בעקד הספרים נדפס קאלאמיא תרמ״ב.

24) כ״י רפואות וסגולות רבים העתקתי מתוך כ״י הגדול אשר הוא ביד הרה״ח ד״ר בערלינער נ״י ומכמה ספרי הצמחים (באָטאַניק) וכמה רפואות בדוקות ומנוסות אשר קבלתי מאנשי אמת וכמה מהם אשר בדקתי ונסיתי אותם ומצאתי פעולה נפלאה בהם והבאתי ביאורם בלשון רומי ואשכנז למען ירוץ כל קורא בם וידע את שמות האמתית של הסמים והצמחים תכונתם הרכבתם, סגולתם ומקום גדולם ולא יטעה בכנוייהם בדרשם אחריהם בבתי הרקח.

25) קונטרס הערב שמש מכל השנה לכל ארץ אשכנז ורגע הוצאת ג׳ כוכבים בינונים למען לידע אם נולד בין השמשות לאיזה יום יחשב למען לעשות המילה ליום המיועד בתורתינו הקדושה.

26) קונטרס הזכרונות לה׳ קורות האדם יום הולדת. בר מצוה. חתונה. ומיתת בני משפחתו ורשימת הנמולים שמם, מקומם וזמנם.

27) דרושים רבים (טאָאַסטע) על כמה שמות אנשים לכבוד אבי הבן, והקרואים ועל כמה פרשיות ומועדי השנה בלשון אשכנז.

חלק האשכנזי והוא חלק המדעי מכיל בקרבו:

1) מעשה המילה ע״פ חכמת הניתוח וחכמת הרפואה ומעלתה על כל פרט ופרט כתבו שלשה רופאים מפורסמים דפה עיר ברלין.

2) ההיסטוריא והבקורת אשר חוברו ע״י חכמי ישראל וע״י חכמי אומות העולם, וכל אשר דברו אודות הענין הזה, ואשר יצא לאור עד היום כמעט כולם היו לנגד עיני מלבד איזה ספרים אשר כבר ספו תמו ואינם ולא יכולתי להשיגם. מהם בררתי הסלת והתוך והבאתי דבריהם בלשונם. וכמה ספרים מהם אשר העתקתי לא בנקל יוכל כל איש להשיג אותם כי יקרי המציאות הם. ואני השגתי כל זאת בעמל נפש למען לרוות נפש הקורא ויברכני.

3) כל מאמרי ואגדת הש״ס בבלי ומדרשים ופסיקתא הבאתי בלשונם, וגם העתקתי ללשון אשכנז למען יבינם הקורא בם גם איש אשר לא מבני ישראל הוא.

4) מילת המושלמנים בפרט, מקורה ומנהגיהם בכלל. וגם שאר העמים אשר מצוה המילה אחת מראשי דתם כתב הרב החכם המפורסם מוה״ר ד״ר שטיינשניידער נ״י.

את כל אלה אספתי בעמל נפש ובתשוקה רבה ועצומה, כדי להוציא את הספרים האלו ערוך בכל למען אשר כל איש יוכל למצוא מבוקשו בם כקטן, כגדול, כמ״ץ, כש״ץ,

כמוהל, כאיש המוני, לכלם יהיה לעינים למצוא רב חפצם. ואם אך ישגיחו כם בעין ברורה ולא בעין קנאה, אז כלם יודו כי מלאכה גדולה עשיתי אשר לא היתה עד כה לעולמים וחיתה נפשי בגללם והיה זה שכרי.

אליכם קוראים נבונים אקרא, ואליכם אטיף מלתי! אנא שימו נא עיניכם על הספר ועל הסופר, על הספר מצד הבקורת, אם תביאוהו בכור הבחינה אנא זכרו נא כי מבן תמותה קצר השכל וחסר התבונה הוא נוצר. וכמו שא״א לבר בלי תבן ומוץ, כך א״א לספר בלי שגיאות ושיבושים. וכמו שאמר המשורר האלהי׳ שגיאות מי יבין וגו׳. ובפרט את העמל והתלאה אשר ימצא את המעתיק כ״י עתיקים אשר שן העת אכלה בהם, עד כי לא ניכר תמונת האותיות, כי הדיו אפס מראהו ויחורו פניו. ובכמה מקומות גם הלשון אינו מובן, ותקנתי רק את השגיאות היותר בולטות וסגרתי אותן בשני הצאי לבנה כזה ( ) או הבאתי ביאורם בבאר יעקב, והשאר הנחתי כמו שהם. ואם שגיתי באיזה ענין יסלחו לי הקוראים הנכבדים ואם ירצו לתקן כפי רוחב בינתם הרשות בידם ובקשתי כי יודיעו אותי, ואתקן בהוצאה השנייה אי״ה.

ועל הסופר, כאשר ידוע ומובן לכל משכיל ומבין דבר לאשורו, רבת העבודה אשר יעבוד מלקט ומחבר בצאתו אל שדה הספרות הרחבה מני ים ללקט אבני חן אשר יהיו לחן ולכבוד לקהל הקוראים, וגם תפארת לו מן האדם.

נוסף על כל אלה יזכור נא הקורא המבין רוב ההוצאות הדרושות לענין זה. לכן תקותי תאמצני, כי המבינים ומוקירים ערך עבודתי ימהרו לאסוף אל ביתם את הספרים האלו במחיר אשר הושת עליהם כיד ה׳ הטובה עליהם.

וזכות המצוה הגדולה הזאת תעמוד לי שתמצא פעולתי חן בעיני כל הקוראים, ושאזכה להוציא לאור עוד חבורים כאלה וכאלה להגדיל תורה ולהאדירה.

כאות נפש המתאבק בעפר רגלי החכמים

הצעיר יעקב בן לאא״מ מוהר״ר מרדכי סג״ל גלאסבערג,
שו״ב דק״ק בערלין ומוהל מומחה.

מכתב הרב המפיץ תורה בישראל, דורש התלמוד והפוסקים לפני התלמידים בבית הגדול בית מדרש חכמת ישראל בברלין

הר״ר יואל הכהן מיללער הי״ו.

כי נפקוד על תעלומות חיי עם ולאום בימים אשר עברו נביט אל ראשי ההרים הם החכמים הגדולים אשר חסנם כאלון ואשר שמו להם יד, שם ושארית בספריהם אשר כתבו, אכן גם אל שדה חמד נלכה אשר שם המון העם כעשב השדה יציצו מעיר, שם נטה אוזן אל מחשבות צאן אדם אשר התהלכו בעמק, נקשיבה אל דבריהם ואמריהם, מעשיהם ופועל כפם נחזה, באיזה ארח הלכו לרגלי החכמים העומדים לנס, איזה הדרך אשר בחרו בתעלוליהם ובמעשי ידם, בשמחתם אשר גילו בה ביום מועד וחדוה נתערב, אל מנהגיהם בבית ובמקדש מעט, בית הכנסת, נתבונן, נשמעה קול הדורשים בראש שמחותיהם דברי אגדה ויראת ה׳, קול צעירי העם אשר יעשו מטעמים ויעסקו במצות יצלל באזנינו. אם נרדפה דעת דרכי הגדולים וגם הקטנים. כי נדרוש חפץ נשיאי ישראל ופקודיהם למשפחותם, אז תעבור רוח על פנינו מקרב העדה בישראל אשר התעודדה בימים עתיקים בתוך קהל אבותינו אשר זכרם לא ימוש, אז יאיר לנו אור לנתיבות עולם.

אלה הדברים עלו על לבי כאשר קראתי את העתקת שני כתבי היד אשר שם לפני השו״ב ומוהל מומחה בעיר ברלין הר״ר יעקב גלאסברג הי״ו המוציא לאור את המכתבים האלה בענין מצות מילה. הן לא יכולתי לשום עין על הביאור אשר כתב המו״ל, אכן נשקפתי על השורות האלה קדמוניות אשר יצאו מידי אנשים ישרים אשר רוממות אל בגרונם בדרשה ובסידור דיני מצות מילה וחרב פיפיות בידם להביא את נערי בני ישראל אל הברית אשר כרת ה׳ עם אברהם בחירו. בשומי עין אל הילקוטים אשר רשמו אלה המוהלים בישראל בערי רינוס זה שבע מאות שנה אמרתי: כן העם הזה, כלם נהרו לשמוע לקח, כולם קסת הסופר במתניהם, הגדולים לחקוק אמרים כפנינים ממצולי ים ההגיון הועלו בתוספותיהם, והעוסקים במצוה דרשו איש כגבורתו וישאבו לקח ומעט מים מבאר התורה, שם הגבירים היושבים על מדין לבאר רזים ולפענח נעלמים, ועל ידם תלמידים וראשי בית האבות לדרוש מדרשות ולחקור אחר חק ומנהג, ותפארת אחת לכלן, אהבת התורה ואור היראה על פניהם. וזה דבר אלה הכתבי יד:

א) שני הגוזרים המומחין ר׳ יעקב ובנו ר׳ גרשם נזכרים בספר האסופות כאשר הודיע הר״ר שד״ל וכ״א באגרת שד״ל כ״י להר״ר י״ט ליפמן צונץ מיום ז׳ שבט תר״ו: „ר׳ גרשם בר׳ יעקב הגוזר סדר סדר המילה ומל את בנו בשנת תתקע״ה (אסופות והוא

בכ״י השני הנדפס לפנינו) וגם אביו ר׳ יעקב היה מוהל מופלג.״ והנה המוהל השלישי אשר אסף את כללי המילה אשר לפנינו במחברת כ״י הראשון אשר נמצא בבית עקד הספרים בעיר האמבורג (צד א׳ עד צד ק״ו) לא נודע לנו שמו. אך נראה כי שמע לקח מפי ר׳ יעקב הגוזר וכה אמר „וכן צונו מר יעקב הגוזר״ גם הביא הלכות הראשונים כאשר שמעם „מפי ר׳ יעקב הגוזר״ (צד ל״א). גם את ר׳ גרשם הגוזר התארח והביא בשמו סדרים בענין מלאכת המילה וגם פירושים וגם מנהגים (צד מ״ח, נ״ט, ע׳, פ״ה, צ״ג). ונראה שהמאסף הזה העתיק כמה הלכות כאשר כתבן ר׳ יעקב הגוזר כמו ה׳ מילה (צד ט״ו) כי בכ״י השני (צד קט״ו) הועתקו בשם ר׳ יעקב. הכי קרא את שם הספר (בכ״י השני נקרא ספר הלכות מילה צד קט״ו) ע״ש ר׳ יעקב. והנה ר׳ אפרים בן יעקב מבונא היה דוד הכותב הזה (צד ס״א) גם ידע והכיר את ר׳ אליעזר בן יואל הלוי אף שלא הביא עוד ספרו (צד מ״ד). לפי זה נוכל לשער שחי המאסף הזה קרוב לשנת דתתק״ן. כאשר התעלם המאסף הזה את שמו כן לא נדע בבירור מקום מושבו ואולי הוא „גרמייזא״ מפני שהרבה להביא מנהג עיר ההיא (צד ס״ט, ע״ה, צ״ו ועוד) אף שגם מנהג מגנצא נקוב בשם (צד ע׳). והנה זה המוהל לקח בחפניו והביא לנו את כל אשר ידע והכיר מעניני המילה, דרשות (צד ג׳) אשר הנהיגו אז לדרוש, חכמת המילה וענינים הנוהגים למלאכה זו ותיקון הענין (צד ט״ו והלאה) ובתוכם הזכיר גם כמה הלכות מילה, גם העמיק הרחיב לבאר הלכות מילה בשבת ורחיצת מילה ביום הקדוש (צד כ״ב ול״ב) והוסיף דיני מילה שלא בזמנה, ספק אין מחללין עליו את השבת, נולד מהול, ערלה כבושה, ספק נולד לשמנה חדשים וודאי נולד לח׳ ירחים, נולד לז׳ חדשים, נולד ע״ש בין השמשות בדבר מי שטעה במילת שני ילדים בשבת (צד ל״ג, ל״ד, ל״ה, ל״ח, ל״ט, מ׳, מ״ב, מ״ד). שוב פנה אל דין קטן החולה, ציצין המעככין את המילה וקטן בעל בשר (צד מ״ה, מ״ו, מ״ט), וידבר על המילה שהיא ביום (צד נ׳) ויזכור את הפסולין למול (צד נ״ב) מי שמתו אחיו מחמת מילה, האיך יעשה במקום שאין מוהל (צד נ״ד). וזה דרכו כאחד מן קדמוני בבל לכתוב בסוף ענין „וכן הלכה״. אחרי אלה סר מן מסילת הסידור הנכון ובאר מדרש „שמלין במקום זכרות״ (צד נ״ה) שהיה לו להקדים; וישב אל הדינים: ההולך בדרך אם ימול, נולד אדום וירוק (צד נ״ו), ויפנה אל המנהג שמלין בבוקר, שמדליקין נרות, שמזמנין עשרה ושמהדרין את המצוה שעושין משתה בליל לפני המילה, מצוה לאבי הבן ושמחתו ביום המילה (צד נ״ז, נ״ט, ס״א, ס״ב, ס״ה, ס״ו, ס״ז) מצא מקום להעתיק כאן טעם המצוה למוהל (צד ס״ח) וישוב אל מנהגי התפלה ביום המילה (צד ס״ט). אחרי כן דבר על הטעימה מכוס ביום התענית, מילה ורחיצתה ביום הכפורים, בט״ב (צד ע״ב, ע״ג, ע״ד, ע״ה) אף שכבר הזכיר כמה מדינים אלו בדברו ממנהגי התפלה ביום המילה והשלים אמריו בדין מוהל שחל עליו אבלות (צד ע״ו) אחרי אלה כתב „סליק מנהגי מילה בעזרת שוכן מעלה״ (צד ע״ח). וינף שנית ידו ללקוט: דיני וטעמי ברכות מילה ופירושיה, ברכת אבי הבן, אם אבי הבן הוא המוהל, במקום שאין אב, ברכה אחר המילה, פירוש ברכת המילה בפרט (צד ע״ח, פ׳, פ״ד, פ״ה, פ״ו, פ״ח) חותכין ערלת נפלים (צד צ״ב) וסוף כל דבריו „שקורין שם לנער״ ובענין זה חזר ונטה ידו אל דרשות ואגדות וסיים במה שהתחיל (צד צ״ד—ק״ו).

ב) דרך הגדולים תופשי התורה היה בימים ההם לאסוף בחפניהם משפטי ה׳ בכל גבוליהם ולחקוק על לוח שרשי וענפי הדת בכל סעיפיה ותולדותיה, כן רשמו בעלי התוספות הגיון לבם בכל דבר הקשה במסכתות בכל סדרי התלמוד וכן שמו להם שם

ושארית בכל ההלכות אשר על פיהן יחיה האדם וממקורן ישאב המורה מים חיים לדעת לעות את יעף דבר ומהן יצא דבר המשפט בין איש לרעהו לכל ריב ולכל נגע. כמעשה הזה נראה בס' הפרדס אשר נכתב בזמן בעלי התוס' ומקור לו דברי רש"י. כן תכנית ס' הישר לר"ת. מעשה ידי ר' אלעזר בעל הרוקח. כחזיון הזה נכתב ספר ר' אליעזר בן נתן וספר אבי העזרי של ר' אליעזר בן יואל הלוי. ואולי הלכו בזה בדרך בעל ההלכות הגדולות. תחת אשר הגאונים האחרונים אשר בבבל העמיקו פליליה לסלול דרך אמונה באיזה ענין פרטי ולבנות בו עליות מרווחות בסדר הגיוני. כן השאיר לנו ר' סעדיה את ס' העריות וס' הירושה. וכן כתב ר' האי ס' מקח וממכר וס' משפטי השבועות. גם הראשון והשר בין חכמי צרפת ולותיר. ר' גרשם מה"ג. כתב הלכות ע"ד זה כמו הלכות טריפות. אכן מרוב בעלי התו' לא נשארו לנו לוחות כתובות באצבע על דרך זה. אבל דברי הגוזר המאסף ראינו שהוא פנה לו דרך לחפוש ולחקור אחר כל הנמצא בענין מילה להביא כל הפסקאות וההלכות למען תהיינה משולבות אשה אל אחותה על כן נחזיק טובה לזה האיש אף כי בין הגדולים לא ימנה כי עינו לא ראתה את כל הדברים והספרים אשר הביא רק אזנו שמעה ותקח שמץ מהם. כן הביא רק קיצור תשובת ר' האי (צד ל"ז) ולא שמע רק קצת ממנה, ואחרי התשו' אמר מטעם עצמו „ובכ"מ שצריך להטיף דם ברית מצריך נמי וכו'". וזה מתנגד לסיום תשו' ר' האי. בתשו' שערי צדק ג' ה' י"ג שאין לברך על הטפת דם מילה. ההעתקה מן השאלתות (צד מ"ג) וכן שאר ההעתקות אינן ממש כלשון הספר שמביא, אולם על זה יש לומר שכן דרך הראשונים שלא לכוין ממש התיבות בהביאם לשון מחבר קדמון. אכן ראה שזה המחבר הביא לנו לשון הבה"ג (צד מ"ו) היכי דנפל עליה דינוקא חולי אישת' הוא אש של עצמות וכו' ומחליש מעכבין ליה עד דאתפח פי' לבתר דשבקא ליה החולי אישת' והזיע ונתרפא ממתינין ליה ז' ימים אחרי כן, וכאן בלבל פי' הדברים שבבה"ג לפנינו כתוב „היכא דמטי זימניה דינוקא ואיחלש (היינו שנחלה) ואחזתיה אישת' (שהזיע) מעכבין ליה עד דמתפח שפיר ועיין ברש"י שבת קל"ז. ובענין מילה בתענית כתב (צד ע"ה) אבל שאר תעניות החמורים כגון ג' בתשרי, י' בטבת, י"ז בתמוז, ת"ב, תענית אסתר שהם חמורים מדאוריתא נותנים לינוקא לטעום". בכל זאת לא נגרע דבר ממחשבת המאסף הזה אשר לפי ידיעתנו הוא הראשון אשר קבץ כעמיר גורנה את דיני המילה למען יהיו ביד כל הבא לכרות ערלת בשר בישראל ואחריו הלך בעל המקבץ בבי"י השני והיו הראשונים בין סופרים בתוך להקת המוהלים וכמעשיהם עשה בימים אחרונים הרב ר' דוד די לידא אשר הושיט למוהלים את „שרביט הזהב" אשר לו וסוד ה' הודיעם.

ג) אלה המחברים והספרים אשר הביא המאסף בספרו. ר' אליעזר הקליר (צד צ"ז) מדבריו בפיוטו מביא ראיה לפי' מלת מתבוססת „שנתערב". — ר' אליעזר בן ר' יואל הלוי. המאסף מביא דבר ששמע משמו והזכיר המאסף אך הענין ולא ידע קבע המעשה והפסק אשר נגזר בנידון קטן שנולד בע"ש אחר שהתפללו ערבית במגנצא ועדיין זרחה השמש (צד מ"ד). — ר' אפרים בן יעקב מבונא הוא דוד הכותב (צד ס"א) בשמו הביא פי' אשר קדש ידיד מבטן „זה אברהם" ופי' זה הובא באבודרהם בשם ר"ת. גם במקום אחר (צד צ"ז) הביא מתבוססת כמו בוססו מקדשך, יבוס צרינו וכו' וה' אפרים מבונא פי' מתבוססת לשון עירוב שנתערב הדם והמילה בעפר. — בעל הלכות גדולות. ממנו הביא הדין במילה בצרעת והודה ששמע אלו דברי הבה"ג מפי ר' יעקב הגוזר (צד ל"א) בדין איתייליד ביה"ש הביא האיבעי' דשאילתות היכא דאישתמע קול צוציתא דילד

ביה״ש, והת״ש מפי׳ הערל והוסיף „תי׳ (תירץ, כלומר פשט האיבע׳) בה״ג כה״ג וגם (צ״ל איתא) בפי׳ הערל. פי׳ דין ציצין המעכבין (צד מ״ז) וכבר זכרנו מה שכתב בשם בה״ג בענין החולה שנתרפא ואחותו אישתא (צד מ״ו) גם מצאנו לשון הבה״ג דהיכא דליכא גברא דידע למימהל ואיכא איתתא מהלה איתתא (צד נ״ג). — ס׳ הישר לר״ת — גם את הס׳ הזה לא ראה המאסף כי אמר שר׳ גרשום מצא בס׳ הישר שברכת ציצית וכו׳ מעומד. והנה אולי היה לפני המוהל ר׳ גרשום ס׳ הישר גדול ומרווח, שלפנינו לא נמצאו הדברים האלו בס׳ הישר אולם ראינום בסמ״ק ובאבודרהם. — גם אמר (צד פ״ג) שר״ת פי׳ בס׳ הישר המל אומר על המילה ואחר שמל צריך אבי הבן לברך להכניסו; בפירוש ברכת (צד פ״ח) הביא בשם ס׳ הישר „ידיד מבטן זה יצחק״, אכן באבודרהם הביא זה בשם ר״ת בענין אחר „ידיד זה א״א חוק בשארו שם זה יצחק״ וזה הפי׳ הביא המאסף עצמו (צד צ׳) ג״כ בשם ר״ת. שוב הוסיף שם להביא באותו ענין עצמו באות „ברית קודש״ שנחתם בו קודש זה יצחק בשם רש״י ור״ת. וזה לא הובא בשמם באבודרהם גם אינו כן ברש״י שבת קל״ז: ואולי כוונת המאסף לפי׳ רש״י ור״ת בעיקר פי׳ הברית יש לפתור אלו התיבות „באות ברית קודש״ על דרך זה. — ר׳ האי ואביו ר׳ שרירא כבר הערונו שאולי על פי שמע אוזן רשם תשו׳ ר׳ האי בענין נולד מהול (צד ל״ז). גם בס׳ הערוך ראה תשובת ר״ש ור״ה בענין ציצין (צד מ״ט) בפי׳ ברכת ידיד מבטן הביא דברי ר׳ האי ור׳ שרירא (צד פ״ט) ואולי לקחם גם הם מס׳ הערוך כי נמצאו שם בתיבת ידיד. גם ברכה בברית המילה על היין תיקן ר׳ שרירא (צד פ״ה). ושם הוזכר גם ר׳ יהודאי מזה נראה שלא היה המאסף בקי בתולדות ימי הגאונים שהזכיר אחד מן הראשונים וא׳ מן האחרונים מגאוני בבל בלשון „ביום המילה והלא לא הוזכר יין בתלמוד אלא גאונים ר׳ יהודאי ור׳ שרירא ושאר גאונים תקנוה. ר׳ יוסף קארא פי׳ מתבוססת בדמיך כמו מתגוללת בדמיך (צד צ״ז). ר׳ יעקב הלוי בגרמייזא בט״ב שנדחה נמול בנו וצוה להתפלל מנחה אחר ו׳ שעות ולא השלים התענית (צד ע״א). המעשה הובאה בשם ר׳ יעקב בן יצחק סגן לויה בגרמייזא בתשב״ץ ובטור או״ח סי׳ תקנ״ט ואולי הוא בן ר׳ יצחק הלוי רבו של רש״י. מספרים קדמונים הובאו מעשה הגאונים (צד י״ח) הזכירו מנהג הקדמונים לזרוק הערלה בכלי שיש בו מים ובשמים וע׳ צד פ״ח בענין שתיית כוס של ברכה. מדרש גאונים בו כתוב אז בגי׳ ח׳ ימי המילה ישיר לעתיד לבא מכאן שבזכות המילה עתיד הגואל לבוא לישראל במדרש גאונים מצאתי (צד ק״א) מדרש פסוקות רמזים בגימ׳ שמברכין „על המילה (צד פ׳) ועיין באגדת שמואל. מנחם בן מכיר בזמן ר׳ יצחק הלוי רבו של רש״י והנה שאלו לפני ר׳ יצחק כמה שאלות הכתובות בשבה״ל הוצאת ר״ש בובער ה׳ מילה סי׳ ד׳ וסי׳ ה׳, וכאן הובאה ממנו רק שאלה אחת ולהלן צד ע״ב שאלה אחרת ומאסיפתו למדנו שהשואל היה ר׳ מנחם בן מכיר, וממנו גם שאלות לר׳ יצחק הלוי בפרדס. מנחם בן יעקב בוורמייזא הוא מן החכמים המריצים אגרות עם הראבי״ה״ (בס׳ אבי העזרי) והוא מאנשי דור של ר׳ יואל הלוי והיה דוד ר׳ גרשם הגוזר, בענין כמה ברכות מברך האב המל את בנו כתב „וכן הורה רבינו מנחם ז״ל אחרי כן הורה רבינו אבי העזרי״ (צד פ״ד) טעם מדוע אומרים נוסחת „על המילה בברכה כתב מפי דודו ר׳ מנחם ז״ל שאמר לו בעל חלום (צד פ׳) פעם אחת מל ר׳ גרשום המוהל ביוה״כ והורה לו דודו ר׳ מנחם ז״ל לעשות ושהה הכוס של ברכה עד הלילה (צד ע״ד) אבל ילך לביה״כ וימול וכן הורה ר׳ מנחם ז״ל (צד ע״ז) גם בדרשות הופיע ר׳ מנחם (צד ס״ב).

ספר גאונים בו מצא שחולקין הפסוק המברך אומר הודו לה' כי טוב והקהל אומרים כל״ח (צד ק״ד) ואולי זה הוא מדרש גאונים הנזכר למעלה. וכבר אמרנו שהביא המאסף תשו' ופירושי הגאונים מס' הערוך לר״נ רומי. ר' עמרם גאון הובא בענין שצריך שישתה מכוס של ברכה בלשון קרוב ללשונו בענין זה בסידורו (צד ע״ב) ר' צדוק גאון, ממנו הובא במעשה הגאונים שהמברך ברכת אירוסין או ברכת המילה שותה מלא לוגמיו מן הכוס או שנותן מן הכוס לידו ושותה ואח״כ נותן הכוס לשתות לחתן וכלה ובמילה משגרו לאם הילד (צד פ״ח). ר' צמח גאון ממנו הובאה תשו' ה״כא דליכא עשרה ורק אומנא דמהיל וגברא דתפיס לינוקא לא לידחי זמן מילה (צד ס״ב) והתשו' איתא בבהע״ט הדברות סוף שער המילה ושם איתא „איתתא דמהילה״ וכן איתא בטור יו״ד רס״ה ועיין ברי״ף סוף פ' ר' אליעזר. ר' שר שלום ממנו הובאה התשובה שהיא בשערי צדק שער ג' חלק ה' סי' ד'. (צד פ״ב) שאלתות דר' אחא משבחא הובאו וכבר כתבנו שהמאסף שמע מפי רבותיו מה שהובא שם (צד מ״ג ונ״ד). — והנה הבבלי והירושלמי והמדרשים הובאו בדברי המאסף למרבה ונראה שקרא לתוספתא על דרך הראשונים תוספות (צד פ״ו).

ד) חלק מספר הזה מכיל דרשות ואגדות והמאסף שוקד על אלה הדברים וחוזר עליהם בכל ענין וענין (ע' צד צ״א וצ״ב). והנה הדרשות האלה מפיצות אור על האופן והדרך שהיו דורשים בימים ההם באשכנז לפני העם. הן הלכו בזה ממש בדרך האגדות הקבוצות בספרי המדרשים. זה דרכם מאז להעמיד אגדה מול האגדה ולצבור דרש כחמר בלשון „דבר אחר״ אשר אמרו המליצים והמושלי משלים. וזה הענין נתן ה' בלבם לערוך כל הדרשות כמערכה, (עיין צד א' עד צד י״ד, צד ס״ב, ק״ג) ועיין בענין זה בס' מהרר״ל צונץ על הדרשות ועוד זאת היו להם מאחרית ימי הגאונים להשוב מחשבות במספר האותיות כמו „ברית בגי' תרי״ב״ מי שזוכה למילה זוכה לכל התורה (צד י') „רמז י״ב בריתות לי״ב שעות של יום שמלין בהן״ (צד נ״ה), „פריעה במנין שס״ה״ (צד ס״ח); ובמה שנוגע לענין הראשון להכביר דרשות על דרשות שינו אז קצת להזכיר המקור שממנו שאבו, תחת שבזמן המדרשים אספו ג״כ מן הפסיקתא וממכילתא ומאגדות שונות ובצברם דרשות לא זכרו שם המעין אשר ממנו שאבו· ור״ש בעל הילקוט נהג עצמו בדרך הזמן האחרון. — גם זאת עשו להוסיף איזה אומר קצר בין עמרי האגדות מה שדברו על לב העם כמו „לפיכך כל העם העוסקים במצות מילה והעם הנאספים שמה זוכים לקיים כל התורה כלה״ (צד י') ועל כן נהגו העם לעשות שמחה ומשתה ויו״ט ומחבבין את המילה יותר מכל המצות וכו' (צד י״א) אשריהם בני אברהם וכו' שבכל יום ויום הם מקיימין מצות מילה וכו' (צד י״ד) הצבור נותנים שבח והודיה להקב״ה שזכו להיות מן המנויין לקיים מצות מילה (צד ק״ג) והנה זה הדרך קרוב לדרשות ס' תנא דבי אליהו. ואם נביט על אלה הדברים בעין חודרת ונשימם על לב נבין בהשתנות והשתלשלות הדרשות. ועוד זאת נדע שלא לבד בימי מועד ובשבתות השנה דרשו האגדות אשר אספו ממדרשים וממס' שונות בבבלי ובירושלמי והעירו גם במקום שחולקת דרשה על דרשה (צד ה' ברייתא דר״א חולקת על התנחומא) אך גם בימים טובים למשפחה ומשפחה דרשו בפני העם הנאספים. כן דרש בחור אחד על שני תאומים שנולדו לאביו ביום שנעשו תמימים (צד ו') או שדרש אחד מן החבורה (צד ס״ח) או המוהל (ר״ג דרש צד ק״א) או הגדול שבהם כמו הדרשה ששמעה הגוזר

(ר׳ גרשם) מפי דודו הר״ר מנחם ז״ל והעתיקה וכתבו להם את אלה הדרשות כמו שכתבו את דברי ההלכה והפירושים (צד ס״ב).

ה) מדרכי העם וממנהגם נדע מאסיפה זאת כי כל מנהג בישראל עתיק יומין הוא והמנהגים שהביאו בשם המהרי״ל בקבוצת מנהגיו הלא ארך ימים להם ומאות שנה לפניו נתיסדו. כן נשמע שהראשונים נהגו להתפלל ביום השמיני בהשכמה (צד נ״ז) שעשו תקון שהקתדראות מונחות ועומדות ערוכות בביה״כ כל שלשת הימים (צד ס׳) שפורסין מפה על פתח ביהכ״נ (צד ס״א) שצריך לזמן עשרה (שם) שמדליקין לפני המילה (צד ס״ב) מהדרין לפני המילה ברחיצה ובמלבושים נאים (צד ס״ג) ובפרט המוהל והבעל ברית; ובגדי הרך הנימול נקובים בשם כתונת בד וסרבל של מעיל ומצנפת של מעיל ואשת בעל ברית נושאת את הילד בחדר לביהכ״נ (צד ס״ד) אור לשמיני בעל ברית עושה משתה ושמחה (צד ס״ה) מרבית העם באים למילה ומנהג בשאר מלכיות לבוא גם ממקום אחר לעיר שיש בה מילה (צד ס״ה) ביום המילה אבי הבן מרבה שמחה ויו״ט ומשלוח מנות איש לרעהו ואוכלים לחמניות וביצים (צד ס״ז) ומזמרים זמירות (צד ס״ח) ונראה שאלו היו ראשית הזמירות של מילה ואולי אחרי כן כתבו ויסדו פיוטים גם לשבת שהיתה בו מילה כמו שיסד הראבי״ה פזמונים לשבת זה ויש לנו עוד ממנו פזמונים למילה במחזור כ״י. — בגרמייזא לא היו נופלים ע״פ ביום מילה ובכל בתי כנסיות שבעיר אין אומרים תחנון (צד ס״ט וע׳) מטפטפין יין בפי הילד ומנהג אבות תורה היא (צד צ״ח) אכן אם גם רוב המנהגים אשר זכר המאסף בימי קדם נוסדו, גם חדשות הגיד לנו איך הכו המנהגים שרש בקרב העדה ובפרט בעניני מילה, אם עשה איש אחד הטוב והמועיל אז נהרו אחריו אנשי עדתו וגם קהלות אחרות אם מצא הענין חן בעיניהם גם הם עשו כמעשהו. כן ספר לנו כי הוא הגוזר הנהיג לרחוץ הקטון ביום ג׳ למילה שחל בשבת באותן חמין שהוחמו מע״ש רחוק (כוונתו אחרי אשר עברו הרבה שעות בלילה) ומעכבין ליה לקטן בלא רחיצה כל השבת עד מ״ש. (צד ל״ג) אע״פ שאמרו שמצוה למול בהשכמה וכו׳ אומר אני דוקא בימי הקיץ שאור היום מרובה. אבל בימות הגשמים צריך להמתין מעט ביום וצריך להאריך מעט במזמורים ובתפלה (צד נ״ט) פעם א׳ קיים ר׳ גרשם זצ״ל המוהל מצות מילה בי״ט של ר״ה וחזן שהתפלל אותו היום אומר חרוז אחד קודם שגמר הברכה של זכרונות גם (צ״ל כלומר) כשאמר להיות לכם לאלהים אני ה׳ התחיל ואמר זכור ברית חרוז א׳ אחרי כן גמר הברכה. ושבחוהו כל הקהל כי היה טעמו כצפיחית בדבש (צד ע״ג) ואני קצרתי הברכות מפני סכנת הקטן (צד צ״ח).

ו) הכ״י השני הנעתק מס׳ אסופות הוא קיבוץ כל דיני מילה אשר צבר מוהל מאוחר בזמן מן הראשון אשר כתב את כללי המילה. והנה נראה שחי כשלשים שנה אחרי המאסף הראשון, כי הוא לא ידע את ר׳ יעקב הגוזר אך מפי בנו ר׳ גרשם שמע לקח. המעתיק הזה היה תלמיד הראבי״ה וראה ספרו (צד ק״ה) והנה נראה שהמחבר הזה כתב ספרו ללמד בני יהודה הרוצים להיות מוהלים הלכותיה של מילה (צד קל״ו) וזה דרך המקבץ הזה. לדיני המילה שם פניו ולא שת לבו לדרשות ואגדות. ראשית דברו מה׳ מילה בשבת ויכלול שם את אשר מצא בס׳ שכל טוב ובספר הראבי״ה מדרך המילה וברכתה כי ר׳ אליעזר בן ר׳ יואל הלוי היה ג״כ מוהל (צד ק״ט עד קי״א) ושם הזכיר המנהג בלומברדיא והוסיף דיני מילת גרים. אחרי כן שוב העתיק ממקום אחר (צד קי״א) קצת דיני מילה בשבת וכל מנהגי מילה בביהכ״נ והידורה (צד קי״א עד קי״ד). מר׳ גרשם הגוזר הביא

סידור המילה כאשר ערכו המוהל המובהק הזה לפי סברתו (צד קי"ז) אכן רוב הדברים האלה לקוחים מספר הלכות מילה כפי אשר סדרם אביו ר' יעקב, ואלה השרשים והענפים (צד קט"ו ולהלן) מתאימים עם אמרי הכ"י הראשון וכבר אמרנו שמה שנאמר שם (צד י"ט) „ראיתי מוהל שעשה פריעה בענין אחר דהיינו שהיה מהפך העור בלי קריעה וכו' לא היה ישר בעיני", הובא בכ"י שני (צד קט"ו) ולא ישר בעיני אבא מרי. אחרי כן הוסיף הכותב הזה להעתיק דברים ממה שכתב המאסף הראשון, וכה נאמר ומפי ר' יעקב הגוזר כתב (צד קי"ז) ובכ"י הראשון נאמר „ומפי ר' יעקב הגוזר כתבתיו" (צד ל"א) והביא כמה דברים מר' גרשם. והזכיר שר' גרשם „מל את בנו בשנת תתקע"ה, ועוד זכר אמרים ודעות בשם ר' גרשם. אחרי כן רשם דינים מאלו שאין מלין בשבת (צד קי"ט) לידע מתי הוא לילה, מי שיכול למול ושאר מנהגי המילה וביהכ"נ שמלין בו (עד צד קנ"ג) דין אונן בעל ברית, מוהל שחל עליו אבלות (עד צד קכ"ה) צבר ליקוטים בדין מילה ביוה"כ (שם) ומזה שאסף בכפו גם תשו' ישנה מספר של רשב"ט בדין קטן שמת אם מוהלין (צד קכ"ו) לטעום את התבשיל ביום התענית (שם צ"ל „שב"ט" במקום „שפט") והביא לנו מה שמצא בספר הגאונים מדין המברך צריך לטעום ומילה ביוה"כ ושאר תעניות וענין נוסח הברכה (צד קכ"ח) והנה כאשר לקט המקבץ ממגילות וספרים שונים אין לתמוה על החפץ שהכפיל דברים וענינים ודינים. אחרי כן כתב ה' גרים (צד קל"ב) ונשים המתגיירות (צד קל"ו) ואחרי שכתב עוד דין מס' שכל טוב בענין זקן המרתת בידיו שלא ימול חור על אומנות „גזרת הערלה" והעתיק דברי ר' גרשם (שם) ומה שיש עוד להודיע למוהלים מזהירות ומחכמת המוהלים. והנה המקבץ הזה אשר גם שמו פלאי קרא את שם ספרו „כללי המילה לר' גרשם" בעבור שהרבה מן הדברים הנאמרים מר' גרשם הם כאשר סדרם המוהל הזה ואולי שגם המאסף השני הזה חי בוורמייזא.

ז) ואלה שמות הספרים והרבנים המובאים בכ"י השני הזה מלבד תלמוד בבלי וירושלמי ודברי המוהלים ר יעקב ור' גרשם והבה"ג ור' צמח והערוך. ר' אליעזר בן נתן (צד קכ"ה) אם שראה המקבץ את ספר הראב"ן או שמצא בל' ראבי"ה מה שהביא בשם הראב"ן והסכים לדבריו. ר' אליעזר בן יואל הלוי כבר אמרנו שהמקבץ היה היה תלמידו וראה ספרו ונראה שהוא ס' אבי העזרי שבאו בו תוספות למס' שבת ואולי שם כתובים אלה הדינים שהביא והנה הגיד לנו הראבי"ה שברך שהחיינו כשמל את בנו והיה דן בענין הברכות לפני אביו ר' יואל ולפני כל הישיבה. (צד קי"א). תשובת שלמה היצחקי מן מר נתן ומר דניאל ומר אברהם בנו ומרנא ר' יחיאל מרומי כל השמות (צד קכ"ו) צריכות תיקון ע"פ האור זרוע ה' מילה סי' ק"ד ששם שמות השואלים כתיקונן ואולי גם ר' יצחק אור זרוע ראה התשו' בס' שב"ט ויעתיקה כדרכו. ר' יעקב בר שמשון ור' יעקב ב"ר מאיר (ר"ת) הדברים הנאמרים בשמם (צד קכ"ו) נמצאים במרדכי סוף מס' יומא. ר' יעקב לוי (צד ק"ל), המעשה הובא גם בכ"י א'. ר' יהודה חסיד הובא בדברי הראבי"ה (צד ק"כ) ר' יצחק ב"ר יהודה תשובתו בענין טעימה ביוה"כ כתובה בכ"י א' דף ס"ט (צד קכ"ה) ר' מנחם הוא מנחם בר יעקב המובא בכ"י הראשון (צד קכ"ד) וכן הובאו מעשי הגאונים הנזכרים שם. ספר הלכות מילה כבר אמר שלפי דעתנו זהו ספר כללי המילה כ"י הראשון אשר לפנינו. והמקבץ הזה ראה האסיפה הראשונה ויקח ממנה מלא חפניו (צד קט"ז, קכ"ה) ספר אבי"ה כבר אמרנו שלפי דעתנו הוא ס' אבי העזרי (צד ק"י, קי"א). ס' שמואל בן נטרואי (שב"ט צד קכ"ו קכ"ח) נראה שגם החכם הזה אשר הריץ ספרים

עם ר' יואל ועם הראבי"ה כתב ס' תוספות על מסכתות ושם אולי הי' כתובים הדברים האלה. שכל טוב לפי דעתנו הוא הפי' על התורה שכתב ר' מנחם בר שלמה ואולי נמצאו שם במשך הדברים דינים אלו. תרגום נביאים (צד צ"ט).

ח) מלבד אלה הלכות מילה ומנהגיה הכתובות לפנינו יש ללמוד כמה דברים מן הקיבוצים. מעניני רפואה רואות עינינו הרפואות שעשו הקדמונים לחבורת המילה. ומה ששינו בה בזמנם של מחברי אלה הליקוטים או מעט לפניהם (צד כ"א וצד ל"ג) ובאמת אותה הרפואה והתיקון שעשו אז נשארו עד זמן לא כביר זה כארבעים שנה בתוך קהלות ישראל עד שנתחדשו כמה דברים בחכמת הרפואה ומהם להשקיט זיבת דם החבורה ע"י מים לבד. — עוד ראינו שבכל צדקת וישרות לבם וכי נאמנה רוחם את ה' ואת עדת ישראל, בכל דבר שאינו מתנגד לאמונה עשו כמעשה העם אשר שכנו בקרבו כן קראו שם הנער כשנולד והוא שם קרייש שדברו בו כבר חכמי זמננו. ובשעת המילה שינו את שם זה לשם קודש (צד צ"ד). גם מדברותיהם היו בלשון אשכנז הצחה כלשון העם ורק בדבר הקשה כמו שם עשב העתיקו גם לשון צרפת בלע"ז.

כן מצינו בקיבוצים אלו תיבות אפיי Apium אשפייניר והוא חולי מעט, לפי דעתנו מלשון המורגלות באשכנז בזמן הבינים spenja ,spanan ועניננו reizen כלומר חולי קטנה בגרון. — בלווט אולי מלשון bluet הוראתו blumig כלומר בגדים אשר עליהם ארוגים שושנים וורדים, — ברצדיל, נקרא גם אז bretzel. — הרץ Harz; ווגריך הוא עשב ידוע Wegrich ובלע"ז נקרא פלנטיין והוא בל"ר Plantago. — מלווי, לפי דעתנו יש לפרשו כן, Mal הוא בלשון אשכנז בזמן הבינים רושם חולי Wundmal, אולם Wéwe הוא שם לרגשות החולי Schmerz. ולכן השם הוא החלי והאש של עצמות הנעשה ע"י חום פנימי במקום אחד. — פלסטיר הוא מה שנקרא Pflaster.

את הדברים האלה כתבתי פה קאלבערג על חוף הים המזרחי ט"ו מנחם אב תרנ"ב לפ"ק.

יואל הכהן מיללער.

זכרון ברית לראשונים

חלק ראשון

כולל

דיני מילה ופריעה מאת רבינו יעקב הגוזר ז״ל

ע״פ מקורי הש״ס ומדרשים וספרי הגאונים ומנהגים שונים

יצא לאור בפעם הראשונה

מתוך כ״י הגנוז בבית עקד הספרים בעיר האמבורג

מאת

יעקב ב״ר מרדכי גלאסבערג שו״ב ומוהל דק״ק ברלין.

קראקא

ברפוסו של יוסף פישער. (גראָדגאססע נו. 62).

שנת תרנ״ב לפ״ק.

KRAKAU. 1892.

Druck von Josef Fischer. — Selbstverlag des Verfasers.

כללי המילה לר׳ יעקב הגוזר

[1]) ויהי אברם בן תשעים ותשע שנים וירא ה׳ אל אברם ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים. ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאד מאד. ויפל אברם על פניו וידבר אתו ה׳ לאמר. אני הנה בריתי אתך והייתי לאב המון גוים. ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך. והפרתי אותך במאד מאד ונתתיך לגוים ומלכים ממך יצאו. והקמותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך. ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך את כל ארץ כנען לאחזת עולם והייתי להם לאלהים. ויאמר ה׳ אל אברהם ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחריך לדרתם. זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכם כל זכר. ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם. ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדרתיכם. יליד בית ומקנת כסף מכל בן נכר אשר לא מזרעך הוא. המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם. וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה את בריתי הפר. [2]) ויקח אברהם את ישמעאל בנו וגו׳. וכתיב בעצם היום הזה נמול אברהם וגו׳. אמר רבי אחא [3]) בא וראה שנתן הקב״ה כח באברהם. שביום שמל את עצמו מל את ישמעאל בנו ואת כל אנשי ביתו [4]). והיה הדם מנטף, עד שהעמיד מן הערלות גבעה [5]) ונהר של דם יוצא מביתו. וא״ל למלאכי השרת בואו ונבקר את החולה. א״ל רבש״ע מה אדם ותדעהו בן אנוש ותחשבהו [6]); אתה הולך למקום הטנופת ומקום של דם ושל שקץ וסריות. (כאן מתחיל הכ״י) אמר להם כך אמרתם חייכם ערב עלי ריחו של אותו הדם יותר ממור

באר יעקב

[1]) בראשית י״ז א׳.

[2]) שם י״ז כ״ג. ספר החנוך מצוה ב׳.

[3]) תנחומא פ׳ וירא.

[4]) כן מטבע השלם להשלים הזולת.

[5]) ב״ר פ׳ לך לך. א״ר אייבו בשעה שמל א״א אותן ילידי ביתו העמיד מן הערלות גבעה וזרחה עליהם חמה והתליעו ועלה ריחן לפני הקב״ה כקטרת סמים, וכעולה שהיא כליל לאשים וכו׳ עיי״ש. שיר רבה פ״ד ע״פ עד שיפוח היום וגו׳. ילקוט שמעוני שם רמז פ״ב. אגדת בראשית פ׳ י״ט.

[6]) תהלים קמ״ד.

ולבונה [1]. ואם אין אתם הולכים הרי אני הולך. וכן אמר שלמה עד שיפוח היום [2] זה אברהם. שנא׳ והוא יושב פתח האהל כחום היום [3]. מלמד שהרתיח הקב״ה אותו היום, כחום היום מיכן שהחמין יפה למילה [4]. וגנסו הצללים שלא יצטער אברהם מן המילה. לפי שהיה אברהם משמש לאורחים. אלך לי אל הר המור. אמר הקב״ה נלך אצל אברהם שנקרא מור שנא׳ מור ואהלות קציעות כל בגדותיך. אל גבעת הערלות זה אברהם. מלמד שנטל אברהם את הערלות ועשאן גבעת ערלות. לפי שנגלה אליו הקב״ה שנא׳ וירא אליו ה׳. וכיון שראו המלאכים כך. הלכו גם הם עם הקב״ה [5] ובקר את אברהם אבינו. שנא׳ וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו. אמר הקב״ה בשעה שיבאו בניו של זה [6] בצרות אני אזכור

באר יעקב

[1]) ב״ר פ׳ מ״ז. וע״ז נהגו בקצת מקומות להביא מחתה של אש (אפי׳ בימות החמה) ובשמים למילה כמ״ש בדק הבית הל׳ מילה סי׳ רכ״ט, בשם א״ח. בית יהודה ח״א סי׳ כ״י. ואפשר לומר שלזה יש סמך שמביאין הבשמים לברית מילה לגבעת הערלות שעלה ריחן לפני הקב״ה כקטרת, לכן גם אנו מריחין בשעת מצוה שיהי׳ הקרבן שאנו מקריבין במצוה זו לריח ניחוח לפני הקב״ה. עי׳ סדור המנהגים מאת הגאון אייזיק טירנוי, אבל בת״ב אין מביאין בשמים למילה כדעת הברכי יוסף כי אסור להריח בת״ב. לאפוקי מדעת הגאון דמייתין אסא במקום כסא עי׳ ש״ע או״ח סי׳ תקנ״ט סעי׳ ז׳.

[2]) שיר השירים ב׳ י״ז.

[3]) בראשית י״ח א׳.

[4]) שבת קל״ד, ב״ר פ׳ מ״ח, ילקוט שם רמז פ״ב.

[5]) ב״מ דף פ״ו ע״ב יום ג׳ למילה בא הקב״ה לשאול בשלום אברהם, פרקי ר״א פ׳ כ״ט, רש״י ריש פ׳ וירא. אשכול הל׳ מילה.

אשכול הכופר פ״ב:

זקן היה אברהם בעת בואו לכרות ערלתו: והיו ידיו נרעדים מרוב חלישותו: ולא היה יכול לכרות ערלתו: כראותו הקב״ה רחם עליו וירד משמים: ותפש ידו והחזיק וכרתו שניהם ערלת בריתו: שנא׳ וכרות עמו הברית: עמו נאמר ולא וכרות לו מלמד שכרתו שניהם ערלת מילתו: וביום הג׳ למילתו בקרו האלהים בבקור חוליו: ובשעה שהלך הקב״ה לבא לבקרו: באו מלאכי השרת לפניו: אמרו לו אין אנו מניחין לך לרדת ולהתגאל במעשי ידיך בדם מטפיו: אמר להם לא: דם זה אהוב לפני כקרבן עולותיך: דבר השיבם לא אני בעצמי אבקר חולה שלי היום: וירד ובקרו שנא׳ וירא אליו ה׳ ב״מ והוא יושב פתח האהל כ״ה: שם פ״ג זאת עוד נאמו בעברם ישראל את הים ביבשה שבו המים וכסו את ערותם: ונבלעו במים ויצעקו ויאמרו: הבט לברית כי מלאו מחשכי ארץ נאות חמס ואז ניצולו משאון ימיך: שם ק״ה ק״ט במלות שונות. גם בגאותו אז מילתו, לאברהם אוהבו עבדך: באו בבריתו, לכרות ערלתו, וידיו נרעדים לפניך: אז כראותו אתם על זקנתו, שלח ידו, וכרת עמך: אף כן ברדתו, לבקר חליתו, ביום ג׳ בו במילתך: באו לפניו: כל מלאכיו: נמו אין לנו לעזבך: גם בניאוצים ובניעוליהם: להתגאל בדם אנוש כבודך: דבר השיבם, לא אעזבם, אני בעצמי אבקר חוליך:

[6]) ב״ר פ׳ מ״ז. זהר פ׳ ויקרא דף י״ד ע״ב. אמר רשב״י האי ב״נ דאוליד בר אתקשר

להם אותו ריח ומתמלא עליהם במדת הרחמים. מכאן למדנו שדבר גדול הוא בקור חולים [1]. שהקב״ה בעצמו ובכבודו הלך לבקר את א״א לאחר שנימול. לפיכך כל אדם יהיה זריז לבקר חולים. ברייתא דר״א חולק על התנהומא. ר״ג אומר שלה אברהם וקרא לשם בן נח [2]. ומל את בשר ערלתו של א״א ואת בשר ערלתו של ישמעאל בנו. שנא׳ בעצם היום הזה נימול אברהם וישמעאל בנו. מהו בעצם היום בגבורת השמש ובחצי היום. ולא עוד אלא בעשור לחדש ביום הכפורים [3]. להלן בר״ה כתיב כל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה. וכאן הוא אומר בעצם היום הזה נמול א׳ מה להלן בעצם היום הזה יום הכפורים אף כאן עצם היום הזה יום הכפורים. בעצומו של יום. מכאן למילה ביה״כ שמלין בחצי היום בין תפלת יוצר לתפלת מוסף אחר קרה״ת. וכל שנה ושנה הקב״ה רואה דם מילתו של א״א [4] ומכפר על עונותיהם של ישראל ביה״כ. שנא׳ כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם [5]. וכן כשעושין ישראל מצות המילה בכל יום. אותו דם מילה מכפר על עונותיהם. בא וראה כמה היא חביבה מצות המילה לפני הקב״ה שכל א׳ וא׳ מישראל המקריב בנו לימול בשחר מעלה עליו כאילו מקריב אותו היום קרבן תמיד של שחר. ונראה לפניו דם מילה כזבחי שני כבשים תמידין הקריבין ע״ג המזבח [6]. א׳ לבוקר וא׳ לערב ונעשה בנו תמים ככבש בן שנתו תמים.

באר יעקב

בשכינתא דהיא פתחא דכל פתחין עלאין דאתקשר בשמא קדישא. וההוא דמא דנפיק מההוא רביא נטיר קמיה קודשא ב״ה ובשעתא דדינין מתערין בעלמא אשגח קודשא ב״ה בההוא דמא ושזיב עלמא.

1) נדרים מ׳. שאילתות פ׳ אחרי מות. מדרש הגדול כ״י. ילקוט בראשית רמז פ״ב. ובשבת פ׳ מפנין. גדול הכנסת אורחים מהשכמת בית המדרש. וכת׳ התב״ש בשכול שול בברכות שם. אפי׳ ללמד לאחרים מצוה הכנסת אורחים גדולה.

2) פרקי ר״א פ׳ כ״ט. ילקוט בראשית רמז פ׳.

3) תוס׳ ר״ה דף י״א ד״ה אלא כו׳. ופרקי ר״א שם. אשכול הל׳ מילה. ילקוט שם. שו״ת להגאון מהרי״י אסאד בתשובה ליו״ד סי׳ רנ״ב.

4) פרקי ר״א שם. זהר פ׳ פקודי דף רנ״ה ע״א. בהיכלא תניינא אית מלאכין די ממנן על ההוא דמא דברית כד אתגזר ההוא ולדא לתמניא יומין ואלין נטלי ההוא דמא ומנהן ליה קמיה האי היכלא וכד רוגזא אתער בעלמא אשגח קב״ה על ההוא דמא ולא אתיהיב לההוא סטרא אחרא רשו לאעלא תמן. ת״ח בזמנא דאתגזר בר נש לתמניא יומין ושראת עליה שבת מלכות קדישא ההיא ערלה דגזרין ובדאן ליה לבר כדין קיימא ההיא סטרא אחרא ותמא דהאי איהו חולקיה מקרבנא דא כדין אתבר ולא יכיל לשלטאה ולקטרגא עלוי וסליק ואתעביד סניגורא על ישראל קמיה קב״ה. ובתנחומא פ׳ וירא א״ר יצחק נאמר במילה עבודה ונאמר בקרבנות עבודה. והעבודה האמורה בקרבנות דמים אף עבודה האמורה במילה דמים. וכיון שאדם מטיף טיפה א׳ של דם היא חביבה לפני הקב״ה בקרבנות.

5) ויקרא י״ו ל׳.

6) פרקי ר״א שם. זהר פ׳ בלק דף ל״ה ע״א. ע״פ מזבח אדמה תעשה לי וכו׳.

שנא׳ בו זכר תמים יקריבנו [1]. ועתה ע״י זכרותו נעשה זה תמים שנא׳ התהלך לפני והיה תמים [2]. לפיכך מצות מילה חביבה.

זאת הדרשה דרש בחור א׳ על שני התאומים שנולדו לאביו ביום שנעשו תמימים. ברייתא דר״א: ר״ג בנו של רבי יהודא הנשיא אומר כשנימול א״א ביום השלישי היה כואב לו הרבה. מה עשה הקב״ה נקב חור מתוך הגיהנם והרתיה היום כיומם של רשעים [3]. יצא אברהם וישב לו בפתח שנא׳ והוא יושב פתח האהל כחום היום [4]. א״ר חמא בר׳ חנינא [5] אותו היום יום שלישי של מילה היה כשבא הקב״ה לשאול באברהם... ב״ר [6] אמר הקב״ה למלאכי השרת בואו וראו בחה של מילה שעד שלא מל אברהם היה [7] נופל על פניו ואח״כ הייתי מדבר עמו. שנא׳ ויפול אברהם על פניו וידבר אתו ה׳. עתה שנימול הוא יושב ואני עומד שנא׳ וירא אליו ה׳ באלוני ממרא והוא יושב וגו׳ וכתיב והנה שלשה אנשים

באר יעקב

ובר״מ פ׳ תזריע דף מ״ד ע״א. ובהקדמת התיקונים דף י״א ע״א. זהר חדש דף נ״א ע״ב. ד״ה האי דמא דברית אתחשיב ליה כדמא דקרבנא וכו׳.

1) ויקרא א׳ ג׳.

2) בראשית י״ז ב׳.

3) פרקי ר״א שם. ילקוט שם.

4) בראשית י״ז ב׳.

5) סוטה י״א א׳. ב״מ פ״ו ב׳. רש״י שם.

6) פ׳ וירא. פרקי ר״א שם. ילקוט שם.

7) בראשית י״ז ג׳. שו״ת להרב המופלא והמובהק מאיר כברק המקובל האלקי כמוהר״ר אליהו הלוי ז״ל אשר אור הודהו זורחת בק״ק אליסנדריא (כ״י) וז״ל אמרינן בגמרא בילה אפרות עד שלא נפקחו עיניו אסור ואינו חשוב בריה. וכמו כן האדם אינו בריה אלא כשנפקחים עיניו ועיניו אינם נפקחים אלא במילה, ומביא ראיה מן הפסוק מצות ה׳ ברה מאירת עינים, שזה קאי רק על מצוה מיוחדת דהיינו המילה שהיא מאירת עינים. ובכתב יד הוא בארוכות. פרקי ר״א פ׳ כ״ט. מדרש רבה נשא פ׳ י״ב ע״פ וזה הדבר אשר צוה ה׳ העשו וכו׳. מדרש לקח טוב ע״פ וירא כל העם וירונו וכו׳. בנוה ציון המצויינים בו במילה באלוני לא היו מהולים לא היו יכולים להביט בשכינה אלא נופלים היו כשם שנפל אברהם. ילקוט נביאים רמז אלף פ״ח ע״פ ומלכת שבא שמעה את שמע שלמה וגו׳, הביאה לפניו מהולים וערלים. א״ל הפרש לי מהולים מן הערלים. מיד רמז לכ״ג ופתח את ארון הברית מהולין שבהם כרעו בחצי קומתן ולא עוד אלא שנתמלא פניהם מזיו השכינה, וערלים שבהם נפלו ע״פ א״ל אלה מהולים ואלה ערלים עי״ש. זהר פ׳ לך לך דף פ״ט א׳. ת״ח בקדמיתא יהב קב״ה חכמה לאברהם למנדע חכמה לאתדבקא ביה וידע רזא דמהימנותא, אבל למללא עמיה לא הוה אלא האי דרגא תתאה בלחודוי, כיון דאתגזר כלהון דרגין עלאין הוו שראן על האי דרגא תתאה, כדין למללא עמיה וכו׳. ת״ח עד דלא אתגזר ב״נ לא אתאחיד בשמא דקב״ה, כיון דאתגזר עאל בשמיה ואתאחיד ביה, ואי תימא אברהם דאתאחיד ביה עד דלא אתגזר הכי הוה דאתאחיד ביה ולא כדקא יאות, דעד דלא אתגזר עלוי לא הוי עמיה אלא במחזה וכו׳. שם דף צ״ו ב׳. אמר רבי שמעון

נצבים עליו. ויפול אברהם על פניו: א"ר פנחס משום ר' לוי [1]) שני פעמים נפל אברהם על פניו כנגדן ניטלה מילה מבניו ב"פ. א' במצרים והזר משה ומלן. וא' במדבר וחזר יהושע ומלן.

(מדרש תנחומא) [2]) כיון שנגלה הקב"ה לאברהם אבינו היה יושב שנא' והוא יושב פתח האוהל כחום היום. בא לעמוד מפני השכינה אמר הקב"ה שב לך ואל תצטער שנא' [3]) נאום ה' לאדוני שב לימיני. א"ל אברהם וכי כך הוא הדרך ארץ שאני יושב ואתה עומד? א"ל הקב"ה אתה זקן בן ק' שנה. שוב א"ל הקב"ה בשביל שאני עומד ואתה יושב חייך שעתידין בניך לג' שנים ולארבע להיות יושבים בבתי כנסיות ובתי מדרשות ואני עומד ביניהם, [4]) שנא' אלהים נצב בעדת אל [5]). מס' נדרים [6]) רבי אומר גדולה מצות מילה שבל מצוה שעשה א"א לא נקרא שלם עד שמל עצמו שנא' התהלך לפני והיה תמים. ותניא ר' מאיר אומר גדולה מילה לפני המקום שאין לך צדיק גמור כאברהם אבינו בעולם ולא נקרא תמים אלא ע"ש המילה שנא' התהלך לפני והיה תמים. ברייתא דר"א פרק ט"ל בא וראה גדולת המילה. בשעת אסיפתו של יעקב קרא לבנו ליוסף וא"ל בני תשבע לי שאתה מעלה אותי לקבורת אבותי למערת המכפלה בארץ כנען. והיו הראשונים שהיו נשבעים [7]) בברית מילה עד שלא נתנה התורה למשה רבנו.

באר יעקב

מאי דכתיב ויפול אברם ע"פ וידבר אתו ה' משמע דעד דלא אתגזר הוי נפיל על אנפוי ומליל עמיה, בתר דאתגזר קאים בקיומיה ולא דחיל.. זהר פ' בלק דף קס"ו א'. נח גזיר הוה ותמים פריעה לא הוה ביה ובגין דלא הוה ביה פריעה מה כתיב את האלהים ולא אחר אלהים לקמא לא הוה בגין דהוה גזיר לאחורא לא הוה בגין דלא אתפרע איך הוה את האלהים סמוך ליה ולא יכול לאסתכלא ביה דלא כבר כ"כ (ופליג על הב"ש ע"ז דף ו' דס"ל בנח לא נולד מהול).

[1]) ב"ר פ' מ"ז. ילקוט בראשית רמז פ"א.

[2]) תנחומא פ' לך לך ילקוט בראשית רמז פ"א.

[3]) תהלים ק"י א'.

[4]) אגדת בראשית דף כ"ט א"ל הקב"ה לא"א עכשיו אתה זקן בן מאה שנים ואת תמה שאני עומד ואתה יושב, עתידין בניך בני ג' שנים בני ד' שנים יושבין בבית הכנסת ואני עומד.

[5]) תהלים פ"ב א'.

[6]) נדרים ל"ב א' עי' ספר חזות קשה להרב ר' יצחק ערמאה ז"ל וז"ל שם דף ג' ע"ב. ודע כי כשנחתם אברהם אבינו בברית המילה התחילה בו האמונה, ר"ל תשלומות היראה.

[7]) פר"א פ' כ"ט. ילקוט בראשית רמז ק"ו ע"פ שים נא ידך תחת ירכי לפי שהמילה נתנה להם בצער לפיכך אין נשבעין אלא בה. עוד י"ל מאמר כי המילה שקולה כנגד כל התורה אין לך חפץ גדול הטוב ממנה ובחזקוני פ' חיי שרה כתב ע"ז הפסוק לפי הפשט אינו נראה על המילה דא"כ הי"ל לישבע על מצות המילה, והרי הי' נשבע בה' כדכתיב ואשביעך בה', אלא כך היה המשפט באותן הימים שכל מי שהוא כפוף לאדם אחר נותן ידו תחת ירכו לאות שהוא אדונו כלו' הרי ידי תחת רשותך לעשות רצונך ומשפט זה עודנו היום בארץ הודו.

שנא׳ ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו וגו׳ יכתיב [1]) ואשביעך בה׳ אלהי השמים וגו׳ וישבע לו אליעזר עבדו [2]) ושמר ועשה. וכן עשה יעקב ויוסף שנא׳ השבע לי וישבע לו ויוסף שמר ועשה. ברייתא דרבי אליעזר בא וראה כמה חביבה המילה בעיני המקום. שמי שהיה מחוסר מעט מן האיברים היה נקרא בעל מום. וכאן א״ל הקב״ה לא״א עד עכשיו לא היית תמים אלא מל את בשר ערלתך מעליך והיה תמים. מלמד שהערלה מום לו לאדם יותר מכל המומין עד שיעבירנה באיזמל. וכן [3]) בב״ר אמר ר׳ יונה כתאנה זו שאין לה פסולת שכל האוכלים שאדם אוכל מהם הוא משליך מהם. אבל התאנה אין אדם משליך ממנה כלום אלא עוקצה בלבד העבר אותה ובטל המום. כך אמר הקב״ה לא״א אין בך דבר פסולת אלא הערלה העבר [4]) אותה מעליך ובטל המום שנא׳ התהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני ובינך.

ד״א א״ר לוי משל למטרונה [5]) שאמר לה המלך עברי עברה לפניו ונתכרכמו פניה אמרה שמא מצא בי מום. א״ל המלך אין בך מום ודבר פסולת אלא צפורן אצבע קטנה היא גדולה קימעה העבירי אותה ובטל המום. כך אמר הקב״ה לאברהם אין בך פסולת אלא הערלה העבר אותה מעליך ובטל המום. הה״ד התהלך לפני והיה תמים וגו׳. ואתנה וגו׳. והערלה היא חרפה [6]) לישראל שנא׳ ויאמרו עליהם לא נוכל לעשות הדבר הזה לתת את אחותינו לאיש אשר לו ערלה כי חרפה היא לנו. והערלה היא טמאה על כל הטומאות שנא׳ כי לא יוסיף לבא עוד בך ערל וטמא [7]). והפורש מן הערלה כפורש מן הקבר [8]). לפיכך כל ערל לא יבא ולא יאכל ולא יגע בקדש שנא׳ [9]) כל ערל לא יאכל קדש. וכן מצינו במנוח שהיה מזהיר לשמשון בנו שלא ישא אשה מבנות הערלים שנא׳ [10]) אל תקח לך אשה מבנות הערלים וגו׳. מסכת נדרים [11]) ראב״ע אומר מאוסה היא הערלה

באר יעקב

[1]) בראשית כ״ד ב׳.

[2]) פדר״א פ׳ ל״ט. ילקוט בראשית רמז פ׳.

[3]) פ׳ מ׳ וגם איתא ר׳ יודן ילקוט בראשית רמז פ״א.

[4]) הרד״ק פי׳ כל דבר היתר והכבד שראוי להשליכו ולהסירו מקרי ערלה.

[5]) ב״ר לך לך פמ״ו.

[6]) ב״ר פ׳ ויצא חזקוני גם כי חרפה היא לנו אם לא תהיו נמולים כמונו היום למחר תקראו אותנו בעלי מומין על שאנו מהולים. ילקוט שמות רמז בנ״ב ע״פ היום גלותי את חרפת מצרים וכו׳ עקידה שער י״ח דף קנ״ד עי״ש.

[7]) ישעיה נ״ב א׳.

[8]) פסחים פ״ח משנה ח׳.

[9]) ויקרא כ״ב י׳.

[10]) שופטים י״ד ג׳.

[11]) נדרים ל״א ב׳.

שנתגנו בה רשעים שנא׳ [1]) כי כל הגוים ערלים וגו׳. תניא [2]) רבי יהושע אומר גדולה מילה לפני המקום שכל הזכות שעשה משה רבנו לא עמדה לו בשעה שנתרשל מן המילה אלא כך אמר משה אמול ואצא לדרך סכנה היא כדכתיב ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים מלמד שכל ג״י הנער בהזקת סכנה [3]). אמר משה אמול ואשהה ג״י הקב״ה אמר לי לך שוב (מצרימה) [מצרים] והוצא את בני ישראל ממצרים. אלא מ״מ נענש אלא שנתעסק במלון תחלה. שנא׳ [4]) ויהי בדרך במלון וגו׳. רבי ישמעאל

באר יעקב

[1]) ירמיה ט׳ כ״ה.

[2]) נדרים ל״א.

[3]) בחיי פ׳ וישלח הנה ידוע כי מדרך חכמת הטבע בכל בעלי חלוש בכל הנבראים כולם בין שהוא יום ג׳ ללידה בין שהוא יום ג׳ לימות עולם, שהרי יום ג׳ כוכב מאדים ומפני זה יגדל הכאב בכל מכה ביום ג׳. ויהיה הנולד ביום הג׳ ללידה יותר חלוש. לכן אמרו חז״ל שמותר לעשות ביום הג׳ ללידתו שחל להיות בשבת כל מה שיצטרך כמו בחול ממש לפי שהוא מסוכן ביום ג׳ יותר משאר הימים, וחכמי התכונה אמרו כי יום ג׳ מזלו עקרב, ומלאכו סמאל, ומשרתו מאדים.

[4]) שמות ד׳ כ״ד. רוקח אות ק״ח. נדרים ל״ב א׳. יבמות ע״א. רש״י ורמב״ן שם שאם הוא קרוב לעיר באורחא פירחא ליכא סכנתא. עי׳ אור חדש מאת יוסף כ״ץ לד נ״ג. כי ביום אשר בא אליו דבר ה׳ ילדה צפורה ולא הי׳ יודע איזה מצוה יעשה לראשונה כיון שאמר לו ה׳ לך שוב מצרים! ראה כי פדיון שבוים מצוה רבה היא שדוחה מצות מילה בזמנה, ולכך ויקח משה את אשתו ואת בניו וגו׳. ולכן כל ימי מסעו היה עוסק במצוה והי׳ פטור מן המצוה ולכן לא קרהו רע. אבל בעת שבא לכנוס ולהתעסק במלון שבה חובת מצות מילה לחול עליו ולכן ויפגשהו ה׳. עי׳ עקידת יצחק שם וז״ל לדעתי זה היה עון אשר חטא עליו נאמר ויפגשהו ה׳ ויבקש המיתו. כי באמת היה לו למול את בנו בזמנו ולהניח אשתו ובניו אצל יתרו. כי מה חפצו בביתו אחריו ושנא אשתו עמו. הנה נראה שהיתה חביבה עליו בראשיתו יותר מבאחריתו ואחשוב שזה מי שאמר על שנתעסק במלון תחלה, שהלשון זה כינוי לעסק אהבת הבית הכולל חברת האשה והבנים. כי לפי שהיה העסק ההוא בעצם וראשונה במחשבתו נסתמה ממנו הלוקת חלופיו כי הוא אמר אם אמול ואצא הרי סכנה לילד אם אמול ואמתין עד שיבריא הרי עכוב בשליחות והנה היותר נאות הי׳ נסתר מעיניו, והוא למולו ולהניחו שם עם אמו. ואם היה הטוב והישר אח״כ להחזירה שם כדבר אהרן כ״ש שהיה לו להניחה מתחלה. והוא מה שנרמז באומרו: ויהי בדרך במלון ויפגשהו ה׳ ויבקש המיתו, שלא היה הפגע רק למה שהיה בדרך במלון הנזכר, אשר הי׳ לו להניחו במדין ולא לעכב המצוה, עי׳ אבן עזרא שם ויפגשהו ה׳ פי׳ שבא חולי על משה מחשבה שלא עלה על לבו וזהו ויבקש המיתו אם לא ימול בנו ובעבור שאחזתו רעדה לא היה יכול למול בעצמו ומלה אותו צפורה כי הוא גילה לה זה הסוד.

משה בן זכור בפירושו על התורה פ׳ שמות Simon de Muis var. Sacr. תוכן הענין הוא שהנבואה היתה יורדת אל משה תמיד והיה צריך לעמוד תמיד בהתבודדותו ומחשבתו בשלימותו, ולכן כשבא במלון ונתעסק בעסקי ליגה כל אותו הלילה ולא התבודד בעניני שלימותו ונביאתו תחלה. הנה כשחל עליו שמה השפע ומצאו בלתי מוכן לנבואה וזאת ויפגשהו ה׳ ר״ל

אומר [1]) גדולה מילה שי"ג בריתות [2]) נכרתו עליה הכתובים בפרשת מילה מן ויהי אברהם בן צ' שנה עד סוף כל הפרשה, ואיתא [3]) י"ג בריתות נכרתו כנגד י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, לפי ששקולה המילה כנגד כל התורה כולה. ד"א גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצות שבתורה, שנא' [4]) הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם. ד"א גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצות [5]) שנא' [6]) כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל. וברית בגימטרי' תרי"ב יראת ה' בגימטרי' תרי"ג [7]). לפיכך כל העם העוסקים במצות מילה, והעם הנאספין שמה זוכים לקיים כל התורה [8]) כולה תרי"ג [9]) כמנין ברית, חד דחסר זו מילה עצמה הרי תרי"ג, מפני שהיא חביבה. שבל כך הכל ששים בה, וכשהאדם ערום חסר הוא מכל המצות חוץ מן המילה. וע"כ היה דוד משבח ואמר שירה על המילה. נדרש בשוח"ט ובמס' מנחות [10]). בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו ערום, אמר אוי לי שאני ערום מכל

באר יעקב

שכאשר הנבואה עליו ולבו ומחשבתו היו טרודים בעסקי ביתו ואשתו ובניו, ומפני שנמצא בלתי מוכן לקבל השפע ההוא, והפעם רוחו, וכתיב ויבקש המיתו לא שהיה רוצה הש"י להמיתו כי חפץ חסד הוא. אלא בסבת אותו השפע העליון בהיותו בלתי מוכן נסתכן והגיע לשערי מות וזהו מ"ש ר' יוסי על שנתעסק במלון תחלה ר"ל שהיתה לו להתבודד להשגת הנבואה.

[1]) נדרים ל"א ב'.

[2]) י"ג בריתות בגימטרי' מילה במ"ק. טעם ב' כנגד י"ג שנולדו מהולים.

[3]) סדור המנהגים. ע"י המילה זכינו לברית שנכרתו עליה י"ג בריתות. ותוס' הגדולים פ"ג כתבו די"ג בריתות מכוונים נגד י"ג מדות של רחמים. והשל"ה כתב שהם מכוונים נגד י"ג עקרים.

[4]) שמות כ"ד ח'.

[5]) תקן דמים פ' וירא. כל מי שנימול כאלו מקיים כל ה' חומשי תורה. שה' חומשי תורה מסיימי בכך לחשוב י' של סיני וכמל"מ האי לא דק ממו"ל לי מילה, „במצרים." „במסעיהם." „סיני." „יריחו." „ישראל."

[6]) שמות ל"ד כ"ז.

[7]) מכות כ"ג ע"ב דרש רבי שמלאי תרי"ג מצות נאמרו לו למשה שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה, ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם, אמר רב המנונא מאי קרא תורה צוה לנו משה מורשה תורה בגימטרי' תרי"א הוי אנכי ולא יהיה לך. מפי הגבורה שמע. ואפשר שלזה כיון מ"ש יראת ה' עם ב' הדברות אנכי' ולא יהיה לך הם תרי"א. ועוד אולי עם ב' יודי"ן במלת ה' הם תרי"ג.

[8]) זוהר פ' מקץ דף קנ"ז. יוסף דנטר ליה לברית זכה למלכותא דלעילא ולמלכותא דלתתא. ועל דא מאן דנטר ברית קדישא כאלו קיים אורייתא כולה, דהא ברית שקיל ככל אורייתא.

[9]) מהרי"ל הל' מילה. ועי' ב"ר ברית הרי תרי"ב והמצוה עצמה הרי תרי"ג.

[10]) מנחות מ"ג. ירושלמי ברכות פ"ט. קהלת רבה ע"פ תן חלק לז' וכו'. הרי"ף הל' ציצית דף פ"ט ע"ב.

המצות והיה עצב. כיון שנסתכל במילה נתיישבה דעתו עליו, ושמח שמחה גדולה, לאחר שיצא פתח ואמר שירה וזה שאמר דוד למנצח על השמינית [1] על המילה שנתנה בשמינית. ועל כן העם נהגו לעשות שמחה ומשתה [2] ויו"ט ומחבבין את המילה יותר מכל המצות. לפי שהמילה תדירה על האדם, משא"כ בשאר מצות, מפני שחשובה היא ושקולה כנגד כל המצות שבתורה [3].

מדרש מכילתין [4]. ר"י הגלילי אומר גדולה מילה שדוחה את השבת שהיא חמורה שחייבין עליה כרת. ואעפ"י ששבת שקולה כנגד כל המצות נדחית השבת לפני המילה משום חביבותא דמילה.

באר יעקב

1) תהלים י"ב א'.

2) עי' מלואים א'.

3) בו"ת בשמים ראש סי' קנ"ח. קהל שנתנו חרם שלא לבטל המנין, ואם יהי' א' מהם טרוד ולא ירשנו העת לבא לבית הכנסת לתפלה· אזי הוא מוכרח להעמיד אחר תחתיו שימלא את מקומו. ואירע ברית מילה לא' מהם, ואין מוהל בעיר, ואבי הבן שכח ביום הז' ללידת התינוק אשר עלה יום המערכת בגורלו להחליף את יומו באיש אחר כתיקון כל בני העיר, ובלילה נזכר כי הוא צריך לילך למקום אחר להביא מוהל משם, וא"א לו לבוא עד חצי היום באופן שתתבטל תפלה שחרית בצבור הי' אף שנוכל לומר שלא נעבור על החרם, ולבטל תפלה בצבור, דזה עשה דרבים והוא דבר גדול להכניס הדיוטים תחת כנפי היראה והאהבה לבוראם והשיתוף מהחברה, מ"מ גדולה מילה לבטל את כל זה פ"א דמצי אמר אדעתא דהכי לא שעבדנא נפשאי וכו'.

4) מכילתא נדרים ל"ב.

גדולה מילה שי"ג בריתות נכרתו עליה, נדרים ל"א ב', מכילתא פי יתרו.

גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמו נדרים שם.

גדולה מילה שכל זכיות שעשה א"א מ"מ לא נקרא שלם אלא עד שמל א"ע שם.

גדולה מילה שלא נתלה למשה הצדיק עליה אפי' מלות שעה ואפי' שהיה בדרך מצוה נדרים ל"ב.

גדולה מילה שהיא שקולה כנגד כל המצות שנא' הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה נדרים ל"ב א'.

גדולה מילה שהיא שקולה כנגד כל התורה כולה, יעב"ן בברכות שמים, ובמגדל עז.

גדולה מילה שהיא דוחה את השבת דחמורה נדרים ל"ב.

גדולה מילה שאין התינוק נכנס למנין הדורות אלא במילה שנא' זרע יעבדנו יסופר לה' לדור תנחומא פ' וירא.

גדולה מילה שבזכות שמל א"א א"ע ביום הכפורים נתן הקב"ה לבניו יום זה בכל שנה לכפרה פרקי ר"א פ' כ"ט. אשכול הל' מילה.

גדולה מילה שמגעת עד כסא הכבוד שנא' מי יעלה לנו השמימה ר"ת מילה. ספר הבהיר.

גדולה מילה שעמה חתום בבשר ישראל שם של שדי, בנחירים דמות שי"ן, בזרוע דמות דל"ת, ובמילה דמות יו"ד מנורת המאור נר א' פ"ב כלל א' ח"א.

מסכת פסחים [1]) לגבי הפסח נמי המילה חמורה. רבי יונתן אומר היו לפניו שתי מצות פסח ומילה יקדים במצות מילה ואח"כ יעסוק בפסח שנא' [2]) ימלתה אותו אז יאכל בו, וכתיב [3]) וכל ערל לא יאכל בו, וגר נמי חייב בפסח שנא' [4]) תורה אחת יהיו לכם לאזרח ולגר הגר בתוככם ואם היו לפניו שתי מצות הללו ביום א' מילה ומ"מ [5]) מקדמינ' במצות מילה. ואח"כ

באר יעקב

גדולה מילה שה' מעיד עליה שנא' והיה לאות ברית וגו' חתן דמים פ' לך לך.

גדולה מילה כל שנימול אינו יורד לגיהנם שנא' כי ערוך מאתמול תפתה שם פ' תולדות.

גדולה מילה שבזכותה הקב"ה שומע תפלתן של ישראל שנא' כי אתה שומע תפלת כל פה, פ"ה בגימטריא מילה, ר"ל שומע תפלה כל מהול, פרקי ר"א פ' כ"ט הנמולים תפלתן נכנסת לפני הקב"ה עוללות אפרים, מנורת המאור נר ל"ג.

גדולה מילה שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאליהו בא ורואה ומעיד עליה. שם.

גדולה מילה שבשבילה ישראל מקבלין אלהותו ית' יעב"ץ, צרור המור פ' לך לך.

גדולה מילה שבשבילה נבקע הים שנא' לגוזר ים סוף לגזרים אל תאמר לגזרים אלא לגוזרים יעב"ץ.

גדולה מילה שבשבילה ישראל ירשו את הארץ ובשבטלוה גלו מטה משה ח"ז פ"ב.

גדולה מילה שעל ידה הובטחו שאין כלין בגלות שנא' לדורותם לברית עולם עירובין י"ט מטה משה ח"ז פ"ב.

גדולה מילה שהיא דוחה את הנגעים משנה א' פ"ז דנגעים.

גדולה מילה משאר מ"ע שיש בה כרת אם לא יקיים אותה הרי"ף ור"ן פ"ז דברכות, י"ד סי' רס"ה.

[1]) פסחים מ"ט א'. שאילתות פ' ויחי. ירושלמי שם פ"ג ה"ז מכילתא פ' בא, ש"ע א"ח סי' תמ"ד.

[2]) שמות י"ב מ"ד.

[3]) שם י"ב מ"ח.

[4]) שם י"ב מ"ט.

[5]) שאילתות פ' ויחי ברש צריך אילו מאן דקא אזיל לממהל ית בריה ואי לא אזיל מיפגרא מלתא דליכא איניש אחרינא דמהיל ליה ואיכא מת מצוה לאיעסוקי ביה דאי לא מיעסק ביה איהו ליכא איניש אחרינא דמיעסק ביה ומיבזה, להידא מיתבעי ליה לאיעסוקי ביה ברישא? מי אמרינן מילה עדיפא שכן דוחה את השבת ואלו קבורת מ"מ לא דחיא את השבת ולא אתי עשה דקבורה ודחי עשה דמילה. או דלמא קבורת מ"מ עדיפא דקא דחיא עשה ול"ת דטומאה דכ"ג ונזיר. ואי משום דקא אמרת מילה דוחה את השבת ואין קבורת מ"מ דוחה את השבת דכתיב קבור תקברנו ביום ההוא ביום שאתה רוצהו אתה קוברו ביום שאין אתה רוצהו אין אתה קוברו. משבת לא ילפינן דהא רציחה דוחה את העבודה דכתיב מעם מזבחי תקחנו למות ועבודה דוחה את השבת ואלו רציחה אינה דוחה את השבת, דאמר מר (יבמות ג') נאמר כאן מושבות ונא' להלן מושבות דכתיב והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם (סנהדרין ל"ה) ונא' בשבת לא תבערו אש בכל מושבותיכם או דילמא אדרבא מצותא לא ילפינן שכן לאו ועשה שאין שוה בכל היא. מ"ש דתניא (ברכות י"ט מגילה ג') ולאחותו השבולה

עוסקין בהוצאת המת [1]). מדרש תנחומא פ' בראשית בזכות אברהם אבינו [2]) שקיים מצות מילה תחלה נברא העולם שנא' אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ואמר ר' חלפתא באברהם הן הם אותיות בהבראם. א"ל הקב"ה בזכותו של אברהם בראתי את עולמי שנא' ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. מסכת נדרים, ובריתא דרבי אליעזר. רבי אליעזר אומר גדולה מילה לפני המקום [3]) שבזכות המילה העולם עומד שאלמלא כן שצפה הקב"ה בזרעו של א"א היאך נותני' נפשם על המילה ומקיימין אותה בכל יום תמיד לא ברא את עולמו שנא' [4]) כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות

באר יעקב

מ"ת ולאחותו הרי שהי' הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו וא"ל מת לו מת יכול יטמא הא אמרת לא יטמא דלא אתי עשה דשחיטה ודחי עשה דמילה ואע"ג דלא יטמא הורה יכול כשם שאין מטמא לאחותו כך אינו מטמא למ"מ ת"ל ולאחותו, לאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא למ"מ אלמא עשה דמת מצוה עדיף מעשה דמילה וכן הלכתא.

1) עי' מהרש"ל פי' ע' בית הלל על ש"ע י"ד סי' רס"ו שו"ת בני יהודה ח"א סי' ה' וח"ב סי' ע' שו"ת פרח מטה אהרן סי' י"ט. משאת בנימין סי' ע"ג. נודע ביהודה סי' כ"ז. ברכי יוסף סי' שמ"ה.

2) בראשית רבה פ' י"ד סי' ו' ופ' מ"ח סי' ח'. ילקוט שמעוני בראשית רמז ב'. מדרש לקח טוב בראשית סי' ד'. מדרש שוחר טוב מזמור ק"ה.

3) נדרים ל"ב א'.

4) זהר בראשית דף ל"ב א'. ר"ש אומר על ברית מילה אתברי ואתקיים עלמא דכתי' אם לא בריתי וגו' פ' נח דף ס"ו ב'. והקימותי את בריתי אתך א' ר"א מהכא קיימא דברית לעילא כקיימא דברית לתתא משמע דכתיב אתך וכו' ת"ח כל זמנא דישראל נטרי קיימא קדישא כדין עבדי קיימא לעילא ותתא. וכד שבקי להאי ברית לא אשתכח קיום לעילא ותתא וכו'. קיצור מנחת חנוך כ"י מביא ע"פ אם לא בריתי יומם ולילה וגו' כתב בדברי שמואל איתא בפליאה הקב"ה צוה המילה כדי שיהיה הבדל בין ישראל לעכו"ם אבל אם הי' השינוי בצורה עצמה ולא במילה אז היו נראין כשתי רשויות ח"ו. ע"כ צוה ע"י המילה להבדיל וזה שכ' אם לא בריתי יומם ולילה ר"ל לא שצוה על הברית מילה לעשות הבדל אלא עשה שינוי בצורה עצמה אז חקת שמים וארץ לא שמתי לבדי אלא נראה ח"ו מי שברא שמים לא ברא ארץ וק"ל. וג"ל המחבר חנוך דזה כוונת המדרש וגמרא תן חלק לז' אלו ז' ימי בראשית לשבח להש"י שברא לבדו כל מה שנברא בז"י בראשית. אפי' בשבת נגלה מנוחה דא שבת בא מנוחה רק שלא תאמר ח"ו ב' רשויות דלא ברא הב"ה הכל כמ"ש המינים, ע"כ אמר גם לשמונה אלו שמונה ימי מילה דאז מורה דבורא א' ברא הכל ואל אחד בראנו, דאל"כ למה נצטוינו על המילה דהי"ל לשנות בצורה עצמה אלא להורות דלא ב' רשויות אלא הכל ברא אל אחד וק"ל. או י"ל תן חלק לז' אלו ז' ימי נדה וגם לח' ימי מילה. דידוע מ"ש בגמרא מי יתן טהור מטמא לא אחד הוא ק"ל דמן דם נדה חלב וכשגומלו נעשה מחלב דם א"כ מוכח מזה דלא ב' רשויות ע"כ שפיר קאמר תן חלק לז' ימי נדה ר"ל לשבח להקב"ה שנתן מטהור טמא רק שלא תאמר שתי רשויות א' ברא טהור וא' טמא ע"כ קיים גם לשמונה אלו ימי מילה למה צוה על המילה ולא ברא שינוי בצורה אלא להורות דלא ב' רשויות. חנוך: ועפ"ז מבואר המדרש שבראו

שמים וארץ לא שמתי. ואין ברית [1] האמור כאן אלא מילה שכל ישראל עוסקין בה ואיזה היא ברית שניתן בו באדם בין ביום ובלילה וכל ישראל עוסקין בה הו' אומר זה מילה שנא' והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם מה הן חוקות שמים וארץ, בא דוד ופרשה הללויה הללו את ה' מן השמים הללוהו במרומים וכו' שמונה הלולים כנגד מי אמרן דוד לא אמרן אלא כנגד שמונת ימי מילה הללו את שם ה' לא קא חשיב לפי שהוא כולל את האחרונים. וכתיב ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור, ואין חק האמור כאן אלא מילה שנא' [2] ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם. מכאן שאפילו שמים וארץ אין מתקיימים אלא בזכות ישראל שמקיימים ברית בבשרם [3]. אשריהם בני אברהם יצחק ויעקב שבכל יום ויום הם מקיימים מצות מילה שבזכותה העולם עומד ובמצוה זאת זוכים בני ישראל ויש להם חלק לעולם הבא [4].

באר יעקב

אבותיו של משה שנולדו כמלאך ה' לפיכך מלו אותו לח'. וזה שאמרנו שצוה הקב"ה על המילה לעשות היכר והבדל בין ישראל לעכו"ם דקי"ל אם יש לנו בלאו הכי היכר ושינוי א"צ למילה רק אמרו פירש"י קלסתר פנים אבל לא הי' שינוי בצורה ובגוף וז"ש שבראו אבותיו של משה שנולדו כמלאך והוה אמינא א"צ למילה דהא איכא שינוי וקמ"ל שמ"מ מלין אותו אפי' אינגה מן הדין דקי"ל כיון שמילתו הי' בשבת ואין מילה שלב"ז דוחה שבת וזה היה כמילה שלא בזמנה רק כיון שרק נולדו הי' כמלאך ר"ל קלסתר פניו אבל מ"מ נברא בצורת בשר אדם ואין זה שינוי ע"כ מלו אותו לח' חנוך.

[1]) מכילתא פ' בשלח מדרש הגדול כ"י גדולה מילה שהוא אחת מג' בריתות שנתן הקב"ה בינו ובין בריותיו ואלו הן הקשת, והמילה, והשבת.

[2]) דה"י א' ט"ז. סנהדרין קי"א. מטה משה ח"ז פ"ה.

[3]) ירושלמי ברכות קל"ה. אלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ.

[4]) זהר פ' לך לך. ספר בא גד פ"ב ויגליאה שנ"ז: וז"ל שם דע כי דבר א' יוכר מעלתו לא' מד' סיבות ומכ"ש אם ימצאו כולם יחד בו. הראשון הוא שדבר א' נכר מעלתו שאנו מכירין אותו מצד העונש שהוא יותר גדול ועוד מיד לאלתר מכאן יש ראיה שאותו דבר הוא חביב יותר שהרי מצינו שלא המתין הקב"ה למשה רבינו ע"ה אפי' שעה א' אעפ"י שהי' אדון כל הנביאים. הב' מצד העונש שניתן למי שלא קיים אותו דבר, אלא אפי' מצד העונש שניתן למי ששלח ידו באותו האיש שקיים אותו דבר שראינו שהוא עונש גדול לא ממון ולא מלקות אלא מיתה ומיד לאלתר, מכאן יש מופת איך אותו דבר חביב יותר. שהרי מצינו שפרעה ביטל משבט לוי ברית מילה כמ"ש ומאז באתי אל פרעה וגו' הרע לעם הזה שהם י"א שבטים והצל לא הצלת את עמך שהם שבט לוי. וכתיב שלח ידיו בשלומיו שהם שבטו של לוי חלל בריתו שביטל מהם מצות מילה. ומה כתיב אחריו לכן אמור לבני ישראל אני ה' וגו' שהעניש את פרעה במדת הדין על שלח ידו בשבט לוי שהיה להם אות ברית קודש. הג' הוא מצד השכר שניתן לאיש המקיים את המצוה הזאת אם גופני או רוחני אם שניהם כאחד טובים. הדע כי מ"ש רז"ל כי יש להם חלק לעולם הבא שנא' ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ ואיך יעלה על הדעת שכל הקהל יהיו צדיקים ואמר החכם ראיתי את בני עליה והנם מעטים.

אלו הן הלכות מילה.

מוהלין, ופורעין[1], ומוצצין, ונותנין עליה אספלנית וכמון: מוהלין היכי דמי פי׳ הותכין הערלה באיזמל, כיצד ביום ה׳ כשמביאין הנער למול אותו, קודם שיתחיל המוהל למול צריך בעל הברית שיחזיק שוקיו סמוכים ביחד בדי שלא ישמוט הנער בין ירכיו ויבא לידי סכנה. וצריך כמו כן שיחזיק שני שוקיו בשתי ידיו שלא יבעט הילד ברגליו ותתקלקל המילה, ויסכן ע״י בנפש הילד, ועוד צריך שיגביה ידו הימנית וישפיל ידו השמאלית כדי שיהא האבר בולט למעלה בנגד המוהל ובנגד האורה כי טוב לו האורה. והמוהל צריך לנגב האבר תחלה קודם שיתחיל למול מאחר כי רוחין מקודם, ושמא מחמת להלוחית המים יתפים העור יתר מהצורך והוא סכנה. וכן אם הטיל מים מקודם, צריך לקנח האבר, ואח״כ ממשמש באבר כדי שיתקשה קצת, ויצא הגיד מן הבשר והעור. ואח״כ יקח הערלה בידו אחת בין ג׳ אצבעותיו וימלול אותה בראשי האצבעות ויבחין מיד איזהו העור ואיזהו הבשר. וצריך שיחזיק הערלה יפה וכן צונו מר יעקב הגוזר והזהירנו כמה פעמים בעבור שלא ישמוט הערלה מידו קודם שיגמור לכרות, כי כך עניינו מיד כשירגיש בו הקטן מושך האבר א״ע הרבה, לפיכך יהא האומן נזהר מאד שלא תשמט הערלה מידו קודם שיגמור לכרות ולא יבא לידי סכנה. ואח״כ יקח האומן את האיזמל בידו השנית ויכרות הערלה בב״א סמוך לצפורן בלי פחד בעזרת מלכנו ובזכות שלושת אבות. וכשיבא למול יהתוך מן הצד כדי שלא יפגע לא בביצים ולא בגיד שלמטה שהמים והזרע עוברים בתוכו[2]). ואם ימול מלמעלה למטה היא סכנה שלא יעשנו כרות שפכה מפני שהעור מושך בידו של מוהל בסוף כריתתו. וכן אתה מוצא בכל דבר רך ועגול כשמתחילין

באר יעקב

וי״ל כמו שפי׳ התרגום ירושלמי על ועמך כולם צדיקים, ועמך כולם גזורים ר״ל מהולים. וא״ת מה תועלה הגיע לנו שיאמר הנביא ועמך כולם צדיקים ויקבה לנו שהוא גמגע, והתתרגם שפי׳ צדיקים הם מהולים והיל״ל ועמך כולם גזורים לעולם ירשו ארץ. אבל התשובה שבא ללמד לנו שכל ישראל שיש לו מצות מילה נקרא צדיק לפי שהישראלי שיש לו מ״מ יש לו הכנה לקבל כל מה שצוה לו הקב״ה שכן תראה תמיד בדברי רז״ל כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואח״כ יקבל עליו עול מצות ועול מלכות שמים הוא מי שיש לו ברית המלך עליו שהיא המילה. ועי״כ הקב״ה מעלה עליו כאילו קיים כל המצות כלם. ולפי׳ אמר ועמך כולם צדיקים הרי מבואר שכל מי שיש לו מצות מילה הוא עבד ה׳ ויש לו חלק לעה״ב: והד׳ מצד הנער שיש בה שהוא גדול ומבס יש לנו ראיה שהיא דבר גדול הערך. אמר התנא הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסידה. ר״ל אם רצית לידע השכר של מצוה שאתה עושה כמה יהיה הוי מחשב הפסד מצוה אם הוא ממון או אב בגופו, ומכ״ש מצות מילה שהיא בגופו, ועוד המשתה שאדם עושה לכבוד זאת המצוה, וא״כ הרי מצות מילה גדולה מצד אלו הארבעה סיבות.

1) שבת קל״ג א׳.

2) בכורות דף מ״ד ע״ב. ב׳ נקבים באדם א׳ מוציא שתן, וא׳ מוציא זרע, ואין בין זה לזה אלא כקליפת השום.

בו לחתוך מצד א' מושך השאר שבידו יותר מדאי לפיכך ימול מן הצד קצת ובבת אחת ויחזיק בחוזק שלא ישמוט הערלה מידו כמו שאמרנו. ואם נשמט הערלה מידו קודם שגמר לכרות יתפוס בו פעם שנית וימול סמוך לצפורן ואל ירך לבבו בזה ויהיה המקום בעזרו: פריעה ה"ד פורעין ר"ל קורעין עור שני המכסה ראש הגיד תחת העור. כיצד יעשה אחר שחתך הערלה ימהר ויזרוק הערלה והסכין אל תוך הכלי של חול ועפר [1]) ואעפ"י שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנא' ושמתי את זרעך כחול הים [2]) ויקח בזריזות האבר בידו אחת קודם שיכסה הדם את הנקב. ויתפוס אותו עד שיתן הצפורן [3]) המתוקן לכך בתוך הנקב, ויחזור ויתפוס גם בידו השנית כ"כ באותו הנקב וימשוך אותו העור אליו מעט ויקרענו הנה והנה לכל צדי הגיד בלי חמלה. והיכן מצינו שנתנה מצות פריעה ליהושע [4]) ברייתא דרבי אליעזר. כשיצא ישראל ממצרים מלו כל העם [5]) למגדול ועד קטן שנא' כי

באר יעקב

[1]) כתב האבודרהם משם אבן הירחי. נהגו בצרפת להביא ספל מלא חול ועפר וטומנין שם את חתך הערלה. ויש סמך לזה בפר"א וכו'. ומאותה שעה ואילך היו נותנין את הערלה בעפר. ויש סמך לחול ושמתי את זרעך כחול הים. ולעפר ושמתי את זרעך כעפר הארץ. וכן כתב הטור י"ד ומנורת המאור, והלבוש, והתניא, והמהרי"ל, ורוקח. כולם לא זזו מטעם זה, אבל הגדול המור כתב הטעם מה שמשימים הערלה בעפר הוא מחמת שלא יקטרג עלינו הנחש הקדמוני, עי' מטה משה הל' מילה. ועי' תיקונים תיקון ל"ז דף ע"ה ע"א. ת"ח יומא חדא שאילנא לאליהו ערלה אמאי טמרין בעפרא? א"ל שמענא במתיבתא דערלה איהו נחש. וכיון דעברין ליה מאתריה צריך למיהב לה מזוניה הה"ד ונחש עפר לחמו וכו'. עי' לבוש הל' מילה: כתב מהרי"ל שנוהגין לשפוך כוס יין המציצה תחת ארון הקודש, ובקצת מקומות נהגו שיש להם תיבה אחת קטנה מליאה עפר, והשמש מביא אותה בכל מילה ומילה, ונותן התיבה תחת החתך ונופל הערלה והדם לתוכה, וכשנתמלאה מערלות קוברין אותה בבית הקברות: ש"ע י"ד סי' רס"ה סעי' י'. מהרי"ל הל' מילה.

[2]) בראשית ל"ב.

[3]) עי' ספר הגהות שורש בהתיר שם לעשות הפריעה באיזמל קטן בל"א (לאנצעט).

[4]) עי' רשב"א בחדושיו ליבמות מ"ח. ועי' פירוש המשניות להרמב"ם חולין דף ק' ע"ב ד"ה נוהג בטהורה וכו'. וז"ל: דע שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום אין אנו עושים אלא במצות הקב"ה ע"י מרע"ה לא שהקב"ה אמר דבר זה לנביאים שלפני משה כגון זה שאין אנו אוכלין אבר מן החי אינו מפני שהקב"ה אסרו לנח, אלא לפי שמשה אסר עלינו אמ"ה במה שצוה בסיני שיתקיים איסור אמ"ה, וכמו כן אין אנו מלין מפני שא"א מל עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו ע"י משה רבינו ע"ה שנמול כמו שמל א"א ע"כ.

[5]) פרקי ר"א פ' כ"ט וכל העם הילודים במדבר בדרך בצאתם ממצרים לא מלו. א"ר שמעון וכי ערלים שמעו קולו של הקב"ה בהר סיני אלא נימולים היו שלא כתיקונן והיו חותכין הערלה ולא היו פורעין ולכך אמר הכתוב לא מלו, וכשבאו לארץ צוה ליהושע עשה לך חרבות צורים וכן עשה וקבץ כל הערלות ועשה מהן גבעה לכך נאמר אל גבעת הערלות, והיו ישראל מכסין הדם והערלה בעפר המדבר, וכשבא בלעם וראה המדבר מלאה ערלות של ישראל אמר

מולים היו כל העם היוצאים ממצרים ומטורח הדרך [1]) לא מלו ישראל, כדכתיב וכל העם הילודים במדבר בדרך לא מלו, רבי ישמעאל אומר ובי ערלים שמעו קולו של הקב"ה בהר סיני ? אומר אני ח"ו נימולים היו אלא שלא נימולו כתקנתן, היו כורתים את הערלה ולא היו פורעין [2]) את המילה ואית' במתנית' מל ולא פרע [3]) כאלו לא מל, לפיכך אמר קרא לא מלו. וכשבאו לארץ אמר הקב"ה אין אתה יודע שאין ישראל נימולים כתקנתן וכדרכן חזור ומול אותם פעם שנית שנא' ויאמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות צורים ושוב מול את בני ישראל שנית. מאי שנית [4]) זה פריעת מילה. ויעש לו יהושע חרבות צורים [5]) והולך כל הערלות אל מקום אחד עד שעשה אותם כגבעה, שנאמר [6]) וימל את בני ישראל אל

באר יעקב

מי יוכל לעמוד בזכות דם המילה המכוסה בעפר הארץ שנא' מי מנה עפר יעקב, מיכן התקינו שיהיו מכסין הדם עם הערלה בעפר הארץ שנמשלו ישראל כעפר, שנא' והיה זרעך כעפר הארץ.

[1]) שם פי' כ"ט. ג' עינויין הן: הצום. בית האסורין, ועינוי הדרך. הצום תהלים ל"ה עניתי בצום נפשי. בית האסורין שם ק"ה ענו בכבל רגלו. עינוי הדרך מנין שנא' שם ק"ב ענה בדרך כחי.

[2]) ילקוט יהושע רמז ט"ו סי' ה'.

[3]) שבת פי"ט משנה ו' ועי' מילואים סימן ב'.

[4]) שו"ת צלותא דאברהם סי' מ"א ע"מ במדרש תן חלק לז' זה משה שמל לז' וגם לח' זה יהושע שמל לח'. והיכן כיון שלא היו יכולין לעשות הפסח עד שמלו את בניהם, א"כ הורם בנים שנולדו בלילה יום ז' בניסן, וקודם מ"ת הלילה הולך אחר היום שעבר וכבר היה בשעת הפסח יום ח' אצלו, ובאמת לאחר מ"ת הי' יום שביעי, ועוד פירשו רבותינו ז"ל שנית פעם שנית והיא שב לכללות העם, כי כבר נימולו בצאתם ממצרים לתכלית שינחלו אז את הארץ ובאשר חטו עונותם ונגזר עליהם המות, ואיחור עד ארבעים שנה מירושת הארץ הוצרכו עתה להמול שנית. והנה היו ערלים כל העם הילודים במדבר לפי שלא היו יודעים העת אשר יצטרכו בהו לנסוע כי על פי ה' חנו ועל פי ה' נסעו, ואם יצטרכו ליסע ביום השלישי למילה ויהיה סכנה לילד. ומהרי"ל כתב שנית בגימטריא פריעה וצ"ל פריעת בתי"ו והגמטרי' נכונה עי"ש. ועי' רבינו בחיי בפ' שמות שכיון דעתו גם על הפריעה וז"ל שם: ע"פ וירף ממנו וקשה הי"ל וילך מאתו אלא רמז רמז לה המלאך שעדיין לא נשלמה המצוה. ומיד הבינה צפורה זה והשלימה המצוה ועשתה לו פריעה, ומזה אמרה חתן דמים למולות כלומר חתן שב' מילות, מילה ופריעה, ומה שהזכיר חתן דמים ב"פ להורות כי נתחייב מיתה על המילה ונתחייב מיתה על הפריעה כי שתיהן מעכבות וכן דעת רבינו אלשיך:

[5]) אבן עזרא פי' צור דבר חד כמו חרבות צורים שהם חדים וכמוהו אף תשוב צור חרבו. והוא שן סלע חותך שנזדמן לידה מפני שלא הי' לה מאכלת ולא תער השכירה. וכתב אברבנאל צור סכינים חדים מאד. והרב כלי יקר פי' צור זה אבן חד. והטעם שלקח האבן ע"ש משם רועה אבן ישראל או לרמוז על הפסוק הביטו אל צור חוצבתם וגו' הביטו אל אברהם אביכם שג"כ הוא נימול זקן ובא בימים כמו שאתם נמולים בני מ' שנה.

[6]) יהושע ה' ג'.

גבעת הערלות. והיו ישראל לוקחין את הערלה והדם ומכסים אותם בעפר המדבר. וכשבא בלעם הרשע וראה כל המדבר מלאה מערלותיהם של ישראל [1]) אמר מי יוכל לעמוד כנגד זכות דם מילה הזאת שהוא מכוסה בעפר שנא׳ [2]) מי מנה עפר יעקב. מכאן התקינו חכמים לכסות הערלה והדם שנא׳ מי מנה עפר יעקב. ד״א לפי שנמשלו ישראל לעפר שנא׳ והיה זרעך כעפר הארץ. לפיכך נותנין הערלה והדם בעפר או בחול [3]). במעשי הגאונים מצאתי הקדמונים היו זורקין הערלה והדם בכלי שיש בו מים ובשמים [4]), והציבור שהיו יוצאין מבית הכנסת היו נוטלין ידיהם ופניהם

באר יעקב

[1]) מלאה ערלות וכו׳ לפי דעתי, קשה, הכתיב בספר יהושע כל העם הילודים במדבר לא מלו ומהיכן הי׳ בהו הערלות? וא״ל דקאי על בני לוי שהיו נימולין כדאיתא בילקוט פ׳ וזאת הברכה ע״ש וללוי אמר וכו׳ כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו עי׳ זית רענן פ׳ לך לך. זה אינו כי משמע א׳ לא יהיה המדבר מלאה ערלות. אלא מזה נראה שכל ישראל היו נימולים אלא שלא כדין רק מילה בלא פריעה ולכן אמר הכתוב לא מלו כמאמר המשנה מל ולא פרע כאלו לא מל.

[2]) במדבר כ״ג, י׳.

[3]) שו״ת הגאונים משערי צדק סי׳ י״א לרב כהן צדק מהו למול ע״ג החול, ועל גבי המים, תיקן אין בכך כלום, ואין איסור שיעשו כך או כך שנאוה להם לשנות מנהגים. אבל אנו רגילין במים שלוקים ובהם הדם ובשמים שריחן נודף, והעומדים רוחצין את ידיהם באותן המים ועי׳ פרדס הגדול סי׳ רפ״ב ועי׳ אשכול הל׳ מילה ועי׳ שו״ת הגאונים סי׳ י״ב לרב יהודאי מהו למול ע״ג עפר ותיקן שפיר דמי ובלבד שלא יעשה כן בשבת גזירה שמא יביא עפר מבחוץ וכן הוא בבעל העיטור, ועי׳ ש״ע י״ד סי׳ רס״ה. ועי׳ סדור רב עמרם גאון ח״א הל׳ מילה.

[4]) שו״ת רב האי גאון ובטור רב כהן צדק. כתב הלבוש הטעם שמביאים בשמים היא רק משום עילוף התינוק אם יצטרך לכך מחמת הכאב. וכן לשאר אנשים העומדים שם כשיתעלפו כשרואים הדם. עי׳ שבלי הלקט הל׳ מילה סי׳ ד׳. ומה שנהגו לברך על הבשמים לא ידעתי טעם בדבר. אלא לפי שמנהג להוליך הדם בכל בתי כנסיות להודיע לעם כי יש שם מילה למול והואיל ויש להם הדם מזומן מברכין עליו עי׳ מד״ר פ׳ מ״ח א״ר אייבו בשעה שמל אברהם את כל ילידי ביתו וכו׳ ועלה ריחן לפני הקב״ה כקטורת הסמים וכו׳ וכתב ר׳ בנימין אחי ז״ל נראה שע״כ נהגו לברך על הבשמים בברית מילה. עוד נראה בעיני מ״ש דאמרינן בסנהדרין קול ריחים בבורני שבוע הבן פי׳ בשעת השמד היו עושין סימן לזה להודיע שיש שם ברית מילה והיא סימן לשתיקת שממנין לכך היו מוליכין הדם שהיא עלי בשמים ומברכין עליו: ועי׳ בגאות דשא פ״ד: אם בשעת שיש במקום א׳ ברית מילה לא תכנוס לביתך עד שתשמע ברכת המילה. ועוד יש לך הנאה גדולה שיתוסף כך הארה מאורו של מקום ב״ה לפי שחז״ל אמרו שאליהו ז״ל נכרת לו ברית שיהיה מצוי בכל מילה ומילה, ואינו בא לשם עד שיבקש מהקב״ה שימחול עונות אבי הבן, והסנדק, והמוהל. ואני אמרתי למה אנו מביאין הבשמים במילה? חז״ל והפוסקים אמרו כדי שלא יתעלף הסנדק או המוהל. אבל הענין כך הוא: לפי שבשעה שנכנס אליהו נכנס עמו הארה גדולה מאור השכינה. ובשעה שרואים נשמות ישראל הארה של השכינה, תיכף ומיד רוצים לצאת ולהדבק שמה לכך אנו מביאים הבשמים. ומזה הענין ממש מברכין על הבשמים במוצאי שבת.

כדי לחבב המצוה. ראיתי מוהל שעשה פריעה בע"א דהיינו שהי' מהפך העור בלא קריעה [1]). וכאשר ראיתי המעשה הזאת לא היה ישר בעיני פריעה זאת, מאחר שיכול לבוא לידי קלקול שיעשנו כרות שפכה בגרירת הצפורן, לפי שאין העור נפרד ממקום חבורו אלא בקושי גדול, וגורם שיצא דם הרבה בפשיעתו. ורוב פעמים שאינו יכול להפוך העור עד העטרה לכן אין נראה זאת הפריעה יפה מכמה טעמים. אבל פריעתנו היא כשרה והגונה. לפי שאין לשון פריעה אלא לשון גלוי כעין קריעה כמו גדל פרע, ופרע את ראש האשה, ופרע לא ישלחו, וראשו יהיה פרוע. ובכל מקום דומה פריעה לקריעה כמו אוזן מכאן ומכאן, וכן ג"כ גבי שחיטה מפוערת פי' מגולה. ה"נ בעינן קריעה עד שיהיה נתגלה העטרה. ומסקנא דמלתא דבעינן קריעה ממש מדקתני מתני' אלו הן ציצין המעכבין את המילה ע"ש שהעור נקרע לכאן ולכאן. ודומה לו בפ' המצניע ציצין שפרש לו מן היד, פי' עור היוצא סמוך לצפורן נקרא ציין, ולגבי ציצית נמי אמרינן אין ציצית אלא ענף, וכן הוא אומר ויקחני בציצית ראשי, פי' בקווצות תלתלי. ומכאן אנו לומדין לפריעה שהיא קריעה ממש. וכל העושה פריעה בלא קריעה אינו אלא טועה לפי שלא עשה ליקוטי [2]) בשר למילה הנקראין ציצין ולא עשה פריעה כהלכת': ויש אומנים כשעושים פריעה קורעי' העור על בשר האצבע ולא בין הצפרניים, לפי שאין יכולין לכוין תכיפות העור בין הצפרניים. אבל אני קבלתי לעשות הפריעה בין הצפרניים, וכן צריך לאצבע שלישי שיסייע עם השנים להחזיק עמהם כדי שלא ישמוט העור מידו קודם שיקרענו, כי עור התחתון קשה הוא מאד לתפוס בו מפני שהוא דבוק לבשר, וראש הגיד הוא שיע וחלק. והמל בשבת יזהר שלא ליגע בעור העליון הנשאר מן הערלה, כאשר ראיתי מעשה פ"א טעה המוהל מהמת בהילותו וקרע עור העליון הנשאר מן הערלה ובעור התחתון לא נגע כלל. ולא הרגישו בדבר עד שהביאו הילד לבית והיה הדם שותת ויורד מאד וכאשר ראו הקלקול, וכי

באר יעקב

[1]) חמודי דניאל כ"י הל' מילה איתא בש"ע י"ד סי' רס"ד ס"ב. כיצד מוהלין? חותכין כל הערלה כל העור החופה בו. וכ"ה ברמב"ם ובטור. משמע מדבריהם שצריך לחתוך כל העור ויש מוהלים שאינן חותכין רק מעט מעור הערלה ומתקנים זה ע"י פריעה וצ"ע מנין להם זה וכבר בא בדפוס אודות זה, ובכ"י נמצא באריכות. וז"ל וראיה ממ"ש שבת דלא מהני דאיתא שם דף קל"ג כ"ז שעוסק במילה חוזר בין על ציצין המעכבין כו' פירוש אינו חוזר אלא על מעכבין ואם הי' די בדחיקת העור ל"ל לחלל שבת לחזור על ציצין המעכבין ידחיק אותם למטה. ומישב שם הקושיא וגם בט"ז וש"ך סי' ס"ו מ' דצריך לחתוך דוקא, והא דגבי פריעה מי דא"צ ליטול אלא די כשמחזירו לכאן ולכאן כמ"ש בש"ג משום דפריעה היא לשון גילוי אבל ימול הוא לשון חתיכה, דהתורה הקפידה שתנטל הערלה מהגיד. ועוד ראיות דאינו די בדחיקת העור וקצת מוהלים אמרו דציצי מילה שנשתיירו א"א לקרעם כי העור הערלה עב וחזק ולא בעור הפריעה שהוא דק. ש"ע י"ד סי' רס"ד סעי' ה'.

[2]) שבת קל"ג ב'. ש"ע י"ד סי' רס"ד.

לא נעשתה הפריעה כהלכתה, וקראו לאומן אחר ועשה פריעה כדין, ואח"כ העמידו הדם, ולא לבשו הנקובים למילה עד למחרתו ולא הזיק לנער כלום ויחי.

מציצה: מוצצין היכי דמי? פי' המוהל חייב לעשות מציצה, כיצד אחר הפריעה מיד מכניס האבר לתוך פיו ומוצץ את הדם בכל כחו, משום שהדם נקרש בפי האמה וסכנה הוא אם אינו מוצץ כדאמרי' בפ' ר"א אמר רב פפא [1]) אומנא דלא מייץ מעבירין ליה משום הדם נקרש בין האמה והוא סכנה לפיכך אפי' בשבת נמי שרי ואע"פ שעושה חבורה בשבת שאין הדם יוצא ממקום חבורו אלא ע"י מציצה אפילו הכי פשיטא מדקתני מחללין עליה את השבת מהו דתימא דדם מפקד פקיד וכנתון בכלי דמי, ובמציצה זו אין עושה חבורה ואין כאן איסור תורה ומשום הכי שרי ולא משום סכנתא, דקי"ל דם המילה חבורי מיחבר ובהדם שיוצא ע"י מציצה נעשה חבורה ואפילו הכי אפי' בשבת נמי שרי משום סכנתא. ודומיא דאספלנית וכמון, ורחיצה דכי לא עביד הוי סכנתא ה"נ כי לא מייץ הוי סכנה, הילכך

באר יעקב

1) שבת קל"ג ב' מוהל שאינו מוצץ את הדם כדי שיצא הדם ממקומות הרחוקים סכנה היא ומעבירין אותו כדי שלא יבא הנער לידי סכנה. פירש"י יונק הדם מהבורה אף שע"ז ניתק הדם ממקומו ונעשה חבורה, עכ"פ כשלא ימצוץ אפשר שיסתכן שע"י החבורה הדם שבבשר הגיד מתחמם ונקפא, ואפשר שיגבה הגיד ע"ז. עי' תפארת ישראל שבת פי"ט משנה ג' וז"ל ולפי מ"ש הרופאים עכשיו, אדרבה ע"י המציצה אפשר שיסתכן, שע"י המציצה יתפרצו נקבי (הפאדען) וישפעו דם אחר המילה כמוצץ יין שבחבית ע"י (העבר) דאחר שאף הרוח שבמניקת (העבר) מיד היין ממילא שורב ועולה אף אחר שפסק למצוץ (בהעבער); ואין לתמוה ע"ז שהוא נגד הש"ס דבכמה דברים נשתנה הטבע (במג"א קע"ג א' וקע"ט י' ובי"ד שמ"ז ג' ובאה"ע קנ"ו) ולאחור' היה נראה לשמוע בקולם בכל כה"ג דהרי אפי' בבריות ומי הת כ"ה, שומעין לרופאין (שבת קכ"ט א', ויומא פ"ב א', ונדה כ"ב ב') ואפילו להקל, מכ"ש שנחוש רק משום סכנה. והם בקיאים בהרגשת סכנה יותר ממנו, ונקל גם באלו שבת למצוץ ואעפ"כ נ"ל לבלי לזוז מדברי רז"ל דלא דמי לרחיצת התינוק ביום הג' שאין מחללין השתא משנשתנה הטבע, דהתם שאני דע"י שנשתנה הטבע אין בו צורך כלל השתא, אבל הכא מי לא מודו הרופאים דע"י המציצה ניצל התינוק מגביית הגיד, אלא שבפאראות הנפוחים אינו מסוכן כ"כ גביית הגיד כבאראות בכל התמים, ואעפ"כ אפשר שיסתכן ע"י שיניחו עליו כל אזי שעה ממלית שנגרה שמי (עקסטראקטום) או במים קרים עכ"פ כיון דגם לפי דבריהם גם מציצה מהני, אין לנו אלא דברי חז"ל. דהרי אפילו בדברי תורה כשאין נפקא מינה שיעשה כן או כן, היו הראשונים מקפידין לעשות כדברי רבותיהם, כרבא דהוה מהדר אסלקא ואדואא הואיל ונפיק מפומיה דרב הונא (פסחים קי"ד ב'). ואעפ"כ נ"ל שלא ימצוץ כ"כ בחוזק מאד בשבת דבש"ס לא קאמר רק האי אומנא דלא מייץ משמע דלא מייץ כלל (שבת קל"ג ב'); גם יזה בפיו אחר המציצה על החבורה מהחומץ שלוקה בפיו, כדי לקמט ולצמצם נקבי הפאדען בפתח במציצתו. ועי' כתובות דף ה' ע"ב בתו' ד"ה דם וכו'.

אומנא בחול מעברינן ליה וכן הלכה: אחר המציצה גומע גמיעא מן היין [1] עם הדם שבפיו וממהר וזורק מפיו שניהם היין והדם על המילה כי היכי שממהר הרפואה. ויש אומנים שמוצצים ב״פ והטעם כמו שביארנו.

ונותנין אספלנית [2] וכמון. פי׳ אספלנית תחבושת בלשון אשכנז פלאסט״ר. הראשונים היו עושין ד׳ חלקים חלב או שומן תרנגולין שאינו מליח, וחלק א׳ שעוה או זפת [3] שקורין הרין היוצא מן העץ מעורב ביחד וממרחין אותו על מטלית של בגד ונותנו על המילה, ואף בשבת שרי. וכמון היה שותקו דק דק ומפזר כעפר על המילה והוא טוב להעמיד הדם ואינו כואב ואינו מנפה בשביל הכמון. ואם לא שחק מע״ש לועס בשיניו ונותן עליו, כל האפשר לשנויי משנינן. ובי״ט שוחק כדרכו ונותנן עליו ואם לא טרף יין ושמן נותן זה לעצמו וזה לעצמו. וכך היתה רפואתן של קדמונים: מתחלה היו נותנין על המילה כמון להעמיד הדם. ואחרי כן היו מערבין יין ושמן בבלי וטורפין יחד כמו בצים והיו נותני׳ על המילה, כך

באר יעקב

[1]) מהרי״ל. וכך מנהגנו לרפואת הנימול ועוד ע״א כי יין בגימטריא שבעים ואחז״ל בב״ר פ׳ מ״ט סוד ה׳ ליראיו ובריתו להודיעם סוד ה׳ זו מילה שלא גילה אותם מאדם ועד עשרים דור עד שעמד אברהם ונתנה לו. א״ל הקב״ה אם תמול תטול סוד ה׳ מה סוד ה׳: סמ״ך שתים וי״ו שש ה׳ ד׳ הרבעה הרי ע׳ שבעים אני מעמיד ממך בזכות המילה שנא׳ בשבעים נפש ירדו וגו׳ ושבעים זקנים שנא׳ אספה לי שבעים איש וגו׳. ומעמיד אני ממך משה שהוא הוגה בתורה בע׳ לשון שנא׳ הואיל משה באר את התורה וגו׳ בזכות מי בזכות המילה שנא׳ סוד ה׳ ליראיו ולפי״ז נוטלין היין: ע״א שראוי לברך על היין המשמח אלהים ואנשים וסימן לדבר המשמחה ר״ת ר״ת הבדלה, מועד, שבת, מילה, חתונה. לפיכך פסקו בי״ד סי׳ רס״ה דאבי הבן או המוהל או א׳ מהעומדים שם מברך על הכוס, והמנהג שהמוהל מברך על היין כמו שמברך שאר הברכות, עי׳ סוד ה׳ ושלטי הזהב דף יו״ד.

שו״ת מהר״ם שי״ק חלק יו״ד סי׳ רמ״ד. אם המציצה היא חיוב? ותירוץ דבר זה מפורש בש״ס ופוסקים שחייב למצוץ ושיש חשש סכנה אם לא מוצץ והמתחדשים נהגו אמון לדברי הרופאים שאו׳ שאין סכנה בלא מציצה. א״א זה אלא על הרוב ואנן קי״ל אין הולכין בפ״נ אחר הרוב וחז״ל חששו אף למיעוט שיכול להזדמן שיבא הינוק א׳ לחשש סכנה, ולכן מותר לחלל שבת עבורו ולמצוץ וחי בהם כתיב. עי׳ שו״ת מהר״ש יפה סי׳ י״א שכתב דאינו אלא חשש מיעוט בלבד, כי על הרוב אין בו סכנה ואפ״ה מוצצין דהא בעי למיחש על לא תעמוד על דם רעך. עי׳ שומר ציון הנאמן מכתב ה׳ שנת הרט״ז. ועי׳ אריענט שנת 246, 49. 44. 43. 42 נו׳.

[2]) שבת קל״ג א׳. אבן הירחי דף נ״ט. התחבושת לילד היולד: נהגו בספרד ופרובנצא לקחת חלבון ביצה ומעורב בשמן זית היטב, ולוקחין חתיכות בגד מנוקבות להתם במילה ולהכניס העטרה בהם שלא יחזור העור למקומו, ויש מקומות שמערבין חלבון הביצה בכמון כתוש הדק היטב: ובצרפת נהגו לכתוש הכרפס היטב ולערב בו שמן זית או שומן תרנגולת וחלמוני ביצים הצלויות באש ואין התחבושת טוב ממנו.

[3]) שם ע״ב אמר אביי אמרה לי אם אספלניתי דכולהון כיבא שב מינא תרצא וחדא קירא, רבא אמר קירא וקלבא רישינא.

היו עושין ביום הראשון. שוב היו נותנין עליו אספלנית בכל יום ויום עד שנתרפא. אבל אנו אין עושין כן ורפואתינו עתה בע"א ויותר קל. כיצד אחר הפריעה זורק המוהל יין מפיו על המילה במקום כמון ולא יותר, ואין טורפין עוד יין ושמן, אלא נותנין בכל יום רק שמן בלבד על המילה, ואין עושין אספלנית אחרת ולובשין סמרטוטי' נקובות באמצע עשויין מבלאי בגדים עגולים וקטנים כעלה זית והנקב שעושה בו צריך שיהי' צר רק כפי מה שיוכל להכנס בו ראש האמה עד שיראה נזר העטרה ומפני שלובשים למילה אותן סמרטוטי' כעין חלוק [1]) קורין אותן חלוקים: וכך סדר לבישתן מתחלה לוקח שנים נקובים וטובל אותן בשמן זית ולובש את המילה עד העטרה, ונותן על אותן עוד א' רך ועגול שאינו נקוב וטובל בשמן זית ג"כ ואותו מגין על הבשר היוצא בעד הנקובים שלא ישרוט מן הבגדים ומוסיפין עוד על אלו התיכות בגד קטן כפיסת יד ואותו הוא שמירה לנקובים שלא יצאו, וגם שמירה למלבושים שלא יתקלקלו מן השמן ומן הדם, ואחר שגמר המוהל מלאכתו צריך בעל ברית לדחוק את ירכי הנער ביחד כדי שלא יבעט הילד ברגליו ויצאו הנקובים מן המילה והוא סכנה. ושוהין שעה קטנה אחר יציאת מבית הכנסת כדי שיעמוד הדם ואז מרחיצין את הקטן [2]).

ואילו הלכות לגבי מילה בשבת. ומשנה היא בפ' ר"א דמילה. מילה בשבת אין עושין לה חלוק לכתחלה הא דיעבד שפיר דמי. פי' אם שכח ולא עשה נקבים ושפה לסמרטוטי' מע"ש אין עושין בשבת דילמא אדביק גרידא מינייהו ואתא לידי כרות שפכה. פי' גרידא שמא יצא החוט ויחתוך בבשר וינקוב הגיד מלמטה סמוך לעטרה ומשוי ליה כרות שפכה. אבל כורך עליה סמרטוטי' פי' יקח סמרטוטי' ויכרוך סביב לעטרה כעין חלוק שלא ישוב העור ויכסה העטרה, מאחר שלא הזמין לה שפה להלוק מע"ש. ואם יש שם סמרטוטי' שנקבו מע"ש אבל הנקב שבהן צר כ"כ שלא יכול ראש הגיד ליכנס בתוכו עד העטרה כהלכתו מותר להרחיבו ע"י שינוי באצבעו ואפי' לכתחלה מידי דהוה אשאר מכשירים דבתר מילה שמותרין לכתחלה. אמיה דאביי כשעשתה חלוק למילה היתה תופרת מתוכו כפי חלוק בעין שפה. ואם לא התקין מע"ש כורך על ידו או על אצבעו דרך מלבוש ומביא שמה אפי' מחצר אחרת דמה דאפשר לשנויי מדרך הוצאת חול משנין [3]). עושין כל צרכי מילה בשבת, פי' כל צרכי המילה בין דברים שלפני המילה, בין דברים של אחר המילה. כשם שמצות מילה גופא דוחה שבת כך מכשיריה

באר יעקב

[1]) שם קל"ד א'.

[2]) טור א"ח סי' של"א.

[3]) אשכול הל' מילה מוהל ששכח את האיזמל מע"ש ב"א עומדין בשבת בשורה מן ביתו לבית אבי התינוק ומושיטין מזה לזה, וכן עושין במפתח של בית הכנסת ולס"ת וכן בכ"ד שצריכין לו בשבת.

נמי דוחים שבת. ר״א אומר אם לא הביא כלי מע״ש מביאו בשבת מגולה [1] לפני כל בגלוי משום שחיבת המצוה מצוה היא שמיחל עליה שבת. ובסכנה מכסהו ע״פ עדים. פי׳ אם גזרו [2] שלא ימולו בניהם צריך לכסותו על פי עדים שיעידו בו שאיזמל של מצוה הוא מביא שלא יחשדוהו על שאר הפציו שחייב אדם להרחיק עצמו מן החשד. ועוד אמר ר״א כורתים עצים לעשות פחמים ולעשות ברזל פי׳ לעשות איזמל חדש ולמול בו בשבת. וה״ה אי פגים האיזמל מותר לתקנו לכתחלה. מכשירין שאין דוחין את השבת [3]. ורבי עקיבא נותן הילוק בדבר דתנן כלל גדול אמר ר״ע כל מלאכה שאפשר לעשותה מע״ש אינה דוחה את השבת. פי׳ לכרות עצים לעשות פחמים ולתקן ברזל [4] חדש, אי איפגים האיזמל מע״ש אסור לתקנו בשבת, הואיל ואפשר לתקנו מע״ש. אבל מלאכה שא״א לעשותה מע״ש דוחה את השבת. כגון מילה גופה, פריעתה, ומציצתה, ואיספלנית, ורחיצתה, וכל מכשירין שלפני המילה נמי דוחין את השבת. כגון אם נקיב או איפגים האיזמל בשבת מקמי דלמהיל לפי שזה לא היה פשיעתו לפיכך דוחה את השבת [5], אבל

באר יעקב

[1] שבת דף ק״ל במשנה שם. סנהדרין ל״ב ב׳ בפירש״י שם. ר״א אומר אם לא הביא כלי מע״ש מביאו בשבת מגולה (פי׳ רבינו חננאל שלא יחשדוהו שהוציא חפציו טמונים) פי׳ בידו ואינו משנה להביאו במנעלו ובפונדתו, ואע״ג בפ״נ אמרינן היכא דאפשר לשנויי משנינן, שאני פ״נ דלא הותרה שבת לדחות אלא היכא דאפשר בלא חילול והלכך לא מחללינן אבל גבי מילה דניתנה שבת לדחות אלא אפי׳ אפשר בלא חילול ולא מהדרינן במילה לעשותה בשמאלו, או לשנות בה משום דלא חשבינן מילה דחויי לשבת. ה״ה מכשירי מילה לר״א דלדידיה מכשירי מילה כמילה הם. וכללא דמלתא לר״א שבת לענין מילה ומכשירין כחול גמור הוא ולא משנין כלל.

[2] עי׳ מלואים סי׳ ג׳.

[3] שבת קל״ד א׳. ת״ר דברים שאין עושין למילה בשבת עושין בי״ט.

[4] ש״ך פ׳ שמות דף ע״ב ע״פ ותקח צפורה צור וגו׳ למה צור ולא סכין כי מי שלוקחת אשתו ובניו במלון אין ספק כי לוקחים כל תשמישי הבית, אלא לפי שהברזל לא הי״ל חלק בקדושה שנא׳ לא תניף עליהם ברזל, לזה לא נזכר סכין בתורה, שאף בעקידה נא׳ ויקח את המאכלת דבר שחותך ואוכל. וכן ביהושע נאמר עשה לך חרבות צורים, ופי׳ בילקוט גלבין דטנכרי אבל כשבא דוד להרוג את גלית בה׳ חלקי אבנים ונעשו אבן אחת, והיה כובע נחושת על ראשו. א״ל לברזל הכנך עצמך כדי שתכנס בך האבן ואעשה לך מלך בקדושה, דהיינו שיעשו ממך איזמל של מילה וסכין של שחיטה וזה א׳ מן הדברים שהשליט הקב״ה בקשה. עי׳ זכר דוד מ״א דף קנ״ו. ועי׳ דמשק אליעזר דף קכ״ו שמביא בשם המדרש הנ״ל של״א שהכובע של גלית לא רצה לקבל האבן שזרק דוד עד שבא המלאך הממונה על הברזל וא״ל שיקבל ומזה הטעם מלין בסכין של ברזל.

[5] הרמב״ן והרז״ה פליגי בזה. הרמב״ן מתיר למול משום דקודם המילה לא עביד איסורא ואחר המילה פ״נ היא ודוחה שבת. ולהרז״ה אסור, וכן דעת הרשב״א, הט״ז, והב״ח, ועי׳ פסחים דף ס״ו.

שבה ולא הביא איזמל [1]) מע״ש ודאי זו היא פשיעתו ולישראל הוא דאסור אבל ע״י גוי [2]) שרי. וכן אם נשפכו החמין או דאתבדרו הסמנים מקמי דמהיל [3]) מותרין למעבד אחרינא ע״י ארמאי כמו נשפכו שלא מדעתו, וראיה מה״ג דשרי למימר לגוי למיעבד הדתא או לאתויי אזמל אחרינא, או אם נשפכו החמין או דאתבדרו הסמנים מקמי דלמהיל [4]) שרי למימר לגוי למעבד אחרינא. ועוד ראיה בפ׳ הדר ההיא ינוקא דאשתפיך חמימיה אמר להו רבא ליתי׳ מגו ביתא א״ל אביי והא לא ערבינן [5]) א״ל לסמוך מר אשיתוף דידי ולא שיתפו א״ל זיל אומר לגוי וליתיה מגו ביתיה [6]) נמצא שהחמין הללו לפני המילה היו דאי לאחר המילה היינו מחממין אפילו לכתחלה. מכאן ראיה כמו כן לרחיצת הקטן לפני המילה לרכך הערלה

באר יעקב

[1]) ירושלמי פר״א דמילה. ר״ש בר אבדימא הוה ליה למיגזר לרב ששעה בריה אנשין מייתי איזמל. שאל לרבי מנא א״ל ידחה למחר. שאל לר׳ יצחק בן אלעזר אמר לון וניסחיק קונדיטון לא אנשיתון ומייתי איזמל אנשיתון ידחה למחר עי׳ ש״ע י״ד סי׳ רס״ו סעי׳ ה׳.

[2]) שבת קי״ל כללו ש״ד כל דבר שעשייתו בשבת אסורה עלינו משום שבות מותר לנו לומר לעכו״ם לעשותו בשבת כדי לעשות מצוה בזמנה. ודבר שעשייתו בשבת אסורה עלינו משום מלאכה אסור לנו לומר לעכו״ם לעשותו בשבת.

[3]) עירובין כ״ז ב׳ וביום המילה אפי׳ קודם המילה מוהל וכו׳ ועי׳ טור י״ד סי׳ רס״ו סעי׳ ד׳.

[4]) שאילתות פ׳ וירא ופ׳ שמות. דאמרינן תדחה מילה למחר דלא איכא סכנתא אבל היכא דאשתפיך חמימיה ואבדור סמניה בתר דאמהיל משום סכנתא מחללינן עליה שבתא. ועי׳ אשכול הל׳ מילה שכ׳ אי ידענא למפרע דהסרו מיא דבעינן לאחר המילה וצריכין לאחר המילה להלל שבתא לא מהלינן ולא כהרמב״ן. ועי׳ שבלי הלקט הל׳ מילה סי׳ ב׳ היכא דאשתפיך חמימיה וכו׳ בתר דאמהיל עבדינן ליה בשבתא משום סכנה וי״א היכא דאיבדור סמניה א״נ לא שהק להו מאתמול עביד להו ע״י שינוי ש״ע י״ד סי׳ רס״ו סעי׳ ד׳.

[5]) מגודת יששכר ח״ב סי׳ א׳ אות כ״ה. נוהגין בקצת מקומות להושיב התינוק בחיקו של הסנדקות ולשאת אותם לבהכ״נ בשבת. ע״י ישראל ודאי אסור אף בכרמלית דקי״ל האי נושא א״ע ואין התינוק טפל לסנדקית, וחייב עליו חטאת בר״ה. ולמ״ד דר״ה שלנו דין כרמלית לה מותר ע״י אינו ישראל. יצחק ירנן דף ס״ה ע״ג. שאלה אם נשרף הפת של עירובי חצרות קודם הפסח ושכחו לערב ובאותו שבת חל ברית מילה באותו חצר. ופסק הרב מ״ץ הראב״ע ז״ל להביא התינוק במקום שהכינו למול ע״י ג. התשובת המחבר. מותר להביא אפי׳ ע״י ישראל משום שהוא דבר מצוה. עי׳ עיקרי הד״ט או״ח סי׳ ט״ו.

[6]) כתב רית״א שיאמר לעכו״ם להביא מים שהוחמו בשביל גוי ולא להחם בשבילו. עי׳ גופי הלכות אות ס״ב. שאני שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה, אם אומר לגוי החם לי המים הוי מלאכה אז אמרינן אמירה לגוי שבות. אבל אם אומר לגוי אייתי לי מים מילתא מגו ביתאי שאינו מלאכה אלא טלטול בעלמא לא הוי שבות. וכת׳ הרמב״ם כ״ד שהוא מלאכה ואין אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות מותר לומר לגוי לעשותו בשבת, והוא שיהיה שם מקצת חולי או דבר מצוה עי׳ י״ד סי׳ רס״ה סעי׳ ה׳.

שדוחה שבת היינו בין להביא סכין, בין להחם חמין, בין להכין סממנים לפני המילה הכי מותר ע״י ארמאי דא׳ עולא בפ׳ מפנין [1]) כל צרכי חולה שאין בו סכנה עושין ע״י ארמאי בשבת, ובשביל חביבות המילה כ״ש שמותר לעשות ע״י ארמאי בשבת ואעפ״י שאין בו סכנה לפני המילה.

הרי אמרנו מכשירין שלפני המילה אינן דוחין את השבת וע״י ארמאי מותרין. אבל מכשירין דלאחר מילה הואיל והמילה צריכה להן דוחין את השבת לכתחלה אף ע״י ישראל והזריז הרי זה משובח. כגון שנשפכו החמין או שנתפזרו הסממנים לאחר המילה שרי לישראל למיעבד אחרינא איהו בעצמו לכתחלה בשבת, מפני שהוא חולה שיש בו סכנה. ואתמר בפ׳ מפנין [2]) אמר שמואל הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה בשבת ואפי׳ בתקופת תמוז כדי להחם הגוף, וכ״ש למילה שמותר לכל בר ישראל לעשות מדורה כדי לחמם חמין לצורך המילה בשבת והזריז הרי זה משובח. מפני שהחמין רפואה למילה כי נצטנן הגוף מן הדם שיצא במילה. ועוד ראיה בפ׳ אלו דברים במסכת פסחים [3]) אמר רבה לדברי רבי אליעזר מחמין חמין להולה ולהיה ולקטן בריא, בין להשקותו, בין להברותו, א״ל רבה אי בריא הוא חמין למה ליה אלא אמר רבה הכל אצל מילה חולין הן, ול״ש קטן בריא ול״ש קטן חולה מחמין לו חמין בשבת להברותו. ואין אומרים נמתין עד מוצאי שבת אלא עושין לו מיד ואפילו [4]) בגדולי ישראל ויראו אחרים ויקבעו הלכה לדורות ויאמרו ראינו גדולי הדור שחללו שבת לגבי מילה. ורבא בהמין דלאחר המילה קא מיירי, והלכתא כר׳ עקיבא דאמר ר׳ יודא אמר רב הלכה כר׳ עקיבא הכא לגבי מילה בשבת. הדא דר״א שמותי הוא, ועוד יחיד ורבים הלכה כרבים ואין מניחין דברי רבים ועושין כיחיד. ואם שבה להזמין המכשירין שאפשר לעשותן מע״ש דוחין המילה עד אחר השבת ומלין בתשיעי כדברי רבי עקיבא וכן הלכה.

מילה בזמנה דוחה שבת.

מילה בזמנה היא גופא ומכשיריה דוחין השבת [5]) אליבא דר״א מנ״ל

באר יעקב

[1]) שבת קכ״ט א׳. עי׳ תוס׳ גיטין ח׳ ב׳. דאפי׳ איסור דאורייתא שרי ע״י נכרי לצורך מילה.

[2]) שם.

[3]) פסחים ס״ט א׳.

[4]) ירושלמי פרק ר״א דמילה. יומא פ״ד ב׳ ואין עושין דברים הללו לא ע״י נכרים ולא ע״י כותים אלא ע״י גדולי ישראל וכו׳. וכת׳ התוס׳ שם ואפי׳ היכא דאפשר בנכרי מצוה בישראל שמא יתעצל הנכרי ולא יעשה, ויבא לידי סכנה. ועי׳ רוקח הל׳ מילה סי׳ ק״ט. שו״ע א״ח סי׳ שכ״ח סעי׳ י״ב.

[5]) כתב הר״ן הביאו הב״י בא״ח סי׳ תקפ״ח וז״ל וא״ת מ״ש לולב ושופר דגזרינן ומ״ש מילה בשבת דשריא ולא גזרינן שמא יעבור התינוק או האיזמל ד״א ברה״ר? י״ל דהני שאני לפי שהכל טרודים בהם ולא מדכר חד את חבריה משא״כ במילה.

לר' דהא דקאמר קרא וביום השמיני ימול ביום ואפי' בשבת. ועולא אמר מילה גופה הלכה וכן אמר רב אסי הלכה וכן אמר רב יצחק הלכה פי' הלכה למשה מסיני. ומאחר שמילה גופא הלכה אייתר ליה מכשירין שלאחר המילה הצריכי' למילה. ר' אליעזר אומר אתיא אות אות משבת [1], כתיב הכא והיתה לאות ברית וכתיב התם ביני ובין בנ"י אות היא לעולם [2], מה להלן

באר יעקב

[1]) שבת קל"ג א'.

[2]) אות היא לעולם. מגיד שאין השבת בטלה מישראל. וכן אתה מוצא שכל דבר שנתנו ישראל נפשם עליה כגון שבת, מילה, ותלמוד תורה הרי אלו נתקיימו בידם ואין בטלין. עי' מכילתא פ' ויקהל. וראיה ע"ז מצינו שאפילו הדומם שובת ג"כ ביום השבת, כמו נהר סמבטיון עי' סנהדרין ס"ה ב'. ב"ר פ' י"א סי' ו' תרגום יונתן בן עוזיאל ע"פ נגד כל עמך אעשה נפלאות. תנחומא שם. ר' שמעון אומר עשרת השבטים גלו לפנים מן נהר סמבטיון. מדרש שיר השירים ע"פ אף ערשנו רעננה. ילקוט ישעיה ע"פ לאמור לאסורים צאו. במדבר רבה פ' ט"ז. ירושלמי סנהדרין שם. צמח דוד ערך סמבטיון. מקוה ישראל מאת הרב מנשה בן ישראל. יוסיפון לרומיים פ' כ"ד. וגם פליניוס הסופר כתב בד"ה שלו בספר ל"א ומעשים הטבעים פ"ב שהנהר ההוא נמצא. וגם רש"י בסנהדרין שם כת' שהנהר ההוא בכל ימות החול הוא זורק חול ואבנים כלפי מעלה וביום השבת הוא נח. וכן כת' היפ"ת בב"ר שם. וגם מחזק את דבריו שראה אדם א' שהיה לו כלי זכוכית מלא מהחול שבנהר סמבטיון ובכל ששת ימי המעשה היה החול ההוא סוער והולך בזכוכית ובשבת היה נח. וכתב הרב צמח דוד מאמר ג' פ"ז וז"ל: ואני כמו כן מעיד ע"ז כפי השמועה ששמעתי מאבי ז"ל וספר כמה פעמים שבעיר ליסבונא בארץ פורטוגאל היה כושי א' שהיה לו כלי זכוכית מלא מהחול הנ"ל. והלך בכל ע"ש לבית הכנסת לרחוב הנקרא רוו"א נאוו"א ר"ל רחוב החדש. כי שם היו דרים יהודים שהיו אנוסים. והכושי ההוא היה מראה להם את הזכוכית שבידו ואמר סגרו החניות כי בא העת לקבל השבת. וגם שמעתי מזה הדבר מאיש נאמן שהשר מאיר רופא ראה הכושי עם כלי הזכוכית הנ"ל לפני בית תפלה של הישמעאלים בעיר אלעפ"א, והנה השופט עבר ושאל על הדבר ההוא, ויקח ממנו את הכלי הזה וירב עם הכושי וא"ל עשית שלא כהוגן כי זהו חוק ליום השבת של היהודים כו'. גם מתוס' ישנים יומא פ"א שמביא בשם הפסיקתא: ר' יוחנן אמר ברתותא שהיתה לו פרה חורשת כל ימי השבוע, וביום השבת היתה נחה, ומטה ידו ומכרה לגוי א'. כיון שלקחה הוציאה בשדה והי' חורש בה כל ששת ימי השבוע, ובשבת הוציאה לחרוש בשדה וקבל העול על צוארה ורבצה תחתיה, והיה הגוי מכה אותה כדי שתעמוד ותחרוש ולא היתה זזה ממקומה, כיון שראה הגוי זה הלך אצל הישראל שמכרה לו וא"ל בא טול פרתך במה יש לה כאב שאינה יכולה לעמוד ולחרוש שהרי כמה פעמים הכיתי אותה והיא אינה זזה ממקומה. מיד הבין שבשביל השבת שהיתה למודה לנוח לא זזה ממקומה, א"ל בא עמי ואני מעמידה לך. הלך עמו ודבר באזני הפרה: את יודעת כי בשעה שהיית ברשותי היית נחה בשבת ועתה גרמו עונותי ומכרתיך לגוי בבקשה ממך קומי ותחרשי מיד עמדה והתחילה לחרוש. א"ל הגוי איני רוצה אותה כי איני יכול לבקש אותך בכל שבת ושבת שתעמוד פרתי. או אמור לי מה שדברת באזניה. וא"ל. מיד נרתע ונבהל ואמר ומה הפרה הזאת שאין בה לא שיחה ולא דעת היא מכרת את קונה ואת צוויו, אני שבראני הש"ת ונתן לי דעת ובינה איני מכיר את קוני. מיד הלך ונתגייר וזכה

אות היא בשבת, אף כאן אות דמילה אות בשבת. אי הכי תפילין נמי דכתיב בהו אות שנא' והיו לאות על ידכה, לידחי נמי שבת. אלא אתיא ברית ברית משבת בשבת כתיב לדורות' ברית עולם ובמילה כתיב והיה לאות ברית ביני וביניכם, מה להלן (צריך) שבת אף כאן ברית מילה דוחה שבת. אי הכי מילת גדול בן י"ג שנה דכתיב ביה ברית שנא' וערל זכר אשר לא ימול וגו' את בריתי הפר לידחי שבת ולק"מ א"נ מילה שלא בזמנה אינה דוחה לא את השבת ולא את יו"ט והאי קרא בגדול קמיירי מדחייב ליה כרת שאם לא מלו אותו לה"י, חייב איהו למול א"ע, אלא אתיא דורות דורות משבת, בשבת כתיב לדורותם ברית עולם, ובמילה כתיב כל זכר לדורותיכם, מה להלן דורות בשבת אף כאן נמי דורות דמילה דוחה שבת [1]. אי הכי ציצית דכתיב נמי ביה דורות שנא' על כנפי בגדיהם לדורותם עשייתו תדחה שבת. אלא אמר רב נחמן בר יצחק דנין אות ברית ודורות מאות ברית ודורות. בשבת כתיב לעשות את השבת לדורותם ברית עולם. ובמילה כתיב

באר יעקב

לתורה וכו' שמו ר' יוחנן איש ברתותא. וגם מצינו ברד"ק פי' בראשית ב' פסוק ג'. כי יש דג א' שיש שאינו שוחה בשבת והוא נח כל היום סמוך ליבשה או לסלע עי"ש. א"כ אזיין שגם חי שובת ביום השבת ומזה ראיה כי הוא ית' שם בבריאותיו אות ליום השבת כדי שידעו בו חדוש העולם. ולכן כל השומר שבת כדת מחללו שכרו הרבה מאד. כ"ם הרב שמות חיים פ' תזריע וז"ל מעשה בחסיד א' שהי' הולך במדבר עם שיירא, כיון שהגיע ע"ש בין השמשות לא רצה לילך הלאה, ובקש מראש השיירא שימתין עליו עד מוצאי שבת וישלם להם כל ההפסד ולא רצה ונשאר במדבר שמה יחידי. וקדש עליו השבת ובעת שהי' מקדש בא ארי ועמד לפניו ולא נכנס תוך התחום, ונשאר שם עד מוצאי שבת. ואחר שהבדיל נכנס תוך התחום, ואז הכיר החסיד שנעשה לו נס. והארי התחב ראשו בין רגליו ומיד ידע והבין כי ירכב עליו, אז רכב על הארי ותיכף ומיד הגיע לשיירא. וכשבאו ליישוב שמו את שמו אבן שבת הלוי. ועד היום יש ממשפחה זו ע"ש. ושמעתי שזה החסיד יסד הפזמון אדיר איום ונורא של מוצאי שבת בעת רכבו על הארי בלי הזכיר את שמו: ועי' שבת קמ"ט ב'. ת"ר מעשה בחסיד א' שנפרצה לו פרץ בתוך שדהו ונמלך עליה לגודרה, ונזכר ששבת הוא ונמנע אותו חסיד ולא גדרה, ונעשה לו נס ועלתה בו צלף וממנה היתה פרנסתו כל ימיו.

1) עי' בית תלמוד שנה ג' צד 15 שמביא שם העתקה מכ"י המחבר יוסף בר' נתן היוני ונקרא יוסף המקנא הנמצא בבתי עקד הספרים האמבורג ופאריז, Nr. 222. וז"ל ע"ד מעשה נזדווג הר"ר נתן עם האפיפיור גריגגורא להתוכח על המילה. (ויכוח בענין המילה הי' ג"כ להר"נ עם האבל (Mönch) מקלוני עי"ש סי' כ"ה שאל אותו למה אתם מולים בשבת. והשיבו דכתיב וביום השמיני ימול, חזר ושאל הבורא צוה שלא לעשות מלאכה בשבת, ומשה שהוא מרעהו אמר וביום הח' ימול? השיבו ראה מה כתיב ויאמר ה' אל משה וגו' בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם, ואפילו הוא עוקר דבר א' מה"ת הי' לנו לשמוע לדבריו. ובאמת כבר נתעורר ע"ז ראש כהני הנוצרים יוחנן שהי' בדמשק במאה הז' והח' למספרם בספרו סתירת האמונה (VI. 23). והוא הרבה להקשות שמשה התענה כמה שבתות כשהי' מ' יום בהר, וכן אליהו הנביא, והוסיף עוד טעיות באמרו שהיו בונים את המשכן בשבת עי"ש.

ובן ש״י ימול לכם כ״ז לדורותיכם. מה להלן בשבת אף כאן נמי מילה דוחה שבת. לאפוקי הני תלת מילת גדול, ותפילין [1]), ועשיית ציצית. ואע״ג דכתיב בהו חד מנייהו לא דחי שבת. ר׳ יוחנן אמר מילה גופא דוחה שבת מהכא ביום השמיני ימול, ביום ואפילו בשבת, ואף מכשירין שהן לצורך מילה נמי דוחין השבת. רב ורב אחאי בר יעקב אמר מהכא ביום השמיני ימול שמיני ואפילו בשבת [2]). א״ל האי שמיני למעוטי שביעי, מבן שמונת ימים ימול לכם כ״ז נפקא ליה. האי מיבעי ליה למעוטי תשיעי, דאי אחר הוא אמרי׳ שביעי הוא דלא, דאכתי לא מטי זמניה, אבל משמיני ואילך זמניה הוא ת״ל ובן שמונת ימים ימול. תניא כוותיה דר׳ יוחנן ודלא כוותיה דר׳ אחא בר יעקב, שמיני ימול ואפילו בשבת. ומה אני מקיים מחלליה מות יומת בשאר מלאכות חוץ ממילה שהיא דוחה את השבת, או אינו אלא אפילו מילה נמי בכלל מחלליה מות יומת. ומה אני מקיים שמיני ימול חוץ משבת ת״ל וביום אפילו בשבת. הלכתא כר׳ יוחנן דיליף מן וביום דמילה גופא דוחה שבת, ובמכשירין הלכתא כרבי עקיבא כדאמרינן לעיל ולא מיבעי מילה דדחי שבת כדאשכחן קרא, אלא אפילו פריעת מילה דוחה שבת לפי שהפריעה חובה במילה, דתנן מל ולא פרע כל״מ. גרסינן בירושלמי תניא וענוש כרת ואע״ג שלא נתנה פריעה לאברהם אבינו ואפילו הכי דחיא שבת כדאמר׳ בפ׳ הערל אמר רב נחמן בר יצחק אמר רב [3]) לא נתנה פריעת מילה לא״א עד שבא יהושע וקיים מצות פריעה שנאמר בעת ההיא אמר ה׳ אל יהושע עשה לך חרבות צורים, ומתרגמינן איזמלין חריפין, ושוב מול את בנ״י שנית, ודלמא הנך דלא מהילו לגמרי? א״כ מאי שנית? [4]) זו פריעת

באר יעקב

[1]) כתב הש״ך בסי׳ רס״ה נהגו שלא לחלוץ התפילין עד אחר המילה, משום שהתפילין הם אות והמילה ג״כ אות. לכן ראוי שכל הקהל והמוהל והסנדק יהיו מעוטרים בתפילין, ודלא כמ״ש יד נאמן דף ל״ד שהמוהל מזלזל במילה אם ימול בתפלין. אבל הרב חיד״א ז״ל בס׳ מראות העין בו״ת בליקוטים סי׳ ב׳ העלה דמנהג ותיקין הוא למול ולהיות סנדק בתפילין. ועי׳ שו״ת באר היטב סי׳ י״ח בשם כנסת הגדולה שכתב דמנהג להתעטף בטלית בשעת המילה, ועי׳ פסקים וכתבים לתה״ד סי׳ ק״ח, לפי טעם הסמ״ג שכי צריך כל איש מישראל שיהיו עמו תמיד ב׳ עדים תפילין ומילה, או מילה ושבת. ולפ״ז אם מתו אחיו מ״מ שאינו צריך לימול, אם יניח תפילין בשבת שיהיו לו ג״כ ב׳ עדים, ותיקן דאין לחלק כלל בשביל טעם זה דמפרש סמ״ג רק דרך דרש בעלמא.

[2]) שבת קל״ב א׳, ירושלמי נדרים, מהרי״ל הל׳ מילה, ביום הח׳ ימול בשר ערלתו, וביום אפי׳ בשבת. משל לב׳ מטרונות שפגעו אהדדי, ואי אתה יודע איזו גדולה מחבירתה, זו שהיא יורדת מפני חבירתה אתה יודע שחבירתה גדולה ממנה. כך שבת נידחת מפני המילה.

[3]) יבמות ע״א.

[4]) ריא״ז פ״ב דכתובות. מצות מילה ב׳ דברים מילה ופריעה, וזהו שוב מול את בני שנית, הראשון הוא המילה שנית הוא הפריעה, ומהרי״ל כתב שנית בגימטריא פריעה. אבל היראי דף נ״ט מה שנינו בפרקי ר״א המל ולא פרע כאלו לא מל פרשו כל חכמי ישראל ולא

מילה ומקיש סוף מילה לתחלת מילה, מה תחלת מילה לברות הערלה דוחה שבת אף סוף פריעת מילה דוחה שבת. וכה״ג מצאתי שנתנה מצות פריעה למשה במצרים, א״ל הקב״ה ליהושע תני למהלינהו כי היכי דמהלו במצרים משום דלא נתנה פריעה לא״א אלא למשה נתנה, ראי ס״ד פריעת מילה נתנה ליהושע א״כ לכתוב רחמנא שוב מול את בנ״י ולשתוק משנית? אלא מאי שנית כלומר שנית דמצרים וכן הוא ודאי. והאמר מצות פריעה לא נתנה לא״א עד שבא משה וקיים מצות פריעה במצרים לפי שהי׳ לו לקבל את התורה בהר סיני ולתת אותה לעמו ולא היה נאה לישראל לקבל את התורה אם לא ימולו כתקנתן. וכשיצאו ישראל ממצרים עד אחר מ״ת לא מלו לגמרי מפני טורח הדרך, עד שבא יהושע אחריו וקיים שנית מצות מילה ופריעה כמו רבו. וכן מצאתי בב״ר [1]) ר׳ יודן אומר חמש אם מקבלים בניך אלהותי אני אהי׳ להם לאלוה ואם לאו וכו׳, אם מקיימים בניך את המילה הן נכנסין [2]) לארץ ואם לאו אין נכנסין לארץ, הלך יהושע וקיים

באר יעקב

פרע ולא קרע שאחרי שמל אותו קורע בצפרני ידיו בגודל ואצבע את העורות העליונים ר״ל (התחתונים) במשך כל הערלה שתתגלה כולה שאלמלא יגלה אותה בעלמא כמו ופרע את ראש האשה כאשר שמעתי מפי הדיוט אחד שהיה מוהל ולא פורע ומיצץ והיה מהערל הילד בתחלה והשאתי לו ראיה מדאמר ביבמות פ׳ החולץ לא נתנה פריעת מילה לא״א שנא׳ ומול אב״י שנית ופריעת מילה למדנו שהפריעה קורא מילה לשון ימל קצירו חתך ובעל כרחין מדאמרי׳ ומול אב״י שנית ר״ל שכששאלו משה למצרים עשה להם מילה ופריעה וא״ל הקב״ה ליהושע מהלינהו שנית כי היכי דמהילו במצרים דא׳ ר׳ ליהושע נתנה ולא למשה לימא ליה שוב מול או ומול את ב״י ומאי שנית שנית למצרים ופירוש הפסוק כי מולים היו כל העם היוצאים היו פרועים וכל העם הילודים וכו׳ ולא מלו לא פרעו אלא מילה לבדה עשו וזהו דאי׳ בפ׳ ר״א שכל מ׳ שנה שהיו ישראל במדבר לא היו פורעין משום עיפוי הדרך וכן כתב הר׳ שמעון קיירא ואני העברתי את המוהל ההוא במדינת בילגוש ונתתי אחרי׳ תחתיו ואשר למדתים זכרה לי אלהי לטובה אמן.

[1]) ב״ר פ׳ מ״ו, ילקוט בראשית רמז פ״ב.

[2]) ב״ר פ׳ מ״ו, ולכן כתיב ביום ההוא כרת ה׳ את אברם ברית לאמר לזרעך אתן את הארץ, וכתיב והקימותי את בריתי אתך, ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך וכו׳, ואמרו שם על המדרש הנ״ל אם מקיימין בניך את המילה הם נכנסין לארץ וכו׳ ופי׳ הגזה״ק הטעם הוא כי טומאת הערלה הדבוקה בהם לא יניחם ליכנס לארץ הקדושה, ואף אם יהיו בתוכה לא יתדבקו בקדושתה. עוד שם אם מקבלין בניך את המילה וכו׳ ר׳ ברכיה ור׳ חלבי בשם ר׳ אבין ב״ר יוסי כתיב יהושע וזה הדבר אשר מל יהושע, דבר אמר להן ומלן. ז״ל מה אתם סבורין שאתם נכנסין לארץ ערלים, כך אמר הקב״ה לא״א ונתתי לך ולזרעך אחריך וגו׳, ע״מ ואתה את בריתי תשמור עי׳ פסיקתא זוטרתא שם, וכתב בי׳ בשם שבלי הלקט בשמואל אברהם כרת לו הקב״ה ברית לתת לו את הארץ והורה דכתיב ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חקיו ותורותיו, ועי׳ ילקוט מלכים ב׳ סי׳ ט״ז, שאלו האומות שהביאם מלך אשור לא״י שלא נתגיירו ולא נימולו ולא יכלו לעמוד בה עד שבאו עליהם אריות, ושלחו ואמרו: אדונינו

בישראל מצות מילה ופריעה שנא׳ ויעש לו יהושע הרבות צורים וימל את בני ישראל אל גבעת הערלות. ורמז לפריעה מן התורה מנין? בירושלמי אמר ר׳ זירא בר פזי [1]) אז אמרה התן דמים למולות, מכאן לשני מילות, א׳ למילה, וא׳ לפריעה, המול ימול א׳ למילה וא׳ לציצין, [2]) מילה דוחה שבת כדאמר׳ השתא. וילפינן פיקוח נפש ממילה [3]) שפ״נ דוחה שבת. מדרש תנחומא פ׳ אלה מסעי. מנין שפיקוח נפש דוחה שבת שנא׳ ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם, ובמילה כתיב וביום הח׳ ימול בשר ערלתו, ביום ואפילו בשבת והלא דברים ק״ו ומה מילה שהוא א׳ מאיבריו של אדם דוחה את השבת ומצלת כל הגוף מחיוב כרת ע״י תקון אותו אבר שמקיימין בו מצות מילה בזמנה, כל גופו של אדם על אחת כמה וכמה שמחללין עליו [4]) השבת אחת כדי שיקיים שבתות הרבה. מילה דוחה את הצרעת במס׳ נדרים [5]) רבי נחמיה אומר גדולה מילה שדוחה את הנגעים, ות״ר בפ׳ מילה מילה דוחה הצרעת [6]) בין בזמנה בין שלא בזמנה [7]), פי׳ בין קטן בין גדול מנה״מ דת״ר ימול בשר ערלתו אע״פ שיש שם בהרת ימול, ומה אני מקיים השמר בנגע צרעת שלא תקוץ הבהרת בשאר מקומות חוץ מן המילה דהיא צרעת, או אינו אלא נגע דמילה נמי בכלל דהשמר ואינו דוחה את הצרעת, ומה אני מקיים ימול בשר ערלתו בזמן שאין שם בהרת ת״ל בשר אעפ״י שיש שם בהרת יקוץ

באר יעקב

המלך הארץ אשר אנהגו עליה אינה מקבלת אותנו, והנה נשארנו מעט מהרבה, שלח המלך ויקרא לזקני ישראל וא״ל כל השנים הללו בהיותם בארצכם לא שלה אתכם חית השדה ועבדיו אינה מקבלת עבדי? תנו לי עצה אולי יוכלו לחזור לארצם, אמרו אדוננו המלך הארץ אינה מקבלת אומת העולם שלא נימולו ותורת ה׳ זרה להם. א״ל תנו לי שנים מכם וילכו וימולו אותם וילמדו אותם תורה וכן עשו. אבל לא שמרו את תורת ה׳ והלכו אחרי אליליהם שנא׳ את אלהי׳ הם עובדים, וגם בטלו עבודת בית המקדש חמש שנים, ובקשו להרוג את נחמיה במרמה. ועזרא, וזרובבל, ויהושע בן יהוצדק באו אל היכל ה׳ וגדו את הכותים בג׳ מאות כהנים, וג׳ מאות תינוקות, וג׳ מאות ספרי תורה (וגם המלך כורש נתן להם חרב שנא׳ ואלהא דשכן שמה תמן וכו׳) ובכתב הנכתב על הלוחות ונחרם ב״ד העליון, ונחרם ב״ד התחתון וכו׳.

[1]) ירושלמי פר״א דמילה הלכה ד׳. ירושלמי יבמות פ״ח.

[2]) שבת קל״ג ב׳. ב״ר פמ״ו.

[3]) שבת קל״ב א׳. יומא פ״ה, תוספתא שבת פ׳ ט״ז. מכילתא פ׳ כי תשא.

[4]) מכילתא פ׳ ויקהל ק״ד א׳.

[5]) נדרים ל״א. משנה א׳ פי״ז דנגעים. שו״ת בעי חיי סי׳ ס״ו מילה דוחה צרעת, ואם הוא שבת מילה דוחה שתיהם יחד.

[6]) שבת קל״ב ב׳.

[7]) אשכול הל׳ מילה בנחל אשכול שם. וברית אברהם הל׳ מילה דף 91. שבת וי״ט אינו דוחה אלא בזמנה לבד דאי אקלע תרתי בזמנה נמי דחי פי׳ שבת וי״ט יחדיו, דאיכא לאוין טובא, או צרעת ושבת יחדיו.

וימול הבהרת [1]) בין בזמנה בין שלא בזמנה, ואפילו בשבת, הואיל ושבת זמניה הוא. מנין שהמילה דוחה את הצרעת דכתיב השמר [2]) בנגע הצרעת לשמור ולעשות, ואתי עשה דביום השמיני ימול ודוחה [3]) את ל"ת ועשה דצרעת השמר ל"ת היא, ולעשות ככל אשר יורו אתכם היינו עשה, וא"ר אבין א"ר אילעא כ"מ שנאמר השמר פן ואל אינו אלא ל"ת. רבא אמר מילה בזמנה דדחיא צרעת ל"צ קרא דאתיא לי מק"ו ומה שבת שהיא חמורה שיש בה עונשין [4]) ואזהרות הרבה נדחים מפני המילה צרעת לכ"ש, והבינוני מנ"ל דימול הבהרת, בבינוני כגון שעברו עליו ח"י ולא נימול מפני חולי או שהיה בה שום ספק שלא נימול בזמנו מאי. אביי אמר אתיא לה מבינוני, הגדול שהוא ענוש כרת [5]) וקטן שאינו ענוש כרת, ורבא אמר הואיל ול"צ קרא אלא מק"ו בין קטן בין גדול בין בינוני מילתו דוחה הצרעת בין בזמנה בין שלא בזמנה. ובעל הלכות גדולות נותן חילוק מתי צריך להפסיק הנגע מן המילה. ההיא ינוקא [6]) דאיתיליד ליה ניגעא בערלתיה מקמיה דמהיל מהלינן ליה ויפסיק נגעו כדאמרינן, ואי לבתר דמהיל הדר עטיף ניגעא בבשרא דעילוי מהילותא בעור שני ומיהזי כמאן דלא מהול ומעכב הפריעה צריך למימהליה זמנא אחריתי ויפסיק הנגע מעור הפריעה כמו בעור הערלה דכולא הדא מילתא היא, אבל איתיליד ליה ניגעא בבישרא דמהילות' ועטיף על בישרא תחת עור הפריעה לא לפסק הנגע משום שזה אינו מעכב המילה ולא ליתעקר איסור דאורייתא לאו דהשמר בנגע הצרעת וכן הלכה. ומפי ר' יעקב הגוזר [7]) כתבתיו. פ"א בא לידו ואיתיליד ליה ניגעא בבשרא דמהילות' תחת הערלה בעור הפריעה והיה על פי האמה עזה כשלג קטן כעדשה, אבל הוא לא הרגיש בו ולא ראה עד שגמר לכרות הערלה ולא היה יכול לקיים מצות פריעה מפני הנגע, עד שחזר ולקח האיזמל וחתך הנגע שנית

באר יעקב

[1]) תורת כהנים פ' תזריע פ"א.

[2]) דברים כ"ד.

[3]) עירובין י"ג. עי' הגהות הש"ס מסכת נזיר דף כ"ג להגאון ר' יוסף מייזלש ז"ל.

[4]) שבת קל"ב א'. לבוש הל' מילה.

[5]) ורבינו חננאל פי' קטן בן ח'. גדול שהוא בר עונשין. בינוני שאינו לא גדול בן עונשין ולא קטן בן שמונה ימים אלא בינוני מבן שמונה ימים ולמעלה הן חסר והן יתר עד שיגיע להתחייב בעונשין.

[6]) אשכול הל' מילה דף 128.

[7]) שבת ק"ל ב'. אמר רב אושעיא שאילית את ר' יהודה הגוזר וכו'. ופירש"י שם הגוזר המל את התינוקות. והיה בזמן רבינו הקדוש. ושם קל"ג ב' א"ר כהנא אומן וכו' האי אומנא דלא מייץ וכו'; ושם קל"ה ואהדריה אתליתר מהולאי. וסנהדרין י"ז ב'. כל עיר שאין בה עשרה דברים אין ת"ח רשאי לדור בתוכה וכו' רופא, ופירש"י למול תינוקות. וע"ז כ"ו ב' כל עיר שאין בה רופא ישראל ופירש"י שיודע למול, מוכח מכל זה שבזמניהם היו הרופאים מלים ולא הניחו שום אדם פשוט למול. ועי' סמ"ג עשין ל"ז.

ואח״כ גמר הפריעה כהלכת׳. וגם אני ראיתי על המילה בגוף הבשר תחת עור הפריעה במה פעמים הנגע עזה כשלג ולא היה מעכב המילה, והיה עובר מעצמו אותה המראה.

רחיצה למילה בשבת.

מרחיצין [1]) את הקטן לפני המילה, ומזלפין עליו ביד אבל לא בכלי, פי׳ בחול מרחיצין כדרכו ובשבת מזלפין ביד ולא בכלי ומתניתי׳ אתא לאשמעינן, יום ראשון שחל בשבת אין מרחיצין כדרכו אלא ע״י שינוי. רבי אלעזר בן עזריה אומר מנין שמרחיצין את הקטן ביום הג׳ שחל להיות בשבת שנא׳ [2]) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים רבא אומר מרחיצין את הקטן בין לפני מילה [3]) בין לאחר מילה ביום ראשון [4]) של מילה כדרכו וביום השלישי שחל להיות בשבת מזלפין עליו ביד אבל לא בכלי. כי אתא רבין [5]) א״ר אבהו אמר ר׳ יוחנן הלכה כר׳ אלעזר בן עזריה שאמר מרחיצין את הקטן ביום שלישי שחל להיות בשבת בין בחמין שהוחמו בשבת בין בחמין שהוחמו בע״ש, בין הרחצת כל גופו בין רק המילה לבדה מפני שסכנה [6]) הוא לו ואע״פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר דכתיב ויהי ביום

באר יעקב

[1]) טור או״ח סי׳ של״א שבת קל״ד ב׳. ועי׳ שבלי הלקט הל׳ מילה סי׳ ב׳. כתב רבינו ישעיה ז״ל הכי משמע כל סוגיא דשמעתא שלא התירו אלא לרחצו בשבת, ואפי׳ בחמין שהוחמו ע״י ארמאי בשבת או ששבת חמין ע״ג כירה. מפני שהתינוק הוא מסוכן אצל הרחיצה וצריך הוא לה, ודוקא הרחיצה התירו לו משא״כ שגדול, אבל לזלף עליו את השבת שנחמם חמין בשבת לא התירו לו, שאין זו סכנת נפש. דמכת המילה אינה מכת כל חלל ולא דחיא שבת. ורבינו חננאל כתב כיון דסכנה היא לו מחממין לו חמין לכתחלה אפי׳ ע״י ישראל ביום הג׳ וכ״ש ביום א׳ לאחר מילה אבל לפני מילה לא מחללין עליה שבתא אלא ע״י נכרי. אבל ביום ב׳ לאחר המילה אסור כדעת התניא. ורבינו יצחק אלפסי ז״ל כתב שהלכה כר״א ב״ע ביום הג׳ וכ״ש ביום א׳ שמרחיצין אותו כדרכו בין לפני ובין לאחר המילה, בין בחמין שהוחמו בשבת, בין בחמין שהוחמו מע״ש. ועי׳ פירוש המשניות להרמב״ם פי״ט דשבת, ושם בפ׳ י״ט משמע דוקא א׳ וג׳ מותר. ובתשובות הרמב״ם סי׳ ל״ג. והתוי״ט בפי״ט דשבת הביא דעת הרב שם. וכ״ש א׳ וב׳ עיי״ש. ועי׳ בס׳ תמים דעים סי׳ ע״ח. ופסקים וכתבים לתרומת הדשן סי׳ נ״ו. ועי׳ בו״ת הנ״מ סי׳ רס״ו ס״ק פ׳.

[2]) בראשית ל״ד.

[3]) שבת ל״ד ב׳.

[4]) שם קל״ה א׳. וכן ביום א׳ ללידתו מותר להרחיצו כדרכו.

[5]) שם קל״ד.

[6]) ירושלמי שבת פי״ט דמילה, כל שקועין דאתון עבדין בחולא עבדין בשבתא ביום הג׳ שחל להיות בשבת. ועי׳ שאילתות פ׳ וירא, ופ׳ שמות: ברם צריך יום ג׳ למילה שחל להיות בשבת מהו? הלכתא כרבי אלעזר ב״ע דאמר סכנה היא ומחממין לו בשבת, או דלמא הלכתא כרבנן דאמרי׳ לאו סכנה הוא ואין מחממין לו חמין בשבת, אם תי״ל הלכה כראב״ע דא׳ מחממין

השלישי בהיותם כואבים עדיין. וכן אמר ר׳ חנינא בן דוסא כל הנימולים כואב להם המילה ביום השלישי יותר מיום ראשון [1], לפיכך התירו רבותינו לעשות מדורה לחמם חמין ולעשות כל צרכי מילה בשבת שחל להיות תוך ג״י הראשונים כדרך שעושין בחול היכא דלא איברי, לפי שאין בו כח הלכך מותר וכן הלכה. ואני הצעיר הגוזר הנהגתי לרחוץ הקטן ביום השלישי כשחל להיות בשבת באותן חמין שהוחמו מע״ש רחוק בלילה ומעכבין ליה לקטן כל השבת בלא רחיצה עד מוצאי שבת, ואפילו אם הטמינו החמין מע״ש איני ירא שמא יוסיפו להבה בשבת וזאת החומרא איני מחמיר אלא שאני יודע בבירור שאין סכנה כגון שנעשה פריעה כל הצורך, ואין צריך עוד ללבישת הנקובים וכגון שלא יצא דם הרבה מן המילה אז גופו חם ואינו צריך לחמין כ״כ, אבל קטן שיש בו סכנה [2] מחממין לו חמין ביום השלישי כשחל בשבת [3] והזריז הרי זה משובח. ונותנין על המילה שומן של תרנגולים או מן החלב הדק המכסה הקרב בכל שבת ואפי׳ לאחר ג״י הראשונים ואף עפ״י שאין בו סכנה מעתה כדי שלא ישרטו הבגדים את המילה. מהא דת״ר מעלה מוך יבש [4] וספוג יבש ע״ג מכה בשבת דלא לרפואה היא אלא שלא ישרטו הבגדים הקשים מכתו, כ״ש לגבי מילה שהוא מותר, אבל לחמם חמין בשבת לאחר שלשה ימים אסור.

מילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת.

מילה בזמנה דוחה את השבת, דוחה ואליב׳ דר׳ יוחנן דאיתרבי מן וביום כדאמרינן לעיל, ואפי׳ בשבת, אבל מילה שלא בזמנה אינה דוחה לא את השבת ולא את הי״ט [5]. שבת אינה דוחה משום דלא זמניה י״ט נמי

באר יעקב

או חמין בשבת להרחיץ כל גופו או דלמא להרחיץ מילה בלבד? ת״ש דכי אתי רבין אמר רב אסי אמר כראב״ע ואמרי לה אמר ר׳ יוחנן הלכה כראב״ע בין הרחצת מילה בין הרחצת כל גופו בין בחמין שהוחמו בשבת בין בחמין שלא הוחמו בשבת.

[1]) עי׳ מלואים סי׳ ד׳.

[2]) שבת קל״ג ב׳. אבל בשבת התינוק שאינו בסכנה לא התירו אלא לרחצו, עי׳ לעיל צד 32 הערה 1 והיכא דאשתפיך חמימיה ואבדור סממניה בהך דאיתמול עבדינן ליה בשבתא משום סכנה, וי״א עבדינן ליה ע״י שינוי.

[3]) מחממין חמין לחולה כו׳ והזריז הרי זה משובח. וא״א המתינו לו שמא יחיה. ובירושלמי כתב א״א יעשו דברים הללו בקטנים וכותים אלא בגדולי ישראל, הנשאל הרי זה מגונה, השואל הרי זה שופך דמים. עי׳ רוקח סי׳ ק״ט.

[4]) שבת קל״ד ב׳.

[5]) ש״ע י״ד סי׳ רס״ו סעי׳ ח׳. שאילתות פ׳ לך לך. דאפי׳ ספק מילה בזמנה אינו נמול בי״ט שהוא ג״כ ספק ולא כנודע ביהודה, וכתב גם בשאילתא ד׳ מילה שלא בזמנה נימול בי״ט ב׳ ש״ג וכדעת הרמב״ם וסמ״ג ובה״ג ולא כהרא״ש וש״ע. עי׳ שו״ת דבר משה סי׳ ק׳ שכתב אין לעכב מילה שלא בזמנה מפני כבוד קרובים וכיוצא.

אינה דוחה דאמרי בפ' מילה אמר ריש לקיש כל מקום שאתה מוצא עשה ול"ת אם אתה יכול לקיים דברי שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה את ל"ת. אמר רב אשי כתיב גבי י"ט שבתון ושבתון עשה הוא וה"ל י"ט עשה ול"ת לא תעשה כל מלאכה, ואין עשה דמילה שלא בזמנה דוחה את ל"ת ועשה, ואיתמר נמי [1]) הוא לבדו יעשה לכם ולא מילה הבאה שלא בזמנה, כי הייתי סבור לומר שיהא מותר מק"ו ומה אם עשיית [2]) אוכל נפש שהיא רשות, כגון שחיטה, ובישול, ואפייה, פטריה רחמנא בי"ט מילה שלא בזמנה לא כ"ש לפיכך הוצרך לומר הוא לבדו יעשה אוכל נפש מותר לעשות בי"ט ולא מילה [3]) שלא בזמנה, ולולי מיעוט זה היה עולה על דעתי שמילה שלא בזמנה דוחה י"ט מק"ו, אבל בחולו של מועד יכול למול אף מילה שלב"ז לפי שהרבה מלאכות מותרין בחולו של מועד.

דין נולד בספק.

הנולד בספק [4]) אינו דוחה את השבת דתנן ספק ואנדרוגינוס [5]) אין מחללין עליה את השבת רבי יהודה מתיר [6]) באנדרוגינוס, אר"י באנדרוגינוס מחללין עליו את השבת והייבין עליו כרת, ות"ר ביום השמיני ימול ב"ע ל"צ קרא לכתוב ערלתו מאחר שכתב ימול ערלתו, משמע מיעוט ערלתו של זה דוחה את השבת ולא של אחר, אלא למעוטי ספק אתיא. ערלתו ודאי דוחה את השבת ולא ספק ואנדרוגינוס מפני הנקבות שבו, ודר' כל זכורך פרט לאנדרוגינוס שאין כולו זכר, ר"י מתיר באנדרוגינוס מפני זכרות שבו דכתיב המול לכם כל זכר מרבה זכר כל דהוא והלכתא כרבנן דאין דוחה שבת, אנדרוגינוס בגימטרי' זכר ונקבה, ובל"א תאמר שתי תיבות אנדרו גינוס אחד זכר כלומר חבר יש לזה זכר ונקבה.

באר יעקב

[1]) שבת כ"ד ב'. תורת כהנים פ' תזריע פ"א.

[2]) ביצה ל"ו במשנה שם.

[3]) שבת כ"ד ב'.

[4]) שבת קל"ה א', חוקי דעת אות מ' סי' ר"ח. מ"ש ספק ב"ח בשבת אין מלין וכו' אבל דוחה י"ט ב' ש"ג ס"ק. וה"ה שאר דברים שאינם דוחין השבת דוחין י"ט שני של גליות.

[5]) עי' מלואים סי' ה'.

[6]) שו"ת הגאונים לית הלכתא כר"י ואסור לחלל שבת למול אנדרוגינוס. ועי' רי"ף שבת פי"ט משום דהתורה אמרה וילדה זכר וכו' וביום הח' ימול זכר ולא אנדרוגינוס. וכתב עוד שם איכא מ"ד מדקא מפרש רב חסדא לטעמיה דר"י ש"מ דהלכתא כוותיה. וגאון קאמר דאין הלכתא כוותיה. עי' שבלי הלקט הל' מילה סי' ד'. ועי' שבת קל"ד ב'. קל"ו ב'. ערלתו של זה ולא של אחר. ועי' תורת כהנים פ' תזריע. ועי' אות ברית הל' מילה סי' רס"ב סעי' ג'. שו"ת נודע ביהודה תנ' סי' קס"ד. טמטום שנקרע ונמצא זכר מלין אותו ואינו דוחה את שבת. ועי' שו"ת מהר"ם שי"ק י"ד סי' רמ"ג קטן שנשתנה בצורתו ובמראיתו והרופאים אומרים שאינו בן קיימא אם מלין אותו תיכף אין סומכין על הרופאים. ועי' שו"ת שב יעקב סי' מ"א ומ"ב לענין סמיכת הרופאים.

דין נולד מהול. [1]

ת"ר ביום השמיני ימול בשר ערלתו, ערלתו ודאי דוחה שבת ולא הנולד מהול דוחה שבת [2], ערלתו ודאי דוחה שבת ולא הנולד ספק לח' חדשים, מכשירין דוחין שבת, ערלתו ודאי דוחה שבת ולא נולד בין השמשות בע"ש דוחה שבת, אמר מר ערלתו ודאי [3] דוחה שבת ולא הנולד מהול

באר יעקב

[1]) שבת קל"ה ב'. ירושלמי יבמות ריש פ' הערל הב'. ב"ר סוף פ' מ"ו. אלשיך פ' לך לך כתב האדם הקדמוני נברא בגוף זך ונקי ולזה נברא מהול, רק הוא בחטאו נמשך ערלתו והקלקול דבוק עתה ביוצאי חלציו, כאשר חלאים הבאים בירושה ובמשפחה. ואיתא בריי"ף כשנברא אדם הראשון לא היה בו הערלה כי נברא מהול, וערלה לא נמשכה אלא בזוהמת הנחש שהטיל בחוה, גם באכילת עץ הדעת טוב ורע נמשך הרע ונדבק בערלה וכו'. עי' ילקוט ראובני פ' וירא דף נ"ג ע"ד. ועי' חסד לאברהם על התורה. ומזה תבין כי האהגים מוסדי ארץ, הנבחרים לקיים ברית ה' היו נולדים מהולים, וע"ז אמרו ותרא אותו כי טוב הוא נולד כשהוא מהול (סוטה י"א) ונאמר באברהם בהמולו את בשר ערלתו כי אף שמצא עצמו מהול, מ"מ הטיף דם הברית. כי הדם הוא האות, והוא הכניסו בברית. וכמו שספר עמיטוס מקדם בארץ ארם אם כרתו שני מלכים ברית, אז הדקיקו יחד אצבעותיהם והטיפו מהם דם ברית ולקחו אותו בפיהם. שו"ת הגאונים שערי צדק סי' י"ג נולד מהול א"צ להטיף ממנו ד"ב ואם מברכין עליו תיקן כללו ב"ד רבנן קמאי במתיבתא הכי הסכימו שצריך להטיף ממנו דם ברית ואין מברכין עליו. ועי' שו"ת משכנות יעקב סי' ס"א. ועי' שו"ת השב"ץ ח"ג סי' קפ"ג. ועי' שו"ת המצרף.

שו"ת עמודי אור סי' ס"ה אם נמשך ערלתו נולד מהול אם חייבין למולו מדאורייתא או מדרבנן תיכן הייבין למולו מדאורייתא כיון דלא נעשה בו שום מעשה להכניסו בברית אם נמשך אח"כ. ועי' שו"ת פרי יצחק סי' כ"ז. ועי' שו"ת שאגת אריה סי' נ"ה. שו"ת המצרף ח"ב סי' קל"ח נולד מהול אם לברך עליו בעת הטפת דם ברית תיכן נולד מהול הוא בן ברית ואין בו ספק ערלה כבושה ועל ספק אין מברכין. אבל אם נמול ולא נעשה הפריעה כדין וצריך לחזור ולפרוע פ"ב פלוגתא היא לרש"י ור"ת. ועי' שו"ת השב"ץ ח"ג סי' מ"ב. ועי' שאילתות פ' וירא שפסק שצריך לברך. שו"ת בית חדש סי' ק"כ תינוק שנולד מהול אלא שהעור העליונה היה חופה את העטרה, והמוהל הטיף ממנו ד"ב בלבד ועתה התינוק בן ח' שנים ונראה עדל אם צריכין לתקנו תיכן צריכין לחזור ולמולו מפני שערלה כבושה היתה ולא נימול מתחלה כהלכתו.

[2]) שבת קל"ה א'. ילקוט פ' לך לך רמז פ"ב. אשכול הל' מילה.

[3]) ש"ע י"ד סי' רס"ו סעי' י'. שבלי הלקט הל' מילה סי' ד'. ערלתו ודאי ד"ש ולא נולד כשהוא מהול דוחה את השבת. ר"י או' אנדרוגינוס דוחה את השבת וענוש כרת אם לא מל. ונולד מהול פסק ר"ת דא"צ להטיף דקי"ל כת"ק דא"צ הטפת ד"ב. אבל הגאונים פסקו דאין מחללין עליו את השבת, אבל בחול צריך ודאי להטיף ממנו ד"ב. וכן השיב רבינו האי גאון ז"ל: כב"ד רבנן קמאי הכין הסכימו שצריך להטיף ממנו ד"ב בחול אבל לא בשבת, אבל מיהו בנתת דצריכה מילתא למיבדקיה יפה יפה בידים ובמ"ע ולא בפרזלא דלא לעייק ליה, ואין מברכין אא"כ נראית לו ערלה כבושה ורואין ונזהרין האיך מלין אותו אם נראית לו ערלה ותמתינין לו הרבה, ואין חוששין לשמיני שלא יבא לידי סכנה: שם סי' ד'. שאל הר"ר אליעזר מטיל מהרב אם מחללין שבת על תינוק טריפה למולו, והשיב לו דמחללין דהא אמרינן בפ' בתרא דיומא לא נצרכה אלא לחיי שעה והתם ילפינן פ"נ ממילה.

דוחה שבת, זו מחלוקת ב״ה וב״ש שב״ש אומרים נולד מהול צריך להטיף ממנו ד״ב וטעמא משום שערלה כבושה [1]) הוא לבן מילתו דוחה שבת, וב״ה אומרים א״צ להטיף ממנו ד״ב לגמרי, ושבת לא ניתן לדחות אצל זה מפני שהוא ספק, ואמר ר׳ שמעון בן אלעזר [2]) לא נחלקו ב״ש וב״ה על נולד כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו ד״ב ומחללין עליו את השבת אע״פ שהוא ספק ערלה כבושה, ועל מה נחלקו על גר שנתגייר כשהוא מהול כגון [3]) ערבי מהול וגבעוני מהול דליכא שום ספק שב״ש אומרי׳ צריך להטיף ממנו ד״ב וטעמא דאית ליה עדיין עור הפריעה, וב״ה אומרי׳ א״צ להטיף ממנו ד״ב לגמרי ומחלוקתן רק בחול, לפי שמילת גדול אפי׳ בישראל אינו דוחה שבת לד״ה וב״ש גר. אתמר אמר רב הלכה כת״ק אליבי׳ דב״ה דאמרי׳ על נולד מהול שא״צ להטיף ממנו דם ברית בחול, וב״ש שאין מחללין עליו את השבת, ושמואל אמר הלכה כר״ש בן אלעזר דאמר ששניהם שווים שצריך להטיף מהם ד״ב בחול וקי״ל רב ושמואל הלכה כרב באיסורי דאין מטיפין ממנו ד״ב ולנולד מהול אפי׳ בחול וב״ש שאין מחללין עליו את השבת, ומחלוקת ב״ש וב״ה בנולד מהול וכמעשה דרב אדא בר אהבה [4]). רב אדא בר אהבה איתיליד ליה ההוא ינוקא בשבתא כשהוא מהול אהדריה רב אדא לינוקא אתליסר מהולאי דנהדרעי שיטיפו ממנו ד״ב ולא רצו להלל עליו את השבת משום ספק דקאמרי הלכה כוותיה דרב ואליבא דב״ה ואתא איהו בעצמו

באר יעקב

[1]) בשאלתות פ׳ וירא דנולד מהול לא חיישינן לערלה כבושה כדעת בה״ג וז״ל: והיכא דנולד כשהוא מהול לאטופי מיניה ד״ב דהגיא ערלתו ודאי ד״ב ולא הנולד מהול ד״ה שב״ש אומ׳ צריך להטיף ממנו ד״ב מפני שהיא ערלה כבושה. וב״ה אומ׳ א״צ רשב״א אומר לא נחלקו ב״ש וב״ה על נולד כשהוא מהול שצריך להטפת ד״ב דאתמר רב אמר הלכה כת״ק ושמואל אמ׳ הלכה כר״ש בן אלעזר וקי״ל הלכה כרב באיסורי.

[2]) תוס׳ שבת דף קל״ה א׳ ד״ה לא״צ וכו׳. שבלי הלקט הל׳ מילה סי׳ ד׳. גר אע״ג דאימהיל בארמיותיה צריך להטיף ממנו דם ברית, ועד דמיטפה לא מטבילין ליה כך פסק רבינו יצחק פאסי, וכתב עלה רבינו ישעיה ז״ל אינו נ״ל דהא׳ לר״ש בן אלעזר דא׳ לא נחלקו על שנולד כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו ד״ב, וע״מ נחלקו על גר שנתגייר כשהוא מהול שב״ש אומ׳ שצריך להטיף וב״ה אומ׳ א״צ והלכה כב״ה, וב״ש במקום ב״ה אינו משנה, הלכך א״צ אלא טבילה א׳ בלבד. ורבינו חננאל כתב שאין לו תקנה, אבל בניו הם נימולים ונכנסין בקהל דהא איגייר בטבילה וכגר הוא חשוב להכשיר זרעו אבל הוא עצמו לא. ובעל הדברות כתב דגר שנתגייר כשהוא מהול דידעינן ביה שמל בגיותו כגון ערבי מהול וגבעוני מהול ואח״כ נתגייר צריך להטיף ממנו ד״ב כיון שמתחלה לא מל לשם מצוה אבל גר שנתגייר כשהוא מהול, ונודע שנולד כשהוא מהול, כיון דהגדול הוא ליכא ערלה כבושה וא״צ להטיף ממנו ד״ב ובטבילה להודא סגיא והרי הוא כאשה וסריס. שו״ת הגאונים סי׳ י״ב לרב יהודאי גאון גר סרים שמה נתגייר תיכן נכנס תחת כנפי השכינה בטבילה כאשה.

[3]) דליכא ספק ערלה.

[4]) שבת קל״ה א׳. שמות רבה פ׳ לך לך. ילקוט שם. שאילתות פ׳ שמות. אשכול הל׳ מילה.

ומל את בנו [1]) והתך העור עם הבשר וניקב הגיד מלמטה ממקום שהמים והזרע יוצאים להוין ועשאו כרות שפכה לפי שלא היה לו הבנה בדבר לראות אם הערלה היא כבושה, ולא היה בקי ג"כ להפריד דביקות העור מן הבשר בלא איזמל כמו שפי' רש"י ערלה כבושה צריכה בדיקה ולשפעו ביד ולא באיזמל שלא יעשנו כרות שפכה, אמר רב אדא תיתי לי דעברי אדרב, כלומר העון גרם לי שעברתי על דברי רב דאמר הלכה כת"ק דא' אליבא דב"ה שא"צ להטיף ד"ב לגמרי, ואני שעברתי על דברי רב והללתי את השבת, ברוך שעשיתי אותו כרות שפכה. א"ל רב נחמן ועל דשמואל לא עבר כלום אימר דאמר שמואל הלכה כרשב"א ששניה' שווין ב"ש וב"ה לנולד מהול שצריך להטיף ממנו ד"ב בחול, ומשום שמא ערלה כבושה היא אבל בשבת מי אמר שמואל לחלל עליו את השבת על ספק, והוא רב אדא טעה בדרב יוסף וסבר ודאי ערלה כבושה היא, ורב יוסף אמר ודאי ערלה כבושה היא, ואמר רב יוסף מנא אמינא לה דתניא [2]) ר' אלעזר הקפר אומר לא נחלקו ב"ש וב"ה על נולד מהול בין קטן בין גדול שצריך להטיף ממנו ד"ב בחול, וע"ז נחלקו על נולד מהול וחל שמיני שלו בשבת שב"ש אומרי' מטיפין ומחללין וב"ה אומרים אין מחללין ואין מטיפין, מכלל דת"ק נ"ל אליבא דרב יוסף סבר ודאי ערלה כבושה הוא ודברי הכל מחללין ולית הלכתא כוותיה דרב יוסף מדפליגי רבה ורב יוסף בהא משום דקי"ל כל היכא דפליגי רבה ורב יוסף הלכה כרבה בר משדה, ענין, ומחצה [3]), ועוד אמר רב יוסף בר נחמני משום רב אושעיא הלכה כדברי התלמוד לפי רב אדא דעבד כרב יוסף טעה ועשה בנו כרות שפכה: ירושלמי [4]) רבנן דקיסרי אמר' רב אדא התענה על בנו ומת: שאלה זו שאלו לרב האיי גאון על נולד מהול בחול א"צ להטיף ממנו ד"ב אם לאו, ואת"ל צריך להטיף ד"ב מברכין עליו ברכת המילה אם לאו. והשיב כללו של דבר רבנן קמאי במתיבתא אסכימו הכי שצריך להטיף ממנו ד"ב אלא שצריך לבדוק דביקות העור לבשר [5]) במראית העין ויפרידנו ביד ולא באיזמל שלא יעשנו כרות שפכה ובכ"מ שצריך להטיף

באר יעקב

[1]) אדם שלא מל מעולם לא ימול בשבת שמא יקלקל ונמצא מחלל שבת. אבל אם כבר מל פ"א מוהל ואפי' הוא בנו. ולא חיישינן מתוך שהוא בהול על בנו יותר שמא יקלקל כיון שכבר מל פ"א יש לכל אדם לב אמיץ ולא חיישינן לקלקול ולעילוף. ולדעת הב"ח אין מותר למול בשבת אם לא מל ב"פ דקי"ל בהא כרבי דבתרי זימני הוי חזקה. כתב הטור דאבי הבן אין רשאי למול את בנו בשבת דהוי פסיק רישיה דניחא ליה בההיא חבלה משא"כ לגבי אחר, עי' מהרי"ל הל' מילה.

[2]) תלמיד רשב"א.

[3]) ב"ב קמ"ג. ועי' אבן סירחי דף 98.

[4]) שבת פי"ט.

[5]) שמא יש בו ערלה שיכול לאחוז.

ממנו ד"ב צריך נמי לברוכי ברכת המילה [1]) לפי שע"י שהוא מל והותך הבשר יצא דם לשם מצוה לפיכך צריך לברך ברכת המילה. ובנולד מהול שהל שמיני שלו בשבת אין מטיפין ממנו דם ברית בשבת משום שהוא ספק שמא ערלה כבושה הוא ועל ספק לא ניתן שבת לדחות, ולא יעשה חבורה מספיקא, והחבורה בשבת אסורה דתולדה דשחיטה היא ואותה מילה ודאי צריך לדחות עד אחר השבת, ולאחר השבת מטיפין ממנו ד"ב ומקיימין מצות מילה. והטפת דם ברית כמו כן מצוה היא כדכתיב וגם את בדם בריתך שלחתי אסריך וגו', וכן הלכה. וי"ט נמי אין דוחה נולד מהול אבל חולו של מועד דוחה, ולפי שאין נולד מהול מצוי, והמוהלים שוגים כשבא נולד מהול בשבת ומטיפין ד"ב ממנו שלא כדת, כי אינם משימין על לב שהטפת דם חבורה הוא ואין מחללין עליה השבת [2]) כאשר אמרנו.

דין ערלה כבושה.

פירוש לערלה כבושה [3]) לפי הענין, מלמעלה נראית קצת מן העטרה מגולה ומלמטה לגיד במקום החריץ דבוק העור לבשר ומכסה העטרה למטה ולפי שאינו מגולה כולו נחלקו עליו ב"ש וב"ה כאשר אמרנו למעלה אליב' דב"ש צריך להטיף ממנו וכו' מאחר שאין כל העטרה מגולה, ואליב' דב"ה א"צ וכו' מאחר שנראית העטרה מגולה מלמעלה כ"ש בסוף המסקנא שצריך להטיף וכו', ודוקא בחול אבל לא בשבת, והאומן צריך לבדוק יפה ביד ולא באיזמל שלא יעשנו כרות שפכה בגיד מלמטה, כבושה פי' עטרה היא טמונה בעור, והעור דבוק בבשר ונראה מהול לעינים ואינו מהול. ודמיונו, יכבוש עונותינו, וסמך לזה בב"ר ר' יודא אומר המשוך לא ימול מפני שהוא ערלה כבושה א"ל הרי הרבה [4]) בימי כוזיבא היו ולכולן היו בנים והזרו ומלו הה"ד ימול ימול אפי' ד' וה' פעמים. את בריתי הפר זה המשוך [5]) לא ימול מפני

באר יעקב

[1]) אבודרהם. ובתשובה כתב ואין מברכין. ועיי' מהרי"ו סג"ל שכתב שרבו מהר"ש בעל ממהר"ם ז"ל על בנו שנולד מהול א"צ לברך בשעת הטפת ד"ב, והשיב שא"צ ברכה. שבלי הלקט סי' ד'. קטן שנולד כשהוא מהול אמרי רבוותא דלא מברכינן על המילה אא"כ נראית לו ערלה כבושה דשמא לאו ערלה כבושה היא ואין מברכין מספק אלא להכניסו ואשר קידש, ובעל הדברות כתב דודאי ערלה כבושה היא ומברכינן על המילה, ואפי' לסברא דרבוותא כיון דקי"ל צריך להטיף ממנו דם ברית ליברך על המילה או להטיף. עי' שבת קל"ה א'. רא"ש פי"ט דשבת סי' ה'. בו"ת השבץ ח"ג סי' קפ"ג. והרב יעב"ץ במגדול ע"ז כתב אם נתגלה העטרה והערלה קיימת ימול בברכה.

[2]) עי' רבי"ה בשם ר"ח דבנולד מהול אי אתי אומן דגמיר עפי מלין בשבת ואי לאו הוששין ועי' רי"ף שבת פי"ט.

[3]) שבת קל"ה, פי' העור דבוק בחוזק על הגיד וצריך לזה אומנות יתירה להכירו.

[4]) יבמות ע"ב א'.

[5]) זה המשוך פי' שנמול כבר והוא הפר הברית עי' ב"ר פ' מ"ו.

שהיא ערלה כבושה, מפני כשהוא מושך ערלתו טומן המילה בעור ולכך קורא אותה ערלה כבושה.

דין ספק ח׳ בשבת.

אמר מר [1]) ערלתו ודאי דוחה שבת ולא נולד ספק לח׳ חדשים, מכשירין דוחין את השבת, לאתוי מאי הא דת״ר בן ז׳ חדשים מחללין עליו בן ח׳ חדשים אין מחללין עליו את השבת, ואמאי נימא ליה ממ״נ אם חי הוא שפיר מהיל ואם לאו מחתך בבשר הוא דקא עביד. ואמר מר בריה דרבינא אנא ורב נחמן בר זכריה תרגמינא להאי שמעתא, ולא נצרכה האי דקתני על נולד ספק שמיני דאין דוחין עליו את השבת אלא לגבי מכשירין ואליבא דר׳ אליעזר דא׳ כורתים עצים לעשות פחמים ולעשות ברזל לצורך איזמל חדש, אבל מילה עצמה מימהל מהליה בשבת ואע״ג דנולד בספק דא׳ רב אדא בר אהבה מלין אותו ממ״נ אם חי הוא שפיר קמהיל, ואם לאו מחתך בבשר הוא דקא עביד, ולענין חלול שבת מספיקא כמכשירין דבתר מילה מחללין ליה לד״ה משום ספק נפשות להקל וכן הלכה.

דין נולד בשבת.

אם נולד ודאי לשמונה [2]) וחל שמיני שלו בשבת אין מלין אותו שאין מחללין עליו את השבת שהרי נפל גמור הוא ונפל הרי הוא כמת לכל דבר ולא חזי למול, ואין מילתו מצוה כי אין לו חיות כל עיקר, לפיכך אין מילתו דוחה שבת, משום שעושה חבורה בשבת, [3]) וחז״ל אמרו העושה חבורה בשבת שלא לשם מצוה חייב, וצריך לדחות אותה מילה עד לאחר השבת ומלין בתשיעי כדאמרינן בפרק מילה, בן שמונה הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו בשבת [4]) עד שיכלו לו חדשיו כל שמונה [5]), אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה [6]) מן החלב הרב בדדיה שמביאה לידי חולי בכך. וכן

באר יעקב

[1]) שבת קל״ה א׳. ירושלמי שם. תורת כהנים פ׳ תזריע. ש״ע י״ד סי׳ רס״ו. בית יהודה במנהגים דף פ׳ ע״ג.

[2]) ש״ע י״ד סי׳ רס״ו סעי׳ י״א. שבת קל״ו א׳. ב״ר פ׳ י״ד סי׳ ב׳ וכ׳ סי׳ ו׳ במדבר רבה פ״ד תנחומא שם פ׳ י״ה תוספתא שבת פ׳ ט״ז ילקוט פ׳ בראשית אשכול הל׳ מילה ועי׳ שו״ת בנימין זאב סי׳ ת״ח.

[3]) שבת קל״ו א׳ בפירש״י דאין בו משום חבורה רק מחתך בבשר שחוטה היא וגם אסור משום טלטול; ושגגה יצאה מלפני רבינו יעקב הגוזר ז״ל.

[4]) שבת קל״ה א׳ בתוס׳ שם נר׳ לר״י דעכשיו מותר לטלטל כל תינוקות דאין אנו בקיאין ואפי׳ ב״ח ודאי ג״כ מותר.

[5]) שבת קל״ו א׳. יבמות דף פ׳.

[6]) שבלי הלקט הל׳ מילה סי׳ ד׳ תינוק ב״ח חדשים אסור לטלטלו בשבת דלא חי והרי הוא כאבן, אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה, פי׳ סכנת אמו שלא יתקשה החלב

נקבה שנולדה לח׳ ודאי אסורה לטלטלה בשבתות עד שיכלו לה כל ח׳ חדשים, אבל האם שוהה עליה ומניקתה מפני הסכנה, וכיצד יודעים בבירור כגון כלה אלמנה ששמשה ונתעברה בשבוע ראשונה והלך בעלה למדינת הים וילדה לח׳. וכן אשה שלא שמשה בזמן מרובה [1], וכששמשה עיברה מיד, והלך בעלה למרחוק ושוב לא שמשה עד שילדה לח׳. וכה״ג משכחת לה בבתולה דאיתנסבא ומית בעלה בההיא שבוע או בההיא ירחא כל אלו נולדים לח׳ ואינם נימולים בשבת, ושבת לא ניתן לדחות עליהן [2].

דין נולד לז׳ חדשים.

הנולד לז׳ חדשים [3] בבירור וחל יום שמיני בשבת מלין אותו ומחללין עליו את השבת, משום דבן ז׳ חי [4] ואינו חשוב נפל, למאי נ״מ שאם מת

באר יעקב

בדליה. וביבמות פירש״י מפני סכנת שניהם הבן והאם. ומותרת לחלוב החלב לחוץ אם אין לה יונק אע״פ דמלאכה הוא ודוקא ביד אבל לא בפה. ועי׳ כתובות דף פ״א. ובתוס׳ שבת קל״ה א׳ בסופו ד״ה ב״ה.

1) תוס׳ שבת קל״ה א׳. כגון שבא על אשתו פ״א ופירש וילדה לח׳.

2) שבלי הלקט. וכתב בעל הדברות ז״ל שאם הגיע זמנו למול בשבת דדחינן ליה עד למחר ומהלינן ליה בלא ברכה.

3) ב״ר פ׳ י״ד סי׳ ב׳. ופ׳ כ׳ סי׳ ו׳. במדבר רבה פ״ד. תוספתא שבת פ׳ ט״ז. תנחומא שם פ׳ י״ח. ילקוט פ׳ בראשית. ש״ע י״ד סי׳ רס״ו בט״ז שם.

4) שם מנין לנולד בן ז׳ שהוא חי. בעון קומי דר׳ אבהו מנין שהנולד לז׳ חי א״ל מדידכון אנא ממטי לכון. זיט״א אפט״א איט״א הוכט״א ופירושו בלשון יון ב״ז חי בן ח׳ מת עי׳ יפ״ת שם. ועי׳ ספר שער השמים מאמר ח׳ להרב המחבר הקדמון רגב״ש הקאטלוני אבי החכם הגדול רלב״ג וז״ל שם העובר הנולד בחדש השביעי ובתשיעי יחיה. אך הנולד בחדש השמיני לא יחיה. והסבה לזה אומרים קצת מהחכמים כי הוא מפני חולשת העובר שהתחיל להתנועע בכלות החדש השביעי ובחדש ההוא מראשו ועד סופו הוא מתנועע תמיד. וכשמגיע לחדש השמיני הוא עיף ויגע מפני התנועה ההיא ואם יצא יחלש וימות וע״כ צריך לנוח שם. וקצת אמרו כי הסבה היא מפני שבעה הככבים המשרתים הנקראים שבעה כוכבי לכת. כי בחדש השמיני יהיה מאדים שהוא כוכב רע מושל על העבור. וקצת אמרו כי במין האדם יש לו שני עתים מוגבלים ליציאת העובר והם החדש השביעי והתשיעי ואם יולד קודם החדש השביעי הרי הוא מחוסר זמן מפני הזמנים. ואם יצא בחדש השביעי יחיה שהרי הגיע זמנו, וידוע כי הוא מזמן הקודם. ואם יצא בתשיעי הנה הוא מזמן המאוחר, אך אם יצא בשמיני אחר שעבר החדש השביעי אינו מן הזמן הקודם, והנה הוא זמנו מחדש התשיעי. ואם יצא בשמיני הרי הוא מחוסר זמן ולא יוכל להיות, אך אם נשלם בשערו ובצפרנו יכול לחיות כי בידוע הוא בזמנו הוא מחדש השביעי, ונתאחר לצאת מפני הסבה. כי לפעמים יתאחרו הוולדים לצאת עד החדש העשירי. וכתב הפילוסוף בספר בעלי חיים אשר יולדו בשביעי יולדו בתחלת החדש והם חלושים, ולזה יכרכו אותם בצמר להחמם ולפעמים דרך קדוש יחיו. הנולדים בחדש השמיני בחלק א׳ מארץ מצרים אשר הנשים שם חיות וחכמות ובקיאות בגדול הוולדות והוא ע״ד הפלא. ופעמים רבות אומרות הנשים כאשר

בתוך ל"י שמתאבל עליו, ופוטר מן היבום, קטן הנולד לח' ובן ספק[1] ז' ספק ח' אם מת בתוך ל"י הרי היא כנפל למנ"מ שאין מתאבל עליו[2], ופוטר את אמו מן היבום, דתניא בפר' הערל רשב"ג אומר כל ששה' ל"י באדם אינו נפל שנאמר ופדויו מבן חדש תפדה, ותניא איזהו בן ח' כל שלא כלו לו חדשיו.

ר' אומר[3] סימני' מוכיחין עליו, שערו וצפרניו מוכיחין עליו, ואע"פ שטעו בחשבון ולא ידעו לחשוב מזמן עיבורו. טעמא דלא גמרו, הא גמרו אמרינן האי בר ז' הוא ואישתהי היא, וטעמא דרשב"ג דאמר כל ששה' וכו' למנ"מ לפטור את אמו מן היבום, ולגבי דאינו מתאבל עליו אם מת קודם ל' יום. הא לא ששהא ל"י ספיקא, הלא מימהל היכי מהלינן שום קטן ביום שמיני בשבת דלמא נפל הוא, ואינו ראוי לחלל עליו את השבת שלא לשם מצוה, אלא ודאי מהלינן ממ"נ דקאמר אם חי הוא שפיר קא מהיל, כלומר אם כלו לו חדשיו שפיר קא מהיל, ואם לא מחתך בבשר הוא, ואינו עושה

באר יעקב

ימותו הוולדות בני שבעה חדשים ברוב הנהגת אמן או מפני מגפת הנערים בבנוי האויר או בסבה אחרת מזגית, ואומרות עליהם כי הם בני ט' חדשים. ורוב הנשים כואבות בחדש השמיני וזה ראיה לדעת האומר כי בחדש ההוא יהיו הוולדות חלושים מפני שהם יגיעים ועיפים מפני התנועה שיתנועעו בחדש השביעי, ולזה הן כואבות מפני כובד העובר שאינו מתנועע, ועי' במדבר רבה פ"ד ביפ"ת שם. מנין לנולד בז' שהוא חי. שמעתי מקצת חכמים שסבת מות הילד בח', שכ"א מז' כוכבי לכת שצ"ם חנכ"ל שולט על חודש מהעבור. שבתאי בראשון, צדק בשני כו' עד ז' חדשים ואח"כ חוזרים חלילה. ולכן בח' שהוא ממשלת שבתאי את שתולדתו רעה, אבל כשיכנוס לט' שולט עליו צדק שהוא טוב ויחיה, וכן כשיולד בז' יהיה שמזלו לבנה. ועי' ספר אשכל הכפר דבור לא תחמוד וז"ל שם. פלא הבי"ה, הנולד בחדש השביעי הגוף תמים וחי, ואם יצא בשמיני לא יהיה הגוף תמים כ"א נגרע וחסר ולא יהיה חי, בחכמת הדעת כל אדם לא יכול להבין הדבר הזה, הלא אם בשביעי הגוף תמים מגודל חי ראוי היה להיות בשמיני יותר חזק ומתום גוף וחי עוד יותר, ואם שניהם לא יהיו חיים של ז' ושל ח' היה ראוי להיות על שמיני שיהיה חי מצד שביעי, בזאת לא מצאנו עד היום הזה א' שיצא בשמיני שיהיה חי ובז' ובט' יצאו רבים וחיים ומה נשתנה שמיני מט' ושביעי לולי ציווי הי' ית"ש ומאמרו להגיד ולהודיע חכמת גודל נפלאותיו לבני אדם לדעת כי הוא המוליד והמעליר ממית ומחיה וכו' עי"ש. ועי' אבן סיני ספר ג' אופן כ"א מאמר ב' פ"א. החדש השביעי הוא החדש הראשון אשר יולד בו העובר החזק היצירה והמזגית היותר מהיר ביציאתו ויותר מהיר תנועתו ויותר מהיר לבקש היציאה ועל הרוב הזמן שימות בו הולד זולת הזמן הזה מחמת שיסבול תנועה חזקה בחלשה מן היצירה. אך כי הילוד בשמיני היא רוב הילדים למות, וימעט שיחיה. ואם יחיה א' מהילודים בשמונה חדשים הנה זה הוא מאד בפלא. ואמנם הילד בתשיעי הנה כבר נשלמה יצירתו.

[1] בשו"ת הרדב"ז ח"א סי' ל"ב וח"א סי' מ"ג. ובשו"ת הריעב"ץ סי' נ"ח ספק ב"ז וספק ב"ח מוהלין ומחללין אותו בשבת אעפ"י שלא גמרו שערו וצפרניו.

[2] שבת קל"ו א'. יבמות פ"א.

[3] יבמות דף פ' ע"ב

הבורה, ועי"ז העולם סומכין ומלין הנערים בשבת כשהן ספק שמיני כספק שביעי, ואני ראיתי הכמים שבדקו לתינוק בצפורן ובשערו, אם הוא ראוי למול ביום השמיני, ואם אין ראיה מן זה, הכלל מסורה בידינו והלכה למשה מסיני יום א' בשנה חשוב כשנה [1], ויום א' בחדש חשוב חדש, [2] לענין אם נולד לז' או לח'. ואם נכנס יום א' בחדש התשיעי יצא מכלל שמונה.

דין נולד בין השמשות של ערב שבת.

נולד בין השמשות של ע"ש [3]. אמר מר הנולד בספק ביה"ש בע"ש וי"ט

באר יעקב

1) ר"ה ב' ב'.

2) תוי"ט על משנה א' דר"ה.

3) ש"ע י"ד סי' רס"ו סעי' ח'. משנה שבת קל"ז א'. בה"ג הל' מילה. ועי' ב"י בשם התוספתא שבת' ואפי' לא הוציא אלא ראשו בין השמשות אע"פ שיצא כולו בשבת אינו נימול בשבת. נולד בין השמשות מונין לו מהלילה, דספק מילה מאחרין ולא מקדימין לפי שבתוך ח' אינו מצוה ולאחר ח' מצוה, וכ' הלבוש אם כבר התפללו הקהל תפלה ערבית מבעוד יום ונולד אח"כ התפלה אינו מעלה ולא מוריד, ועי' ע"ז פ"ב, ועי' ש"ע י"ד סי' רס"ב סעי' ז'. מכשירי מילה פ' י"ב סעי' פ"ו. ועי' יעב"ץ שכ' ששיעור בין השמשות הוא קרוב לי"ב מינוט. וי"א י"ג וחצי קודם צה"כ. וכשנולד בע"ש קודם שיעור זה נימול בע"ש. בתוך הזמן נימול ביום א'. אחר הזמן נמול בשבת. וכשנולד בשבת לפני שיעור זה נמול בשבת. תוך או אחר הזמן נמול ביום א'. ועי' קונטרס מלחמת מצוה שבסוף ספר דרכי נועם ענין זה באריכות.

ועי' שבלי הלקט הל' מילה סי' ד'. וז"ל ירושלמי ר"ה פ' אם אינן מכירין, אמר עד א' נולד היה פלוני בשבת מלין אותו על פיו, חשיכה מוצאי שבת מטלטלין על פיו, ר' אמי מטלטל על פומא דמלויהה, ר' מהגיה מטלטל על אבריתיה דזהרה. ר' אמי מל ע"פ נשים דאמרן שמשא הוה על סוסיתה. ה"ג ערלהו ודאי דוחה את השבת ולא ספק דוחה את השבת. פי' כגון ספק ב"ז ספק ב"ח. ומילה גופה דדחיא שבת יליף לה מקרא, א"ר יוחנן וביום הח' ימול אפי' בשבת, וכ"ש דדחיא י"ט. ובטעמיה הר"ר שמחה מאושפירה ז"ל מצאתי מילה בגימטריא פ"ה ואמרינן בפ' כל כתבי ספר תורה שיש בה ללקט פ"ה אותיות מצילין אותה מפני הדליקה בשבת, מכאן שניתנה שבת לדחות אצל מילה ועיי"ש סי' א'.

תשובות רבינו יצחק בר שאול ז"ל על בן הנולד סמוך לחשיכה אך היה נראה יום, אבל היו נראין כוכבים קטנים מאד. נ"ל שיש לסמוך על הכוכבים לספק לכל הפחות ולמול למחרת, כיון שלא יהיה יום המחרת לא שבת ולא י"ט, ואע"פ שהיה הרקיע מזהיר כעין אור היום, פעמים שאין מתחיל להחשיך מהר כ"כ אע"פ שהוא כבר לילה, אפי' כשאין אור הלבנה כלל בתחילת הלילה, כ"ש כשיש אור הלבנה, ואע"פ שפעמים משתנין סדרי בראשית כדאיתא במועד קטן כי נח נפשיה דר' יעקב איתחזיא כוכבי ביממא. זהו שעדיין היה ידוע וברור שעדיין הוא יום גדול, אבל סמוך להשיכה אין לתלות אלא בחמה. ואפי' למחרתו שבת, הדעת נוטה ומכרעת לסמוך על הכוכבים שבשעה שהיו נראין קטנים מאד. אע"פ שי"ל שאם היה לילה היו נראין גדולים ביותר, כי מתוך ההלכה משמע שמשעת ראייתן יסמכו עליהן לענין איסור מלאכת שבת אפי' אם אינן נראים כקטנים מאד לחשוב לילה עליהן בפחות מג', לכל הפחות נחשוב אותן

אחריו דוחין את המילה עד לאחר י״ט ומלין בי״א. מנליה דתנן קטן נמול [1] לח׳, לט׳, לי׳, לי״א, לי״ב, לא פחות ולא יותר. כיצד נולד כדרכו נימול לח׳; נולד בין השמשות בחול נימול לט׳, בין השמשות של ע״ש נימול לי׳, י״ט אחר השבת נימול לי״א, ב׳ י״ט של ר״ה נימול לי״ב. אמר מר הנולד ספק בין השמשות בע״ש אינו דוחה את השבת, ומלין בעשירי, פי׳ הא בשאילתות דרב אחאי: [2] היכא דאשתמע קול הנער בע״ש בין השמשות ולא אתייליד עד שהחשיך מהו לממהליה בשבתא, בתר לידתו אזלינן והאי נולד בשבת הוא, או דלמא בתר קלא אזלינן דאישתמע בין השמשות תי׳ בה״ג בה״ג. וגם בפר׳ הערל [3]. ת״ש דהאי דאתא לקמיה דרבא ואמר שמעתיה דצוייץ בין השמשות ולא אתייליד עד דהחשיך מהו לממהליה בשבת, א״ל רבא ברי לי [4] שהוציא ראשו חוץ לפרוזדור דאי לאו הכי שהוציא ראשו לא הוה צייץ דכמה דאית׳ במעי אמו פיו סתום וטיבורו פתוח, ותניא בפ׳ הערל כיון שיצא לאויר העולם נפתח הסתום ונסתם הפתוח, שאלמלא כן לא היה יכול לחיות אפילו שעה אחת וזה דצייץ טיבורו סתום ופיו פתוח והמעוי במעי אמו אחיי

באר יעקב

בינונים וכו׳ מהם לילה. וא״ל דכוכבים קטנים דקאמר לסמוך עליהן לענין מלאכה בין לקולא בין לחומרא היינו כוכבים הידועים שכשיהיה לילה יהיו גדולים. ודוקא לבקיאים בשמות הכוכבים הקטנים ויודעים מקום קביעתן מהני אבל לשאינן מכירין לא. ועוד שהגדולים שהיו נראין גדולים בשעת לידת הנולד מוכיחין על הקטנים הנראים קטנים מאד שאינן מן הקטנים הנראים ביום, ויום סמוך לצהר, ואם להוצאת ראש הנולד חוץ לפרוזדור ראו הכוכבים נ״ל כיון בראוי לחלל עליו את השבת. כ״ש כאן שאין כאן חילול שבת, אבל אם לאחר הוצאת הראש נשתהא שיעור מרובה ערב ראות הכוכבים אז אין לסמוך על הכוכבים, ואם לפי שיעור המשערין נדמה להם בבירור שהיה יום בהוצאת הראש אין להם אלא מה שעיניהם רואות ויהיה נמול לח׳ אפי׳ אירע בשבת. אפי׳ החזיר ראשו ונשתהא לחזור ולהוציאו עד הלילה. ואם יש שום ספק יהא נמול לט׳ ואפי׳ יהא בחול ע״כ תשובתו: ש״ע י״ד סי׳ רס״ו סעי׳ ט׳.

[1] שבת קל״ז במשנה שם.

[2] נדה מ״ב. שאילתות פ׳ לך לך. ופ׳ שמות. גרס צריך אילו היכא דאישתמע קול צווחא דילד ביה״ש ולא איתייליד עד שחשכה מהו לממהליה בשבתא, בתר לידתו אזלינן דבשבת איתייליד או דילמא כי דאישתמע קול צווחא ביה״ש הוציא ראשו חוץ לפרוזדור היה ואהדריה, וכיון דהוציא ראשו הכי הוא כילוד, ת״ש דההוא דאתא לקמיה דרבא אמר מהו למימהל בשבתא? א״ל שפיר דמי בתר דנפק אמר מי לא ידע ההוא גברא דשרי למימהל בשבתא אהדריה א״ל אימא לי גופא דעובדא היכי הוה, א״ל שמעתי דצוייץ ביה״ש ולא איתייליד עד דחשיך א״ל ההוא הוציא ראשו חוץ לפרוזדור היה, דאלו לא הוציא ראשו לא הוה מצייץ, דכמה דאיתיה במעי אמיה פיו סתום וטיבורו פתוח (נדה ל׳) והוה ליה נולד ביה״ש והויא מילה שלא בזמנה לא מהלינן לא בשבת ולא ביו״ט ועי׳ רוקח הל׳ מילה. (וחוץ לפרוזדור משמע שהוא לאויר העולם ממש).

[3] יבמות ע״א ב׳. נדה מ״ב.

[4] שם שו״ת פנים מאירות ח״ב סי׳ ז׳.

חיי וה״ל נולד בין השמשות, ותנן נולד בין השמשות ע״ש נימול לי׳ ואפילו אם הוא ספק בין השמשות נימול לי׳ מכאן אנו למדין אנו שמוסיפין מחול על הקודש [1]) ומקבלין שבת מבעוד יום במצות חכמים, קטן הנולד ע״ש אחר שהתפללו בבהכ״נ קודם בין השמשות אותה מילה אינה דוחה שבת ושבת לאו זמנה היא, ואע״ג שכבר קיבלו הציבור עליהם את השבת. ומכאן נמי ראיה לאדם הבא מן הדרך בע״ש אע״פ שכבר התפללו הצבור בבהכ״נ וכבר קיבלו עליהם את השבת מבעוד יום מותר לו ליכנס בתוך התחום, מאחר שלא הגיע עדיין בין השמשות וכן הלכה. מאבי״ה במגינצה שנולד קטן בע״ש לאחר שהתפללו ועדיין זרחה השמש והיתה מחלוקת בין הרבנים מתי לממהליה ולא נתפרש לי מה עשו.

דין טעה בין ב׳ תינוקות למול בשבת.

א׳ שהי׳ לו שתי תינוקות [2]) למול א׳ בשבת וא׳ בע״ש ושכח ומל של ע״ש בשבת ר׳ אליעזר חייב חטאת ור׳ יהושע פוטר, ר״א מחייב משום דמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ואע״ג דטעה בדבר מצוה [3]) ועשה מצוה שהיה טרוד באותו של שבת ומתוך כך טעה בזה, אף בזה עשה מצוה והרי ראוי הוא למול אלא שאינו דוחה שבת. וס״ל לר׳ אליעזר טעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור, ואם הי״ל למול ב׳ תינוקות א׳ של שבת וא׳ של אחר השבת, וטעה ומל את של אחר השבת בשבת ר״א מחייב חטאת ור״י פוטר, ר״א מחייב אע״ג דטרוד במצוה וטעה בה כיון דלאו מצוה הוא דעדיין לא הגיע זמנו למול חייב, ור״י פוטר מפני שטרוד להתעסק במצוה גמורה, שהרי א׳ מהם זמנו היום הוא ולבו טרוד למהר לעשותה ומתוך טרודו טעה ומל את שאינו זמנו היום ולא עשה מצוה כלל א״ה פטור. ואם הקדים ומל את של אחר השבת בשבת חייב לדברי הכל לפי שלא הגיע זמנו למול ולא ניתן שבת לדחות אצל זה לפיכך חייב. ומי שהיו לו ב׳ תינוקות למול א׳ חול וא׳ שבת וטעה ביניהם שלא ידע איזה מהן נולד חול שניהם ידחו, והטעם לפי שאין בדחייה זו שום חיובא אלא שאין מקיימין המצוה בזמנה, ומוטב ששניהם ידחו ולא יבא לידי חיוב לכתחלה הא דיעבד ש״ד, אם נולדו ב׳ נערים בשבת וטעה ביניהם ולא ידע איזה מהם נולד ראשונה, ימול איזה שירצה [4]) ואין בכך כלום לפי ששניהם מצותן היום.

באר יעקב

[1]) יומא פ״ה ע״ב. ר״ה ט׳ א׳. מ״ק ג׳ ב׳. מטה משה אות תי״ו סי׳ רל״ג.

[2]) שבת קל״ז ב׳. תוספתא שבת פט״ז.

[3]) טועה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור מקרבן משנה ה׳ פ״ו דפסחים ר״ע תוי״ט שם. רמב״ם פ״ז מה׳ איסורי ביאה. טעה בדבר מצוה שאינה דוחה שבת פטור. המל של ע״ש בשבת פטור משנה ד׳ פי״ט דשבת ר״ע שם. רמב״ם פ״ב מה׳ שגגות. טעה בדבר אם פטור יבמות ל״ד.

[4]) שו״ת בית שמואל אחרון סק״ג בשם בעל הפרישה דאין לברך על שתי מילות ברכה א׳ ולמולם כא׳ משום עין הרע. אבל עכשיו לא חיישינן בזה דהעוסקים במצוה אין עין הרע

דין קטן החולה.

קטן החולה אין מלין אותו עד שיבריא [1]) פי' בה"ג היכא דנפל עליה

באר יעקב

שולט בהם משום דשומר מצוה לא ידע דבר רע. מג"א סי' קמ"ז. להרמב"ם מותר להביא ב' תינוקות למולם זה אחר זה, אבל למולם בב' מוהלים בבי"א אסור. ולתוס' בסוטה אסור להביאם בב"א, אבל למוהלם בב' מוהלים בב"א שרי. ועי' שו"ת יד אליהו סי' מ"א מ"ב. ב' תינוקות א' בזמנו והב' שלא בזמנו יקדימו מי שזמנו קבוע, ועי' שו"ת מכתם לדוד סי' מ"ד מ"ה מ"ו. שו"ת ברית אברהם א"ח סי' י"ד. ב' מילות ביום ח' וא' שלב"ז איזה מקדימין תירץ אפי' בב' מילות בזמנם מקדימין לזה שנולד מקודם, שו"ת מכתם לדוד סי' מ"ד מ"ו. תינוק ישראל שלא נימול בזמנו, וגר שרוצה להתגייר, ועבד יליד בית שבאו שלשתם ביום א' למול, ואין כאן אלא מוהל א' מי קודם הירך מילת ישראל קודם, ואחריו יליד בית, ואחריו הגר, אבל כל הקודם זכה דאין מעבירין על המצות: ומי שיש לו ב' תינוקות למול לדעת בעל העיטור יברך על כאו"א, ולדעת הרא"ש ברכה א' לשניהם. ולדעת מהרש"ל בפ' כסוי הדם ס"ט, שנמנעים בב' תינוקות שאינם של אדם א', לפוטרם בברכה א' כי כמה פעמים יבואו לידי היסח הדעת. וכתב הטור י"ד וז"ל כתב אדוני אבי הרא"ש בתשובה מי שיש לו ב' תינוקות למול יברך ברכה א' לשניהם ואפי' אם ב' מלין יברך הא' והשני יברך אק"י וכן כתב הריב"ש בתשובה והמרדכי בס"פ כסוי הדם והאגודה ועי' מטה משה הל' מילה: ועי' בשבלי הלקט הל' מילה סי' ד' והיכא דאית ליה תרי ינוקי למימהל בחדא בי כנשתא כיון דליא למימלינהו כחדא גופין מחולקין נינהו וצריכה ברכה אבל חדא וחדא ול"ד לשחיטה שמברך חדא ברכה על כמה בהמות, דהתם אפשר למישחט תרווייהו כחדא כדתנן השוחט והתיז שני ראשין כא' שחיטתו כשירה אבל הכא לא אפשר, כן כתב בעל הדברות וסברא הוא שהרי כל א' וא' מצוה בפ"ע זה מצותו על אביו וזה מצותו על אביו, א"כ תרתי מצות נינהו ואין עושין מצות חבילות חבילות וכן דעת התניא כנ"ל: במילת תאומים דעת מהר"י סגי"ל לעשות לכ"א כדינו, אם ב' מוהלין יביאו הילדים בפ"א לבהכ"נ והמוהל הא' יברך על המילה, והמוהל הב' יענה אמן וימול על סמך ברכה זו. והמוהל הב' יברך על התינוק הב' אק"י וכו' והא' יכוין להוציא ויאמר הכל בלשון רבים קיים את הילדים וכו' והאב יברך להכניסם וכו' וכן הוא באגודה אעפ"י דליכא תינוק הב' בבהכ"נ בשעת מילת הראשון ועי' מהרי"ל, ועי' אבודרהם שכ' מוהל שיש לו למול ב' או ג' תינוקות ביחד א"צ לברך על כאו"א, כי כמו שעשרה שעושין מצוה א' א' מברך לכולם, כך א' שעשה מצוה א' כמה פעמים אינו מברך אלא פ"א, שאין שם היסח הדעת שבתחלה היה בדעתו לעשותה ב' או ג"פ, ואינו קרוי הפסק והיסח ברכת אקיים שמברך אחר כל מילה, שהרי ביקנה"ז אינו הפסק בין בורא פרי הגפן לבין השתייה אבל אם לא היה בדעתו מתחלה למול תינוק אחר, אלא שהביאו לו אחר שבירך על המילה הראשונה, חוזר ומברך על השניה, אע"פ שבתחלה היה בדעתו למול שניה, ואם שח בדבר הצריך למילה לא הוי הפסק ואינו חוזר ומברך, וכן כתב רבינו משולם. ואם ב' בנים מאדם א' אבי הבנים מברך ברכה א' להכניסם בני וכו' ואם ב' מוהלים כנ"ל. ועי' נוהג כצאן יוסף אות מ' הל' מילה. במילת התאומים עי' שו"ת פרח מטה אהרן ח"ב סי' ל"ב שחולק על הדרכי נועם שכ' בסי' כ"ז שצריך לברך ב"פ.

[1]) ש"ע י"ד סי' רס"ב סעי' ב'. יעב"ץ במגדל ע"ז. וכשם שמולין לו בחליו, כך מולין לו בחולי אמו אם היה יונק ממנה או צריך לאמו.

דינוקא חולי אישתה הוא אש של עצמות בלע"ז מַלְוֵויָ ומחלש מעכבי' ליה עד דאתפח פי' לבתר דשבקא ליה החולי אשתה והזיע ונתרפא ממתינין לי' ז' ימים אחרי כן ומלין אותו, דאמר שמואל חלצתו חמה נותנין לו ז"י להברותו פי' חלצתו חמה נשלף החולי ממנו ויצא מגופו בעי' בפ' מילה איבעי [1]) אי בעי' מעת לעת או לא. ת"ש דתני לודא (שם חכם) יום הבראותו כו' דאלו יום הולדו מלין בבוקר ומקצת היום ככולו ולא בעינה מעל"ע, ואלו יום הבראותו בעי' מעל"ע ואם הזיע בחצי היום מלין אותו לסוף הצי היום, ואם הזיע לערב מלין לסוף ז' לערב והא קמ"ל לודא דעדיף יום הבראותי מיום הולדו וכן הלכה והואיל ועבר מצות יום הח' שלו אינו דוחה לא שבת ולא יו"ט, ובירושלמי אמר שמואל אחזתו לו חמה ממתיני' לו ל' יום ואסור להאכילו חלב תרומה ולסוכו שמן תרומה [2]), אבל ז' הימים מאכילו חלב תרומה וסכין אותו שמן תרוֹמה.

ציצין המעכבין את המילה [3]).

אלו הן ציצין המעכבין את המילה החופה את העטרה, אינו אוכל בתרומה. פי' אם כהן הוא אינו אוכל בתרומה. א"ר אבינה א"ר ירמיה בר אבא אמר רב בשר החופה רוב גובהה של עטרה, ואיזהו גובהה העטרה שורה המקיף ראש הגיד כמין נזר זהו העטרה ומשם הראש משפע ויורד למטה עד פי האמה. ולא תימא האי עד ראש גובהה של עטרה דקתני במתני' זהו רוב הקיפה, אלא ברוב גובהה במקום אחר ממקום הנזר עד פי האמה באורך האבר. הילכך אם עשה פריעה וראש הגיד מגולה ברובו מילתו בשירה מפני שעתיד להגלות כולו לאחר זמן לכשיגדל כך קבלתי, וכן נ"ל. אבל צריך לתקנו תמיד עד שיגדל הנער כמו לקֹטן המסורבל [4]) בבשר שא"ר שצריך לתקנו. ת"ר מהלקטין את המילה [5]). פי' ציצין המעכבין את המילה מלקטין ומלין אותן פעם שנית שנא' המול ימול א' למילה וא

באר יעקב

[1]) שבת קל"ז א'. שו"ת רב האיי גאון, וכן בכל מיחוש אפי' שאינו בכל הגוף. רא"ש ורי"ף השמיטו דין זה אפשר שהי' פשוט בעיניהם. ועי' אשכול הל' מילה בנחל אשכול שם. ועי' בשאלתות פ' אחרי ד"ה ממתינין לו ז"י: שו"ת הגאונים שערי צדק סי' ג' לרב הילאי כל תינוק שהוא מצטער בין מחמת חולי, בין מחמת ד"א אין מוהלין אותו עד שיבריא: שו"ת מהרי"ק שורש קמ"ו תינוק שחלה חולי שיש בו סכנה ונתרפא, ואח"כ חזר לחולי שאין בו סכנה מונין לו ז' ימים מרפוי השניה: שו"ת בשמים ראש סי' ל"ו. תינוק שחלה כל גופו ולא נימול בזמנו והוסר ממנו הכאב ההוא רק שנשאר לו מעט כאב עינים נוהגין לו ז' ימים מיום שנתרפא לגמרי דשורייקי דעינא בליבא תלי.

[2]) יבמות ע"א יליף מקרא. שבת קל"ז ב'.

[3]) שבת קל"ז א'. יבמות מ"ז ב' ירושלמי שם.

[4]) שבת קל"ז א'. בשאלתות פ' אחרי מות מלין אותו מפני מ"ע.

[5]) שבת קל"ג ב'.

לציצין, ואם לא הלקיט ענוש כרת. אמר רב פפא בגדול בן י״ג שנה קמיירי דכתיב וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרת. מתקיף ליה רב אשי גדול בהדיא כתיב וערל זכר אשר לא ימול ונכרת. אלא אמר רב אשי אומן המלו ענוש כרת משום דלא גמר מלאכתו כמשפט [1]).

[2]) ת״ר המל בשבת כ״ז שהוא עסוק במילה ולא סילק ידיו ורגליו ועדיין עסוק בה וראה שנשתיירו בו ציצין חוזר עליהן בין על ציצין המעכבין בין על ציצין שאין מעכבין. חוזר עליהן פיר׳ צריך להותכם פעם שנית בין ציצין המעכבין שהן רוב ובין שאינם מעכבין דכולא הדא מילתא היא ושבת ניתן לדחות לגבי מילה. פירוש מן המילה כגון שסילק ידיו ורגליו, על ציצין המעכבין חוזר עליהן במילה עצמה. ובה״ג מפרש דאי לא שקיל לה האי כמאן דעבד חבורה בשבת ובר מלקות הוא לפי שלא גמר המילה בהוייתה. ועל ציצין שאינן מעכבין אינו חוזר ונוטל דהויא לה כתחלת מלאכה בפני עצמה, וע״ז לא ניתן שבת לדחות. והיינו דקתני מתניתין עושין כל צרכי מילה בשבת כל לאתויי מאי לאתויי אפי׳ ציצין שאינן מעכבין שהוזר עליהן כ״ז שלא סילק ידיו ורגליו כן הלכה. פי׳ של ציצין מפורש בערוך הן שיור הערלה הנה והנה וחופה העטרה. ועוד פי׳ בערוך בתשובת רב האיי גאון ורב שרירא אביו כמין זירי׳ ועודף על שאר הבשר בראש הגיד וחופה העטרה בשר החופה באמירתו אמאי נפקי בלשון ציצין כך הוא כל בשר היוצא וחופה העטרה אינו נקרא ציצין אא״כ ניטל מקצתו, וכשנשתייר מקצתו הנה מעט והנה מעט, אותן ליקוטין [3]) הן נקראין ציצין דמיונו כמין ענף של

באר יעקב

[1]) וכגון דאתא ביה״ש דשבת וא״ל לא מספקא ואמר איהו מספיקנא ועבד ולא איספק ואישתכח דחבורה הוא דעבד וענוש כרת. ומיהו מיתה ליכא דלא איתרי ביה למיתה ולא קיבל עליו התראה אבל כרת איכא דמעיקרא לא ברשות התחיל דלא ניתנה שבת לדחות אלא בשעה זו ועי׳ שבלי הלקט הל׳ מילה סי׳ ג׳.

[2]) שבת קל״ג ב׳.

[3]) שו״ת הגאונים סי׳ פ״ח ציצין נקראין הילקוטין ונטילתן מקרי הילקוט, ואינו נקרא ציצין אלא אם נטל מקצתן ושייר מקצתן.

שו״ת שאגת אריה סי׳ נ׳ וסי׳ רנ״א על ציצין המעכבין חוזר, ואינו חוזר על שאינן מעכבין בשבת, אבל בחול חוזר על הכל: שו״ת תרומת הדשן סי׳ רס״ד קטן שנימול ונכנס מילתו תחת העור שעל הגויה וכשאינו מתקשה אינו נראה מהול אם צריכין לחזור ולמולו תירץ אם בשעת שמתקשה נראה העטרה מגולה כשר ואינו צריך לתקנו: שו״ת מהר״ם שי״ק י״ד סי׳ רמ״ו אם חתך מעט ותיקנו בפריעה ואח״כ חזרה וכסתה את קצת העטרה אם לתקנו תירץ אם הציצין הם מעור הערלה צריך לחתוך, אבל מעור הפריעה א״צ. ועי׳ שו״ת מהר״ם יפה סי׳ י״ב. ושו״ת מים רבים סי׳ נ׳: שו״ת זרע אמת סי׳ קי״ד מי שלא חתך רק קצת מהערלה וגם עור הפריעה לא קרעה כולה, ולא נראה מהול רק כשמוציאין הגיד חוצה מה דינו תירץ צריכין לתקנו עד שתתגלה כל העטרה: שו״ת שמש צדקה סי׳ י״ג נער בן ב׳ שנים והגיד שלו שהקיפו מכוסה והגובה כמעט מגולה תירץ אם המוהלים שהיו שם בשעת המילה ראו שנימול כהלכתו א״צ לתקנו: שו״ת

ציצית כמו ותקחני בציצית ראשי, ואותן ציצין באים בפשיעתו של המוהל לפי שאינו מדקדק להתוך הערלה בשוה ומשייר ליקוטי הערלה. והגוזר ר' גרשום מפרש פי' אחר על ציצין ונראה עיקר וז"ל: ונ"ל שהציצין באין בעור הפריעה ע"ש שנקרא עור הפריעה אזנים מכאן ומכאן לכל צידי הגיד, אותן ליקיטי' הן נקראין ציצין ואותן ציצין כשבאין לידי עיכוב באין בפשיעת האומנים שאינם בקיאים במעשה המילה ובלבישת הנקובים, ומזה הטעם רוב פעמים בשאין העור נקרע כולו ואינו נפרד ממקום חבורו בפריעתו ומשייר ליקוטי' דבוקים לבשר והופין העטרה ומחמת מהירות המוהל שאינו חושש על אותן שיורים באין לידי עכוב ציצין ואינו מדקדק עליהם לשפעם ולהעבירם בלבישת הנקובים ולכן באים לידי עיכוב המילה, ובמה נעשו ערלים בפשיעת האומנים לפי שלא דקדקו בלבישת הנקובים על אותן ציצין משום שהלכה יש בההילוק לגבי שבת. דת"ר [1]) המל בשבת כ"ז שהוא עסוק במילה, פי' כל זמן שהוא טרוד בלבישת המילה ולא סילק ידיו ורגליו וראה שנשתיירו בו ציצין דביקין לבשר והופין העטרה חוזר עליהן בעוד שהוא טרוד בדבר ויקרענו שנית בשבת בין ציצין המעכבין שהן רוב ובין ציצין שאינן מעכבין שהן מיעוט דבולא חדא מילתא היא ושבת ניתן לדחות לגבי מילה. פירוש מן המילה כיון שסילק ידיו ורגליו והלך לו, על ציצין המעכבין כגון שראה רובו שאינו פרוע חוזר עליהן שנית וקורע כל היום כמילה עצמה, לפי שהפריעה הובה במילה בדתנן מל ולא פרע כאלו לא מל, ועל ציצין שאינן מעכבין שהן מיעוטא אינו חוזר וקורע לפי שהמיעוט אינו מעכב והויה לה כתחלת קריעה בשבת והעושה חבורה בשבת חייב, ובמוצאי שבת יהזור ויקרענו יותר אם ירצה. אם יודע האומן להעביר אותן שיורי' מיעוטי' ע"י לבישת הנקובים כל הז' דברים הכל מותר. ואע"פ שסילק ידיו ורגליו ופירש כבר וסברא הוא שהציצין באין מעור הפריעה. לפי שכל אדם כשהוא מל הותך הערלה בשוה ואינו עושה ציצין, ועי' סמך לדברי דהא דא' בפ' הערל [2]) בתי' מול את בני ישראל שנית, מאי שנית אלא לאקושי סוף מילה לתחלת מילה, מה תחלת מילה חתיכת הערלה מעכבת המילה, אבל אם לא מל כל הצורך בסוף מילה נמי מעכבת המילה, ואיזהו סוף המילה זו פריעה, אם לא פרע כל הצורך מעכבת ומביא ראיה מן המשנה [3]) דתנן אלו הן ציצין המעכבין את המילה ההופה את העטרה אינו

באר יעקב

אגודות הפסגה סי' ע'. אם נתעכלה העטרה ונבראה הערלה אם חייבין למולו תיכף מאחר שמאוסה היא הערלה וחז"ל קראוה עוקץ וגומא ובכל אופן בהוספה מצוה עביד: בשאלת יעב"ץ ח"א סי' לע"א. תינוק בסי' הגיד כלו בסוע לאחריו וכו' עי"ש. ועי' עיקרי הד"ט י"ד סי' כ"ח: שו"ת הגאונים משערי צדק סי' ו' לרבינו האיי דני בכל יב לאם הוק מבגים לבות בטובין תחוך ופריעה בפ"א וכו' עיי"ש:

[1]) שבת קל"ג ב'.

[2]) יבמות ע"א ב'.

[3]) משנה ה' פרק ר"א דמילה.

אוכל בתרומה. מכאן שהציצין באין בסוף המילה בפריעת הערלה ואלו הן ציצין פירש״י צריך לשפעם בידו ולא באיזמל כמו שאנו עושין עם הנקובין אם כפי פי׳ ראשון שהציצין הם מעור העליון ולזה אין תקנה עד שיחתוך העור באיזמל, ועוד מלשון התלמוד שאינו אומר בפירוש הכל בשבת וראה שנשתיירו בו ציצין חוזר עליהם שנית וימול אותם, אלא ודאי הכי משמע שהציצין הם באין מעור הפריעה ואין צריך לחותכם אלא חוזר עליהם בע״א. והואיל דנקט ציצין בשבת בין נשתייר רוב החופה העטרה במקום אחד בין שנשתיירו ליקוטין הנה והנה בין בעור העליון ובין בעור התחתון צריך לתקנו בלבישת הנקובים שלא יבא לידי עיכוב המילה.

דין קטן בעל בשר.

אם הוא בעל בשר מתקנו ספני מראית העין [1]. פי׳ בעל בשר העור חופה את העטרה מחמת שהוא בעל בשר ונראה כמי שאינו מהול לגמרי, מתקנו מפני מ״ע כדי שלא יהא נראה כערל. אמר שמואל [2] קטן המסורבל בבשר רואין אותו ובודקין אותו יפה כ״ז שמתקשה הגיד ונראה מהול א״צ למולו שנית, ואם לאו צריך למולו שנית. במתנית׳ תנא רשב״ג אומר רואין ובודקין אותו כ״ז שמתקשה הגיד ואינו נראה מהול צריך למולו שנית ואם לאו א״צ למולו שנית, מאי ביניהו נראה ואינו נראה איכא בינייהו. פסק הלכה בה״ג כרשב״ג בין אליבא דשמואל, בין אליבא דרשב״ג, אם נראה מהול ע״י קשוי או ע״י הדחק שנראית רוב העטרה ע״י דוחק זו הוא מילה טובה וכשירה וא״צ למולו שנית לדברי הכל, לפי שעתיד להגלות מאליו לאחר זמן כשיגדל הנער, להכי נקט המשנה בזה הלשון אם היה בעל בשר מתקנו מפני מ״ע, כלומר צריך תיקון בדבר אחר ולא באיזמל לפי שהדבר תלוי במראית העין, בודקין אותו אם מחמת שהוא בעל בשר העור חופה את העטרה, וע״י הדחק רואין את הרוב מגולה א״צ למולו שנית מפני שעתיד הנער ליגדל ויגלה העטרה מאליה, וכ״ש אם גם בקשיותו ישוב העור ויראה מהול אבל צריך לתקן מהילתו בכל יום כדתנן מתקנו מפני מ״ע, כלומר כיצד יעשה לו יוציא בשר הגיד חוץ לעור והעור ידהה לאחוריו וכן יעשה עד שיגדל הנער, וצריך ללבוש למילה אותם סמרטוטים הנקובים בדוחק עד נזר העטרה וא״צ לחתוך אותו עוד באיזמל: מתנית׳ קתני סתם מתקנו ולא קתני מהלו משמע מתקנו באיזה ענין שירצה שלא יהא נראה כערל לכשיגדל ומתנית׳ אתא לאשמועינן שאפילו לאחר שנימול צריך לתקנו עד שיגדל. אבל אם כשבודקין המילה רואין העור דבוק לבשר כ״כ עד שאינו יכול להחזירו בשום ענין זה ודאי ערל גמור ולזה לא יועיל שום קשוי ואין לו תקנה אלא שצריך למולו שנית שנא׳ [3] המול ימול אפי׳ ד׳ וה׳ פעמים.

באר יעקב

[1]) שבת קל״ז ב׳. ש״ע י״ד סי׳ רס״ד סעי׳ ו׳.

[2]) שם.

[3]) יבמות ע״ב א׳.

דין מילה ביום.

וכי מהלינן לא מהלינן אלא ביום [1]) שנא' ובן שמונת ימים ימול לכם כ"ז. ימים ולא לילות, ועוד כתיב ביום השמיני ימול ביום הן בלילה לא [2]).

באר יעקב

[1]) ש"ע י"ד סי' רס"ב סעי' א'. מגילה דף כ' א' גרסינן אין קורין את המגילה ולא מוהלין ולא טובלין אלא ביום. וכולן שעשו משעלה עמוד השחר יצאו ועי' קדושין כ"ט א' מילה בין בזמנה בין שלא בזמנה לא מהלינן אלא ביממא, ועי' שבלי הלקט הל' מילה סי' ג'. ועי' שבת קל"ב א'. יבמות ע"ב ב'. משנה ד' פ"ב דמגילה רבינו עובדיה ותוי"ט שם. הרי"ף ור"ן דשבת קל"ד א'. רמב"ם פ"א מה' מילה. שער המלך הל' גירושין פ"א דמחוסר זמן לא כמחוסר מעשה וכו', ובס' פסולי המוקדשין כת' דלפי' התוס' דמילה שלא בזמנה נוהגת ביום ובלילה מ"מ כיון דאסור בשבת הוי מ"ע שהזמן גרמא. ועי' שאילתות פ' וירא מהלינן ביממא אבל בליליא לא, ואפי' מילה שלב"ז ביום הן בלילה לא, דתניא ביום השמיני אין לי אלא הנמול לח' שיהא נמול ביום. מנין לט', לי', לי"א, לי"ב, ושאר כל הנמולים שלא יהיו נמולים אלא ביום ת"ל וביום! אבן עזרא פי' אמרו רז"ל מילה ביום ולא בלילה. והנה הנולד חצי שעה קודם שקיעת החמה יהיה נמול לשבעה ימים וחצי יום, כי יום התורה אינו מעת לעת.

[2]) מנחת כהן הל' מילה. מגדל עז למהרי"י יעב"ץ. אם שכחו או נאנסו ולא מלו את התינוק ביום ח' קודם שקיעת החמה מותר ומצוה למול אותו אחר השקיעה קודם זמן בה"ש כיון שעדיין יום גמור הוא כפי התורה. וזה יותר טוב ממה שנמתין לעשות המילה למחר כיון שכבר עבר זמנה, ולכן ראוי לעשות זאת המצוה בשעתה, שהרי שבת החמורה נדחת מפני מילה בזמנה, ובלבד שיהא בקי בשיעור זמן בין השמשות: וכתב ב"י בי"ד ה' מילה סי' רס"ב אם נימול בלילה צריך לחזור ולהטיף ממנו ד"ב ביום. מלו תוך ח' וביום יצא: מכשירי מילה פ' י"ב אם שכחו או נאנסו ולא מלו את התינוק בע"ש קודם שקיעת החמה צ"ע אם יעשו המילה אח"כ קודם זמן בין השמשות, כיון שעדיין יום גמור הוא כפי הדין. והנה לדעת מהרי"ק שפסק כר"ת לגבי היתר מלאכה בע"ש אחר השקיעה פשיט' דמותר למול את התינוק באותה שעה אם עדיין לא קבלו את השבת וכו' אמנם בזה נ"ל שראוי להחמיר, כי אף שיום גמור הוא כפי הדין, מאחר שכבר נהגו כ"י לפרוש ממלאכה מן השקיעה ואילך ולהוסיף עד בין השמשות מחול על הקודש הרי הוא כאלו קבלו עליהם השבת ואסורים לעשות עוד שום מלאכה ואפי' של מצוה. אבל קודם שקיעת החמה אם קבלו שבת אסורים, ואם לא קבלו שבת עליהם צריך למול את התינוק באותה שעה אף שהוא לאחר פלג המנחה. וכ"ז הוא במילה בזמנה אם מותר לעשותה אחר השקיעה בחול כיון שחשוב שעת הדחק, אבל מילה שאינה בזמנה לא יעשה לכתחלה אחר השקיעה כיון שאפשר למחר, מפני שאין הכל בקיאין בשיעור בה"ש, אבל אם עשו אז את המילה בדיעבד כשירה. וכתב עליו פר"ח בקונטרס וז"ל י"ב פרטים אלו אינן מכוונים להלכה דאי בפרט הא' כשנאנסו בע"ש ולא מלו התינוק קודם שקיעת החמה, אע"פ שנהגו לקבל שבת מן השקיעה ואילך מנהג הוא מתורת נדר ואדעתא דהכי לא קבילו. גם בפרט הב' פשיטא לי' דלא שני לן בין מילה בזמנה לשלא בזמנה וכי היכי דבשעת הדחק אף לכתחלה מותר דברים שמצותן ביום קודם הנץ החמה כ"ש מילה שלא בזמנה שמותר אף לכתחלה לעשותה ואין להניחה למחר, דכל יומא ויומא איתיה בספק כרת וזה פשוט וכו'. שו"ת בית שמואל אחרון סי' י"א מילה אינה אלא ביום וזמנה משהנץ החמה ועי' רוקח הל' מילה פ"א וסי' ק"ח שו"ת רשב"א

ועוד תניא בפ' הערל ביום אין לי אלא הנימול לח"י שנימול ביום, מנין לרבות לט' לי' וי"א, לי"ב ושאר כל הנמולים שלא בזמנן כגון המשוך ונולד מהול וכן גר שנתגייר כשהוא מהול, וכן קטן שעבר זמנו ויוצא דופן ומי שיש לו שתי ערלות, וכן חולה שנדחה יום מילתו כל אלו שאינם אלא ביום ת"ל וביום אפי' למאן דלא דריש וי"ו הכא דריש, וכן הני אין נימולים בשבת וכן הלכה.

באר יעקב

סי' התע"ז מילה שלא בזמנה אם מותר למול בלילה תירץ אפי' שלב"ז אינה אלא ביום דוקא. ועי' שאילת יעב"ץ ח"א סי' ל"ה. ועי' שו"ת שמלה בנימין סי' ב'. ועי' שו"ת מהרש"ל סי' רס"ב. ועי' פסיקתא זוטרתא פ' האזינו. שו"ת מהר"ם שי"ק י"ד סי' ר"מ תינוק שלא עלתה לו המילה כהוגן ועי"ז היתה הפריעה בלילה תירץ אין צריך הטפת ד"ב ביום: שו"ת בית יצחק סי' קכ"ט אם מותר למול לכתחלה בלילה כדי שיוכל לעשות מצוה עוברת תירץ לדעת מהרי"ט בקדושין דף כ"ט יכול למול בלילה, ועי' משנה למלך פ"י מה' מלכים ובמנחת חנוך מצוה ב' דאסור למול בלילה, ועי' שו"ת שאגת אריה סי' נ"ג שכ' אם עבר ומל בלילה לא יצא. שו"ת באר עשק סי' ט"ז אם מלין בזמנו ספק ב"ז ספק ב"ח תירץ מותר למולו אפי' בשבת. ועי' שו"ת יוש"ע לצלון סי' נ"ח. שו"ת יריעות האהל סי' ס"ג שכ' אם עבר ומל תוך ח"י ללידתו יצא וא"צ הטפת ד"ב, ועי' שו"ת כנסת יחזקאל סי' מ"ב. ועי' שומר ציון הנאמן מכתב קכ"ב קכ"ג קכ"ד שנת תרי"ב. שו"ת שאגת אריה סי' נ"ב תינוק שצריכין למולו קודם שמיני מפני פ"נ א"צ למולו ע"י הכשרים דוקא או לא ואם צריכין להטיף ד"ב תירץ מותר למולו אפי' ע"י פסול, וצריכין להטיף ממנו ד"ב בזמנו, שו"ת דבר שמואל סי' קנ"ב אם מותר לעכב מילה שלא בזמנה להנאת קרוביו תירץ אסור להשהות מצות מילה אפי' שעה א' דבכל שעה עובר עליו בעשה שיש בו כרת. שו"ת מהר"ם שי"ק י"ד סי' שע"ו אם רשאין לאחר את המילה עד לאחר חצות בכדי שיהיו עשרה על הסעודה תירץ לדעת המג"א הל' תפלין סי' כ"ה אסור להשהות דכל שיהוי מצוה לא משהינן. ועי' בספר נופת צופים פ' לך לך. ובתשובת יריעות האוהל סי' י"ג ובתשובת כנסת יחזקאל סי' מ"ב. ובשאילת יעב"ץ ח"א סי' נ"ד.

מלא הרועים אות סמך ערך סומא סי' י' דמסתפק בקטן שנולד סומא אי אביו חייב למולו לר' יהודה. אי נימא אף דאיהו פטור מכל המצות מ"מ אביו בר חיובא הוא ועליה רמיא מצוה זו. או נימא כיון דכתיב המול ימול וערל זכר אשר לא ימול ונכרתה זה קאי על הנימול בעצמו דחייב כרת אי לא מל נפשיה בגדלותיה, כל היכא דקרינן וערל זכר קרינן המול ימול, וכל היכא דלא קרינן ביה וערל זכר לא קרינן ביה המול ימול כיון דילד הזה לאו בר חיובא הוא למהל נפשיה בגדלותיה גם אבוה לא חייב למהליה. אבל לדינא לא קימ"ל הכי דלא פסקינן כר' יהודה וסומא חייב בכל המצות, ואפי' לר"י סומא אינו פטור אלא מדאורייתא, אבל מדרבנן חייב, ומש"ה מצריך רב יוסף לברוכי. עי' ש"ע א"ח סי' י"ז. וכמ"ש להתירן ב"ק פ"ז, ובר"ה ל"ג. והרא"ש בקדושין דסומא חייב מדרבנן שלא יראה כנכרי כיון שאינו עושה מצוה בפועל. והתו' בר"ה כתבו כיון שחייב מדרבנן צריך לברך משום לאו לא תסור. ועוד דהחיוב מוטל על האב מרבוי דהמול ימול אפי' סומא וכו'. עי' שם באריכות. ועי' בספר ארצות החיים ובשו"ת נודע ביהודה מ"ת סי' קי"ב בדין סומא אי חייב במצות.

דין אלו פסולין למול [1].

הכל מלין חוץ מחרש שוטה וקטן וגוי [2] ארבעתן לא ימולו לכתחלה הא בדיעבד ש"ד ומילתן כשירה. חש"ו לא ימולו משום דלאו בני דעת נינהו ושמא יקלקלו בעשייתן, וגוי מנ"ל דאסור לו למול לבר ישראל דכתיב המול לו כל זכר [3] ואז יקרב לעשותו זה מצות מילה, פרט לגוי אפי' אם נולד מהול לא ימול לבר ישראל [4]. ד"א אז יקרב לעשותו מי שנימול יבא ויקיים מצות המול וימול ישראל אחר, יצא מי שאינו נימול לא ימול לישראל אחר בעוד שהוא ערל. ואם נתגייר מותר למול לישראל לפי שמכאן ואילך הוא

באר יעקב

[1]) ש"ע י"ד סי' רס"ד סעי' א'. שו"ת בית יעקב סי' ק"ג מי שנשבה עם אשתו וילדה אשתו לו בן בבית האסורים ונתגדל ויצא משביה ודר בין ישראלים ונוהג בדת ישראל אבל לא נימול מיראת הסכנה למול יכול ורשאי למול אחרים דלא מיקרי מומר לערלות דלא כש"י ורמ"א בסי' רס"ד. ועי' או"ח סי' פ"ל ועי' עיקרי הד"ט י"ד סי' כ"ח. שו"ת בית יעקב סי' ק"ד וזהו עיקר המילה לענין הפסול תיכן עיקר המילה היא הפריעה, ולכן אם התחיל הפסול וגמר הכשר הפריעה המילה כשירה: שו"ת מנחיל סי' ס"א אנוס א' במדינת איטליא נתפס ע"י החקירה של הכומרים ובדקו אותו ומצאוהו שהי' מהול והי' מוכרח להגיד שם המוהל, וברח המוהל משם והפסיד פרנסתו וגם ההוצאות אשר הוציא על אשתו וב"ב שיבואו אצלו אם האנוס הזה חייב לשלם להמוהל כל ההפסד תיכן אם הי' המומר יכול להציל א"ע מבלי להגיד מי מהלו, אלא שהי' יכול לומר על איש אחר שהי' אז במדינה אחרת חייב לשלם לו, אבל אם לא היה יכול לדבר שקר אין לו דין השלומין: שו"ת מים רבים סי' נ"א אנוס א' מאנוסי הזמן שלא נימול עדיין אם ראוי לעלות לתורה או לפתוח ארון הקודש תיכן לפי דעת אבי זקני מוהר, כי עוד גדולה מזו כתב הרמב"ם כי הטמאין ובועלי נדות וכותים יכולים לעלות לס"ת, כי התורה אינה מקבלת שום טומאה ועי' גמרי סוף מגילה: שאילת יעב"ץ אם מילה בעכו"ם כשר תיכן הנה למ"ד בע"ז כ"א מילת עכו"ם כשר לכתחלה משום שנא' המול ימול א"כ למה תדחה שבת הלא אפשר לעשותה ע"י עכו"ם ויש לתרץ מה שנתנה תורה רשות למול בן חבירו אינו אלא מטעם שליחות ובעכו"ם אין שליחות, וזה דעת הש"ך ביו"ד ועי' גט פשוט אהע"ז סי' קכ"ג: שו"ת מחנה חיים ח"ב סי' כי אם מחלל שבת בפרהסיא מותר להיות מוהל תיכן מומר לע"ז או אפי' מחלל שבת בפרהסיא הוא מומר לכל התורה ואפי' ליכא אחר לא ימול: שו"ת עקיבא איגר סי' רס"ד אם יש בעיר א' שמפורסם לחלל שבת בפרהסיא והוא מוהל מומחה ורבים מכבדים אותו למול בניהם אם הוא כשר למול, וכן מי שנימול ע"י א"ל הטפת ד"ב תיכן אסור ליתן לו למול ואם מל א"ל הטפת ד"ב, ועי' שו"ת מים חיים סי' ג'. ועי' שו"ת בית יעקב. ועי' שו"ת שאגת אריה סי' נ"ב: שו"ת דבר משה ח"א סי' נ"א מי שהרג את הנפש ונתנו לו חכמי עירו תשובה על עונו ומתמיד בתשובה יום יום והיה מוהל ונזדמן לו זאת המצוה יעשה מצותו כבתחלה.

[2]) ע"ז כ"ז. ירושלמי פר"א דמילה, יבמות ע"א. ב"ר פ' מ"ו. ילקוט פ' לך לך. ש"ע י"ד סי' רס"ד.

[3]) יבמות ע"ב. רבה שמות פ' בא.

[4]) שם א'. שאילתות פ' וירא ופי' שמות. ועכו"ם למימהל בר ישראל פסול דכתיב המול ימול קרינן ביה המל ימול ואע"ג דמהיל ערל הוא ואסור.

מוזהר ועומד בכל מצות שבתורה ככל ישראל בפ' אין מעמידין: אתמר נמי מנין למילה בגוי שהיא פסולה דאמר דרי בר פפא משמיה דרב אמר ואתה את בריתי תשמור כל שהוא כיוצא בך פרט לגוי שאינו מהול כמותך. ור' יוחנן אמר המול ימול קרי ביה המול ימול, מי שנימול ימול לאחרים פרט לגוי שאינו נימול שלא ימול, מאי בינייהו איכא בינייהו אשה למאן דאמר ואתה את בריתי תשמור אשה ליכא כיון דליכא בברית, דהא לא מפקדנא אמילה. ולא והכתיב ותקח צפורה צור קרי ביה ותקה, והכתיב ותכרות את ערלת בנה קרי ביה ותכרות ע"י אחר [1]). ולר' יוחנן דאמר המול ימול כיון דישראל אע"ג דלא מהילי כמאן דמהילי דמו, אשה נמי בכלל ישראל היא והלכתא כר' יוחנן ומהלא איתתא שפיר דמי, והכי אשכחן כה"ג היכא דליכא גברא דידע למימהל ואיכא איתתא דידעה למימהל מהלא איתתא [2]) ושפיר דמי, והיכא דלא גמר המוהל הפריעה כל הצורך

באר יעקב

[1]) האמונה הרמה לפילוסוף אברהם בן דאוד המכונה הראב"ד ז"ל מטוליטולא. וז"ל המתפלספים גמרו כי הבורא ית' הפקיד על ז' כוכבי לכת הנהגות בזה העולם תחת רצונו, וכחו ויכולתו. ומן השבעה כוכבים כוכב מאדים וצו שפיכות דמים, ושפיכות דם בעלי חיים (פי' שהם יאמינו כי בשפכם דם בהמות ירף המאדים להזיקם) ואמרו שהאומה שנמנעה משפיכות דמים רבה ביניהם ההרג. ולפעמים מסרה עצמה להרג ע"ד עבודה מה' כמו שיעשו אנשי הודו. וכבר מצאנו עובדי הצלמים, למה שהרגישו שההרג קרוב מהם כמ"ש: ויורידם אל נחל קדרון וישחטם שם השתדלו לראות זה בשפוך מדמיהם דבר מה. כ"ש עליהם ויתגודדו כמשפטם בחרבות וברמחים עד שפך דם עליהם, ולא אלה בלבד אלא אפילו אשת הנביא ע"ה הרגישה כמו זה בבנה והיתה הוציאה ממנו דם כ"ש: ותקח צפורה צור ותכרת את ערלת בנה ותגע לרגליו עד וירף ממנו.

[2]) ע"ז כ"ז א' שאילתות פ' וירא ופ' שמות. שם צריך אשה מה היא למהל אמרינן ישראל אע"ג דלא מהלן כמאן דמהילין דמו הנ"מ גברי דבני מילה נינהו, אבל נשים לא, או דילמא שום ישראל מהולין מתקרין ל"ש גברי ול"ש נשי. ת"ש דאתמר מנין למילה בעכו"ם שהיא פסולה דרב בר פפא אמר משמיה דרב, ואתה את בריתי תשמור, ור"י אמר המול ימול ואמרינן מאי בינייהו אשה למ"ד המול ימול איכא, ולמ"ד ואתה את בריתי תשמור ליכא דהא לא מפקדא אמילה ורב ור"י הלכה כר"י עי"ש ועי' גט פשוט למהר"ם בן חביב על אה"ע סי' קכ"ג ס' קי"ו.

כתב בעל ספר יראים דאשה יכולה למול כדכתיב ותקח צפורה צור דהלכתא כרב. עי' ריקאנטי סי' תקנ"ה. עי' פחד יצחק אות מ' ערך מילה. וכת' הש"ס ע"ז שם מילה אינה כשרה באשה, דאתא איהי ואתלה, ואתא משה ואגמרא, ובש"ע י"ד סי' רס"ד סעי' א' כת' דהכל כשרין. עי' רי"ף ור"ן דשבת פר"א קנ"ד ע"ב. ולעולם מילה אינה כשרה באשה משום פריצות, וכן פסקו בי"ד סי' רמ"ה שלא תלמוד אשה תינוקות מפני אביהם שמביאים בניהם. וכתב הט"ז באפי' בעלה בעיר הדין כן עי"ש. והראב"ן ביוצר לברית מילה, ורבינו אברהם הכהן בזולת לבני פולין יסד אם אין איש וזמן עובר, בנשים משובחת תהי' תחת גבר, תבורך מנשים אשת חבר. ועי' אשכול הל' מילה. ועי' פסיקתא זוטרתא פ' שמות הערה ד'.

ובא אחר ועשה הפריעה, נותנים לו שכר מצות פריעה [1]), ובשבת נמי שרי למיעבד הכי. וה״ה אם האשה גמרה מצות פריעה נותנין לה שכר פריעה לפי שהיא עשתה גמר מצוה.

דין ישראל שמתו אחיו מחמת מילה.

וישראל ערל שמתו אחיו מ״מ [2]), והוא מאותה משפחה דרפו דמייהו מותר לו שימול לישראל אחר וערלתו חשוב כמהול [3]) כדתנן במס׳ נדרים קונם שאיני נהנה מן ערלים מותר בערלי ישראל ואסור במהולי עכו״ם, לפיכך אע״ג דישראל ערל הוא מותר לו למול ישראל אחר. אבל עכו״ם אינו כן אעפ״י שנימול אסור לו למול לבר ישראל. דתנן [4]) קונם שאיני נהנה ממולים אסור בערלי ישראל ומותר במהולי עכו״ם. לפיכך אע״ג דישראל ערל הוא, מותר לו למול ישראל אחר. ועכו״ם אע״ג דנימול כמאן דלא נימול דמי, ואסור לו למול לישראל. הילכך גוי מהול, [5]) וערבי מהול, הרי הוא כערל ואסור לו לימול לבר ישראל, משום דליתנהו בכלל ואתה את בריתי תשמור, לפיכך לא ימול. אבל הירושלמי וב״ר חולקין בישראל ערל שלא ימול מכאן לישראל ערל שלא ימול. וגרסינן בשאילתות דרב אחאי. קונם שאיני נהנה מן ערלים מותר בערלי ישראל ואסור במהולי עכו״ם.

דין במקום שאין שם מוהל [6]).

והיכא דליכא אומנא דידע למימהל מאי, מי אמרינן משהי׳ ליה כך

באר יעקב

[1]) שבת קל״ג ב׳. אנא עבדי פלגא דמצוה, ואתון עבדיתו פלגא דמצוה, חכמת מנוח שבת פר״א דמילה מכאן ראיה דמותר לחלק המצוה בשבת לב׳ מוהלים לא׳ החיתוך ולהב׳ הפריעה אע״ג דקי״ל מל ולא פרע כאילו לא מל. אבל אם האב הוא המוהל וקדם אחר ופרע שלא מדעתו חייב לשלם לו י׳ זהובים. עי׳ חולין פ״ז א׳. ב״ק פ״ד.

[2]) תוס׳ ע״ז כ״ז א׳. שאילתות פ׳ וירא ופ׳ שמות. ישראל שמתו אחיו מ״מ ולא מהלוה לדידיה משום דאיכא משפחה דרפי דמא כדמהיל דמי ומהיל אחריני עי׳ נדרים ל״א. יבמות ע״א ישראל ערל שמתו אחיו מ״מ הרי הוא כישראל כשר, אפי׳ כשהוא גדול ואינו מניח עצמו למול מחמת יראה שמא ימות. אבל אם אין כאן יראה ואפ״ה אינו מניח עצמו למול הרי הוא מומר לערלות כמ״ש הש״ך בי״ד סי׳ רס״ד. והט״ז ופר״ח שם מגש התוספות ריש חולין ובפסקי תוס׳.

[3]) ספר הנאמן דף כ״א. אין האמונה כ״א בלב, ומי שאין מאמין בתורה אין מילתו משוה אותו ליהודי. גם מאמין בתורה הרי הוא יהודי אפי׳ אם אינו נימול אלא שיש בידו עבירה גדולה שהיא בכרת. ועי׳ קשת ומגן להחכם רשב״ש דף ג׳ שכתב: ואין זה אמת אלא במי שנאנס ולא נימול או שמתו אחיו מ״מ או בגרים חושבים אלו הדברים. ועי׳ ספר הולת הבריה (מיליטש 1869) אודות דין בן ישראל שלא נימול מאיזה סבה שיהי׳ עיי״ש.

[4]) נדרים ל״א. ע״ז כ״ז, שאילתות פ׳ וירא ופ׳ שמות.

[5]) שם. ועי׳ מלואים סי׳ ו׳.

[6]) שו״ת חיים שאל סי׳ נ״ח וכ״פ במקום שאין שם מוהל. וכא א׳ ואמר שאף שלא

ערל עד שיגיע אצל מוהל אומן ומומחה או לא? נראה דמותר לדחות אותה המילה עד שיגיע אצל מוהל היודע למול, ולא יביאנו לידי סכנה, והתורה אמרה ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. ראינו במקום אחר שהקילו חכמים לגבי מילה מפני פ״נ כגון קטן חולה, או שמתו אחיו מחמת מילה, דוחין מילתו וכן קטן דאדום [1] או ירוק טפי דוחין כמו כן מילתו מפני פ״נ.

דין מלין במקום זכרות [2].

מנין שהמילה במקום זכרות ולא במקום אחר? במדרש רבה, ר׳ ישמעאל אומר אברהם כהן גדול היה שנא׳ והוא כהן לאל עליון, אמר אם ימול מן האוזן אינו שומע, מן הפה אינו מדבר, מן הלב אינו מחשב ואינו כשר להקריב, אלא מהיכן ימול ויהא כשר להקריב, הרי זו ערלת הגוף. ר׳ עקיבא אומר ד׳ ערלות הן, האוזן, הפה, הלב והגוף. ונאמר לו התהלך לפני והיה תמים. אם ימול מן האוזן אינו תמים וכן מן הפה, וכן מן הלב, ומהיכן ימול ויהיה תמים, הוי אומר זה ערלת הגוף. א״ר תנחומא מסתברא הדא דנקרא זכר דכתיב וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו. ר׳ חגי בשם ר׳ ברכיה אומר וכי יש ערל נקבה, אלא במקום שהוא נכר אם זכר או נקבה משם מוהלין אותו, ובמסכת נדרים אברהם לא היה יודע

באר יעקב

מלתי אפי׳ פ״א ובכל זאת ברי לי ומובטח אני במעשי שאוכל למול בלי שום קלקול כלל תי׳ אין ליתן לאיש הזה שלא מל מעולם, משום סכנת נפשות, וימתין אבי הבן עד שישלח להביא מוהל מעיר אחרת הגם שיעבור יום הח׳. שו״ת חיים וחסד סי׳ כ״ב אם אבי הבן חייב למסור בנו למול ביד מי שלא מל מעולם תי׳ אם זה היה בשבת צריך להיות המל בקי משום דאיכא תרי סכנתא ואיסורא, אבל בחול אם מל רק פ״א מותר. עי׳ שבלי הלקט י״ד סי׳ רס״ו והמרדכי ב״פ כסוי הדם בסופו, והאגודה שם, ועי׳ בחינה הקבלה ח״א דף 58 ועי׳ שו״ת שמלת בנימין דף קי״ז, ועי׳ ספר הזכרונות סי׳ תתק״ן.

[1]) שבת קל״ד א׳.

[2]) שם דף ק״ח א׳. נדרים ל״ב ב׳ ב״ר פ׳ מ״ו. ילקוט בראשית רמז פ״א.

זהר פ׳ קדושים דף פ״א א׳. קדושים תהיו ר׳ אבא פתח ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. תא חזי בכל עמין דעלמא לא אתרעי בהו קב״ה בר בישראל בלחודייהו ועבד לון עמא יחידאה בעלמא וקרא לון גוי א׳ כשמיה. ואעטר לון בכמה עיטרין בכמה פקודין לאתעטרא בהו, ועי״ד תפילין דרישא, ותפילין דדרועא לאתעטרא בהו ב״נ כגונא דלעילא, ולאשתכחא חד שלים בכלא ובההיא שעתא דאתעטר בהו ב״נ, ואתקדש בהו אתעביד שלים ואקרי אחד, דאחד לא אקרי אלא כד איהו שלים וכו׳ עי״ש ועי׳ התפילין נצול משדין ומרעין בישין כמ״ש בר״מ פ׳ פנחס דף רל״ח א׳ לענין מזוזה במן שם שדי מתפחדין כל שדין ומזיקין ובלחין, כ״ש כד חזיין לה באות תפילין על דרועיהון ורשימין בה באות ברית בבשרהון והזר הקרב יומת לית זר אלא יצה״ר דדמיא לכל חיין ועופין דורסין וכו׳ ועי׳ בר״מ פ׳ תצא רפ״ג א׳ ד״ה בקבורא דתפילין אתקשר יצר הרע תחות יצה״ט כעבדא תחות מאריה עכ״ל.

מהיכן למי', אמר ר' חנינא בר פזי רמז לו הקב"ה וא"ל וארבה אותך במאד מאד במקום שאתה פרה ורבה משם מוהלין אותו. ולמה נתנה מצות מילה במקום צנוע בערוה, אלא כדי שלא יטעו בהם, כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'. ובמילה ישראל מצויינים ונכרים בין האומות שנא' כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם.

דין ההולך בדרך, אם מותר למול?

ההולך בדרך [1]) ויש לו בן למול פטור מלמהלו משום תולשא דאורחא דכתיב וכל העם הילודים במדבר בדרך בצאתם ממצרים לא מלו, מפני חולשא דאורחא. ותני' בפ' הערל כל אותם שנים שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית, ומ"ט אי בעית אימא משום דנזופים היו, ואי בעית אימא דלא נתבדרו ענני כבוד ומ"ה לא מלו, ואמר רב פפא הילכך הוא יומא דשותא ויומא דעיבא לא מהלי ביה ולא מסוכרינן ביה משום סכנה. והאידנא דדשו בו רבים מהלי ומסוכרינן ביה משום שנא' שומר פתאים ה'. ואין מלין בקרומית [2]) של קנה מפני שהיא קורעת ומעכבת, ושמא יכנס קיסם בבשר והוא סכנה.

דין נולד אדום.

האי גברא דאיתליד ליה ינוקא והיה מראה גופו אדום טפי או ירוק טפי לא למהליה. אדום מ"ט משום דמצוי דמיה בין עור לבשר, ולא עדיין הדם באברים, ואם ימול אותו בזמנו לשמונת ימים יצא כל דמו וימות, לפיכך צריך שימתינו עד שיבלע הדם באברים. דאמר אביי אמרה לי אם האי ינוקא דסומק טפי לא לממהליה משום דאכתי לא בלע ביה דמיה, לישתהו ליה עד שיבלע הדם בבשרו ולממהליה, וכן הא דר"נ הבבלי. תניא [3]) אמר ר' נתן פ"א הלכתי לכרכי הים באתה אשה אחת לפני שמלה בנה ראשון ומת שני ומת שלישי הביאתו לפני והיה מראה כל גופו אדום, והצצתי בו שהיה הדם עדיין בין עור לבשר ולא נבלע עדיין הדם באברים אמרתי לה בתי המתיני לו עד שיבלע ביה דמיה, המתינה לו ומלו אותו וחיה, והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמי.

דין נולד ירוק.

והיכא נמי דירוק טפי לא למהליה מ"ט, משום דלא נגמר עדיין כל

באר יעקב

[1]) יבמות ע"א ב'. נדרים דף ל"ב א' ובס ברש"י ובר"ן. פרקי ר"א פ' כ"ט. רוקח אות ק"י.

ומזה הטעם לא מל משה רבינו את בנו בדרך. ועי"ז כתב הפייטן בסליחות למילה: פקדם במתבוססת דמיה, והלאה ופריעה בטלה מפני הלאה (פי' מפני תלאת הדרך).

[2]) חולין ע"ז ב'. ש"ע י"ד סי' רס"ד.

[3]) שבת קל"ד א'. אבל לפי חכמת הרפואה שינוי המראה הוא חולי.

צרכו ולא נכנס בו עדיין הדם, ומתוך כך הוא חלש ואין בו כח לסבול צער המילה והוא סכנה, לפיכך לא למהליה. דאמר אביי אמרה לי אם האי ינוקא דירוק טפי לא למהליה משום דלא נפל ביה דמיה עדיין, וכי הא דר״נ תניא אמר ר׳ נתן פ״א הלכתי למדינת קפוטקיא [1]) באה אשה לפני שמלה בנה ראשון ומת שני ומת שלישי הביאתו לפני והיה מראה כל גופו ירוק הצצתי בו ולא ראיתי בו דם. אמרתי בתי המתיני לו עד שיפול בו דם, המתינה לו ומלו אותו וחיה והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמי. מראה אדום פי׳ דומה לורד, מראה ירוק כגון מוריקא.

דין מלין בבקר [2]).

אבותינו נהגו ביום השמיני של מילה שמתפללין בהשכמה, ומלין בהשכמה לפי שזריזין מקדימין למצות. מנ״ל מאברהם אבינו, ומדרש הוא בפרשת תזריע וביום השמיני ימול, וביום מלמד שכל היום כשר למול, אלא

באר יעקב

[1]) שם. י״ד סי׳ רס״ג תינוק שלא קשרו טבורו ויצא דם רב אין למול עד שיתחזק יבא לו דם אחר, שם אשה שמלה ב״ב ומתו מחמת מילה (אפי׳ הבנים מב׳ אנשים, וכן איש שמתו לו ב״ב מב׳ נשיו לא ימול הג׳. וה״ה הד׳ וה׳ עד שיגדל ויתחזק כחו). וכן אשה מלה בנה ומת, וגם אחותה בין מהאם בין מהאב מלה בנה ומת, שאר האחיות מהאב או האם לא ימולו את בניהם עד שיגדלו. ספר חסידים סי׳ תע״ה אשה שמתו לה ב״ב מ״מ לא תמול הג׳, ואם מלה עתידה ליתן את הדין. שו״ת אהל משה סי׳ ו׳ אשה שמלה ב״ב ומתו מ״מ, ומלה הג׳ וחי אם מותרת למול שוב את בניה תי׳. כיון שמתו לה ב״ב שוב אסור למול את הג׳. וא״כ אם עברה ומלה בנה הג׳ אף אם נשאר בחיים, לא שרינן למול את בניה שוב, דלמיעקר חזקה קמייתא בעינן ג״כ ג״פ.

שו״ת בר ליואי חלק י״ד סי׳ ל״ח. מי שמתו לו ב״ב תאומים מ״מ ואח״כ נולד לו א׳ ומלו אותו וחי, אם מלין את בניו הנולדים לו שוב תי׳ אסור למול. ועי׳ שו״ת דברי יעקב סי׳ פ׳. אשה שילדה תאומים ומתו מ״מ אם מלין בנה הנולד לה אח״כ תי׳ אין למול הג׳ לפי שאין בתאומים חולי כלל. דלא חולשתם גרמה להם. אלא דהוחזקה זו דבניה רפו דמו. ועי׳ שו״ת שערי חיים דף ל״ה. חדושי אגודה פר״א דמילה. מי שמתו לו ב״ב מ״מ ומתה אשתו ונשא אחרה וילדה לו בן אם מותר למולו תי׳ מותר למולו, והטעם דמן האשה נולד הדם, וזו לא הוחזקה דבניה רפו דמו הם. שו״ת כתב סופר סי׳ קי״ז אשה ילדה תאומים ומתו מחמת מילה, ועכשיו ילדה ג״כ תאומים בן ובת, ובני אחותה ובני אמה כולם מתים מ״מ אם מותרת למול את זה תי׳ מותר למולו, כי טבע הזכר יותר חזק מן הנקבה, ואין ראיה מאחיו הקודמים, דהתם ב׳ זכרים היו ולא היו חזקים כ״כ, אבל לדעת הרמב״ם צריך להמתין עד שיתגדל ויתחזק שו״ת שבות יעקב ח״א סי׳ ע״ט איש ואשה שמתו בניהם מ״מ ונתגרשו ונשאו לאחרים וילדו בנים זכרים אם חייבי׳ למולם תי׳ פטורים מלמול את בניהם מטעם חשש סכנה עד יגדלו ויתחזקו. שו״ת נודע ביהודה תני׳ סי׳ קס״ה תינוק שמתו ג׳ אחיו מ״מ אימתי מלין אותו תי׳ מלין אותו אחר ג׳ שנים. ועי׳ שו״ת עין יצחק סי׳ כ״ו. ושו״ת בית יצחק סי׳ ק״ד.

[2]) משנה ו׳ פ״ב דמגלה. ש״ע י״ד סי׳ ר״ס. ויקרא רבה פ׳ תזריע, ילקוט שם.

[1]) שזריזין מקדימין למצות שכן מצינו באברהם אבינו שהיה איש זריז במלאכתו שנא׳ וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו ויעקוד את יצחק בנו, וכשם שראינו שהשכים אברהם בבקר לעקוד את יצחק בנו, כך השכים אברהם בבקר למול את יצחק בנו, כתיב התם ויעקוד את יצחק בנו, וכתיב הכא וימל אברהם את יצחק בנו, מה התם עקידתו של יצחק היה בבקר, אף מילתו של יצחק היה בבקר, מכאן שמצוה למול בהשכמה. ואם עכב ולא מל בהשכמה ימול כל היום לפי שכל היום [2]) כשר למילה, דאמרי׳ כל שמצותו ביום כשר כל היום, ורמז מן התורה מדין י״ב בריתות כתיבא ביה בפ׳ מילה כנגד י״ב שעות של היום ע״כ כל היום כשר למול, וחד דיתיר כתב להייבו כרת אם לא מל דכתיב ונכרתה הנפש ההיא מעמיה את בריתי הפר. ואעפ״י שאמרו שמצוה למול בהשכמה כמו שלמדנו מאברהם, אומר אני דוקא בימי הקיץ שאור היום מרובה, אז יכולין למול בהשכמה, אבל

באר יעקב

[1]) זריזין מקדימין למצות. ואע״ג דכל היום כשר למילה כדכתי׳ וביום הח׳ ימול, מ״מ מצוה להקדים בתחלת היום כמ״ש הרמב״ם ושאר פוסקים, ובפרט לפי מ״ש הרב נחל קדומים בשם ספר קדמון כ״י שם בפ׳ תזריע ע״פ וביום הח׳ ימול וגו׳. שהם שבעה ימים ולילה א׳ שיש בהם ק״פ שעות והם בגימטריי ע״ב ס״ג מ״ה, ויצחק אבינו ע״ה היה הראשון שנמול לח״י חי ק״פ שנה ע״כ. וכ״כ הרב מבוא שערים ח״א סי׳ ק״פ. ועי׳ בש״ך על התורה בפ׳ מילה. ועי׳ סוד ד׳ דף י״ג א׳ כי באו במספר ובתפקד השעות, ורצוי שלא לעבור לקיים המצוה. ועי׳ זכר דוד מאמר א׳ פ׳ ס״א. ועי׳ מדרש הגדול כ״י בפ׳ לך לך בשעה שצוה הקב״ה לאברהם על המילה בזקנותו לא נתעכב בדבר ולא הרהר לא בשכר ולא בצער אלא עשה דברים בזמן דכתיב ויכל לדבר אתו וגו׳ וימל אברהם את בנו בעצם היום הזה באותו היום עצמו.

וכ״כ הזוהר בפ׳ פקודי דף רס״ו וז״ל ותחות אלין רוחין קיימין וכו׳ ועל כל אינון דמעכבי את קיימא לברייהו ועל דא בעי הויא לקטלא לבריה דמשה עד דגזרית ליה צפורה וגו׳ לכן לא יאחר המצוה, ואל יאמר אמתין עוד עד שיבוא איש פלוני חשוב או כי קרוב לנו ובארנו או אשה נכבדה קרובה ואחת אהובה, יען כבוד שמים קודם לכבוד בשר ודם.

וכתב הרוקח פ״א מה׳ מילה וז״ל וכן מנהג בנ״י זולת באיזה מקומות שכדי להמתין: לנשים עד שיתקשטו מוכרחין לאחר מצות מילה ופדה״ב ונשואין וזה גורם איחור גדול עד אחר חצות היום עפ״י הרוב ומה יעשו גדולי הדור שאין בידם למחות והשומע ישמע והחדל יחדל ויזהיר לנשים על הדבר הזה, או לא ישמע להם בדבר הזה כלל, אלא ימול מיד אחר יציאת בית הכנסת כמנהגן של ישראל. ועי׳ בזוהר פ׳ וירא דף ל״ב דישמעאל לא בא למדרגת יצחק אעפ״י שנמול, לפי שאיחר למול. ואם המוהל היה צריך לבוא ממקום אחר ולא בא בשעה הראויה יהנו המצוה למוהל הנמצא שם, ואין בזה השגת גבול למוהל הא׳ שכלם חייבים בכבוד המקום לקיים מצותיו, ואין לו דין ותביעה לא מן אבי הבן ולא מן המוהל, דהאיחור בא מצדו אבל אם בא בזמנו לא מצי המוהל השני שהזמינו, לעכב ע״ש, ועי׳ מ״ש הרב חוקי דעת ס״ד כי לא לכבוד הוא למלאך ה׳ צבאות להמתין על אדם עפר מן האדמה.

[2]) משנה א׳ פ״ב דמגלה. פסחים דף ד׳ ע״א. רמב״ם פ״ד מה׳ מעשי הקרבנות. ש״ע יו״ד סי׳ רס״ב סעי׳ א׳.

בימות הגשמים צריך להמתין מעט ביום, וצריך להאריך במזמורים ובתפלה כדי שיאיר לו היום למוהל. כי בימות החורף העם משכימים לבית הכנסת ומתפללין בהשכמה, ואם ימול בהשכמה סכנה הוא, שהימים מעוננים השתא ומה הקזת דם מתיירא לעשות בלא אורה, מילה לכ״ש שהיא נתונה בין הירכים במקום חשך לכ״ש שצריך לאור מרובה, ונילף ליה ממילה בשבת עצמה, ומה מילה בשבת עושין לה כל צרכה ודוחין השבת מפני סכנת המילה, להאריך בתפלה שלא יהא עליו כמשאוי וכדי שלא יבואו שניהם לידי סכנה הנער והמוהל לכ״ש. ואנו אין לנו לסמוך על הנס [1] באברהם אבינו, דשאני אברהם אבינו שהיה מל ע״פ הדבור, וכשמל עצמו השכינה היתה בעזרו שנא׳ וכרות עמו הברית, וגם לא מצינו בפירוש בפוסקים למול בהשכמה, לפיכך אומר הגוזר רבינו גרשם אני הצעיר איני רשאי לקלל הממהרים ביום המילה במזמורים ובתפלה, אבל המאריך פי׳ לעד ברוכים ובמאור צדיקים לחיי עד יהיו זוכים.

דין נר למילה.

ומדליקין שם נרות [2] ע״ש כי נר מצוה ותורה אור, כלומר הנר בשעת מצות המילה כמו נר לפני התורה, וכל מעשי המילה כמו תורה, ויש מקומות שמרבים בנרות ומלין לפני ארון הקודש, [3] ומתקנים שני קתדראות ועליהם שני כרי פסים, ופורסים עליהם מעיל או כל דבר יקר ותפארת להדור מצוה הא׳ צריך לבעל ברית שישב, והב׳ לשם אליהו הנביא ז״ל הבא שמה ויושב ורואה בקיום המילה ומעיד עליה. ומפני מה הוזקק אליהו לבוא ולראות בקיום המילה יותר מבכל שאר המצות? מדרש הוא בברייתא דר״א: ישראל

באר יעקב

[1]) עי׳ מלואים סי׳ ז׳.

[2]) עי׳ מלואים סי׳ ח׳.

[3]) בענין המקום הראוי להכין כסא של אליהו נראה דבית הכנסת עדיף, א׳ משום קדושתה, והב׳ משום שכל הקהל ישמעו הברכות משא״כ כשהמילה בבית (ובפרט בבתי העניים אשר אין נקיות שוררת בהם), והג׳ כי לפעמים יתאחר המוהל לעשות הפריעה או אירע איזה מכשול ח״ו, ובהיות שם אם הילד תמלא אימה ופחד ויכולה לבא לידי סכנה, והד׳ לפי שהמילה נחשב לקרבן, והקרבן שחוטי חוץ אסור בו, ולכן ימולו במקום מקדש מעט. וראוי להושיב את הכסא לצד צפון כדין עולה הנשחטת בצפון, כמ״ש בזוהר בראשית דף נ״ג. ובפ׳ ויקרא דף מ״ד וב״ר פ׳ מ״ז. וכ״כ הרב תורת חיים בסנהדרין דף נ״ז וז״ל: מה שמלין בבית הכנסת בצפון לפי שהעולה שחיטתה בצפון, וכיון שהילד הנמול נחשב כקרבן כך רגלי הסנדק שמלין עליו חשוב כמזבח כמ״ש מהרי״ל. ולכך נוהגין ליתן כוס יין של ברכה לשתות לסנדק ולא לתינוק כמו בכוס של קדוש, לפי שהעולה טעונה נסכים, ולכן האב והמוהל כשמברכין צריכין לעמוד כמ״ש בש״ע י״ד סי׳ רס״ה דהמוהל כהן המקריב הוא, וכהן העובד מיושב בהזהרה דכתיב לעמוד לשרת בסוף אלו הנשרפין. והאב ג״כ שמביא קרבן כמ״ש בספרי שהיו הכהנים, לוים וישראלים עומדים ע״ג, מכאן תקנו מעמדות.

היו נוהגין למול משבאו לארץ עד שנחלקו לשתי ממלכות, ומלכות אפרים מנעה מהם ברית מילה, ועמד אליהו ז״ל וקנא קנאה גדולה ונשבע לשמים שלא להוריד טל ומטר על הארץ שנא׳ חי ה׳ אם יהיה [1]) טל ומטר כ״א לפי דברי. ושמעה איזבל ובקשה להרוג אותו. ועמד אליהו ז״ל והיה מתפלל לפני המקום ואמר טוב מותי מחיי, א״ל הקב״ה הטוב [2]) טוב אתה מאבותיך שברחו, עשו בקש להרוג את יעקב וברח מלפניו ונמלט שנא׳ קום ברח לך אל לבן אחי חרנה. פרעה בקש להרוג את משה וברח מלפניו ונמלט שנא׳ וישמע פרעה ויבקש להרוג את משה, ויברח משה מפני פרעה. שאול בקש להרוג את דוד וברח מלפניו ונמלט שנא׳ אם אינך ממלט את נפשך. וכתיב ודוד ברח וימלט כלומר כל הבורח נמלט, גם אתה ברח. מיד עמד אליהו ז״ל וברח מא״י והלך לו להר הורב שנא׳ ויקם ויאכל וישת וילך בכח האכילה ההיא מ׳ יום ומ׳ לילה. ושם נגלה עליו הקב״ה שנא׳ מה לך פה אליהו. ויאמר קנא קנאתי כי עזבו את בריתך ישראל, א״ל הקב״ה לעולם אתה מקנא, קנאת בשטים על גלוי עריות שנא׳ [3]) פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בנ״י בקנאו את קנאתי [4]) וגם עתה קנא קנאת, חייך שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה יושב ורואה בעיניך בקיום המילה שישראל עושין בכל יום ובכל מקום שימולו תהיה אתה לעד שבני מקיימים ברית מילה, מכאן התקינו חכמים להיות עושין כסא שני לכבוד אליהו שנקרא מלאך הברית שנא׳ ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא.

והקתדראות מונחי׳ ועומדי׳ בבה״כ ערוכים בהדר כל ג׳ ימים. ומפני מה עשו תקון זה, כדי שיראו אותם הצבור תמיד ויבקשו רחמים על הנער ועל אמו. ולמה ג״י לפי שהנער הוא חלוש כל ג׳ ימים שנא׳ ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים וגו׳. ומנין שצריכין לבקש עליו רחמים מצינו ראי׳ בירושלמי בסוף הברכה: [5]) תשלח אסותא דחיי ורחמי מן קדם מרא שמיא לאסאה לרביא הדין דהוא צריך אסו ואסית כמה דאיתסיאו מוי דמרא על ידוי דמשה וכמוי דיריחו על ידי אלישע, כן יתסי רביא הדין בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן. ועוד שתשלח אסותא דחיי ורחמי מן קדם מימרא דשמיא לאמיה דרביא דהיא צריכא אסו ואיתסאה כמה מוי דמרה ע״י דמשה וכמוי דיריחו ע״י דאלישע כן אתסי אימיה דרביא בעגלא ובזמן

באר יעקב

1) מלכים א׳ י״ט.

2) פרקי ר״א פי כ״ט. אשכול הל׳ מילה.

3) ב״מ דף קי״ד ע״ב. כמ״ד פנחס זה אליהו.

4) עי׳ מלואים סי׳ ט׳.

5) תרגום ירושלמי סוף פ׳ ויחי.

בענין הנוסח של זה הכסא של אליהו המסודר לאמרו בשעת המילה, ומתי ומי הם האומרים, עי׳ האסיף שנה א׳ דף 206 — 202.

קריב ואמרו אמן. מכאן שצריכי' רחמים והכי קבעו רבותינו בי"ה: רפאנו ה' אלהינו ונרפא בברכה שמינית לומר שהיא ארוכה ורפואה לינוקא דא"ר חמא ואי תימא ר' לוי מתוך שנתנה[1]) מילה בשמיני שצריכה רפואה לפיכך קבעוה בשמינית ורמז מן התורה מנין שנא' יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו, מכאן שמעמידין הקתדראות ערובים ג"י כדי שיבקשו עליהם רחמים. ומביאין שם המפה שמקנח בו המוהל ידיו ופיו המלוכלכים מן הדם. ומפני מה עשו תקון זה שפורסין מפה על פתח בית הכנסת, מפי דודי הר"ר אפרים מבונא[2]) זצ"ל אמרו חכמים בזכות שני דמים יצאו בני' ממצרים דם פסח ודם מילה וישראל לקחו הדם אשר בסף ונתנו על משקוף בתיהם לאות שלא יתן המשחית לבא אל בתיהם לנגוף ולפרסם הנס לפיכך נותנין המפה על הפתח להראות כמו כן אות לשם המילה לפרסומי נכיון המצוה שנא' והי' לאות ביני וביניכם, וכן במוציא שם רע היו פורסין השמלה לפני ב"ד להראות אות ועדות לדם בתולי הנערה.

דין מילה צריך עשרה.

וכיון שנקראת המילה אות, צריך לזמן עשרה[3]) שם. למול ולברך לפניהם כדי שיפרסם הנסיון הזה והאות שבו נתנסה אברהם אבינו לכתחלה בעשרה היכא דאפשר, אבל היכא דלא אפשר מהלינן ומברכינן אפי' בפחות

באר יעקב

[1]) מנחות פ"ד, ירושלמי ברכות פ"ט. קהלת רבה ע"פ תן חלק לז' וכו'.

[2]) ברית אברהם בפתיחה לה' מילה. עמודי העבודה ח"א. צונץ זינאגאגאלע פאעזיע צד 226. ד"ה למלכי צרפת דף כ"ה ודף ל"ג. עמק הבכא צד 48 42.

[3]) ש"ע י"ד סי' רס"ה. טור בשם ר' צמח גאון. וכ"כ בעל העיטור. פרקי ר"א פ' כ"ט שלטי הגבורים פר"א דמילה. שבלי הלקט סי' ד'. י"א שצריך עשרה על המילה משום דאמרו רז"ל דתינוק הנמול דומה למי שיצא מבית האסורים שצריך להודות באפי עשרה וע"כ אומ' הודו לה' כי טוב וגו'. ולפי שהברכה היא בשביל התינוק מטעימין לו מכוס של ברכה, כמ"ש השלטי גבורים אשר סביב המרדכי, והבי' מ"ש בפדר"א פי"ט שאין שום עדות שנתן הקב"ה לישראל שלא יהיה אלא בעשרה. והכא נמי יעידו עדה העשרה על האב שהכניס בנו בבריתו של א"א. וכן מצינו בש"ס דאמר ליה שמואל לרב חיננא אייתי בי עשרה ואמר באנפייהו המזכה לעובר לא קנה. והג' כתב הרב זכר דוד מאמר א' פס"ו בשם מאורות נתן כ"י דטוב לעשות מ"מ בעשרה כי ע"י מילה ופריעה מתגלים עשר פעמים מה של י"ד דזעיר ובורה על העשרה העומדים שם שמילה ופריעה גימטרי' עשר פעמים אדם, ד"א י' תיבות שבפסוק וגם את בדם בריתך שלחתי אסיריך לפיכך מלין בפני עשרה. ט"א דמצינו בגמ' ברכות כיון שבא הקב"ה לבהכ"נ ולא מצא עשרה מיד הוא כועס, כי אין השכינה שורה בפחות מיו"ד, ר"ל אין עשרה צדיקים שהשרה בהם השכינה בבית הכנסת, ועיקר המילה להכניס התינוק תחת כנפי השכינה, ולחתמו בחותם המלך מלכו של עולם, ואליהו שהוא שלוחו, שהוא כמותו, מוכרח הוא להמצא בשעת המילה, לכן ראוי הוא שיהיו שם עשרה לכבוד השכינה, ולכבוד אליהו ז"ל, ולכבוד המצוה שתהיה ברוב עם הדרת מלך ע"כ המחבר.

מי׳. והכי שדר רב צמח ראש מתיבתא, היכא דליכא. אלא אוכנא דמהיל וגברא דתפיש ליה לינוקא לא לדחי זמן מצות מילה, אלא תתקיים זמן מצות מילה בשעתה אע״ג דליכא אלא תרין וכן הלכה: ד״א מנין למילה שהיא בעשרה מדרש ברייתא דרבי אליעזר בפ׳ י״ט עלי עשור ועלי נבל, כל עדות נאמנת לישראל בעשרה. הכנור שהי׳ דוד מנגן בו בי׳ נבלים. עדות המת בי׳. עדות ברכת השם בי׳. עדות ברכת המילה בי׳. עדות חליצה בי׳. שנא׳ ויקח בעז עשרה אנשים מזקני העיר. וחרם כמו כן בי׳. ובפ׳ ל״א כת׳ רמז מן התורה מנין י״פ כתיב מילה בפרשת מילה, הד דיתיר לא קחשיב הכתיב לחייבו כרת אם לא מל, שנא׳ וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה. ד״א י״פ כתיב מילה בפרשה כנגד י׳ נסיונות, וכנגד י׳ מאמרות, וי׳ דברות שבהן נברא העולם, להגיד לנו שבזכות התורה והמילה העולם עומד שנא׳ אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. ועוד כנגד י׳ תיבות שתמצא בזה הפסוק. ד״א כנגד י׳ תיבות שבזה הפסוק וגם את בדם בריתך שלחתי אסיריך לפיכך מלין בפני י׳ וכל מעשי המילה כמו תורה. כ״ז פסוקים תמצא מן ויהי אברהם בן תשעים שנה עד סוף הפרשה נמולו אתו. כנגד כ״ז תיבות שתמצא בפסוק ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה׳ אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו וגו׳ עד כי אני ה׳ רופאך. לפי שהמילה צריכה רפואה, ומכת המילה רפואתו דוחה שבת, כמו כן י׳ ערלות כתובים בפרשת מילה, והד כתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו הרי ז׳ כנגד ז׳ ימים שהילד ערל כנגדן יש ז׳ תיבות בפסוק תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב. מלמד שכל מעשי המילה כמו תורה. לפיכך מדליקין לפני מילה כמו לפני התורה: אלו דרשות העתיק הגוזר בדרשה של דודו הר״ר מנחם ז״ל.

דין מהדרין את המילה.

מהדרין את המילה [1] בכל ענינים, ברחיצה, ובבגדים נאים, במאכל ובמשתה. כדתנן בפ׳ מילה לגבי ציצית זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות,

באר יעקב

[1]) שו״ת הלכות קטנות ח״ב סי׳ כ׳, במקום שיש מנהג שמי שנולד לו בן זכר נותנין לו בשבת הולכת ס״ת, ואם יש ב׳ ב״ב נותנין לא׳ ההליכה ולהב׳ החזרה, ולמי שנולד ראשון יזכה בהליכה. ואם נולד לראובן ב״ז, ואחר שעה או ב׳ נולד לשמעון ג״כ ב״ז, ושמעון הוא חולה ולא בא לבהכ״נ, ואחי ראובן רוצה להוליך הס״ת במקום אחיו, ושמעון מעכב ע״י תי׳ פשיטא שזוכה שמעון. ועי׳ שו״ת כנסת הגדולה ח״ב סי׳ י׳. שו״ת מחנה חיים א״ח סי׳ מ״ד. בישוב אשר נתקבצו בימים נוראים מכל הסביבות, ומן שכר עליות ונדרים ישלמו לבעלי תפלות ואירע ברית מילה שם, אם הסנדק והמוהל חיבים לעלות לתורה בר״ה או בי״ה מאחר שגורמים להם הפסד גדול תי׳ במקום שאין מוכרים המצות אז המוהל והסנדק ובי״ב חייבים לעלות לתורה ויש להם קדימה על אחרים, אבל במקום שמוכרים העליות בעד כסף אז אין חיובם יוכל להפסיד לצבור. שו״ת פנים מאירות ח״ב סי׳ קי״ח. אם היו בשבת ב׳ חיובים אבי הילד בשבת

עשה לפניו סוכה נאה, אתרוג נאה, שופר נאה, ציצית נאה, כתוב לו ס"ת נאה, וכורכיה בשיראין. ואף המילה צריך להדר [1]) אם יש שם ציצין יתקנהו, ד"א כיצד מהדרין המילה. יום שלפני המילה רוחצין האב וב"ב להדור מצוה, ורוחצין ג"כ הצבור עמהם משום כבוד המילה. למחר ביום המילה מהדרין עצמן [2]) במלבושים נאים ביום שזוכין בו להכניסו בבריתו של

באר יעקב

שהולך לבית הכנסת וא' יאהרצייט, והשני היא איש נכבד מן הא' איזה מהן קודם? תי' אם נוכל לקרות שניהם חשוב קודם, אבל היכא שא"א לקרות שניהם אבי הבן דוחה לי"צ כמבואר בלבוש, ובמג"א סי' רפ"ב. ועי' שו"ת כנסת יחזקאל ח"א סי' נ"ד. שיורי כנסת הגדולה סי' קל"ד. ב"ב שיש לו ס"ת שחייב לקרות מתוכה, ויש עוד ב"ב ויש לו ג"כ ס"ת, ואבי הבן והתן ג"כ בבית הכנסת מי קודם תי' אבי הבן קודם להתן, וב"ב קודם לאבי הבן. שיורי כנסת הגדולה שם ב"ב שקרא לתורה כמנהג, ועלה אחר ובכך בקול הי' מאחר שלא מיחו בו ובכך בקול רם אעפ"י שלא ענה אמן אחריו אין לחייבו בשום דבר. ועי' תוס' ב"ק נ"א ע"ב ד"ה והייבו ר"ג בא' שנקרא לס"ת וקדם אחר ובכך אמר ר"ת הלא חברו ענה אמן וגדול העונה יותר מהמברך. שו"ת מוהר"י מברונא סי' ק"פ. אשה אחת באה מעיר אחרת וילדה בן ביום ה', ונעשה א' מתושבי העיר ב"ב. ובע"ש נולד בן לא' מבני העיר, ומנהגם לקרוא לס"ת אבי הבן וב"ב ואינם יכולים לקרות רק לא' מהם מי קודם תי' ב"ב קודם מב' טעמים א' משום פרסום קיום המצוה, וב' כל הקודם זכה, ואין טענה דזה השני תושב והראשון גר.

[1]) שבת קל"ג ב'. פירש"י יפוי מצוה מצוה היא.

[2]) כי י"ט שלהם הוא. ולכן ראו שלא לעשות מלאכה קודם המילה. וראי' מירושלמי פ' מקום שנהגו דביום שהיחיד מביא קרבן אסור בעשיית מלאכה. ואע"ג שכתב הרמב"ם בפ"ו מה' כלי מקדש דיחיד שנדב עצים או גזרין למערכה אסור באותו היום בהספד ותענית ממנהגא ולא מן הדין אפי' מדרבנן. מ"מ מדברי התוס' נראה דהירושלמי משמע דאיסור עשיית מלאכה הוי מדאוריתא והר"ן בפ"ו הנז' כתב ואפשר דמדרבנן הוא אלא דאסמכוה אקרא מ"מ דאינו מנהג לבד אלא אסורא נמי. ולכן אם המביא קרבן עצים אסור בעשיית מלאכה באותו היום, כ"ש למצוה הגדולה הזאת השקולה ככל מצות התורה שעי"י יכנסו הב"ב, והמוהל, והסנדק לעבודת ה' כ"ש שיהיו אסורי' ממלאכה ביום המילה. ופר"ח כתב דאבי הבן לא נאסר במלאכה ביום המילה, אלא שהיו נוהגים להרבות במשתה עי' א"ח סי' רל"ב. ובקצת מקומות נהגו שהמוהל והסנדק מתענין קודם המילה, ומביאין ראי' מן הפסוק לא תאכלו על הדם עי' רבינו בחיי פ' קדושים. והרב מעבר יבק בחלק עתר ענן הקטרת פ"ה כתב שכל העם ההולכים לברית מילה הם כמקבלים פני השכינה הבאה להופיע מאורה על כל המטפלים במצוה היא ויש להם תוספות נשמה ג"כ לכן אמרו שי"ע שלהם הוא כמו בשבת וי"ט יש נשמה יתרה וכו' עי"ש. והרמ"ע ז"ל במ' אם כל חי ח"ב פ"ל עי"ש ויזכור אלהים את בריתו וכו' כתב דבמילת את בריתו מרבה השכינה השורה על ישראל בזכות הברית, ולכבודה נתנה להם מצות פריעה ולהקבלת פניה נהגו כ"י לקיים מ"מ ברוב עם הדרת מלך. ועוד מי שבא למקום שעושין המילה לענות ברכותיה נתכפרו עונותיו, דאמרי במדרש שאין אליהו בא לברית מילה אא"כ מכפר הקב"ה את כל עונות הנמצאים שם כמ"ש הרב מכשירי מילה ס"ד סי"ח עי"ש.

אברהם אבינו, ואף המוהל [1]) צריך להדר עצמו במלבושים נאים משום כבוד: ויש מקומות שגם הצבור מהדרין עצמן במלבושים נאים מפני החביבות המצוה שהיא גדולה והדין עמהם. וגם הקטן מרחיצין אותו לפני המילה כדי לנקותו ואפי' בשבת נמי שרי, ומלבישין לו לקטן כמו כן בגדים נאים להדור מצותו. כתונת בד וסרבל של מעיל ומצנפת של מעיל על ראשו ביום התונתו, [2]) ונושא אותו אשת [3]) בעל ברית בהדר לבית הכנסת, מיד אחר שגומרים הצבור תפלתן ויצא האיש כנגדה מבית הכנסת ומקבל את הנער מידה ומכניסו לבהכ"נ למולו, ועומדין הצבור מלפניו ואומרים ברוך הבא! [4]) ומכניסו אומר בשם ה':

באר יעקב

[1]) נוהגין שהמוהל לובש בגדים נאים דרגל דידיה הוא, ורמז לדבר. מאד, הוד, והדר לבשת, ר"ת מוהל עי' מטה משה.

[2]) אבן עזרא פי' שמות ע"פ כי חתן דמים אתה לי, מנהג הנשים לקרוא לבן כאשר ימול חתן, כמו שהיו קוראים לאדם ביום חופתו חתן. כי זה הוא ענין התחדשות בשמחה. וכמו שהתחדש השמחה ביום החופה, כן תתחדש השמחה ביום המילה. לכן ילבישו אותו בגדי הוד והדר.

[3]) מהרי"ל כשהי' סנדק היה מביא בעצמו התינוק לבית הכנסת, ולא הניח אשתו להביאו אבל כתב בשם מהרי"ם דמי שרוצה לזכות גם לאשתו הרשות בידו. וכן נוהגין בכל תפוצות ישראל ול"נ המנהיג שיש לאם הילד יותר שייכות משיש לאב, מפני שדומה הכנסה זו להכנסתו לתורה, ולחופה ולמע"ט. ואלו אצל ת"ת אמו מביאתו לבית הספר לכן אמר שלמה הע"ה ואל תטוש תורת אמך. וכן במע"ט האם מחויבת יותר להדריך את התינוק בדרך הישר כי אם יהי' בן מביש ובן כסיל הוא תוגת אמו, וע"כ נאמר אצל שלמה (משלי ל"א) אשר יסרתו אמו. הי"ה כאן. עי' סדור המנהגים וכת' בתשבץ קטן סי' שצ"ז אבל אין למול בחזקה ואפי' בעלה מוהל או אביה או בנה, ואלו כבוד המצוה שהיא הכנס מקושטת בין האנשים. ועוד שלא נצטוית למול אפי' בנה, וא"כ למה תחטוף המצוה מהאנשים. ולכן כתב הכנסת הגדולה בתשו' חי"ד סי' רמ"ב דאין שום מצוה במה שעושה בסנדקות שלה ומכ"ש לדחות אבלות ז' בסנדק. אבל מ"מ אם הברית הוא בתוך ביתה אפשר דהיא מותר'. ולכן אשת הסנדק הוכל לסעוד בסעודת מילה תוך אבלות של י"ב חדש כמו בעלה עי' במג"א א"ח סי' תקנ"א סק"ג. ועי' במחצית השקל שם דלא ידע חילוק בין סנדק לאשתו. וכן הדין בסנדק קטן הוא שלוקח התינוק מאבי הנער ונותנו למוהל משום הדור מצוה כמ"ש בפסחים ופסקו הרמב"ם בפ"א מה' קרבן פסח הי"ד וז"ל ושחט השוחט וקבל הכהן נותנו לחברו וחברו לחברו כדי שיתעסקו רבים במצוה עד שיגיע הדם אצל הכהן המקריב, הרי דמשום ברב עם הדרת מלך מלכו של עולם כמ"ש בגמרא מרבים בכהנים ה"נ במילה כדי שיהיו רבים העוסקים במצוה וכו'.

[4]) מנורת המאור. אבודרהם. תניא. מטה משה. וכל האחרונים כתבו הבא בגימטריא ח' כלו' ברוך הנמול לח' כמנין הבא. ובס' חיי אברהם סי' ש"מ משם רבו המובא בס' זכר דוד מ"א פ' פ"ח פי' ברוך ר"ת ב'שמחה ר'בה, ו'ענו כ'ולם. הבא היינו, ב"א א'ליהו. בשם ר"ת ב'שביל ש'ירצה מ'ילה מילה ר"ת מ'לאך י'ושב ל'פני ה'ארון. או מ'שהה י'שבה ל'כל ה'קרואים. או מ'והל. י'ורד ל'פני ה'תיבה.

דין שמחה בליל המילה לבעל ברית.

אור לשמיני בעל ברית עושה שמחה ומשתה משום כבוד המילה, מפני שמסייע הוא לדבר מצוה כדתפיש ליה לינוקא בחיקו מנ"ל: דרש במדרש תנחומא בפ' תזריע וביום השמיני ימול בשר ערלתו בא וראה כמה מחבבין ישראל את המצות שהן מוציאין יציאות הרבה כדי לחבב את המצות א"ל הקב"ה אף אני מוסיף לכם שמחה שנא' ויספו ענוים בה' שמחה ואביוני אדם בקדוש ישראל יגילו מכאן נהגו אור שמיני בעל ברית עושה שמחה ומשתה ביין ובמיני מגדים, ומכאן נהגו העשירים כמו כן שמוציאין מכספם ונותנין לעניים להיות בעל בריתו שותפות למצוה רבה והביבה כשמלין את בניהם, לפי שהיא מצוה השקולה כנגד כל המצות, ועדיין הוא מנהג בשאר מלכיות שבאים [1]) ממקום אחר ונאספים שמה

באר יעקב

[1]) אין להזמין הקרואים לסעודת ברית מילה ע"י שמש, כ"א לא יבואו יכשלו בברכת החרם. מהרי"ל היה מצוה לשמש שלא יקראנו למשתה של ברית מילה. וכן הביא הרב מכשירי מילה בשם הוספת מרובה, דיש לצות לשמש שלא יקראנו אם אין דעתו לילך, דא' מהמנודין לשמים הוא מי שאינו מיסב בחבורת מצוה כפי' רש"י בפ' ערבי פסחים דף קי"ג בפי' כגון משתה של ברית מילה או בת כהן לכהן וכו'. עי' ילקוט קהלת רמז תתקע"ג שכתב אם בא להשבך משתה וקרא לך ולא הלכת, יכול את לומר אבא אלך במילה, ואם בא לו מילה ולא הלכת יכול את לומר לו אבא אלך וכו' בתמיה. ועי' ברכות דף כ"ו וחסרון לא יוכל להמנות שנמנו חבריו על דבר מצוה ולא נמנה עמהם. ודוקא שיהיו שם ב"א מהוגנין כמ"ש שם, וברמ"א י"ד סי' רס"ה סעי' י"ב. רמב"ם פ"א מהל' מילה. סנהדרין כ"ג א', כי בסעודה שאינה של מצוה אין ת"ח רשאי להנות ממנה. ורבינו אלפסי כתב כל הנהנה מסעודה שת"ח מסובין כאלו נהנה מזיו השכינה שנא' ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני ה'. עי' ברכות ס"ד. ובפסחים פ"ג דף רמ"ב כתב רבינו אלפסי חכמי דורנו יש להם ע"מ להסמך שלא לאכול בסעודת אחרים, דעכשיו אין לנו סעודת מצוה, כי כמה ב"א שאינן מהוגנים מסובים בסעודה ומקילים ראשם בדברי ליצנות וערוה אפי' בפני החכמים והנשים, ות"ח נדמה ביניהם כקיתון של חרס. אבל במרדכי פ' מקום שנהגו כתוב מפי מהר"ם שנקרא סעודת מצוה אפי' היא רבות כ"ז שאומרים שם שירות ותשבחות, הביאו בעל מגן דוד על ש"ע א"ח סי' תר"ע. אבל בעונותינו הרבים שרבו, גם בתוך השירות מערבים דברי שחוק הבל וליצנות בזמן הזה. עי' פחד יצחק אות סמ"ך ערך סעודה אם אינה של מצוה, ונקיי הדעת בירושלים לא היו נכנסים לסעודה אא"כ ידעו מי מיסב עמהם. עי' ספר נוהג כצאן יוסף אות מ' הל' מילה שכ' ומ שאינו אוכל בסעודת ברית מילה כשהזמין אותו ב"ב הרי הוא כמנודה לשמים. אבל אינו מחויב לנזות אע"ע אם הוא ת"ח לילך על סעודות שיש שם פוחזים וריקים ועי' תוס' פסחים קי"ד. וכת' שם באות ד' מהל' דרך ארץ ואפי' על סעודה שמותר אתה לילך לשם, לא תהא כרעבתנותא לא כמו שנוהגים איזה אנשים פוחזים ופחותים קלי הדעת שכופין את בעל הסעודה ליתן כך וכך, עד שמדכך המוסר החיוב על בעל הסעודה שלא תהיה עינו צרה באורחים ולא יהיה כילי, אלא יתן כפי הזמן וכפי האורחים, עכ"ז אין לנו לכפותו דאין אנו יודעים מטמונות של חברו ויש מתעשר ואין כל וכו'.

באר יעקב.

כדי שיהיו גם הם מן המנוין ומקיימין מצות המילה החביבה שבזכותה נצולין מדינה של גהינם:

טעם המצוה לבעל ברית.

ומנין לו לב״ב שעושה מצוה במה שתופס הנער בחיקו למול. אבל יש ללמוד ממםרא תמצא בב״ר למה נקרא שמו ממרא [1]) רבי עזריה בשם רבי יודא אומר שהמרה פנים באברהם. שאמר הקב״ה לאברהם שימול, הלך ונמלך בשלשת אוהביו. ענר אמר לו כבר אתה זקן בן צ״ט ותצטער את נפשך. אשכול א״ל למה אתה הולך ומסריח עצמך בין שונאיך. א״ל ממרא וכי לא עמד לך אלהיך [2]) בכבשן האש, ברעבון, במלכים, והדבר הזה שאמר לך למול אין אתה שומע לו? אמר לו הקב״ה נתת לו עצה למול חייך איני נגלה אל אוהבי אלא בפלטין שלך ואתה תהיה עמו שותף בברית הה״ד וירא אליו ה׳ באלוני ממרא. מכאן לבעל ברית שזוכה במצות מילה ע״י שנעשה שותף לברית מילה. ע״א במדרש הזית [3]) המול ימול יבא טהור ויטפל עם טהור [4]). רבי אבין בשם רבי שמעון אומר אלמלא מקרא כתוב [5]) א״א לאומרו הקב״ה נעשה שושבין לא״א ותפש בו כבעל ברית עד שמל אברהם א״ע שנא׳ וכרות עמו הברית. וכרות לו ל״נ אלא וכרות עמו מלמד שאחז הקב״ה עמו כבעל ברית מכאן לב״ב שעושה מצוה. ענין אחר נדרש בשוחר טוב [6]) ע״פ החזק מגן וצנה. א״ל הקב״ה לדוד מה אתה עושה לי. א״ל אני אשבחך בכל אברי, בראשי אני כופתי בתפלתי בשערות ראשי אני מקיים לא תקיפו פאת ראשכם ועוד אני מניח תפילין בראשי. בצוארי אני מקיים מצות עטיפה בציצית. בעיני אני מקיים וראיתם אותו. בפי אני אהללך שנא׳ תהלת ה׳ ידבר פי. בשפתי אני אשבחך שנא׳ תבענה שפתי תהלה. בזקני לא תשחית את פאת זקנך. בלשוני שנא׳ ולשוני תהגה צדקותיך. באפי השתחויה שנא׳ וישתחו לאפיו ארצה. גרוני שנא׳ נהר גרוני. לבי שנא׳ בלבי צפנתי וגו׳. חזה שאות ציצית כנגד הלב כל זמן

באר יעקב

[1]) רש״י ריש פ׳ וירא. תנחומא שם. משפטי שמואל סי׳ י״ג.

[2]) פרקי דר״א פ׳ כ״ו. פשט הקב״ה את ימינו והצילו מכבשן, וברעבון, ובמלכים.

[3]) שיר רבה פ״ד סי׳ ו׳.

[4]) ליקוטי סי׳ תקנ״א השיב רבינו שמחה שצריך להיות בעל ברית טוב, כדי שיתרצה מלאך הברית הוא אליהו ז״ל לישב בקתדרא כנגדו.

[5]) עי׳ מלואים סי׳ י׳.

[6]) ילקוט תהלים מזמור ל״ה סי׳ ט״ו ע״ש כל עצמותי תאמרנה וכו׳ א״ר תנחום אין לך כל אבר ואבר שלא קלס דוד להקב״ה. ובפסיקתא פ׳ בראשית רמ״ח מ״ע כנגד אברים שבאדם, כל אבר ואבר אומר לאדם בבקשה ממך עשה בי את המצוה הזאת. ושס״ה מצות ל״ת כנגד ימות החמה, כל יום ויום אומר לאדם בבקשה ממך אל תעשה בי העבירה הזאת.

שאני קורא קריאת שמע שנא׳ והיו הדברים האלה על לבבך. מאחורי ומלפני השלכתי שני כנפים של טלית לאחור ולפנים כשאני עומד בתפלה. יד ימנית בה אני כותב ומראה בה טעמי תורה. יד שמאלית בה אני קושר תפילין של יד ובה אני אוחז ציציות בשעת ק״ש, מכאן שהיא חובה לאחוז בציצית כשהוא קורא את שמע. צפרנים לעשות בהן פריעה ולהסתכל בהם אורה להבדלה. כליות שנא׳ אף לילות יסרוני כליותי. מעי שנא׳ ותורתך בתוך מעי. קרבי שנא׳ וכל קרבי את שם קדשו. רגל ימין מצות חליצה. רגל שמאל קודם ג׳ פסיעות אחר התפלה. כרעים כריעת ברכים בתפלה. הגיד מצות מילה ופריעה. ברכי אני נעשה כצדיקים פי׳ בעל ברית. לכך אמר כל עצמותי תאמרנה ה׳ מי כמוך. מכאן לבעל ברית שעושה מצוה.

דין משתה ושמחה לאבי הבן ביום המילה.

למחר ביום המילה אבי הבן מרבה שמחה ומשתה וי״ט ומשלוח מנות למגדול ועד קטן לַחֲמָנִיּוֹת וּבַרְצֵדִיל (Brätzel) וביצים משום חביבות המצוה ולכבוד המילה. ומתוך השמחה יבקשו למגדול ועד קטן על האם שתעמוד להיים, ועל הנער שיגדל לתורה ולמעשים טובים. יונק [1]) תינוק והולך עד י״ב חדש ובנקבה כ״ד חדש ומכאן ואילך כיונק שקץ. אם מקרא מהכא לא תבשל גדי בחלב אמו תבש״ל בגימטרי׳ ב״פ שס״ה, ב׳ היתרה נגד יום לידה ויום פרישה. ומנין שאבי הבן מרבה בשמחה שנא׳ גיל יגיל אבי צדיק יוליד צדיק וישמח בו, וכתיב ישמח אביך ותגל יולדתך, ומדרש הוא בברייתא דר״א, ר״א אמר לא עכב אברהם מכל אשר צוהו [2]) ה׳ שנא׳ ויקח אברהם את ישמעאל בנו וכו׳ בעצם היום הזה נמול אברהם וכו׳ וכשהיה יצחק בן שמונת ימים הגישו למילה שנא׳ וימל אברהם את יצחק בנו בן ש״י כאשר צוהו ה׳. מכאן אתה למד שכל מי שמגיש את בנו למילה כאלו הוא כ״ג מקריב מנחתו ונסכו ע״ג המזבח [3]). מכאן שחייב אדם לעשות שמחה ומשתה וי״ט ומשלוח מנות באותו היום שזוכה להגיש בנו למצות מילה להי ימים כמו א״א שנא׳ וימל אברהם את יצחק בנו בן ש״י כאשר צוה אותו [4]) ה׳. וכתיב ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק. ודרשו

באר יעקב

[1]) כתובות דף ס׳ ע״א יונק תינוק והולך עד כ״ד חדש דברי ר״א ר״י אומר אפי׳ ד׳ וה׳ שנים וכו׳.

[2]) פרקי ר״א פ׳ כ״ט.

[3]) זוהר פ׳ לך לך דף צ״ה א׳ תאנא כל מאן דקריב בריה לקרבנא דא כאלו הקריב כל קרבנין דעלמא לקמיה דקב״ה, וכאלו בני מדבחא שלימתא קמיה וכו׳. ושם צ״ד האי מאן דקריב בריה קרבנא קמיה קב״ה רעוא דקוב״ה וכו׳.

[4]) כלבו סי׳ ע״ג כתב למה במ״ע שהזמן גרמא נשים פטורות, לפי שהנקבה היא עזר לזכר, אלו היתה מרודה לעשות המצוה בזמנה הי׳ הבעל אז בלא עזר, והיתה קטטה נופלת

ביום ה"ג [1]) מל אברהם את יצחק בנו באותו היום שנימול יצחק עשה אברהם משתה גדול, מכאן לאבי הבן שעושה שמחה ומשתה ביום מילת בנו, ומזמרים זמירות [2]), ודורשים דרשות מענינו של יום, מעניני המילה, לכבוד המקום ולכבוד הקרואים, וא"א שהשמחה במעונו [3]) לפי שאין השמחה שלמה משום צערא דינוקא.

טעם המצוה למוהל.

גם המוהל העוסק במצוה זוכה בה כשהוא כורת הברית מעלה עליו הקב"ה כאלו הוא מקיים באותה שעה תרי"ג מצות כמנין ברית, וכאלו על ידו העולם עומד שנא' אם לא בריתי יומם ולילה וגו' וכשהוא עושה פריעה עולה לו זכות מצות פריעה [4]) לכל ימות השנה שס"ה כמנין פריעה. נמצא שגם בזכות הפריעה העולם עומד, מכאן למוהל כשהוא מל שהמצוה שלו גדולה היא [5]), לפי שעל ידו העולם נתבסם [6]).

באר יעקב

ביניהם כמו הנחת תפילין וישיבת סוכה אלו היתה גם היא מחויבת היו צריכים לעשות המצוה בזמן א' והיה נשאר הבית בלי השגחה. משא"כ במילה אלו היתה האם חייבת למול את בנה ישאר האב פנוי ויכול הוא להשגיח על ביתו ולעסוק בצרכיו סד"א דהאם חייבת לכן אמר קרא אותו ולא אותה, ועוד כי א"א לו לעשות המצוה רק פ"א. ועי' ירושלמי קדושין ל"ד.

[1]) פרקי ר"א שם. שבת פר"א דמילה קל"א א' בתוספות שם ד"ה שש אנכי, תניא רבתי הל' מילה.

[2]) תעודת שלמה דף י"ט א' וז"ל ומי לא ידע בכל אלה, כי מצוה רבה היא ועליו נאמר כבד את ה' מהונך א"ת מהונך אלא מחנך, ומי שמוחה ביד מי שמנגן ומשורר בבית הכנסת בשבתות וי"ט ובחופות וברית מילה לא ראה מאורות מעולם והדברים פשוטים יותר מביעתא בכותחא. הצעיר ברוך בכמ"ר שמואל זלה"ה.

[3]) כתובות דף ח'. תוספתא מגלה פ"ג, שאלתות פ' חיי שרה רב חביבא איקלע לבי מהלא ובריך שהשמחה במעונו ולית הלכתא כוותיה דמעיליב עליבי משום צערא דינוקא, בגמרא איתא משום דפרידי דאית ליה צערא לינוקא. והכוונה לרבינו בעל השאלתות ג"כ דהטרדה של צער ואין השמחה בשלימות.

[4]) מנורת המאור נר ג' פ"ב, כלל א' ח"א. פריעה בגימטרי' שס"ה נמצא מי שיש בו פריעה כאלו קיים שס"ה מצות ל"ת.

[5]) במדבר רבה ע"פ מי הקדמני ואשלם וגו'. מי שאין לו בנים והוא מוהל וכו' אמר הקב"ה זה קדם וקיים מצותי עד שלא נתתי לו במה לקיימן עלי לשלם לו שכר וגו' הוי מי הקדמני ואשלם. וגם בעשיית המצות יזכה לתקן מזלו מ"כ.

[6]) זוהר פ' וירא ע"פ כחום היום ואתבסם עלמא וכו'. וכן מצינו בפסיקתא דרב כהנא פסקא ויהי ביום כלות משה שעד שלא הוקם המשכן היה העולם רותת, משהוקם המשכן נתבסם העולם.

דין תפלה ביום המילה[1].

סדר התפלה כיצד ביום המילה בתענית צבור[2]. שאלה זו שאל רבי מנחם בר מכיר את בן דודו רבנו יצחק בר יהודה ז"ל, יום המילה שחל להיות בת"צ כגון: י' בטבת, י"ז בתמוז, ג' בתשרי, מהו להתפלל פסוקי דרחמים וסליחות ודוי, וביום כניסה אם אומר והוא רחום ותחנה ואא"א אם לאו וכשמברכין על היין אם יטעום המברך[3] גם אם הילד אם לאו וכמה שיעור טעימה? זאת היא התשובה: כך אנו נוהגין במקומנו מילה ביום כניסה או ביום תענית שמתפללין סליחות ואו' ודוי כדרכו, ואין אומרים והוא רחום ותחנונים לפי שיום שמחה הוא שנא'[4] שש אנכי על אמרתך. לפיכך אין אנו נוהגין לומר והוא רחום ותחנונים, ודין הוא שמניחים במקצת, ואין צריכין להפסיק לגמרי ואומר סליחות ודוי אל ארך אפים ומנהג אבות תורה[5] היא אצלנו יאחז בה צדיק כדרכו. מנהג בגרמיזא אין נופלין ע"פ

באר יעקב

[1]) בכללי הלקט הל' מילה סי' ד'. דין תפלה בבהכ"נ שיש בה מילה. וכנסת שיש בה ברית מילה אין נופלין בה ע"פ. ואם הוא בה"ב א"א הודוי. ובתענית צבור אומרים סליחות וי"ג מדות אבל א"נ ע"פ וא"א תחנה וזכור ברית. ורבינו יצחק בר' יהודה ז"ל נשאל מילה שחלה בת"צ כגון י"ז בתמוז, וצום גדליה, מהו להתפלל פסוקי דרחמי וסליחות ולומר ודוי ואא"א. והשיב על יום מילה כך נוהגין במקומנו שמתפללין סליחות ואו' ודוי וא"א אא"א והוא רחום ותחנונים ומנהג אבות תורה היא ומצות מילה קבלו ישראל בשמחה דכתיב שש אנכי על אמרתך לפיכך אין נוהגין לומר והוא רחום ותחנונים ודאי שמניחין במקצת ואין צריכין להפסיק לגמרי סליחות ודוי ואא"א. ועי' ריקאנטי סי' תק"צ השיב רבינו יצחק בר' יהודה דודו שאין לומר החנונים ביום המילה מפני שקבלו בשמחה.

[2]) עי' מלואים סי' י"א.

[3]) כוס של ברכה אם לא טעם המוהל נותן לתינוק הנימול. דלדעת הב"י סי' רס"ה אין שיעור לשתיה זו. והרמ"א בא"ח סי' רס"ע ס' ה' כתב דלדעת הגאונים צריך לשתות כשיעור והיינו רביעית. והלבוש חולק בזה, ורוקח סי' נ"ב כתב דבעינן רביעית.

[4]) מגילה ט"ז ב' זוהר פ' וירא. ושש זה מילה כי קימוה כראוי אף במחבואות לכן נצולו בזכותה. וכתב הגאון קניך בית יהודה בספרו קיצור מנחת חנוך כ"י: נ"ל רמז בפסוק תהלים קי"ט שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב. דיש"ל למה נקטיה כמוצא שלל רב, ונ"ל דמצינו בטור א"ח ובגמ' ברכות שמברכין על הטובה מעין הרעה ר"ל מי שמצא מציאה אע"ג אם נודע למלכות לוקחים ממנו, מ"מ לפי שעה טובה היא ומברך הטוב והמטיב. הנה מזה יש ללמוד ולקיים בגופו ובממונו לאהב הש"י בכל נפשו ומאדו ואל ידאג על דאגת מחר, וזה מצינו במצות סעודת מילה או סנדק לפזר ממון ועושה סעודה לרבים ביום המילה כמ"ש כל מצוה שקבלו ישראל בשמחה עדיין עושין בשמחה ואל ידאג על הממון כי נאמן הוא בעל מלאכתך לשלם לך שכר פעולתך, וזה שמדמה קיום מצוה זו למוצא מציאה שמח עתה ג"כ וק"ל. ועי' חדושי הלכות מהר"ם שי"ף שבת פר"א דמילה שכי' שש אנכי על אמרתך ר"ל אמירה יחידה מדלא כתיב אמרתך ביו"ד, וזה היא מצות מילה.

[5]) ש"ע י"ד סי' שע"ו ס"ד בהגה, ש"ג על הרי"ף דברכות פ"ח דף מ"ג. הזהרו במנהג

ביום שמקיימים מצות מילה, לפי שאין אומרים תחנה אלא על צרה שנא׳ [1] יענך ה׳ ביום צרה ויום המילה היא יום שמחה שנא׳ שש אנכי על אמרתך וגו׳ ומאחר שהוא יום של שמחה מה לנו להזכיר צרות עתה ונאמר יענך ה׳ ביום צרה וגו׳ לפיכך א״א ביום המילה למנצח ולא תחנות, ודוקא שחרית אבל לערב נופלים. ואם יום כניסה הוא א״א והוא רחום אבל אומר אא״א. וביום תענית צבור ומילה מתפללין סליחות ודוי כדרכו כמו שאמרנו, ואומרים עננו בתוך י״ח ואומרים כמו כן הפזמון זכור ברית אברהם כדי שיעלה לנו זכות דם ברית של זה עם זכות דם ברית של אברהם שהוא ראשון במצות מילה ויעמוד לנו זכותו וזכות של זה ויליץ בעדינו ביום הזה ביום צום תעניתנו וצרותינו, פעם א׳ קיים רבנו גרשום זצ״ל המוהל מצות מילה ביו״ט של ר״ה וחזן שהתפלל אותו היום אמר הרוז אחד קודם שגמר הברכה של זכרונות גם כשאמר להיות לכם לאלהים אני ה׳ התחיל ואמר זכור ברית חרוז אחד אחרי כן גמר הברכה כי זוכר כל הנשכחות עד זוכר הברית ושבחוהו כל הקהל כי היה טעמו כצפיחת בדבש, שכיון דעתו שיעלה זכרוננו לטובה בזכות דם ברית המילה עד זכות עקדת יצחק ועם זכות דם ברית אבותינו היום ביום המשפט. ובמגנצא אומרים למנצח ביום המילה, מטעם יש להם לפי שנדרש בשוחר [2] טוב א״ר יהושע הכהן ט׳ פסוקים יש במזמור הזה כנגד ט׳ חדשים שהאשה מתעברת בהם. ומהו אומר דעני חייתא ענינא יתכון וית רביא הדין, ומשום דאית ליה צער לינוקא אומר יענך ה׳ ביום צרה ואין אומרים והוא רחום ואין נופלים ע״פ בהשכמה כמו שאמרנו לפי שהוא יום של שמחה ולערב נופלין ע״פ. והכל מודים עיר שיש בה שתי בתי כנסיות באותה בית הכנסת שאין מלין בה אומרים הכל והוא רחום ותתחנה ולמנצח [3], לפי שהם אינם בכלל אותה

באר יעקב

אבותיהם בידהם ועי׳ פ״ק דביצה. ועי׳ אגרות שד״ל ח״א נד 154 שהתרעם על החכם יש״ר וז״ל שם: יגער ה׳ בשטן אשר הסיתך לשלוח ידך ולגעת אל קצת מנהגים אשר אם אינם מצוה הדור מצוה הם, ועל כל פנים אין בהם רע לא נגד התורה ולא נגד השכל מאחר שהכל יודעים כי המון העם הרואה לעינים לא יתפעל בזולת סימנים חצונים אשר תשבע עינו לראות, כדרך שצותה התורה הקדושה על עשיית המקדש וכליו זהב או מצופים זהב, ועל בגדי הקדש שיהיו לכבוד ולתפארת בזהב מאבן יקרה, ועתה אשר אין לנו אחת מאלה הלא תועלת יש ולא נזק, וכמעט מן ההכרח אני רואה בתקנת הכתר והרמונים ופתיחת שערים והגבהה וגלילה ולויה, ועל הכל בסנדקאות והסעודה שאחריה והמתנות הנלוות אליה אשר היא בכללה המצאה טובה להמתיק לחיך ההמון מרירות המצוה הגדולה מצות המילה וכו׳ עי״ש.

[1]) מדרש שוחר טוב. לפי שיש בו ט׳ פסוקים כפי חדשי העיבור. ויונתן תרגמו דוקא על מצות המילה וז״ל יקבל צלותא דיומא דמהולתא, וכן כתב מהרי״ל והרוקח.

[2]) מדרש שוחר טוב מזמור כ׳. מטה משה סי׳ כ״ד בשם הרוקח.

[3]) שו״ת זרע אהרן סי׳ מ״ג בית הכנסת שיש בה ברית מילה ואבי הבן אינו בעיר אם אומרים תחנון. תירץ מצות מילה היא גורמת השמחה ולא בשביל האב שי״ט שלו הוא.

שמחה והמצוה חשובין. וכן אותו מנין שמתפללין בבית האבל צריכים לומר למנצח ותחנה לפי שאין שמחה בבית האבל וכן הלכה.

מעשה היה בגרמיזא בימי רבינו יעקב הלוי ז"ל וחל ט' באב [1]) בשבת ודהו התענית עד למחר כתקון חכמים והיה אותו היום יום מילה, והוא בעצמו רבינו יעקב היה אב הברית וצוה להתפלל מנחה גדולה אחר שש שעות והלך למרחץ ורחץ הוא ובעל ברית עמו. אחרי כן הלכו לב"ה ומלו הילד והלכו לבתיהם ואכלו כל צרכיהם ולא השלימו עם הצבור, והטעם לפי שהוא סעודת מצוה, וגם התענית היה בי' באב, וגם מזה הטעם כדגרסינן [2]) ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת כ"ש הכא לכבוד המילה דחמירא יותר מחמישי לכבוד השבת.

באר יעקב

ואמרינן כל מצוה שקבלו ישראל בשמחה עדיין עושין אותה בשמחה. וכן כתב ב"י סי' קל"א שלא לפול ע"פ לא בבית החתן ולא בביהכ"נ ביום המילה, ולא כשיש שם חתן. ע"כ משמע מילה היא הגורמת השמחה. אבל חתן עד שיהיה שם חתן, ובמילה אע"פ שאין מלין בבית הכנסת אלא בבית אין נופלין ג"כ. ועי' ספר תורת חיים סי' ד' כנ"ל. שו"ת בעי חיי א"ח סי' רל"ו יתום שמת אביו קודם שנולד אם אומרים תחנון ביום המילה. תירץ אפי' כשיש האב אין השמחה בשביל האב אלא בשביל המצוה עצמה וא"כ ע"פ. שו"ת פסקים וכתבים לה"ה סי' פ"ה אם המילה היא בבית אם אומרים הפיוטים בבית הכנסת תירץ מקום שאין התינוק נימול באותו בית הכנסת או' תחינה. ועי' שו"ת דרכי משה שכתב דאם יש מילה בעיר אין אומרין תחנה בכל העיר, עי' ברכי יוסף א"ח סי' קל"א. אם יש מילה בבית הכנסת שמתפללין שם הב"כ ואין נופלין ע"פ, ואחר התפלה יוצאין לעזרה לעשות שם המילה, ובעזרה מתפללין שם תפלת ותיקין ואחריה כמה תפלות אם צריכין לומר התחנון תירץ מאחר שנעשית שם המילה לא יפלו ע"פ. שו"ת הלכות קטנות ח"א סי' קס"ח תינוק שנולד מהול כשמטיפין ממנו ד"ב אם אומרים תחנון תירץ שמחה מיהא איכא וא"כ. שו"ת בני יעקב סי' קל"א אם יש מילה בבית הכנסת הישן שבשם רוב בני המקום הולכים להתפלל א"א תחנון בשאר בתי כנסיות תירץ א"א תחנון בכל בתי כנסיות העיר, משום דמגרר גרירי אחר בהכ"נ הישן, ואפי' יחיד התפלל בביתו לא יפול ע"פ אם מתפלל בשעה שהצבור מתפללין. שו"ת בעי חיי א"ח סי' רכ"ז בן שפחה שנימול לח' ימים אם מבטלין נפילת אפים תירץ אין לחלק כלל ואין אומרים התחנון.

[1]) ש"ע א"ח סי' תקנ"ט. תענית דף י"ב ע"א מהא דר"א ברי' צדוק שא' פ"א חל ת"ב בשבת ודחינהו לאחר השבת והתענו ולא השלמנו מפני שי"ט שלנו היה (פי' שהיה קרבן עצים בי' באב) שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' ח' מי שאירע מילת בנו בת"ב ורוצה לעכבו למחרת כדי לעשות הסעודה ביום המילה תירץ אסור כי ביטל מ"ע שדוחה אפי' שבת החמורה, ואם היה עושה הסעודה בליל מוצאי ת"ב או למחרת, מ"מ היה מקיים הסעודת מצוה, ומה גם בת"ב נדחה ליום א' ובלא"ה נמי אם היה עושה סעודתו אפי' בת"ב עצמו היה עובר על דברי קבלה משא"כ עכשיו שבטל מ"ע דאורייתא ואסור.

[2]) תענית פ"ב משנה ז'.

דין טעימה מכוס של ברכה בתענית.

ועוד זאת תשובת רבי יצחק בר יודא לר׳ מנחם בר מכיר [1]) המברך על היין בתענית מן התורה אין צריך לטעום ולא ליתבה לינוקא דלמא אתי למיסרך אלא לשהייה עד לאורתא, ואי לא לשתיה [2]) אמיה דרביא משום דהיא אינה יושבת בתענית, אע״ג דאמרו המברך צריך שיטעום כי טעים ליה אחריני שפיר דמי, מקרא מקשינן וביום הכפורים לימרו זמן על הכוס בבית הכנסת כשאר ימים טובים דצריך למטעם, ופרכינן וליתביה ליה לינוקא דלמא אתי למסרך, וטעמא דאתי למסרך דוקא בתעניות ההמורות דאיכא למיחש. אבל שאר תעניות דליכא למיחש כי טעים ליה אחרינא ש״ד, וביום הכפורים אין אומרים זמן על הכוס [3]) כשאר ימים טובים דצריך למשתי קדוש היום והכא ליכא למימר לשהייה עד לאורתא למוצאי יום הכפורים הילכך אין אומרין זמן על כוס ביוה״כ דלא אפשר. וששאלתם כמה שיעור שתיה, טעימה גבי מקדש הוא דבעי מלוא לוגמיו אבל שאר ברכות לא בעי מלוא לוגמיו וא״ה ביומא דתענית אסור למטעם ואע״ג דאמרינן אשה היושבת בתענית טועמת את התבשיל [4]) ואין בכך כלום, טעימה בעלמא בלא בליעה ואפילו בולעת קמעא אין בכך כלום, בספר הגאונים מצאתי: גם בשאר ברכות בעינן מלוא לוגמיו משום דאמרינן גבי יום הכפורים שתה מלוא לוגמיו חייב הרי המברך בפה״ג צריך שיטעום [5]) מלוא לוגמיו והכי אמר רב עמרם ז״ל מאן דמקדש קדושא

באר יעקב

[1]) הוא בעל אחותו של רבינו האי גאון תלמיד ר״ג מאור הגולה עי׳ ביאורי מהרש״ל סי׳ כ״ט. ליקוטי סי׳ תק״ז.

[2]) רוקח הל׳ מילה.

[3]) משום דכיון באמר שהחיינו קבליה עליה ואסור למישתי, ואי ניתיב להינוק אתי למיסרך, עי׳ מג״א סי׳ תרי״ט א. ותקנ״ט ס״ז.

[4]) פסחים ק״ו. יומא פ״ח משנה א׳ צריך לשתות מכוס של קידוש כמלוא לוגמיו, אבל אם לא טעם המקדש לא יצא, ודוקא בקידוש אבל בשאר דברים הטעונים כוס מודים הגאונים דסגי בטעימת אחר. עי׳ ש״ע א״ח סי׳ רע״א סעי׳ י״ג. שו״ת הרב״ן ח״ג סי׳ ח׳. כוס של ברכה שלא טעם המוהל רק לתינוק הנימול דלדעת הב״י בי״ד סי׳ רס״ה אין שיעור לשתיה זו, והמג״א בא״ח סי׳ רע״ה ס״ה כתב דלדעת הגאונים צריך לשתות כשיעור והיינו רביעית. והלבוש חולק בזה. ורוקח סי׳ נ״ב כתב דהא דאוכל מעט מיירי בכזית א״כ ה״ה בשתייה דבעינן רביעית ע״כ, עי׳ שבלי הלקט הל׳ מילה סי׳ ד׳. ושאלתם כמה שיעור טעימה גבי מקדש הוא דבעינן מלוא לוגמיו, ואפ״ה ביומא דתעניתא אסור למיטעם ואע״ג דאמרינן היושבת בתענית טועמת את התבשיל ואין בכך כלום, אבל למברך בעינן מלוא לוגמיו לשתות, דמלוא לוגמיו מייתבא דעתיה כדאמרינן ביום הכפורים שתה מלוא לוגמיו חייב עי׳ סדור ר״ע גאון המקדש אם טעם מלוא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא והיינו רביעית והכי אמר רב נטרונאי ראש ישיבה ועי׳ ש״ע סי׳ תרי״ב.

[5]) טועם פטור מן הברכה ברכות י״ד ש״ע א״ח סי׳ ר״י, בתענית מותר לטעום את

דיומא צריך שיטעום מלוא לוגמיו ואי לא טעים לא יצא ידי הובתו לגמרי הואיל וברך בפה"ג, ואי לא טעים מוציא ש"ש לבטלה, ומצוה מן המובחר שיטעום. מכאן למדנו שכל המברך על כוס של חתן ועל כוס של מילה, ושל קדוש ושל הבדלה צריך שיטעום מלוא לוגמיו ואם איסטניס הוא הוא שאינו יכול לשתות מן הכוס לפי שהוא מלוכלך בדם המילה יטעום בירו ואין בכך כלום ואל יוציא ש"ש לבטלה וכן הלכה.

דין מילה ביום הכפורים.

יום המילה שחל להיות ביום הכפורים מלין בחצי היום [1]) בין תפלת יוצר לתפלת מוסף לאחר קריאת התורה בעוד שהצבור פוסקין צדקה לנשמת אבותיהם, ומשהין הברכה עד הלילה [2]), ובלילה יטעום המברך עם

באר יעקב

השבשיל. מג"א סי' תקס"ז א'. ש"ע י"ד סי' קל"ה, הוקי הייב על ש"ע א"ח אות פ'. ועי' ירושלמי ברכות פ"ו. העולם כברם ופדיונו ברכה, לכן אסור לאכול או לשתות בלא ברכה.

[1]) ש"ע א"ח סי' תרכ"א, מטה משה אות תתע"ב שו"ת דבר שמואל סי' נ"ח. הר"ן פ"ב דשבת דף קנ"ח ב'. ליקוטי סי' תקנ"ח משם רבינו יצחק בר' יהודה, רוקח סי' קי"ג. מלין בחצי היום כנ"ל. ועי' שבלי הלקט סי' ד': וביום הכפורים יוצאין לאחר קריאת התורה קודם שמתחילין מוסף, ומוהלין ואח"כ מתפללין מוסף ע"כ.

[2]) אשכול הל' מילה: כך ראינו כל העניות שאין היולדת שותה בו אין מברכין על היין. ועי' שבלי הלקט שם סי' ד' הלכה דמיקלע יום מילה ביום הכפורים אמרי רבוותא קמאי ז"ל מברך על הכוס ומנהגנו הוא להניחו עד מוצאי יום הכפורים ואמו של תינוק שותה אותו. ואע"ג דאיכא למימר ליטעמיה לינוקא שלא הגיע לחנוך, וטפי דאיכא למימר דלא צריך. אלא מיהו הכי מנהגא, מאי אית למימר דילמא איסתפך, ואין מבטלין מנהג בכך. ובעל הדברות כתב דלא סבירא ליה דאמו במקום אסורא דכיון דפסק דמשהעי ביני בינו מקמי דלטעום בעי לברוכי ברכה אחריתא דהאי קמייתא ברכה שא"צ היא דהא עובר משום ל"ת, ומסתבר לן ביה"כ ות"ב לא מברכינן כלל אכסא ועבדינן כדוכתא דלא שכיחי חמרא. ולא מצינן למימר ליטעמיה לינוקא דלית הלכתא כרב אחא בר יעקב דלמא אתי למיסרך כדאית' בעירובין. אבל בשאר העניות דקי"ל כגו אין מתענין מברכינן אכסא. דאע"ג דאמרינן המברך צריך שיטעום הנ"מ היכא דאפשר אבל היכא דלא אפשר יהבינן לינוקא דלטעמיה ותפיק. וכן כתב ר' שמעון קיירא בה"ג. וכד מהלין בי"ה לא בעי כוס, אבל בשאר העניות אי בעי מייתי ואי לא בעי לא מייתי לית לן בה. ורבינו יצחק בר' יהודה הסיב על המילה שחל בת"ב שמברך על היין ואינו טועמו והמנהג הורה היא שא"צ לטועמו ולא למיהבי לינוקא דאתי למיסרך, אלא לשהי' עד לאורתא ולשתייה אימיה דינוקא כי בעי למיתב בתעניתא. דאמרינן המברך צריך שיטעום וכי טעים ליה אחרינא ש"ד. ועדמקשינן בי"ה לימרו זמן על הכוס וליתביה לינוקא ומפרקינן דאתי למיסרך, הא ליכא למיחש למיסרך כי טעים ליה אחריני ש"ד. ואי משום טעימת תינוק הנימול אינו כלום שאין בה שיעור טעימה, מ"מ אם מלו בלא כוס אין בכך כלום. ור' בנימין אחי כתב דאפי' על היין מצינן לברוכי ויהבינן ליה לינוקא וליכא למיחש דילמא אתי למיסרך, לפי שאינו דומה לקדוש על הכוס בלילי יום הכפורים דהתם מילתא דקביעה היא, וכיון דחזי דכל שעתא ושעתא יהבי

אביו ואמו לפי שהמצוה באה על ידם. וכן מצינו בחתן [1], המברך טועם בראשונה ואח"כ טועם חתן וכלה [2] לפי שהברכה באה ע"י ולא ליתבי לינוקא לטעום ביום הכפורים, לפי שתענית י"ה חמור שעונשו כרת ואיכא למיחש דילמא אתא ליה ינוקא למיסרך בשנה אחרת.

פעם אחת מל רבנו גרשם המוהל ביום הכפורים והורה לו דודו רבנו מנחם ז"ל לעשות כן ושהה הכוס של ברכה עד הלילה וטעם בלילה ואם הילד.

דין רחיצת הילד ביום הכפורים.

[3]) רחיצת הקטן דוחה יום הכפורים בין לפני מילה ובין אחר המילה ועושין לו כל צרכיו כבשאר ימים, במלאכה שאי אפשר לעשותה מערב יום הכפורים כמו שאמרנו למעלה. ואם אין לו המין עושין מדורה ומחממין לכתחלה כשאין הגוי מזומן שיחמם לפי שמצות מילה דוחה יום הכפורים,

באר יעקב

ליכא דקדושא בהאי יומא מימר אמר דינא הכי כשאר י"ט דמקדשין בהן על הכוס ואתי למיסרך, אבל הכא זימנין איקלע וזימנין לא איקלע וליכא למיסרך מידי וכו'. ועי' ריקאנטי סי' תקצ"ז שכ' מילה ביום הצום פסק ר"ת דיתן אותו לתינוק דלא אתי למיסרך כיון שאינו קבוע בכל שנה. ועי' אבודרהם שכת': כתב הר"י בן גיאת לענין ברכה בי"ה או בת"ב והשיב דלא מברכינן כדעבדינן בדוכתא דלא שכיחי חמרא. וחזינן לגאון דאי מברך על היין ומניחו עד לערב ושותה ואנו לס"ל הכי דקי"ל המברך צריך שיטעום הכא לא אפשר. היכי לעביד לברך עליה ולא לטעום המברך צריך שיטעום, ליטעמיה לינוקא חיישינן דילמא אתי למיסרך פי' יבא לשתות בלא זה. ליניחיה עד לאורתא הא קי"ל צריך למטעמיה מקמיה דלשתעי ואי אשתעי מקמי דלטעום צריך למיהדר ולברוכי. ואי לא הדר ומברך משתכח דקא שתי בלא ברכה, ואי הדר ומברך הוויא קמייתא ברכה שא"צ. וקא עבר משום ל"ת. הילכך לא אפשר ומהלינן ליה בלא כוס, ולהכי לא מבדלינן על הכוס בת"ב שחל להיות במו"ש. וכן כתב הרמב"ם אבל התוספות כתבו שיברך על הכוס ויתן לתינוק.

[1]) שו"ת רבינו מנחם גאון, כוס של חתן ושל כלה אמרו רבנן או שיטעום המברך או טועמו אחר שי"ד. וכן כתב ר' צמח בן פלטי גאון, כוס של חתן ושל כלה המברך צריך לשתות. ואם מקפידין שותה חתן וכלה. וכן אמו של הינוק הנימול שהמברך א"צ לטעום הוא בעצמו אף כאן אעפ"י שברך המברך ושותה אותו חתן שפיר דמי.

[2]) עי' סדור הגיון לב במקור ברכה דף 198 ושם מביא משם בנו של הרמב"ם שהמנהג להטעים מכוס המברך מעט להחתן וגם להכלה אחריו שהוא מנהג נאות עם היות שהתלמוד לא יחייבנו.

[3]) בזמן חכמי הגמרא אם לא היו רוחצות את הילד לפני ולאחר המילה וביום הג' למילה במים חמין הי' מסוכן, לכן היו מחויבים לרחוץ משפטו כשחל יום זה להיות בשבת או ביה"כ. והאידנא לא נהגו ברחיצה כלל. אם רואים שיש לחוש לסכנה אם לא ירחצו אותו אחר המילה בודאי מותר לרחצו מדי דהוה אשאר מילי שיש בו סכנה. ועי' פחד יצחק ערך מילה. ועי' ש"ע א"ח סי' תקנ"ט.

ואם אין עירוב שם יוצאין מבית הכנסת והולכין אצל הקטן ומלין וחוזרין לב"ה ומתפללין תפלת מוסף.

דין מילה בת"ב.

יום המילה שחל להיות בת"ב מתפללים תפלת היום בהשכמה וגומרים קינות ומקיימים מצות מילה לאלתר [1]) בבקר קודם שיאמרו איוב הטעם לפי שמצוה למול בבקר. ועוד שהאבלות פסק קצת שעמדו כבר מן הקרקע וישבו על גבי כסאות. אבל בגרמיזא נוהגים שאין מלין קודם הצות, ואחר חצות חוזרים לבית הכנסת ומקיימים מצות מילה, והטעם לפי שקודם חצות חל עדיין האבלות ומ"מ קבלו עליהם בשמחה כמו התורה דכתיב שש אנכי על אמרתך. ומן הדין הו"ל להמתין עד אחר חצות אלא שצריכים להמתין מעט ואין מעכבין כ"כ להטריח הצבור לחזור לבית הכנסת, אלא מיד אחר הפורעניות שגמרו קינות, וירמיה, ואיוב, ואמרו קצת נחמות שבישעיה ומביאין הקטן לבית הכנסת ומלין ואינו מחויב על ההשכמה שכל היום כשר למילה כמו שאמרנו למעלה, לפיכך צריכים להתעכב וגראין הדברים. ובלילה מרבין בשמחה וטשהין ליה לברכה עד לאורתא [2]), ויטעום המברך ואביו ואמו לפי שהמצוה באה ע"י פרי בטנם ולא תהא ברכה זו לבטלה, ולא ליתביה ליה לינוקא לטעום לא בט׳ באב ולא בצומא רבה, לפי שהם חמורים משאר תעניות הכתובים. יום הכפורים ענשו בכרת, ט׳ באב כמו כן חמור, לפי שגלינו מארצנו וחרב מקדשנו ונטל יקרנו, כדורש רבא [3]) עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בת"ב כדרך שמתענות ומשלימות ביום הכפורים. ובין השמשות שלו ג"כ אסור הלכך המברך לא לטעום עד אורתא ולא ליתביה לינוקא דילמא אתי למיסרך לשנה אחרת כמו ביום הכפורים, אבל שאר תעניות החמורים כמו ג׳ בתשרי, י׳ בטבת, י"ז בתמוז, תענית אסתר אע"ג שהם חמורים מדאורייתא נותנים לינוקא לטעום מן הברכה ולא ניחוש דלמא אתי למיסרך. ואע"ג דאמרינן המברך צריך שיטעום כי טעים ליה אחרינא ש"ד ואפילו בתעניות הללו הכתובים. ודקא קשיא לך המברך צריך שיטעום היכא דאפשר, והיכא דלא אפשר

באר יעקב

[1]) שו"ת רב שרירא גאון וז"ל: וכן השיב רב יצחק בר׳ יהודה קטן שחל שמיני שלו בת"ב אין מלין אותו אלא עד המנחה משום דאמרי קינות. והגיה שם אנכי על אמרתך זו ברית מילה כדכתיב כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו מה להלן ברית אף כאן ברית. עי׳ ריקאנטי סי׳ תקצ"ו ועי׳ שבלי הלקט שם סי׳ ד׳ מילה כתב נוהגין בוורמישא מוהלין מחצות היום דקודם ז׳ שעות עדיין שעת אבילות וכו׳.

[2]) דעת ר"ת בתענית שיתן הכוס לתינוק. ורבינו יצחק בר׳ יהודה השיב דלא יתן לתינוק אלא או ליתביה אמיה דינוקא או לשהייה עד לאורתא משמע דבשום תענית לא בעי היולדת למיתב בתעניתא כיא ביום הכפורים שהיא מדאורייתא ועי׳ ריקאנטי שם.

[3]) פסחים דף נ"ד ב׳. שו"ע א"ח סי׳ תק"ן סעי׳ א׳ ותקנ"ד סעי׳ ה׳. מג"א סי׳ תקנ"ד.

יהיב ליה לינוקא וטעים כדי שלא יהא מזכיר ש״ש לבטלה. מהא דתנו רבנן לא יפרוס אדם פרוסה [1] לאורחים אא״כ אוכל עמהם. לא אכל פורס לבניו ולבני ביתו כדי לחנכם במצות, אלא כי לא טעים איהו וטעים אחריני ע״י הדחק שפיר דמי וכן הלכה. וכן ראינו וכן עושין הלכה למעשה בכל יום, לברכת חתנים שנותנים לתינוק לטעום במקום המברך בתעניות הללו הכתובים, בעשרה בטבת, ותענית אסתר ואין חוששין דילמא אתי למיסרך, לפיכך הכא נמי לגבי מילה נמי לא ניחוש. אבל שאר תעניות שאינן כתובים כגון תענית דשני וחמישי ושני ותענית דיחיד [2] או תענית חלום יטעום המברך ואין בכך כלום, ובכל מקום מטפטפין [3] מן הברכה בפי הילד כמו שרגילין לעשות לפי שעל ידו באה הברכה [4] ומשגרין גם לאם הילד בכל התעניות משום שהיא אינה מתענה חוץ מביום הכפורים וט׳ באב שגם היא שרויה בתענית, ולמה שותה האם לפי שהמצוה באה על ידה. ד״א לפי שנא׳ שירה עליו לבך שותה אמו של תינוק, כיון שאי אפשר לאבד אותו הכוס כיון שברך עליו בפה״ג בבית הכנסת. לפיכך צריך שיטעום המברך תחלה ואח״כ אם הילד, שכן עושין לחתן וכלה, וכן דרך כל המברכין. וביום הכפורים וט׳ באב משהינן לכוס עד לאורתא ומשקין לאם, ואם אינה רוצה ישתו אחרים ואל יאבדו אותו כוס בידים כיון שנא׳ עליו שירה וכן הלכה בשבתות, ובר״ה ובשאר רגלים, מלין אחר בית הכנסת.

דין מוהל שחל עליו אבילות.

מוהל שחל עליו אבילות, וחל יום המילה בתוך ימי אבלו בג׳ ימים

באר יעקב

[1]) ר״ה דף כ״ט.

[2]) בית דוד חו״מ סי׳ שע״ז מי שהוא ב״ב ביום תעניתו של אב. מוהל לאכול על סעודת ב״מ די״ט שלו הוא. כתב הרוקח בסי׳ קי״ג בתענית דתשובה או בה״ב יטעום המברך ואין בכך כלום. וכתב ב״י ובלבד שלא ישתה רביעית. ונראה שטוב הדבר שיקבל עליו התענית מבע״י ויאמר בפירוש שאינו מקבל עליו ליאסר מלטעום כוס המילה. והרמ״א בהל׳ תענית סי׳ תקס״ח כתב בתענית בה״ב או אפי׳ בי׳ י״ת מותר לאכול על סעודת ב״מ ואין צריך התרה כי לא נהגו להתענות בכה״ג. ודוקא שאוכלים שם, אבל אם שולחים לו לביתו מנות אסור לאכול. ועי׳ שו״ת פנים מאירות ח״ב סי׳ כ״ג. ועי׳ ש״ע י״ד סי׳ שנ״א סעי׳ ב׳ ברמ״א שם.

[3]) ש״ע למוה״ר יהודה אריה די מודינא שם בסופו וז״ל בהמנהג הזה להטיף בפי הילד מכוס הברכה: נ״ל כי הכתוב הזה הוא רק כאסמכתא מאוחרת על מנהג קדמוני בהטפת יין בפי הילד, ועי׳ בספר „קורות היין" מאת החכם רודאלף שולעט. שנהגו גבורי היונים הקדמונים להטיף רסיסי דם ענבים לחיך פי ילדיהם, למען ינוח על גור אריה הזה רוח עצה וגבורה ויהיה כפיר גבור כאבותיו — וידוע כי גבוריהם התחרו ביניהם מי יעצור כח לשתות יין יותר. וכפי הנראה ידעו מזה גם סופרי מקראי קודש. ועי׳ רמז נעים זמירות ישראל במליצתו „כגבור מתרונן מיין" תהלים ע״ח. והחוזה בן אמוץ „הוי גבורים לשתות יין" ישעיה ה׳.

[4]) שלטי הגבורים אסר שביב המרדכי פ׳ ר״א דמילה.

הראשונים אל יצא מפתח ביתו [2], ובשאר הימים יתפלל בביתו ואח"כ ילך לבית הכנסת וימול, ולא יטריח הקהל לילך אצלו, וכן הורה רבנו מנחם ז"ל. ואי ליכא אומנא אלא הוא ילך אפי' ביום הראשון מפני כבוד צבור, כי בהרבה מקומות הקילו חכמים משום כבוד צבור. ואבל יכול להיות בעל ברית ויתפלל בביתו [3], וכשמביאין הילד לבהכ"נ ילך גם הוא לשם ויקבל הילד מיד האשה ויכניסנו בהדר ויתפסנו בחיקו עד שימול אותו ויחזור לביתו ויגמור אבילותו, ולא יתפלל בבה"כ. ודוקא לסעודת המילה הוא דאינו נכנס האבל, אבל להיות חבר למצוה גדולה כזאת שהיא שקולה כנגד כל המצות יעשה ויזכה בה, ואעפ"י שנקראת שמחה יכול האבל להיות ב"ב, ואינה דומה לשאר שמחות לפי שאין הגוף נהנה ממנו, ואין כאן שחוק שהרי הילד צועק ובוכה. המוהל בימי אבלו מותר לו לתקן אותן [4] צפרנים

באר יעקב

[1]) שו"ע י"ד סי' שצ"ג סעי' ב' ובט"ז שם. מילה בת"ב וכן מר"ח אב עד התענית לענין תספורת עי' שו"ת נודע ביהודה סי' כ"ח. ובשאילות יעב"ץ סי' כ"ג, בשבוע שחל ת"ב אסור לב"ב ללבוש בגדים חדשים עי' זרע אמת סי' ע"ו.

[2]) אגודה אבל אחר ג"י ימול ואם אין שם אומן אלא הוא ימול אף ביום א'. עי' רוקח סי' קי"ג מוהל אבל בג"י הראשונים אל יצא מפתח ביתו, ובשאר ימים יתפלל בביתו ואח"כ ילך לבהכ"נ וימול וכו' כמ"ש אגודה. והרמ"א בי"ד סי' שצ"ג כתב אבל אם יש מוהל אחר בעיר אסור ודלא כט"ז דמתיר סתם.

[3]) הגהות אשרי. ועי' ריקאנטי סי' תקנ"ב התיר רבינו אבי העזרי והר' דוד לאבל להיות ב"ב ואסרו לו להכנס בסעודה. עי' מהרי"ל אבל מותר להיות ב"ב ויתפלל בביתו אבל לא ילך לסעודה. ספר הפרנס סי' קנ"ח אבל מותר להיות ב"ב בכל יום, ועי' שיטה מקובצת כתובות דף ח' מביא משם הריטב"א שכ' דרבני צרפת מתירין לאבל לילך על סעודת ב"מ משום דאין שם שמחה שלמה משום צערא דינוקא והריטב"א דוחה טעמם. דנהי דאין מברכין שהשמחה במעונו, מ"מ סעודת מצוה היא ועל השמחה קובעין אותה, ולכן אסור לאבל לילך לסעודת ברית מילה וכו' עיי"ש.

[4]) מהרי"ל. ט"ז. ורוקח בסי' קי"ג כתבו כנ"ל.

שו"ת מהרש"ל סי' ע', מי שיש לו למול את בנו והוא אונן מאמו אימת ימול אותו. תיכף ימול בבהכ"נ קודם קבורת אמו, כיון דמצוה זו מוטלת על האב בפרט, ואונן אינו פטור מכל מצוה, אלא גם חייב במצות פרטיות כאלו, אלא שפטרוהו מתפלה וכדומה מפני כבוד המת, מהא דאמרינן בירושלמי מת א' במשפחה ידאגו כל המשפחה. נולד בן זכר והכניסו לברית הוא לידתו דלא כמג"א בסי' תרל"ו. ועי' שו"ת נחלת שבעה סי' י"ז שכ' אם אירע אבל לאב ואם שנולד להם בן זכר בשבת שהאם הולכת לבית הכנסת אין קורין לאב התינוק לס"ת דבאגי ר"ת דהתם דינא הוא שהת"ח הממונה על הציבור יעלה אחר כהן ולוי ומשא"כ עליית האב אינו אלא מנהג במקצת מקומות, אבל בלבוש א"ח סי' רפ"ב, ובמג"א גם פסק להלכה שהוא חיוב גמור שהוא במקום קרבן של יולדת והוא קודם לכל החיובים, ועוד כתב הלבוש והמג"א דבשבת שקודם המילה האב והסנדק והמוהל הם חיובים ג"כ כשהמילה באותו יום שו"ת נודע ביהודה תני' סי' רי"ג אם מותר לאבל בתוך ל' לאבלו לגלח במספרים את זקנו ביום שיש לו ב"מ או

שצריך לעשות בהן פריעה ואע״ג דאמרו רבנן אבל אסור בתספורת הכא משום פריעה מותר, לפי שמצות פריעה חובה היא מדאורייתא כמו מילה, והתספורת אינה אלא מדרבנן, ומזה הטעם נמי אם שכח ולא הזמין אותן צפרנים מעי״ט מותר לתקנן בחולו של מועד מידי דהוה אשאר מכשירין דמילה שמותרין בחולו של מועד ואע״ג דאמרו רבנן אין מגלחין במועד [1], הכא גבי מילה מותר, השתא ומה גלוח הראש והזקן מותר לבא מן השביה ומן האסורים לצורך מילה לא כל שכן שהוא מותר, וכשם שמכשירי מילה דוהין את המועד כך מכשירי פריעה נמי דוחין את המועד לפי שמצותה מדאורייתא.

סליק מנהגי מילה בעזרת שוכן מעלה.

דיני וטעמי ברכת המילה ופירושיה.

ת״ר המל אומר ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה [2]. ואם טעה בברכת המילה [3] צריך לברך פעם

באר יעקב

הסנדק או המוהל, וכן בשבוע שחל ת״ב הי׳ בשבוע שחל ת״ב מותרין הב״ב ללבוש בגדי שבת וה״ה התספורת כמ״ש בד״מ י״ד סי׳ שפ״ט וב״י סי׳ שנ״א. אבל באבל תוך ל׳ לאבלו והוא סנדק או מוהל איך אפשר לדמותו לאבי הבן שזהו מן השמים עבדו ליה י״ט להכניס בנו בבריתו של א״א. אבל היכא דאחר שהוא אבל ורוצה לדחות אבילותו ולעשות לו י״ט אין להתיר. ועי׳ שו״ת פנים מאירות ח״ב סי׳ נ״ג. ועי׳ שאילת יעב״ץ ח״ב סי׳ כ״ג. ועי׳ פחד יצחק אות ש׳ ערך שבוע שחל ת״ב להיות בתוכה. ועי׳ שו״ת בני יהודה ח״ב סי׳ ט׳ וז״ל אשה אחת ילדה ב״ז וכליל ה׳ ללידתה מתה אם יש לקברה קודם המילה. תירץ קוברין אותה קודם, משום דקודם הקבורה האב הוא אונן ופטור מכל המצות ואח״כ ימול את הבן, ועוד כיון דמתה בלילה ולילה לאו זמן מילה, ולכן חלה עליו חובת הקבורה מקודם. שו״ת הלכות קטנות ח״א סי׳ רפ״ט. אבל שהוא ב״ב מותר בנעילת הסנדל, וגם לא יאמר צדוק הדין שי״ט שלו הוא. ואם הוא בה״כ וכ״ש בשבת שמותר לעלות לס״ת.

[1]) משנה א׳ פ״ג דמ״ק.

[2]) עי׳ ב״י. העיטור. הר״ן. הגה״מ, רש״י. רבינו שמחה. הטור. רמ״א. וס׳ יראים, ע״ש שיורי כנסת הגדולה. ומהרי״ח בהלק״ט שלו ח״א סי׳ מ״ט, ובשבלי הלקט, ומהר״י סג״ל פסקו כולם לברך על המילה ולא למול דלא כרמב״ם סוף הל׳ ברכות. עי׳ עיקרי הד״ט י״ד סי׳ כ״ח.

[3]) מוהל אם יכול לשחוט. עי׳ פחד יצחק אות מ׳ ערך מוהל שחירן וז״ל: הנה היום יום ג׳ פ׳ שלח לך י״ט לחדש סיון העיד לפני מעי׳ החכם מו״ה יששכר כהן מזלאטווי בבית הע״ח היכף ומיד אחר ימי חנוכה הביאו לבה״כ ילד למולו ואבי הבן שמו יששכר מבורר והמוהל היה שמו ר׳ יעקב מפרידלנד גביר גדול וחכם והוא היה מוהל בקי ושוחט בביתו ובברכו ברכת המילה טעה ובמקום אמרו וצונו על המילה אמר על השחיטה ומת הילד לפתע פתאום על הכסא והמוהל הנ״ל נפטר בתוך השנה ההיא והיתה טענה בין אבי הבן והמוהל בב״ד כי טען אבי הבן מן המוהל לשלם לו דמי

אחרת [1], לפי שהמילה צריכה כוונה וצריך שימול לשם מצות מילה [2]. וצריך לברך קודם שחותך הערלה כדאמרינן בפ"ק דפסחים [3] אמר רב יודא אמר שמואל כל הברכות כלן מברך עליהן עובר לעשיתן [4]. מאי משמע דהאי עובר לשנא דאקדומי היא שנא' וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבור את הכושי, מפי רבינו ריב"א [5] האי עובר לא בא למעט אלא שאין

באר יעקב

סעודתו שהפסיד. ושלם לו דמי סעודתו דרך צדקה. והרב הנ"ל העיד שהוא זוכר את הדבר על בוריו אעפ"י שעברו כמה שנים מן היום ההוא עד הנה יען כי הוא כהן ותכף אחרי מות הילד הכריזו שיצאו הכהנים מבה"כ והוכרח גם הוא לצאת משם. עוד סיפר לו ר' רפאל בר' מנחם נארדין שוחט וסופר בקי והורני שר' יששכר מפרוסטיץ היה מוהל ושוחט ומל ילד א' והיה החכם שבתי הסנדק וטעה בברכה ואמר על השחיטה במקום על המילה ולאחר הסעודה קודם ברכת המזון לקחו הנער לבדוק אותו כמשפטם לראות אם נעצר הדם ומצאוהו מת וצוה החכם שבתי דריגל"א מקראקא שלא יהיה יששכר עוד מוהל אם לא יעזוב השחיטה והוא קבל עליו את הדבר ולא שחט עוד. אבל אני המחבר ראיתי הגהות על שו"ב מהר"י וויל שלקט ואסף אותם הר"ר צבי בר' יצחק יעקב ז"ל ממה שבא לידו נדפס בשנת שע"ג וז"ל שם בדף א' ב': ולהיות כי זכני ה' שאני מוהל ושוחט ובודק אני רוצה לחלק ממה שחנני הש"י לחברי ע"כ קבעתי זה בכאן כדי שכל א' אם יבא זה לידו ח"ו (היינו שאינו יכול לעצור דם המילה) יוכל למצוא מבוקשו וכו' והביא אח"כ עשרה תרופות לעצור דם המילה עיי"ש הנך רואה בעיניך שהיה הרב גדול ומוהל ושוחט ולכן אין להקפיד ע"ז. עי' יעבץ בברכת שמים דף י"ב. עיקרי הד"ט י"ד סי' כ"ח סעי' ה'. שכתבו שירגיל המוהל הברכות בפיו ובשפתיו שלא יבלבל ביחוד אם הוא שוחט.

[1]) מנחות מ"ב כל מצוה שעשייתה גמר מלאכה כגון מילה אע"ג דכשרה בנכרי אבל בישראל צריך לברך, ואם טעה צריך לחזור ולברך.

[2]) שומר ציון הנאמן מכתב קכ"ה. שאילת יעבץ ח"ב סי' קס"ד וז"ל: הקשה הברכי יוסף על הש"ס ע"ז כ"ז דאמר וכי היכן מצינו מילה מה"ת לשמה. וביבמות מ"ז אמר בגר שמל שלא בפנינו אינו גר שמא מל שלא לשמה. והח"ס י"ד סי' ש' תירץ זה ודאי מי שרוצה לכנוס לדת יהודית יכנס במילה, ואם מל לשם מורנא ואח"כ רוצה להכנס בברית במה יכנס, וע"כ קאמר ר"י ביבמות שמא לא מל לשמה, אבל בע"ז מיירי במילת ישראל ואין המילה אצלנו אלא מצוה א' מתרי"ג מצות ע"כ כתב מאי ס"ל דמילה דמי למצה ותפילין א"כ צריך לשמה. ור"י ס"ל דהמוהל א"צ לכוין ועל הנימול תליא במצות צריכות כוונה. ועי' חזוק אמונה סי' למ"ד שכ' מעשה המצוה בלא כוונה טהורה כשחוק צעירים בעצבים קטנים.

[3]) פסחים ז' ב'.

[4]) עי' סדור המנהגים במנהג של ר"ח ניסן סי' א'. דברכת להכניסו קאי על להבא לגדל את הבן לתורה ולחופה ולמע"ט. וזה החיוב מוטל על האב, לכן מן החיוב שיברך האב ברכה על המצוה לגדל את בנו במדותיו של א"א. ואימתי יברך? לכן תקנו שיברך ברכה זאת בעת שזכה לקיים בבנו מצוה ראשונה היינו למולו. ולכן כשאין האב בשעת המילה למה יברך אחר שאין מחויב לגדל בן אחרים לתורה וכו' וזה דעת הרמב"ם.

[5]) הוא רבינו יצחק בן אשר והוא ריב"א הנודע.

מברכין לאחר קיום המצות, ובאותן המצות שאין בהן שהות לברך בשעת עשיית המצות כמו מילה [1]) ושחיטה הנגמרים בשעה קלה, אבל שאר מצות שיש בהם שעות צריך לברך קודם עשיה, ואין אומרים למול אלא על המילה, כמו על ביעור חמץ, על נטילת ידים, על נטילת לולב, על מקרא מגילה, טעם זה כתב מפידודו ר' מנחם ז"ל שאמר לו בעל חלום, מ"מ מברכין על המילה ולא למול כנגד השנים שהיו אברהם ושרה באותה שנה שנתנה לו מצות מילה לה"י. על בגימטריא ק' רמז לאברהם שהיה בן ק' שנה בהמולו את בשר ערלת יצחק בנו לה"י תהלה שנא' ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק, וכתיב וימל אברהם את יצחק בנו בן ש"י. המילה בגימטריא צ' רמז לשרה שהיתה בת צ' כשילדה את יצחק שנא' ואם שרה הבת תשעים שנה תלד. להכי תקינו רבנן לברך על המילה זכר לאברהם ושרה לפי שהם קיימו תחלה מצות מילה לשמונה: מדרש פסוקות.

גם הנה כשבקשה רחמים על בן זכר בקשה בזכות אברהם ושרה ובתפלתה רמזה שיברכו על המילה [2]). אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע עשה לי מעשה נס כאברהם ושרה שהיו זקנים באים בימים ופקדת אותם ושמחת אותם בבן זכר. וזכרת את אמתך ושמחני בבן זכר שנא' ונתת לאמתך זרע אנשים. וכתיב ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי בה' [3]). עלץ בגי' אברהם ושרה, על רמז לאברהם שהיה ב"ק שנה כשנולד יצחק, צ' רמז לשרה שהיתה בת צ' כשילדה את יצחק מכאן שבקשה חנה על בן זכר ובהמולו שיברכו על המילה שנא' עלץ בגימ' על המילה.

דין אבי הבן מה מברך.

בעוד שהמוהל עוסק במילה עומד אבי הבן במקומו בתוך הצבור ומברך בא"י אמ"ה אקב"ו להכניסו בבריתו של א"א. והאסיפה זו שנקבצו שם אומרים כשם שנכנס לברית וכו'. לכן נקרא הכנסה לברית [4]). כמו

באר יעקב

[1]) הרי"ף הל' ציצית ע"ז ע"ב, מצוה שעשייתה גמר מלאכה צריך לברך משעת עשיה כגון מילה. וצ"ע ואולי צ"ל אם לא בירך קודם יכול לברך כל שעת עשיה.

[2]) עי' עקרים מאמר ד' פ"ק. בא וראה כחה של תפלה, כי אין ערך תפלה לשאר מצות, שכל א' יש לה סגולה מיוחדת דוגמת סמי הרפואה שכל א' יועיל לחולי פרטי. אולם מצות תפלה היא כענין הצרי הכולל במועיל לכל החליים ולכל הערסיים ולנחליים הפכיים כן התפלה מועיל לכל הדברים ולכל מיני האנושים.

[3]) במדבר רבה פ' י"ח.

[4]) שבלי הלקט הל' מילה סי' ח'.

דין הבאת תינוק לבה"כ וכריתות ברית עם בעלי ברית וכל סדר המילה.

המכניס בנו למילה אומר ברוכים היושבים והצבור עונין ברוך הבא כנגד התינוק ר"ל ברוך הנימול לח"י. נותן אבי התינוק את התינוק בידי בעל בריתו הגדול. הנותן נותן בימין והמקבל מקבל בימין, ויושב בעל הברית, והתינוק בחיקו. והמוהל עומד ומברך סברי מורי, או

שמברכין לחתן שהכל ברא לכבודו שמשעת אסיפה היא ראויה לכך [1]. ומפני מה אמרו שאבי הבן חייב לברך מעומד [2] מצא רבנו גרשם ז"ל

באר יעקב

סברי רבותי, והן עונין לחיים, ומברך על המילה וחותך הערלה ונותן אותה בכלי שיש בה עפר, ופורע הערלה ומוצץ המילה בפיו להוציא הדם ומברך אבי הבן להכניסו והעומדין שם אומרים כשם שנכנס וכו'. ולאחר המילה ופריעה מקבל המוהל את התינוק מיד בעל הברית, ונותנו לאביו, ואביו חוזר ונותנו לבעל ברית אחר ומקבל התינוק בחיקו בעוד שהמברך גומר הברכות. ואם ח"ו נפטר אבי התינוק או אם אין שם אלא ב"ב א' מקבל הוא התינוק עד שיגמור הברכות. שאלו לפני הר"ר אליעזר ז"ל אם אבל מותר להיות ב"ב והתיר, אבל ליכנס לסעודה אסור. אח"כ נוטל המוהל או המברך אם הוא אדם אחר כוס של יין ומברך ונוטל הדם ומברך עצי בשמים, אשר קדש ידיד מבטן וכו' קיים את הילד וכו' ואח"כ הודו לה' כי טוב וכו'.

1) רא"ש פ"ק דכתובות פי' הכנסת חופה שמסרוה לחתן שתהא ראויה לו.

2) שו"ת מהר"ם ברי' ברוך סי' תק"ד.

נוהגין לעמיד בשעת המילה.

דכתיב ויעמוד כל העם בברית, וראי' מפ' ר"א דמילה המל אומר וכו' והעומדים שם אומרים כשם שנכנס לברית וכו'. ועי' שו"ת תשב"ץ סי' שנ"ו. והמרדכי בפ' ר"א דמילה. והכל בו. והאבודרהם. והירושלמי. והמטה משה. ועי' בשבלי הלקט הל' מילה סי' ד' שכ' צריך לברך על המילה מעומד כדרך שברכוהו העומדים שם. וכן כתב רבינו טוביה ז"ל דילפינן מספירת העומר שהוא מעומד. א"נ מפני כבוד הצבור. א"נ שישמעו כל העומדין שם הברכה ויענו אמן. וכן אמרו בירושלמי כל דבר שבקדושה בעי למיקם ארגלוי. וכל ברכת המצות צריך לברך מעומד חוץ מברכת הנהנין. ומש"ה המנהג לעמוד כשמברך לישב בסוכה. ואעפ"י שאין ראי' לדבר זכר לדבר: עצ"ת ה' לעולם תעמוד „עומר" „ציצית" „תפילין" או יש לרמוז באלו מלות עצת ה' לעולם שבעה דברים בהם בעמידה. עצת ר"ל תפילין, ציצית, תקיעה. לעולם לבנה, עומר, לולב, מילה. עי' עטרת זקנים הל' ציצית סי' א'. ואפי' בעלי אומנות שאינם צריכין לעמוד מפני ת"ח בשעה שעוסקים במלאכתם. אבל מפני מביאי בכורים, ומפני נושאי המטה שהמת בה, ומפני נושאי התינוק לברית מילה עומדין, משום דחביבה מצוה בשעתה. עי' משנה ג' פ"ג דבכורים ברבינו עובדיה שם, ובירושלמי שם אמרו אר"י בר בון בשם רב הונא בר חייא: בא וראה כמה גדול כחן של עושי מצות שמפני זקן אין עומדין ובפניהם עומדים. ונכון לעמוד בפני כל עושה מצוה כ"ז שעושה בחנם לש"ש בלבד. אבל כשמשלמין לו אינו בכלל הזה. (מ"מ מצות מילה אעפ"י שמשלמין למוהל מ"מ הרי הוא בחזקת סכנה ומוסר נפשו עליה כמעט, כי מלבד שצריך כמה פעמים לנסוע בערים וכפרים בלילי חשך ואפלה דרך יערים כדי לבא לזמן המוגבל ולקיים המצוה בזמנה, עוד הוא מסכן עצמו במלאכה זו לכן הוא אינו בכלל הזה (המחבר) ועי' ש"ת יד אליהו סי' כ"ד שכ' האב מברך ברכת להכניסו מעומד מפני כבוד הצבור כמ"ש הרמב"ם בפ' מגלה. ועוד מוכרח הוא לעמוד להודיע שהוא שלוחו, כמו ששנינו היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד ע"ג. ואפי' הנושא ס"ת מחויב נקום על רגליו כשמביאין התינוק לברית מילה, לרמוז בזה שהמילה גדולה ממנה, שע"י ישראל זוכים אליה, שלא זכו ישראל לתורה אלא ע"י המילה, ועי' קונטרס הראיות שע"ה פ"ק דמגלה. ועי' כנה"ג מבטלין ת"ת לברית מילה שהרי מילה גדולה מהוצאת המת שיש לו קוברין. ואם מבטלין ת"ת בשביל הוצאת

בספר הישר. ברכת ציצית, ולולב, וספירת העומר [1]), וברכת המילה מברכין מעומד משום דכתיב בהו לכם. בציצית כתיב והיה לכם לציצית. בלולב כתיב ולקחתם לכם, וספירת העומר כתיב וספרתם לכם. מילה כתיב המול לכם, וכלהו למדו מספירת העומר שנא׳ שבעה שבועות תספר לך מהחל חרמש בקמה א״ת בקמה אלא בקומה משמע מעומד. ואין האב רשאי לברך ברכת להכניסו עד שיגמור המוהל הברכה, וכבר התחיל למול. ומה טעם שמא יארע בו דבר ולא ימול וה״ל לאבי הבן ברכה לבטלה. והכי שדר רב שלום ריש מתיבתא אבי הבן אינו מברך להכניסו אלא לאחר המילה [2]). ואע״ג

באר יעקב

המת כ״ש בשביל מצות מילה. ועי׳ שו״ת התשב״ץ סי׳ תקל״ח אחר שמביא הירושלמי דבכורים הנ״ל אמר מכאן נראה שחייב לעמוד בפני עושי המצוה. ובתנחומא פ׳ ויגש ארשב״י אומר הקב״ה לישראל הוו מכבדין את המצות שהן שלוחי, אם כבדתם אותם כאלו כבדתוני, ואם בזיתם אותם כאלו לכבודי בזיתם והרב מעבר יבק בחלק עתר ענן הקטרת פ״ה נתן טעם שהעמידה בפני העוסקים במצות המילה היא לכבוד השכינה. (שהרי מצינו שהקב״ה בעצמו עמד בפני א״א כשבא לבקרו מכאב המילה כמו שפירש״י בקש א״א לעמוד א״ל הקב״ה שב ואני אעמוד שעמד מפני כבוד מצות מילה (המחבר). עי׳ פסיקתא זוטרתא פ׳ וירא.

[1]) אלו דברים שחייב לעשות אותם בעמידה: תפילין רמ״א א״ח סי׳ כ״ה. כשאומרים מזמור לתודה מג״א סי׳ ס״ח. כשאומרים ברוך שאמר, וכן ויברך דוד עד אתה הוא ה׳ האלהים וכן שפי׳ שירה סדור מהר״י ז״ל. וישתבח. וקדיש וקדושה רמ״א סי׳ נ״ו. תפלת י״ח א״ח סי׳ נ״ח. כשחוזר הש״ץ התפלה רמ״א א״ח סי׳ קכ״ד. וכן בתפלת תחנון מן ואנחנו לא נדע והלאה מג״א בשם של״ה בשעה שעושין קידוש בבה״כ רמ״א א״ח סי׳ רס״ט. ובפסיקתא פ׳ אמור דף כ״ט ע״ג כתב כל מקום שנא׳ לכם היא בעמידה. ובתניא סי׳ פ״ה ובס׳ שבלי הלקט סי׳ קי״ח כתב וז״ל בלקח טוב מפרש דילפינן לכם מעומד, ובירושלמי אמרו דכל הברכות מעומד.

[2]) כ״כ הכלבו בסי׳ ע״ג בשם הראב״ד, וכן היא דעת התוס׳, וכ״כ אבודרהם, ברית ספרו שער ג׳ וז״ל: ואי״ת והרי ברכת אבי הבן אחר המילה ולא הוי עובר לעשייתה? וי״ל שמא תתקלקל המילה ונמצא מוציא ש״ש לבטלה וכו׳, וי״א הטעם שמברכין להכניסו אחר המילה לפי שאינה כשאר ברכות שמברכין לעשות המצוה אלא ברכת שבח והודאה היא שהאב משבח ומודה לה׳ שזכהו לבן ולהכניסו לברית וזה הנכון עכ״ל, וטעם זה האחרון כתבוהו הר״ן בפר״א והרא״ש כתב שם: אמר ר״ת דברכה זו אינה דוקא על המילה שעשה עכשיו קאי אלא כנ״ל. וז״ל הטור י״ד: וא״א הרא״ש ז״ל כתב וטוב לברך מיד אחר ברכת המילה קודם הפריעה וחשיב שפיר עובר לעשייתן. ועי׳ הגיה שם וצריך המוהל לברך אחר המילה דצריך להיות עובר לעשייתן. ועי׳ שו״ת מהר״ש אלשקר סי׳ י״ח. ושו״ת תשב״ץ ח״ב סי׳ מ״ב וסי׳ ת״ג וסי׳ רע״ז וב״י בי״ד סי׳ רס״ה וט״ז וש״ך שם ס״ק א׳ ובביאורי הגר״א שם, שו״ת שערי צדק סי׳ ד׳ וסי׳ ה׳. רב עמרם גאון בסדורו הל׳ מילה. שבלי הלקט הל׳ מילה סי׳ ד׳: כתב רב שר שלום גאון אביו של התינוק כשמברך להכניסו אינו מברך אלא לאחר המילה ואע״פ שאחז״ל כל מצות כלן מברך עליהן עובר לעשייתן שאני מילה דחיישינן שמא יתקלקל המילה ומוציא אבי הבן ש״ש לבטלה. ולא תקשי מילה עצמה שמברך קודם שיחתוך, שאינו יכול לחתוך קודם שיברך דבמצוה קא עסיק, וכן המנהג בשתי ישיבות. וכן כתב רב יהודאי גאון וכן כתב בעל הדברות כרב שר שלום. ולא מטעמיה דלמא מקלקלא

דאמר רב יודא אמר שמואל כל הברכות כלן מברך עליהן עובר לעשייתן חוץ מזו דחיישינן שמא תתקלקל המילה ונמצא ברכה לבטלה, וטבילת הגר נמי משום דעדיין אינו מצווה, ולא תיקשי ממילה עצמה שמברך על המילה איך יכול לחתוך קודם שיברך. תירץ דבמצוה קא עסיק. וא"ת שהיטה ותקיעה נמי ניחוש? לא דמי להנך תרתי, דהנך בידו דאיכא למימר דמצי מקיים להו, אבל מילה שביד אחר היא מי יאמר שמקיים. הלכתא אבי הבן מברך לאחר שהתחיל למול וכן מנהג בשתי ישיבות, וכן פי' ר"ת בספר הישר: המל אומר על המילה [1]), ואחר שמל צריך אבי הבן לברך להכניסו.

באר יעקב

המילה על המילה היכי מברך עובר לעשייתה. אלא כל מצוה שהיא תלויה בד"א לא מברכינן אלא לאחר עשיה כגון מילה שהיא ביד אחר. וכן כתב רבינו יעקב במילה. ורבינו יצחק שאמי השיב על ברכת אירוסין צריך לברך קודם קדושין וכן המילה מברך אבי הבן קודם המילה בכל המצות מברך עליהן קודם עשייתן חוץ מן הטבילה. ומי שא' שקודם הפריעה יכול לברך שעובר לעשייתן הוא דקי"ל מל ולא פרע כאלו לא מל, הוא לאו קודם, דפריעה שירי מצוה היא ואינו עובר לעשייתה ועוד ע"א שהאב יברך דוקא בין מילה לפריעה לפי שא"א לא נצטוה אלא על המילה ולא על הפריעה, וישראל קבלו מצות פריעה מסיני באופן דשתי מצות הן, וא"כ היה ראוי לברך ב' ברכות על קיום מצות המילה ועל הפריעה, ובפרט דעיקר המילה היא הפריעה, ע"כ תקנו חז"ל הברכה בין מילה לפריעה כדי שברכה אחת כוללת שתיהן ועובר לפריעה שבה תלויה שלמות המצוה דמל ולא פרע כל"מ. אבל המוהל מברך קודם החתוך, מפני דברכתו כוללת כל מידי הנוגע למילה דעל המילה משמע בין פריעה בין המילה לבדה ושניהם יחד. אבל האב שמברך להכניסו דהיינו על ענין המצוה שמכניסו תחת כנפי השכינה, ואיך יברך קודם החתוך, דהמילה לבדה אינה מכנסת בבריתו של א"א אלא הפריעה דמל ולא פרע כל"מ. מש"ה אז"ל שיברך דוקא בין מילה לפריעה והתשב"ץ ח"ב סי' רע"ז כתב כי שאלו נוהגים לחתוך ואח"כ לברך על המילה ופורעין אח"כ ומקרי שפיר עובר לעשייתן כ"ז שיברך קודם שגמר המצוה שאלו לא פרע לא עשה המצוה כלל, והמל בשבת ולא פרע חלל שבת, וכיון שהחתוך אינה גמר המצוה שפיר עבדי לברך סמוך לעיקר המצוה שהיא הפריעה עי"ש.

[1]) שבת קל"ז ב' ירושלמי ברכות פ"ט ה"ג ועי' בחדושי הרשב"א שם. והר"ן ז"ל דמשמע מעיקרא ולא להבא ועי' שבלי הלקט הל' מילה סי' ד' שכ' ומה שאמר המל אומר, המברך אומר, לפי שפעמים אין המוהל מברך, ובעל הדברות כתב לפי שהמוהל מוצץ וידיו ופיו מלוכלכות בדם ברית היה מנהג שא' מוהל ואחר מברך. אבל מזוהר משמע שהדם אינו מאוס לפני ה' ואדרבה הוא חביב מאד, ולכן בר"ה מותר לתקוע בשופר אחר המילה ולא קנח פיו לערבב מ"מ בשופר. ועוד ראי' מכ"ג בי"ה דאית' בפ' אחרי מות ולקח מדם הפר והזה וגו' ואחר שעשה ההזאות הי' משלח השעיר ולא מצינו שחייב הכ"ג לרחוץ ולקנח ידיו המלוכלכות בין הזאות לשאר העבודות כ"א בעת שהי' משנה את בגדיו אז היה טובל ומקדש דרך חמש טבילות ועשרה קדושין הי' טובל כ"ג ומקדש בו ביום א"ו שהדם הזה אינו מאוס לפני ה' וה"נ במילה וכו'. ועי' הגהות יעב"ץ על הש"ס שבת פר"א דמילה וז"ל: המברך אומר מי שמזומן לברך ע"פ האב או ע"פ האם או ע"פ ב"ד לא המוהל דוקא כמנהגנו. אלא אברא מוכה קצת שהיו נותנין לאחר לברך, לזכות לרבים במצות, ועי' סדור המנהגים.

דברכה זו ודאי לאחר המילה הוקבעה, ואין כאן לומר כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן, והכניסו בברית הכי משמע אחרי שנמול הוא מברך להכניסו בברית שהכנסתו כבר לברית, כגון הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה, וכבר היו נמולים כשנאמר להם פסוק זה. כמו כן המילה היא הברית שבינינו לבין המקום, לפיכך האב מברך להכניסו לאחר המילה, לפי שזוכה על ידי שהכניס את בנו למצות המילה הרי הוא כאלו מחדש היום הברית שבינינו למקום. ד"א ט"מ אמרו שמברכין להכניסו לאחר המילה כמו לברכת התורה שתקנו שתי ברכות אחת לפני הקריאה ואחת לאחר הקריאה. אף הכא נמי ברכה אחת לפני המילה, וברכה לאחר המילה ואף דעל המילה יקדים רבנו החליף השיטה.

דין אם אבי התינוק הוא המוהל.

ואם התינוק בנו של מוהל מברך שתיהן לפני המילה בריש על המילה והדר להכניסו, כמה דעבדי בזמנא אחריתי שמברך המוהל תחלה ואח"כ מברך האב אף הכא יקדים על המילה ברישא ומברך שתיהן [1] קודם שימול הטעם לפי שהאב יודע בעצמו שלא יניח מלמול את בנו וכן הורה רבינו מנחם ז"ל. אחרי כן הורה רבינו אבי העזרי שבא למול את בנו ומברך שלש קודם המילה, על המילה, ולהכניסו ושהחיינו [2], והטעם

באר יעקב

[1]) רשב"ם נתן הטעם כיון שהוא עוסק בעצמו לא יכוון בברכתו. ואם יברך אחר החתוך, יש חשש שמא מתוך שהוא מכוון בברכה יקלקל בפריעה. ואם ימתין מלפרוע עד אחר הברכה חיישינן כיון שהוא טרוד באמצע עשיית המצוה, יקרוש הדם ולא ימצא עור הפריעה ומצער להתינוק וכן עשה מעשה כשמל את בנו. וכ"כ רבינו פאסי ז"ל. ועי' שו"ת מהר"ם אלשקר סי' י"ח. ושו"ת תשב"ץ ח"ג סי' מ"ב וסי' רע"ד וב"י בסי' רס"ה והט"ז והש"ך שם ס"ק ו'. ועי' מהרי"ל והמטה משה בסי' י"ד והט"ז בסי' רס"ה. וכ"כ הרב מכבירי מילה פ"ה אות ו'. ועי' נוהג כצאן יוסף אות מ' הל' מילה.

[2]) עי' תוס' סוכה דף מ"ו א' שכ' שאין מברכין שהחיינו על המילה, ועי' מרדכי פ' ר"א דמילה ובפרדס לרש"י סי' מ"א. שו"ת או"ז סי' קנ"ה. ובראש שבת פי"ט סי' י'. ובתשובותיו כלל כ"ו א'. ובתשובות הרשב"א סי' קס"ו, ובהג"מ פ"ג מהל' מילה ה"ג. ועי' ריקאנטי סי' תקנ"ד וז"ל: פסק רבינו אבי העזרי שאבי הבן מברך שהחיינו לפי' הירושלמי ודוקא כשהוא המוהל אבל אם מל אחר לא. וכבר שאל הר' פ'מ'ר' (תלמיד רשב"ם ור"ת שנהרג בצרפת בשעת הגזירה) מר"ת מ"ט בפדה"ב שמברך שהחיינו כדאיתא בסוף ערבי פסחים, ומ"ט במילה דלא מברך אפי' בבנו הבכור, והשיב לו ר"ת מדאמרינן בתשובות דלא מברכין שהשמחה במעונו במילה משום צערא דינוקא, ה"נ מהאי טעמא. ורבינו מפרש דעל פדה"ב מברך שהחיינו שבכור הוא שזכה לקיים מצוה גמורה, אבל גבי מילה חיישינן שמא נפל הוא, ואפי' היכא דקים לי' שכלו לו חדשיו לא פלוג. וי"א שבפדה"ב יש לברך שהשמחה במעונו דליכא צערא לינוקא והר' טוביא אמר דאין לברך דהיכא דמת הבן אחר ל"י דצריך לפדוהו והתם איכא צערא ולא מברכין הילכך בשום פנים אין לברך. ועי' שבלי הלקט הל'

כדאמרינן גבי פדיון הבן בשלהי מסכ' פסחים ובפ"ק דקדושין האב חייב בבנו למולו [1]) ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה, וללמדו אומנות והפודה את בנו הבכור מברך שתים על פדיון הבן ושהחיינו וכן משמע במסכת סוכה [2]) דקתני בכולהו לעצמו, וגבי מילה לא קתני לעצמו. התם מפני שרוב בני אדם אינם בקיאים למול בניהם ולכך לא הורגלו לומר שהחיינו, לפיכך המל את בנו צריך לברך שלש [3]) ורבינו גרשם הגוזר עשה כן וברך שלש כשמל את בנו.

דין במקום שאין אב בשעת מילת בנו.

במקום שאין האב אצל מילת בנו בשעת המילה, [4]) מברך המוהל שתיהן על המילה, ולהכניסו. ואם לא ברך המוהל חכם שבעיר מברך

באר יעקב

מילה סי' ד' שכ' ומה שאין מברכין שהחיינו על המילה כתב בעל הדברות מסתברא לן משום שהוא מצוה דרמיא אבי דינא, ובתשו' מצאתי שאין מברכין מפני הצער שיש לתינוק. ח"כ דלא מברכין שהחיינו אפשות מל"י דינא מכלל נפל. ובברכות פרק הרואה אמרי' הרואה את חבירו לאחר ל"י מברך שהחיינו. ורבינו שמחה ז"ל פי' משום דאיכא שותפות בהדיה כדאמרינן בהרואה כלנו ש"ד על שלו מברך שהחיינו, על שלו ושל חבירו מברך הטוב והמטיב. והכא נמי איכא אשתו בהדיה דניחא לה בבן זכר. עי' מהרי"ל הל' מילה שכ' ואפי' אם האם כהנת והפקיעה את בנה מן הפדיון ונתבטל ברכת שהחיינו של פדיון אפ"ה לא יברך שהחיינו משום צערא דינוקא, ואם אבי הבן מל בעצמו יברך כדאיתא במנחות היה עומד ומקריב מנחות בירושלים היה מברך שהחיינו, אבל מנהג בא"י לברך שהחיינו על המילה, והא דאין אנו מברכין כמו בפדה"ב כתב הב"י בי"ד סי' רס"ה טעמים רבים א' משום צערא דינוקא. ב' דמילה שכיח יותר מפדה"ב. ג' משום ספק נפל הוא. וכ' החיים ז"ל בי"ד סי' רמ"ז והא דמברכין על המילה ולא חיישינן לספק נפל. היינו משום דבתר הרוב לאו נפלים נינהו, ורק דברכת שהחיינו שהוא רשות כמ"ש בעירובין דף מ' לכן יש להקל בה. עוד י"ל משום דבמילה אין הזמן קבוע דיש מילה שלב"ז כגון בחולה. אבל בפדה"ב לעולם בזמנו. ויתר דיני שהחיינו עי' ספר ברכת משה דף 56. 74. 78.

[1]) קדושין כ"ט א' מכילתא פ' בו. ש"ע י"ד סי' ש"ה, וסי' רס"ד ורס"ה. האב שיודע למול אינו רשאי לעשות שליח למול, והעושה כן מבטל מ"ע. רק ימול בעצמו. וי"א דיכול לכבד אחר כשדחוקה לו השעה. ועי' מ"ש בעל הפרישה האב חייב למול את בנו, ואם האב מוהל אסור להניח לאחר למול, וגם אין אחר רשאי למול בפניו שלא ברשותו.

[2]) סוכה מ"ו א'. פסחים ז' ב. מנחות מ"ב א'. ש"ע א"ח סי' תרמ"א.

[3]) מרדכי פ' ר"א דמילה.

[4]) כתב הרמב"ם אם אין שם אביו אין אחרים מברכין להכניסו, ויש שהורה שיברכו אותם ב"ד או א' מן העם ואין ראוי לעשות כן. והראב"ד פליג עליו ודעתו כמ"ד ב"ד או מיוחד שבעם ונהגו אצלנו שהסנדק מברך. ועי' טור י"ד והגהת מיימוני בשם סמ"ק שכתב מי שתופס התינוק הוא יברך אותו, משום שהוא כמו שליח ב"ד. וכ' הכלבו בשם הרי"ף, והאבודרהם בשם הראב"ד ז"ל, ועי' מטה משה סדר המילה. ועי' מכשירי מילה פ"ה דין ע'.

במקום האב לפי' שאחרים חייבים אותו למוהלו, כדאמרינן בפ"ק דקדושין ת"ר האב חייב בבני למולו, ולפדותו, וללמדו תורה, ולהשיאו אשה, וללמדו אומנות. למולו מנין דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו. ואי לא מהליה אבוה מחייבי ליה אחריני למימהליה [1]) דכתיב המול לכם כ"ז. ואי לא מהלי ליה אחרים חייב איהי למימהלא נפשיה דכתיב וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה וגו'. וכי תימא ליברוך האב [2]) שהכנסתו בבריתו של א"א, ולא תימא אקב"ו. אלא רבנן דכי תקינו אקב"ו לכל המצות תקינו. וזה נמי מברכות המצות, ולא סגי בלא אקב"ו להכניסו בבריתו של א"א. והעומדין שם משיבין כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמע"ט, לפי שהכל ששים ושמחים בקיום הברית. והעת עת רצון היא לומר עליו תחנה לפי שנשפך דמו על קדושת השם, לפיכך הכל מבקשים רחמים עליו.

דין ברכה אחר המילה.

אחר המילה המוהל נוטל ידיו ומקנח ידיו ופיו במפה התלויה על הפתח [3]), ומוזגין כוס שני ומברכין עליו מי שמזומן לברכה בפה"ג. ויש מקומות נוהגים שאף הברכה זו מברך המוהל. ולפי שכוס ראשון נפגם

באר יעקב

וכן אם האב כאן ואינו יודע לברך, או אם התינוק יתום. ועי' רבינו ירוחם נתיב א'. וכ"כ ב"י בשם אבודרהם. עי' ש"ך י"ד סי' רס"ה ס"ק ו'. ועי' שבלי הלקט הל' מילה סי' ד'. לרב יהודאי גאון, שנשאל ב"ד שמלו במקום שאין אב מי מברך להכניסו ואמר הכל מברכין.

[1]) ש"ע י"ד סי' רס"א ב"ד חייבין למולו.

[2]) אבודרהם. י"א אם האב מל את בנו אינו חייב לברך להכניסו, שדי לו בברכת המילה. והראב"ד כתב בשו"ת שמברך להכניסו מפני שהאב חייב למולו וזו הברכה הוא חיוב על האב יותר מכל אדם, כי ברכת מילה שוה הוא לכל אדם, ואנו צריכין להפריש בין חיוב האב לשאר ב"א. ועי' מהרי"ל שכ' בשם המרדכי שיש לאב לברך להכניס בני וכו'. ועי' כרם חמד ח"ג שבו מכתב י"ב שכ' כי מקדם היה כל אב בעצמו המוהל והי' מברך למול את הבן כדעת הרמב"ם ואח"כ להכניסו, שמוסב לנכון על הבן שאמר בתחלה. ובאמת עיקר המצוה מתחלה על האב כדאמרי' בפ"ק קדושין והוא המברך שתי הברכות כדברי הרמב"ם רפ"ג דמילה רק אח"כ כאשר נתמעטו היודעים למול החלו לחפש מוהלים, ונמצא ר' יהודה בימי ר' יהודה הנשיא והוא נכד של רבי שבת קל"ג. ולא קודם לכן, וביחוד בארצות בבל שהיו קהלות מפוזרות מתחלה ונתרחקו מא"י ושכחו כל מנהגי ארץ מולדתם, ולכן נמצא איזה פעמים בבבלי (פי"ט שם) שנקרא המוהל אומנא, כי היה רופא העיר ג"כ מוהל ולא אחר, ובכ"ז גם במדינות אחרות כמו בכרכי הים ובקפדקיא מלו האבות עוד, וגם האם את בנה כמאמר הברייתא שם (קל"ד א'), אכן מזה נראה ג"כ כי לא ידעו היטב המלאכה ועכ"פ אין ספק שהי' ספק בעיני החכמים אם לשנות אח"כ מטבע הברכה והשאירו להכניסו גם אם האב לא מל, אולם ברכת על המילה בעצמו לא הי' שינוי כי בזה היה תמיד נוסחאותם כפי הנראה ובפרט כאשר קרה על דרך מיעוט שהאב לא היה המוהל וכו'.

[3]) ב"ב נ"ג ב'. כ"ז שמפה פרוסה אורחין נכנסין. —

צריך למזיגת כוס שני, ויאמר עליו שירה זו: בא"י אמ"ה אשר קדש [1] ידיד מבטן [2] וחק בשארו שם וצאצאיו [3] חתם באות ברית קודש ע"כ בשכר זאת אל חי חלקנו צורנו צוה להציל ידיד שארנו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו בא"י כורת הברית. ע"כ תלמוד בבלי ותוספות ופסוקים שאומר מן הירושלמי: אלהינו ואלהי אבותינו [4] קיים את הילד הזה לאביו ולאמו ויקרא שמו בישראל פב"פ, ישמח האב ביוצא חלציו ותגל האם בפרי בטנה כאמור ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך. ואם אין לו אב [5] אומר

באר יעקב

[1]) רש"י ז"ל בשבת קל"ז פי' זה יצחק, ועי' בעל הטורים בראשית י"ז ואת בריתי אקים וכו' נוטריקון אשר קידש ידיד מבטן, ואברהם לא היה מקודש מבטן, דהרי כשהי' בן ג' שנים הכיר את בוראו ולא קודם לכן, ולא מל א"ע עד שהי' בן צ"ט שנה כדי להיות מצווה ועושה ור"ת פירש דקאי על אברהם. ועי' תוספות מנחות דף נ"ג ע"ב ד"ה בן ידיד וכו'.

[2]) ידיד מבטן זה יעקב כן הוא הלשון בערוך ערך ידיד בשם רב שרירא, ועי' תשובת גאונים קדמונים סי' פ"א.

[3]) וכשבאנו לברך על קדושת השאר וחתימת צאצאיו באות ברית קודש לא המצא זה לא באברהם ולא ביצחק אלא ביעקב. ויש מפרשים שנולד כשהוא מהול, עי' ב"ר פ' ס"ג ושם פ' י"ד, ובאבות דר"נ פ"ב. ובמדרש שוח"ט מזמור ט'. ותנחומא פ' נח. ותניא רבתי הל' מילה.

[4]) סדור הגיון לב במקור ברכה צד 210 וז"ל בחידושי אנשי שם אשר סביב לרי"ף נמצא זה הלשון, ומתרגום יונתן פ' ויחי משמע שהי' להם נוסחא שכתוב בה ישמך ה' כאפרים וכמנשה, גם נוסח זה הקטן גדול יהיה לא נמצא באבודרהם, ואפשר שאין כ"כ ישן שיכוין עליה התרגום. ובתניא סי' צ"ה הובאו פירושים על מליצת היה את לשבעה ואב לשמונה ב' פירושים אחרים, ונוסח קיים את הילד הזה הגם כי הרמב"ם כתבו שכבר היה בימיו, בדברי הטור י"ד סי' רס"ה הביאו בשם בעל העיטור שהי' קודם הרמב"ם (עי' ב"ה ה"ז אות י' סי' י"ב), והאבודרהם הביא ג"כ, וסיים בזה הלשון: ואם היה התינוק יתום אומר במקום או"א קיים וכו' תשלח אסותא דחיי ודרחמי מן קדם מרא דשמיא וכו'. ובסדור דרב עמרם ורבינו סעדיה כתוב נוסח זה עכ"ל. מזה נראה שנוסח הארמי לא אמרו אלא כשהתינוק יתום, ולא יתכן לומר קיים וכו' ולכן שינוי הנוסחא בתחלתו, אבל בסופו הזכירו לומר נוסח הישן מן ואעביר עליך וכו'. ולפ"ז תפלה זו קדומה שהיא מזמן הגאונים הנ'. וב"י הביא מתשובת הריטב"א נוסחא עברית יותר נאה להתפלל על ילד יתום הנמול ומתחלת: או"א קיים את הילד הזה ומסיימת ואעבור וגו' ומביא עוד נוסחת הארחות חיים בתינוק יתום וכו'. אבל הכל בו כתב מנהג אמירת או"א קיים את הילד וכו'.

[5]) ואם התינוק יתום מברכין: תשלח אסותא כמ"ש בסדור דר"ע ורבינו סעדיה. וזה נוסח הכלבו ז"ל: אלהנא ואלהא דאבהתנא שלח אסותא דחיי ודרחמי לרביא הדין וכו'. וזה נוסח הריטב"א ז"ל: או"א קיים את הילד הזה לאמו ולקרוביו ולכל משפחתו ויקרא שמו פב"פ אתה אלהינו אלהי כל בשר אבי יתומים תהיה לו לאב והוא יהיה לך לבן, ותהא כניסתו לברית לכפרה ולמנוחה לנפש אביו ולנחמה ולמשיב נפש לאמו ולכל קרוביו התענג נפש האב בג"ע ביוצא חלציו ותגל האשה בפרי בטנה ויתקיים בו מקרא שכתוב ואעבור עליך וכו'. וכבד"ה כתב בשם א"ח אם מת האם קודם ברית מילה אומר ותגל האם בג"ע עדנה. וכן אם מת האב אומר

ישמח אמך ותגל יולדתך ונא' ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך ואו' לך בדמיך חיי ואו' לך בדמיך חיי, ונא' זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם, ונא' וימל אברהם את יצחק בנו בן ש"י כאשר צוה אותו אלהים הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. ואם הוא בנו אומר פלוני בני הקטן גדול יהיה. ואם הוא אינו בנו או' פלוני הקטן גדול יהיה וכשם שנכנס לברית כך יכנס לתורה ולמצות ולמעשים טובים, ופסוקים דדברי הימים זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור ושבועתו ליצחק, ופסוק דמלכים זכרו לעולם בריתו ושבועתו לישחק. וכל האומר זכר יאמר ג"כ ליצחק ואל יערב הפסוקים, אבל אני רגיל לומר זכרו לעולם בריתו ושבועתו ליצחק.

פירוש ברכת המילה.

פירוש לברכת המילה על פי הגאונים [1]). מפני מה מברכין ברכה על היין ביום המילה והלא לא הוזכר יין בתלמוד אלא גאונים רב יהודאי, ורב שרירא ושאר גאונים תקנוה כדרך ז' ברכות לכוס של התן. ובמעשה הגאונים מצאתי אמר רב צדוק גאון ז"ל המברך ברכת אירוסין [2]) או נישואין או ברכת המילה או ברכת הקידוש ושותה מלוא לוגמיו [3]) בכוס או ביד [4]) ואח"כ נותן הכוס לחתן וכלה ושותין, וכוס של מילה משגרו לאם הילד כיון שנא' עליו שירה. וכוס של קידוש ושל הבדלה [5]) נותן לאנשי ביתו [6]). וכל מי שמברך בפה"ג ולא שתה מוציא ש"ש לבטלה וידי מצוה לא יצא ולא הוציא אחרים וכן הלכה:

אשר קידש ידיד מבטן רבי' [7]) פי' ידיד מבטן זה יצחק וכן פי' רבינו תם בספר הישר ידיד מבטן זה יצחק ע"ש שנא' [8]) אהבתי מבטן את יצחק,

באר יעקב

ישמח האב בג"ע. כי מצינו לשון שמחה וגיל אחר המיתה אברהם יגל, יצחק ירנן, ישמח משה וכ"ז לקיים אמונת השארת הנפש לת"ה.

[1]) פי' ברכת המילה עפ"י דרש עי' ספר מאמץ כח למהר"ש אלמושנינו ז"ל דרוש ה' ודרוש ו' וויניציאה שנ"ג.

[2]) וכן אמר רב צמח בן פלטוי גאון המברך ברכת אירוסין ונוטל כוס של ברכה ומברך עליו ואינו טועם ממנו כלום לא טוב הוא עושה.

[3]) רב עמרם גאון, והכי אמר רב נטרונאי ראש ישיבה.

[4]) פסחים ק"ו בתוספו'. במקום שאין הכוס חובה יכול למיטעם בידיה.

[5]) רבינו מנחם גאון, וא"ר רי"ץ הל' קידוש.

[6]) כמאמר הש"ס ברכות נ"א ב'. ומשגרו לאנשי ביתו במתנה כי היכי דתתברך דביתהו וכו' עיי"ש.

[7]) פי' ברכה זו עי' בב"י בשם הפוסקים, רבינו בעלי התוספות משם ר"ת ז"ל, ועיי' שו"ת רב צמח בן פלטוי גאון בשו"ת ב"ל.

[8]) רב עמרם גאון ונטרונאי שם.

שכן קודם שנולד יצחק נתקדש למצוה זו, אבל שרה אשתך יולדת לך בן וקראת את שמו יצחק, והקימותי את בריתי היינו ברית מילה אקי"ם ר"ת של 'אשר 'קידש 'ידיד 'מבטן.

רב האי ורב שרירא בנו פי' ידיד מבטן זה יעקב שנא' [1]) ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי, והוא המקודש מבטן בעודו במעי אמו שנא' ורב יעבוד צעיר כלומר שקדושתו של אברהם זקנו תמצא בו שנא' ויעקב איש תם יושב אוהלים, מלמד שיעקב נולד מהול [2]). הר"ר אפרים מבונא פי' ידיד זה אברהם כדגרסינן בפ' כל המנחות [3]) יבא ידיד בן ידיד ויבנה ידיד בחלקו של ידיד ויתכפרו בו ידידים, פי' בשעת חורבן בא א"א בבית המקדש לבקש רחמים על בניו בבית המקדש. אמר הקב"ה מה לידידי בביתי עשותה המזמתה הרבים ובשר הקודש יעברו מעליך. פי' שעשתה כנסת ישראל ביתו של הקב"ה רבים מזמותה לרעה. בשר הקודש זו מילה, יעבורו מעליך זו בנ"י שלא רצו למול בימי ירמיה שאמר אליהו להקב"ה קנא קנאתי כי עזבו בריתך ישראל, ועכשיו אנו מזכירים ידידות של אברהם שקדשו הקב"ה למילה לכפר ולבקשו, לפי שלא רצה אז לקבל תפלתו על שעברו בניו על המילה ועכשיו באים בניו לקיימה. וקדשו מבטן אמו כמו שנדרש בב"ר עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי וגו'. ואברהם חי קע"ה שנה. אמר ר"ל מלמד שהיה א"א בן ג' שנה כשהכיר את בוראו [4]) ועקב שנים שמע בקול בוראו. מדרש [5]) הוא נמרוד ראה שיולד בן שיהיה מאבד כל הצלמים ומבטל הע"ז וצוה לאבד כל הזכרים שיולדו באותו שנה. ובשנה ההיא ילדה אמו של אברהם את אברהם בנה, והטמינה אותו ג' שנים [6]) תחת הקרקע, ואחר ג' שנים יצא מחוכם בחכומים [7]) והכיר את בוראו ומאס

באר יעקב

[1]) יומא כ"ח, ב"ר תולדות פ' ס"ד. ילקוט שמעוני שם רמז קי"א.

[2]) ילקוט שמעוני רמז ע"ז מנו אותו בתוך י"ג שנולדו מהולים. עי' ב"ר פ' מ"ג ופ' מ"ה. במדבר רבה פ' י"ד. אבות דר"נ פ"ב מדרש תהלים סי' ט"ז, תנחומא פ' נח.

[3]) מנחות נ"ג ב'. רבינו מנחם גאון ועי' רי"ף הל' קידוש.

[4]) יומא כ"ח. ב"ר תולדות פ' ס"ד. ילקוט שמעוני שם רמז קי"א.

[5]) פרקי ר"א פ' כ"ו. ספר הישר פ' נ"ח. ספר חיי אברהם דף ב' (בל"א).

[6]) ב"ב צ"א א'. אמר רב עשר שנים נחבש אברהם ג' בכותא וז' בקרדו. וכתב מהרש"א שם וז"ל ובפייטן בשלוק של ר"ה יום ב' יסד ונחבא בארץ י"ג שנה ולאחר י"ג שנה יצא מחוכם בחכומים ומאס אלילים ושקץ צלמים ובטח בצל יוצרו וכו'. עי' פרקי ר"א פ' כ"ו. עי' בית המדרש של הרב החכם יעללינעק חדר א' דף 25. ועי' רבינו בחיי במעשי אברהם שם, מה עשה תרח החביא את בנו במערה שלש שנים, זמן לו הקב"ה שתי חלונות מן הא' יוצא שמן ומן השני סלת כשהיה בן שלש שנים וכו'. ועי' תנא דבי אליהו זוטא פרק כ"ה, וספר הישר פ' נח עיי"ש.

[7]) מד"ר. ילקוט שמעוני פ' ע"ח.

באלילים ושבר אלילי אביו [1]. מבאן שנתקדש אברהם במעי אמו וחק בשארו שם [2]. לפי' ר"ת בשארו של יצחק [3]. כמו שאר בשרו תרגום דקריב ליה וגופו של אדם קרוב לו מכל. שם בו חק של מילה. לפי' רבינו שרירא גאון חק בשארו שם זה יעקב, לפי שלא נאמר חק אלא ביעקב שנא' ויעמידה ליעקב לחק. וצאצאיו חתם באות ברית קודש, אלו בניו אחריו כמו יוצאי ירכו חתם באות ברית זה, [4]. שהוא ברית קודש לפי' רש"י ור"ת בניו אחריו חתם בבריתו של יצחק שהיה קדש שנקרב על גבי המזבח, לפי פי' האחד בין אברהם בין יעקב צאצאיו אלו בניו אחריו חתם באות זה שהוא אות קודש, המילה נקראת ברית קדש, שנא' ובשר קדש יעבורו מעליך. והמילה נקראת ברית שנא' והיה לאות ברית ביני וביניכם. על כן בשכר זאת בשכר מצוה שאנו מלים את בנינו לח' ימים. אל חי חלקנו, [5] אל חי חלקנו עם הצדיקים לעולם הבא כענין שנא' ה' מנת חלקי וכוסי

באר יעקב

[1]) חק זה מצות מילה שאין בה טעם.

[2]) פי' בשארו שם חק של מילה. ועי' שו"ת בני יהודה ב' פירושים ע"ז וז"ל: בשארו זה יעקב ששם בו חק המילה, דהיינו שנולד מהול. אמנם לא כן היה לצאצאיו שחתם באות ברית קודש ע"י עשיית מצות המילה, ע"כ בשכר זאת וכו' אנו מתפללים בתוך להציל ידידות שארנו משחת, ולפ"ז צ"ל צַוֵּה בפתח תחת הצד"י ובציר"י תחת הוי"ו. ועי' ש"ך ובאילת יעב"ץ סי' קמ"ו הובאו דבריהם בספר ברכי יוסף סי' רס"ה הסכמה לגירסא דאבודרהם צוה לעתיד, וכוונת הענין שאנו נבקש מה' שיציל את ישראל מבאר שחת וכו' עיי"ש.

[3]) עיי' שבלי הלקט הל' מילה סי' ד' וז"ל: אק"י מבטן פי' רבינו שלמה זה יצחק ע"ש אהבתי מבטן את יצחק, דקודם שנולד נתקדש למצוה זו (כי יצחק נולד מטפה קדושה שנתקדש בבטן שרה, כי לא קבלה טפה הראויה לעיבור מערל כמ"ש ריקאנטי ומדרש תלפיות עיי"ש), דכתיב ואת בריתי אקים את יצחק, והיינו מילה, בשארו שם בשרו שם חק של מילה. וצאצאיו אחריו חתם באות זה של ברית קודש. ובהגהה איתא דכ"ז שהי' יצחק חי שמלו בני עשו ברית מילה ומשמת יצחק בטלוה ועי' ילקוט חדש דף פ"ג ע"ב. ויש מפרשים ידיד מבטן זה יעקב דכתיב ואוהב את יעקב, והוא מקודש מבטן דכתי' ושני לאומים ממעיך יפרדו זה לצדקו וזה לרשעו, ושבשארו לברך על קדושת השאר והתימת צאצאיו באות ברית קודש לא תמצא זה לא באברהם ולא ביצחק אלא ביעקב. ובפסיקתא דריש ליה על אברהם אבינו והקב"ה קדשו בבטן דבירמיה כתיב בטרם אצרך בבטן ידעתיך, ובאברהם כתי' כי ידעתיו וכו' מה ירמיה קדשו מבטן דכתי' ובטרם תצא מרחם הקדשתיך, אף אברהם נתקדש בטרם יצאו מרחם. להציל ידידות שארנו משחת זה גהינם דכתי' גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו. בא"י כורת הברית. רבינו שלמה פי' אע"ג שבירך על המילה חוזר ומברך כורת הברית מפני שניתנה המצוה זו לאבות, משא"כ בכל המצות. ועי' תוס' שבת דף קל"ז ב'. מנחות דף מ"ג.

[4]) זה המילה שהיא עשויה ביו"ד שהיא סימן לעולם הבא שנברא ביו"ד שצדיקים וקדושים שבאותו הדור מועטים כדאיתא במנחות פי' הקומץ רבה אבן הירחי דף נ"ח.

[5]) אמר אלו השמות ע"ש ובשרי ירננו אל אל חי ומילה עבודת הבשר היא, ואמר חלקנו צורנו נגד שאר ע"ש כלה שארי ולבבי וחלקי ה' לעולם. וצור מחסי לעולם. וכלומר שהוא

וגו׳. צורנו צוה [1]) להציל ידידות [2]) שארנו [3]) משחת, [4]) אין צור אלא הקב״ה שנא׳ אין קדוש כה׳ כי אין בלתך ואין צור כאלהינו, הקב״ה נתן לנו מצות מילה וצוה למול בשרנו בשביל להציל ידידות שארנו משחת. ידידות שארנו עצמנו כמו והיה שארית יעקב. משחת זה גהינם שנא׳ גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו. אין בור אלא גהינם שנא׳ יורדי אל ירכתי בור. למען בריתו אשר שם בבשרנו. הברית שבבשרנו הוא עדות שאין ישראל יורדין לגיהנם, ובזכות דם המילה הם נצולים מדינה של גיהנם [5]). אבל הערלים שאין נמולים יורדים לגיהנם בשביל הערלה שבבשרם שכן נדרש במדרש תנחומא פ׳ לך לך [6]). הרשעים אינן נופלים בגיהנם אלא בשביל הערלה שבבשרם שנא׳ לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק [7]). ואין חק אלא מילה שנא׳ ויעמידה ליעקב

באר יעקב

כיון שהוא חלקנו הרי הוא צור מחסנו לנצח, ואף לאחר פטירתנו מזה העולם, ולכן צוה בניקוד הצד״י בפתח, והוי״ו בציר״י עי׳ יד הקטנה ח״ג הל׳ מילה. אשכול שם.

[1]) צוה בחירק תחת הצד״י דלא כהש״ך בי״ד סי׳ רס״ה ס״ק ה׳. וכ״כ בסדורו של ר״ע גאון ובעל העיטור הלכות מילה בשם ר״ה גאון.

[2]) צוה להציל ידידות היא נפש השכלי שהיא החביבה מכל יד הקטנה שם. ועי׳ זוהר פ׳ בשלח דף נ״ז ב׳, א״ר שמעון זכאין אינון דישתארון בעלמא ומאן אינון ת״ח, לא אשתאר להו לבני עלמא בר אינון גזירין דקבילו. את קיימא קדישא ועאלי בקיימא קדישא באינון תרין חולקין קדישין כמה דאוקמוה (שהם מילה ופריעה, יסוד ומלכות) והוא דנטר ליה להאי קיימא ולא עיילי באתר דלא אצטריך אילין אינון דישתארון ויכתבון לחיי עלמא מנ״ל דכתי׳ והיה כל הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו וכו׳. וז״ש צוה להציל ידידות זרע קודש דייקא ולא אחרים רק אותן ששמרו בריתם ולכן מצילם מרדת שחת.

[3]) היא ענין השארה אשר הנפש הזאת נשארה בקיום נצחי. והסמ״ג גורס שאריתנו והיא היא.

[4]) פי׳ מגיהנם כמ״ש בזכריה גם את בדם בריתך וכו׳. פי׳ אחר משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו. כלו׳ לאשר שבשביל זאת הברית הרי הוא ית׳ חלקנו, וכלומר שהשגחת השי״ת קבוע בנו, והרי זאת הקשר היא היא המקנה בנפשות ישראל קנין נצחי. ובזאת הקנין הרי נפשות ישראל צרורים בצרור החיים את ה׳ תמיד ולא יתבטלו לעולם. וניצולים משחת וזה הוא למען בריתו. ועל זאת הכוונה נוכל ג״כ לפרש נוסחת הישנה צוה בחיר״ק. וקאי וע״ד צוה ונבראו, וכלו׳ שברא נפשותינו על זה הענין שיתקיימו נצח ולא יתבטלו לעולם וינצלו משחת. וזאת היא למען בריתו אשר שם וכו׳. וכן יסד הפייטן ליוצר ליל שמיני עצרת: שמיני ערוך התאומים בו להציל מפורעת דם המילה, פי׳ שבשמיני הוא מוכן וערוך להציל התאומים בברית מילה מן הגהינם.

[5]) עי׳ זכות המילה, האה״ע שנת תנ״ז והוא קונטרס קטן הכמות על ענין מ״ש בתנחומא שכל מי שהוא מהול אינו יורד לגהינם.

[6]) תנחומא פ׳ לך לך סי׳ כ׳.

[7]) ישעיה ה׳.

להק [1]. וכתיב כי רפאים׳ [2] שם בעמקי׳ שאול׳ קרואיה׳ ס״ת מילה, לומר לך כל מי שאינו מל בשרו מזומן הוא לעמקי שאול, ולעולם הבא הקב״ה מציל את ישראל מדינה של גהינם בזכות מילה, לכן אמר שלמה אל תירא [3] לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים אל תקרי שָׁנִים אלא שְׁנַיִם מילה ופריעה. וגם בב״ר נדרש כן. א״ר לוי לעתיד לבא אברהם אבינו יושב על פתח של גיהנם ואינו מניח אדם מהול לירד לתוכה, ואותן שחטאו יותר מדאי מה עושה להם הקב״ה מעביר הערלה מעל גבי תינוקות שמתו בלא מילה ונותנה להם ומורידן לגהינם כדכתיב [6] שלח ידיו בשלומיו חִלֵּל בריתו. מה טעם שלח ידיו בשלומיו משום דחלל בריתו. מצאתי בספר הגאונים מהו שלח ידיו בשלומיו להודיע כחה של מילה שאפילו אדם רשע ומילה בבשרו אינו יורד לגיהנם שכך מצינו שעתיד הקב״ה לישב ביום דין ולהתום דינם של רשעים. ואומר מדת הדין לגהינם כל מי שאתה רואה שהערלה בגופו פתחי ובלעי אותו. שכך ראה יחזקאל בנבואתו גוים אדירים [7] אל ארץ תחתיות אל יורדי בור. וכתיב את ערלים אל יורדי בור. שמה אדום וכל מלכיה וכל נשיאיה שם אשור וכל קהלה וגו׳ שם עילם וכל המונה שם פרעה וכל המונו וגו׳. חוזרת מדת הדין ואומרת לגיהנם תני דעתך שלא תגע באדם מהול שנא׳ לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק. למי שלא קיים מצות מילה בבשרו הא למדת שאין גיהנם יכולה לשלוט באדם שהוא מהול.

דין חותכים ערלת נפלים.

מכאן ראיה לחתוך ערלת הקטן שמת לפני המילה [8]. ומי הם

באר יעקב

[1]) תהלים ק״ה.

[2]) משלי ט׳.

[3]) משלי ל״א כ״א.

[4]) ילקוט בשעוני משלי.

[5]) ב״ר פ׳ י״ט. שמות רבה פ׳ מ״ח, ופ׳ פ״ט. תנחומא פ׳ לך לך. ילקוט שמעוני תהלים רמז תשע״ג.

[6]) תהלים נ״ה כ״א. הקדמת הזהר דף ח׳. רב המנונא סבא אל תתן את פיך לחטיא את בשרך דלא יהיב בר נש פומיה למיתי להרהורא בישא ויהא גרים למחטי להווא בשר קדש דחתים ביה ברית קדישא, דאלו עבד כן משכון ליה לגהינם. והוא דממונה על גיהנם דומה שמיה וכמה רבו מלאכי חבלה בהדיה וקאים על פתחא דגהינם, וכל אינון דנטרו ברית קדישא בהאי עלמא לית ליה רשו למקרב בהו. ועי׳ זהר בראשית דף נ״ג א׳. אמר ר׳ אבא זכאין אינון ישראל דקב״ה אתרעי בהון מכל שאר עמין ויהיב לון את קיימא דא, דכל מאן דאית ביה האי את לא נחית לגהינם אי איהו נטיר ליה כדקא יאות דלא עייל ליה ברשותא אחרא ולא משקר בשמיה דמלכא. דכל מאן דמשקר בהאי כמאן דמשקר בשמיה דקב״ה דכתיב בה׳ בגדו כי בנים זרים ילדו.

[7]) יחזקאל ל״ב.

[8]) שו״ת רב האי גאון. ורבינו בחיי כתב דמאחר שבגהינם פערה פיה לבלי חק למי

שחטאו יותר מדי בפ' עושין [1]) פסין ההיא דינא דאהייבו של גהינם חדא שעתא אתא אברהם ומקבל להו בר מהבא על הגויה דמשכיה ערלתיה ולא מבשקר ליה, והכופר בעיקר הם אותם שחטאו יותר מדי, ואעפ"י שחטאו אין גיהנם שולט בהם. ומה הקב"ה עושה להם שולח להם מלאך ונוטל ערלתן של קטנים שמתו בלי מילה ונותן לאותן שחטאו. מיד גהינם מקבלת אותם שחללו בריתו, לכך נאמר שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו. ואם כדבריהם שאמרו שמעבירין את הערלה מקטנים שמתו, מהיכן נוטל המלאך הערלה? אי בעית אימא צריך שיתן הערלה ביד הקטן והמלאך נוטל מידו. ואי בעית אימא עור הפריעה שנשאר לו עדיין אותו עור שני נוטל ונותן לאותן שחללו בריתו. ור' גרשום ז"ל נתן חילוק בין הקטנים. קטן שכלו לו חדשיו וסימנים מוכיחים עליו שערו וצפרניו וראוי היה למול אם לא היה מת בתוך ח', לאותו ודאי מעבירין ערלתו לפי שאינו כנפל גמור שאם היה חי היינו מלים אותו מילה טובה וכשרה, השתא נמי אנו מטיבין לו וכורתין ערלתו בצרור או בקרומית של קנה, אבל לא באיזמל ובלא ברכה, ולאו משום שהיא מצוה, כי המצוה נתנה לחיים ולא למתים שנא' במתים חפשי [2]). וכיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות. ומהני' ליה להצילו מאש של גיהנם, וכדי שיכנס לגן עדן עם שאר בני ברית קדש. אבל נפלים גמורים שלא הגיעו לכלל ט' הדשים ולא היה להם סימנים לגמרי אין חותכין ערלתן. והקב"ה שולח מלאך ומעבירין ערלתו ממנו ונותן לאותן שחטאו יותר מדאי ומורידן לגיהנם. וכן רמז לנו הקב"ה בתחלת התורה באותיות של בראשית, ברית אש ובשר, להגיד לנו כל מי שלא קיים ברית בבשרו מורידין אותו לגיהנם, וכל שקיים ברית בבשרו נצול מאש של גהינם שנא' לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים א"ת שנים אלא שנים מילה ופריעה. וגם אותיות של שבת רמוז בבראשית כלומר כל מי שאינו שומר שבת נכוה באש של גהינם. וגם בשעה שנולד אברהם אבינו ועסק אח"כ במילה נשבע לו הקב"ה שבזכות המילה מציל את ישראל מדינה של גהינם שנא' [3]) והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך. בא"י [4]) כורת

באר יעקב

באינו נימול ע"כ נהגו בי"י לנער המת שלא הגיע ימיו למצות מילה שמוהלים אותו על קברו. ועי' מטה משה סי' כ"ה וז"ל וכ"כ רבינו ירוחם בשם רבינו הגדולי שיש לנו קבלה שמוהלים אותו על קברו ומשימים לו שם. ועי' שבלי הלקט הל' מילה סי' ד'. ועי' רא"ש פ"ק דמ"ק בשם רב נחשון גאון ועי' שלטי הגבורים מ"ק פ"ג. ועי' שו"ת כנסת יחזקאל סי' מ"ד.

[1]) עירובין י"ט.

[2]) תהלים פ"ח.

[3]) בראשית כ"ו.

[4]) ע"ש וכרות עמו הברית: ועי' שבלי הלקט הל' מילה סי' ד'. תשובה לגאון ממזר אע"פ שהורתו באיסור, מטפה כשרה הוא. והרי הוא כישראל לענין ירושה ולכל דבר. כדתנן מי שיש לו בן מ"מ פוטר את אשתו מן החליצה ומן היבום. ואמרינן מכל מקום לאתויי מאי?

הברית. כורת הברית תרגום גזר קיימ' [1], ובזה הלשון כרת הקב"ה ברית עם אברהם שנא' אשר כרת את אברהם. וכרות עמו הברית וגו' וכתיב הנה [2] דם הברית אשר כרת לפיכך גומרים הברכה בא"י כורת הברית. ד"א כמו שתקני לשאר ברכות שיש בהן ספור דברים ברכה תחלה וסוף, תחלה בפה"ג ולבסוף כורת הברית.

דין להקרות שם לנער [3].

או"א קיים את הילד הזה לאביו ולאמו ויקרא שמו בישראל פב"פ. פי' מפני שהוא עוסק בברכת הקטן צריך לקרותו בשמו. ד"א מפני מה תקנו לקרות לו שם לנער תיכף למילה? משום דעד עתה לפני המילה היה שם טומאה לפניו [4], וחרפה, שם ערלות ועכשיו שנמול וקיימו בו מצות מילה צריך

באר יעקב

לאתויי ממזר, והלכך מברכין עליו ברכת המילה עד כורת הברית אבל רחמים לא.

[1]) עקרים פ' מ"ה וז"ל: ברית יאמר על איזה קיום או שבועה ודבר קיים הנעשה בין ב' כורתי ברית לקשר האהבה בין שניהם, ויעשו להם איזה אות שיהיה קיומו מורה על הברית, כמו העד המעיד על הדבר, אמר לבן ליעקב ועתה לכה נכרתה ברית וגו' והי' לעד ביני ובינך (בראשית ל"א) ועשה גל אבנים לעד, וכן הקשת הוא אות מורה על הברית. ודרך כריתת הברית לפי מה שנמצא בכתובים הוא שהיו חותכין ב"ח לשנים והיו כורתי הברית עוברין בין בתריו (ירמיה ל"ד) וכן בראשית ט"ו וכן כתב אברבנאל (ירמיה פ' ל"ד), וכן אמונה רמה להפילוסוף אברהם בן דאוד מטוליטולא ז"ל המכונה הראב"ד וז"ל דרך כורתי ברית לבתר עגל א' ולעבור בין בתריו, וזה לרמוז שיהיו כורתי הברית שניהם עם היותר נבדלים במקומותיהם מדובקים כמו העגל בהיותו חי שהיה מתאחד מכל צד) ולזה תמצא כי במראה שהיתה אחר מראה בין הבתרים מיד נצטוה על המילה. וזכר גם בפירוש שהיא אות ברית בין הש"י ובין זרע אברהם המחזיקים בבריתו. ולזה בהיות האות הזה מתמיד באומה זו ראיה על הקשר האלהי שנקשר בנו. וזהו שתקנו אנשי כנה"ג בברכת המילה וצאצאיו חתם באות ברית קודש וכו'. לכן כל זמן שנראה אות הברית הזה קיים באומה, אף אם נראה תוקף הצרות עוברות עלינו תמיד לא בשביל זה נתייאש מן הגאולה. כי אנחנו היום דומים לחולה שהוא קרוב למות, וכל האנשים אומרים עליו שאין בו כח לחיות, כי כל עוד שנראה בו דבר מן החיות נשאר, לא נתיאש ממנו. וכן אף אם כל האומות אומרות עלינו. שאנחנו באפס תקוה ושאבדה תקותינו נגזרנו לנו, הנה כאשר נראה אות הברית הזה נשאר ומתמיד בנו, המורה על הקשר הזה שיש בין ה' ובין האומה, נדע בודאי, שעדיין יש בנו כח לחיות, ושעל ידי הקשר הזה תשוב האומה לקדמותה ולהדבק בענין האלהית כאשר היתה בתחלה.

[2]) שמות כ"ד ח'.

[3]) עי' מלואים סי' י"ב.

[4]) ומזה הטעם אין לוקחים שום דבר מבית שנולד שם בן זכר מיום הלידה עד יום המילה משום שבשם שורה טומאה התמורה, וכן נשים זהירות שלא ליקח שם מלאכה מבית היולדת שאלו הוי מהטעם הנ"ל, ולכן לא תברך ברכה במעשי ידיהם, כמ"ש בלחם הפנים יו"ד בקונטרס האחרון סי' שע"ו לענין האבל ג"כ מזה הטעם.

לשנות שמו לשבח, שם טהור וקדוש כשם אבותיו, אברהם. יצחק, ויעקב, ראובן, שמעון, לוי, יהודה, נתן, שמואל, אפרים, ומנ"ל שצריך לשנות שמו בשעת המילה נלמוד מאברהם אבינו שעד שלא מל בשר ערלתו היה שמו אברם דכתי' ויהי אברם [1] בן צ' שנה וגו' והיה חסר עדיין אות אחת, ומיד כשנמול נשתנה שמו לשבח וניתוסף לו אות אחת [2] ונקרא אברהם שנא' והיה שמך אברהם [3]. ולמה ה' שבה נברא העולם שנא' אלה תולדות שמים וארץ בהבראם. בה' בראם [4]. והן הן אותיות של אברהם. ואז נעשה שלם שנא' ויאמר ה' אל אברהם ואתה את בריתי תשמור [5]. וכתיב התהלך לפני והי' תמים. ד"א מצינו במדרש תנחומא ששנה הקב"ה שם אברהם לשבח וניתוסף לו ה' [6]. א"ר לוי א"ל הקב"ה אברהם אתה סבור שאתה שלם חייך שעד עתה אתה חסר [7] איברים עד שלא תמול היה שמך אברם חשבון רמ"ג, וכשתמול אתה נעשה שלם. אמר לפניו רבש"ע האיך יקרא שמי א"ל לא יקרא שמך אברם, והיה שמך אברהם ואתה נעשה שלם אותיות כנגד רמ"ח איברים שבאדם הה"ד התהלך לפני והיה תמים. שנעשה שלם מניין, ממ"ש בענין ויהי אברהם בן תשעים ותשע שנה וכתיב בתריה ואברהם בן ק' שנה [8]. מכאן שמשנין שם הנער לשבח תיכף למילה משם ערלות לשם יהודי [9]. במכילתא [10] דרש ר' ישמעאל מפני מה נשתנה שמו של אברהם ושמו של יעקב, ושמו של יצחק לא נשתנה? מפני שאברהם ויעקב אבותיהם קראום בשמותם לפיכך הקב"ה הגדילם בשנוי

באר יעקב

1) בראשית י"ז.

2) ירושלמי סנהדרין פ"ב. ברכות י"ג. ב"ר פ' לך לך פ' מ"ו. ויק"ר פ' י"ט. במדבר רבה פ' י"ח. תנחומא פ' קרח, סי' י"ב. ילקוט שמעוני לך לך רמז פ"ב.

3) בראשית י"ז.

4) ב"ר פ' י"ב.

5) בראשית שם.

6) תנחומא פ' קרח.

7) במדבר רבה פ' י"ח אמר רב אמי בר ר' אבא אברהם עד שלא נימול ולא הוליד היה חסר. נימול ניתוסף לו ה' ונעשה שלם והוליד למנין אותיותיו. ועי' ב"ר פ' ל"ט סי' ל"ט אברהם בגימטריא רמ"ח.

8) בראשית כ"א.

9) וזה הוא הטעם מה שנוהגים בירושלים בהת"ה והקרובים אינם מברכים את הנער אחר המילה דהא כל עוד שהערלה בו, אינו כלי ראוי ומזומן לברכה. אבל מנהגנו אינו כן אלא אדרבא מברכין הנער קודם המילה, ואולי הוא בבקשה מהי' לבל יאונה לו שום נזק ומחלה במילה. עי' זכר דוד מאמר א' פ' פ"א.

10) מכילתא פ' יתרו. ילקוט שמעוני פ' בא רמז רי"ז כשעשה א"א מע"ט הוסיפו לו אות אחת וכן בשרה. עי' ירושלמי ברכות פ"א. ועי' ילקוט ישעיה מ"א רמז תמ"ה ע"ש מי פעל ועשה וגו'. עי' תנחומא פ' שמות. תוספתא ברכות פ"א.

שמות אשר קראו להם. אבל יצחק הקב״ה קראו יצחק קודם שנולד שנא׳ אבל שרה אשתך יולדת וגו׳. ד׳ נקראו [1] בשמותם עד שלא נולדו, יצחק, וישמעאל, יאשיה, ושלמה. מפני מה צוה הקב״ה לאברהם אבינו למול עצמו שנה אחת קודם שנולד יצחק? מדרש ברייתא דר״א, אברהם אבינו עד שלא נמול הפרי [2] שעשה לא היה טוב במעשיו שיהיה נבחר להקריב ע״ג המזבח וכשנמול הפרי שעשה היה טוב במעשיו ונבחר להקריב על גבי המזבח כיין נסך שנא׳ ויין תקריב לנסך. ע״א בב״ר מ״מ נמול אברהם קודם יצחק שנה אחת בלבד ולא נמול כשהיה בן ע״ה [3] שנה כשדבר עמו בברית בין הבתרים? אלא כדי שיצא יצחק מטפה קדושה וטהורה, לפיכך הקדים מילת אברהם ללידתו של יצחק רק שנה אחת לומר לך יצחק נולד מטפה קדושה אבל לא ישמעאל. וזהו שאמר לו בשעת עקידה לאיזה בן, לבן הערלה או לבן המילה. פירוש לבן הערלה זה ישמעאל שנולד כשהייתי ערל, לבן המילה שהולדתי אחר שמלתי. אברהם שנוצר מטפה טמאה מאותה שעה שאמר לו הקב״ה לא יקרא עוד שמך אברם, שוב לא קראו הכתוב אלא אברהם. אבל יעקב שיצא מטפה קדושה וטהורה בשעה שא״ל הקב״ה לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל יהיה שמך לא שתעקר [4] שם יעקב לגמרי אלא כ״א ישראל יהיה שמך עיקר ויעקב טפילה לו משום שנוצר בטהרה ונולד בטהרה. בר קפרא אומר כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה [5]. ר׳ לוי אמר בעשה ול״ת בל״ת לא יקרא עוד שמך אברם, ובעשה והיה שמך אברהם. וא״ת והלא אנשי כנסת הגדולה קראוהו אברם, שנא׳ אתה הוא האלהים אשר בחרת באברם? [6] אלא שיינה היא דעד שהוא אברם [7] בחרת בו. מכאן שקוראין שם טהור לנער סמוך למילה. ישמח האב ביוצאי חלציו ותגל האם בפרי בטנה. אביו ואמו חייבין לשמוח ולעשות שמחה ומשתה ביום שזוכין בבן זכר [8] שמקיימין בו מצות המילה.

באר יעקב

[1]) מכילתא פ׳ בא סי׳ ט״ז כת׳ ג׳ נקראו מפי הקב״ה ובאגדה דבראשית מסיים בה עד שלא נולדו. ובירושלמי ספ״ק דברכות תנו ד׳ בהדי ישמעאל. ואפשר דס״ל כמ״ד ישמעאל עשה תשובה לכן ראוי לחושבו עם ג׳ הצדיקים ועי׳ פרקי ר״א פ׳ ל״ב בביאור הרד״ל שם.

[2]) זה ישמעאל עיי׳ אשכול הל׳ מילה. ילקוט בראשית רמז פ״א.

[3]) ילקוט שמעוני בראשית רמז פ׳.

[4]) ב״ר בראשית פ׳ מ״ו.

[5]) ברכות דף י״ג א׳. ועי׳ אור חדש מאת כ״ץ דף פ״א שכת׳ שם שנתוסף לפתיחת הכבוד אל האדם הגדול בענקים זה אברהם לקרוא אותו בשם שנקרא בטרם נימולו ערלות בשרו, לבבו, פיו, ואזניו.

[6]) נחמיה ט׳.

[7]) ברכות י״ג. ב״ר פ׳ מ״ו. התם נביא הוא דקא מסדר לשבחיה דרחמנא מאי דהוה מעיקרא. פירש״י דמעיקרא אשר בחרת בו בהיות שמו אברם ושמת שמו אברהם.

[8]) א״כ למה אין עושין כן בלידת נקיבה? הטעם מפני שנשים פטורות מכל מ״ע שהז״ג

וכן אמר שלמה גיל [1]) יגיל אבי צדיק יולד חכם וישמח בו, וכתיב בתריה ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך. תניא נמי הכי אי אפשר [2]) לעולם בלא זכרים ונקבות, אשרי [3]) מי שבניו זכרים אוי מי שבניו נקבות, שבזכרים מקיימי' מצות מילה. ואעבור עליך ואראך מתבוססת [4]) בדמיך ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי. מתבוססת כמו נוססו מקדשך, יבוס קמינו. ר' יוסף קרא פי' מתגוללת בדמיך. והר' אפרים מבונא פי' מתבוססת לשון עירוב שנתערב הדם והמילה בעפר והכי משמע בפי' האשה עושה צרכיה במס' נדה [5]). וכן יסד ר' אליעזר קליר דם תבוסה ק'ר'ב' כעורב, ואמר המדרש בברייתא, דר' אליעזר אמר המצריים לא היו נותנין לישראל את התבן ואת הקש במדבר לעשות לבנים ורומסים בחומר [6]) והקש שבמדבר היה נוקב עקביהם והדם מתבוסס בחמר לכך נאמר מתבוססת בדמיך ואו' לך בדמיך חיי [7]), ואומר לך בדמיך חיי מוסב על הראשון כלומר תחיו מן הדם ששפכת פי' בדמיך תתרפאי, כמו וישבו תחתם במחנה עד חיותם תרגום עד דאיתסיאו אמרתי לך בדמיך חיי ונתרפאת. וכשהוא אומר בדמיך חיי טובל אצבעו ביין ומטיף מן הברכה בפי הילד לשם מצוה והנוכה. דאמר מר המברך צריך שיטעום [8]) וכ"ש מי שמברכין עליו, צריך ליהנות מכוס של ברכה כשבא הברכה על ידו. ומתוך שאינה ניכרת הטעימה זו אלא לרמז בעלמא משקין אף לאמו לפי שע"י פרי בטנה באה הברכה, הרי ששתיהן נהנות מן הברכה ולא תהא ברכה לבטלה, לפי שנא' [9]) שירה

באר יעקב

ואלו בני מצוה נינהו, ומה"ט מברכין בכל יום שלא עשני אשה, לכן אין עושין שמחה עד לידתה משא"כ בזכר כולם שמחים על לידתו.

[1]) משלי כ"ג. ס"ד.

[2]) ב"ב ט"ז.

[3]) ב"ב ט"ו. נדה ל"א. זכר בא לעולם בא שלום לעולם שנאי' שלחו כר מושל הארץ, פי' כר זה מנחה דהיינו פי' שלום. זכר זה כר ואמר ר"י דבי ר' אמי בא זכר לעולם בא ככרו בידו זכר זה כר דכתי' ויכרה להם כרה גדולה. נקבה אין עמה כלום נקייה באה עד דאמרה מזוני לא יהבי לה דכתיב נקבה שכרך עלי ואתנה. ובכלבו כתיב זכר בגמטריא ברכה, נקבה בגימטריא נזק.

עי' פחד יצחק ערך זכר, נולדה נקבה רבייא בא לעולם. מריבה בא לעולם.

[4]) מתבוססת תרגום יונתן בן עוזיאל ביחזקאל סי' י"ו פי' על דמי המילה שהיא דם הבוסה יוצא מגופו.

[5]) נדה ס"ב ב'.

[6]) פרקי ר"א פ' מ"ח אי' פי"ט,

[7]) ילקוט יחזקאל רמז שנ"ה.

[8]) פסחים ק"ה ב' כל המברך צריך שיטעום או הוא או א' מן השומעים. רשב"ם. רב עמרם גאון. רב נטרונאי. רב יהודאי רבינו מנחם. רב צמח בן פלטוי.

[9]) ברכות ל"ה. ערכין י"א א'. מנין שאין אומרים שירה אלא על היין שנא' (שופטים ט'

על היין ומנהג אבות תורה היא יאחז בה צדיק דרכו. ד״א לפיכך מטפטפין בפי הילד ומשקין אף לאמו לפי שצריכין רפואה הקטן ואמו [1], ואומרים ברכות דמעלי לאסותא. ובירושלמי מצינו ראיה [2] שצריך לבקש רחמים שאומר בסוף הברכה תשלח אסותא דהיי וגו׳. ואני קצרתי הברכות מפני סכנת הקטן, ומנהג שמטפטפין היין בפי הילד ומשגרין הכוס לאם הילד עדיין במקומו עומד, ד״א ואומר לך בדמיך חיי, ואומר לך בדמיך חיי מה ראיה לומר שתי פעמים בדמיך מדרש בברייתא דר״א אומר [3] יצחק אבינו מל את יעקב ועשו, ועשו מאס בברית מילה כשם שמאס בבכורה שנא׳ ויבז עשו את הבכורה. ויעקב דבק בברית מילה ומל את בניו ומנין שהיו נמולין שנא׳ [4]) בזאת נאות לכם אם תהיו כמונו להמול לכם כ״ז. וכתיב [5]) אך בזאת יאותו לנו האנשים לשבת אתנו בהמול לנו כל זכר כאשר הם נמולים, מכאן אתה למד שבני יעקב נמולין היו. גם בני יעקב מלו את בניהם ובני בניהם והנחילום להם לחק עולם, עד שעמד פרעה הרשע וגזר עליהם שלש גזרות קשות [6]) ומנע מהם ברית מילה. וביום שיצאו בני ישראל ממצרים מלו כל העם למגדול ועד קטן שנא׳ [7]) כי מולים היו כל העם היוצאים ממצרים. והיו לוקחים ישראל דם ברית מילה ודם פסח ונתנו על משקוף בתיהם. וכשעבר הקב״ה לנגוף את מצרים ראה על משקוף בתיהם ועל שתי המזוזות דם ברית מילה ודם פסח ונתמלא רחמים על ישראל שנא׳ [8]) ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך, בדמך אין כתיב כאן אלא בדמיך בשני דמים דם ברית מילה ודם פסח, לכך נאמר ואומר לך בדמיך חיי, ואומר לך בדמיך חיי [9]). רבי אליעזר אומר

באר יעקב

י״ג) ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים. אם אנשים משמח אלהים במה משמח? מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין.

[1]) מגילה י״ז ע״ב מה ראו לומר רפואה בשמינית א״ר אחא מתוך שנתנה מילה בשמינית שצריכה רפואה לפיכך קבעוה בשמינית.

[2]) תרגום ירושלמי סוף פ׳ ויחי, ובסדור דר״ע גאון בברכת המילה דף נ״ב. ורבינו סעדיה גאון. ועי׳ אבודרהם סדר ברכות דף קנ״א.

[3]) פרקי ר״א פ׳ כ״ט. אשכול הל׳ מילה.

[4]) בראשית ל״ד ט״ו.

[5]) שם ל״ד כ״ב.

[6]) פרקי ר״א פ׳ כ״ט. אבל בשיר רבה פ׳ ס״ט לא משמע הכי, אלא ישראל עצמם הפרו ב״מ.

[7]) יהושע ה׳ ה׳.

[8]) יחזקאל ט״ז ו׳.

[9]) שיר רבה פ״ה. כשמגיע לתיבת ואומר לך בדמיך חיי טובל בו אצבע ונותן מהיין בפי התינוק. וכתבו הפוסקים שהמוהל עושה צורת שד״י באצבעותיו באופן זה. ג׳ אצבעות ידיו דהיינו אצבע, אמה, קמיצה, כשזוקף אותם הוא צורת שין והגודל כשכופף אותו נעשה ד׳,

וכי מה ראה הכתוב לומר ב' פעמים ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי? אלא אמר הקב"ה בזכות דם ברית מילה ודם פסח תגאלו ממצרים [1]. ובזכות דם ברית מילה ודם פסח עתידין ליגאל בסוף מלכות רביעית לכך נאמר ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי. תרגום

באר יעקב

וכשנותן יין בזאת הרי יו"ד ונעשה שם שדי ואומר כ"פ בדמיך חיי לרמוז שע"י המילה יזכה לעוה"ז ולעולם הבא. ומזה הטעם אין נוהגין למול את התינוק אלא עד אחר עלינו לשבח, כיון שמיוסד בתוכו לתקן עולם במלכות שדי ויש לו שייכות למילה, ושיר היחוד או' קודם המילה עי' ספר נוהג כצאן יוסף אות ת' הל' מילה ועי' זהר פ' לך לך ע"פ ויאמר אליו אני אל שדי מאי משמע דעד השתא לא קאמר אני אל שדי, אלא הכי תאנא עבד הקב"ה כתרין תתאין דלא קדישין לתתא, וכל אינון דלא אתגזרו יסתאבון בהון ורשימין בהון, ומאי רשימא אית בהון דאיתחזי בהו ש"ד ולא יתיר. ובגין כך יסתאבון בהו ואדבקין בהו. בתר דאתגזרו נפקין מאילין ועאלין בגדפוהו דשכינתא ואתגלייא בהו יו"ד רשימא קדישא את קיימא שלים ואתרשים בהו שד"י ואשתלים בקיומא וע"ד כתי' אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים וכו' עכ"ל.

והלבוש כתב הטעם משום דארז"ל במדרש ע"פ שימו איש חרבו על ירכו משה מל ואהרן פורע ויהושע משקה. פי' שכל אותן מ' שנה לא היו מלין במדבר מפני טורח הדרך ועכשיו שהיו עומדים ליהרג לא רצו משה ואהרן שימותו בלא מילה ובלא קבלת המצות, ולכך הי' משה מל ואהרן פורע ויהושע משקה אותם עפר העגל, ואותה השקאה היתה להם בשעת מילה ופריעה למות ולא לחיים. לכך אנו אומרים השקאה זו של שעת מילה ופריעה תהיה לחיים ולא כאותה של יהושע עי' אבודרהם הל' מילה.

ולזה מנהג ספרד לומר סברי מרנן לפני קידוש והבדלה וברכת אירוסין ונישואין וברכת מילה שעל היין ויש לזה סמך. לפי מ"ש בסנהדרין פ' נגמר הדין היו מוציאין אותו לסקילה היו משקין אותו כוס של יין הי' בקורט לבונה כדי שתטרף דעתו עליו ולא ירגיש בענין הסקילה ע"כ אומרים סברי מרנן כלומר היש בדעת מורי ורבותי שזה הכוס לחיים ולא למות לברכה ולא לקללה ולא יהיה כאותו הכוס ששתה שנגמר דינו לסקילה, והעם עונין לחיי כלומר לחיים יהיה ולא למות. ט"א לפי מ"ש בא להם יין בתוך המזון כל אחד מברך לעצמו לפי שאין בית הבליעה פנוי, ועכשיו בית הבליעה פנוי הוא אומר היש בדעתכם לצאת מזאת הברכה ולכוין דעתכם בה וכן עונין לחיי בלשון תלמוד כן עי' אבן הירחי דף ל"ה. ט"א למה שאומרים לחיים, כי לפי מ"ש רז"ל דעץ הדעת גפן היה וע"י בא מיתה לעולם. לכן כשמוזגין ממנו אומרים לחיים יהיה ועי' שבת ס"ז ב' חיי וחמרא (פירש"י כשמוזגין ונותנין כוס אומרים כן לברכה בעלמא) אין בו משום דרכי האמורי. מעשה ברבי עקיבא שעשה משתה לבנו ועל כל כוס וכוס שהביא אמר חמרא וחיי לפום רבנן ולפום תלמידיהון.

1) עוללות אפרים עמוד ת"כ כתב שכל הגאולות באים בזכות המילה. כי בגלות מצרים ארז"ל מסר להם דם פסח ודם מילה. ובגלות בבל ארז"ל כשא' הקב"ה לאברהם מה לידידי בביתי וכו' אמר אברהם הי' לך לזכור ברית מילה. א"ל ובשר קודש יעברו מעליך. וכן בגלות אדום לא יגאלו כ"א בזכות המילה כמ"ש לא יוסיף יבא בך עוד ערל וטמא. ועי' מכילתא פ' בא שיר רבה פ"ה.

ואמרית לבון בדמא דמהולתא אחוס עליבון [1], ואמרית לבון בדמא פסחא אנא פריק יתבון. ומדרש-תנחומא שמעון התמני אומר [2] בזכות המילה נקרע הים שנא׳ אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי. ואיזו ברית שהוא ביום ובלילה הוי אומר זה מילה, לפיכך משה רבנו פתח שירתו בא״ז [3]. א׳ אחד, ז׳ שבעה, הרי ח׳ אמר משה בזכות המילה שנתנה לח׳ נקרע הים, וקלס להקב״ה בא״ז, שנא׳ אז ישיר משה. א״ר לוי כתיב לגוזר ים סוף לגזרים [4] א״ת לגזרים אלא לגוזרים שכן בל׳ ארמי קורין למוהלים גוזרים. מכאן שבזכות המילה נקרע הים. ועוד בזכות המילה שנתנה לח׳ ימים עתיד הגואל לבא ומשה רבנו עמו שנא׳ אז ישיר משה ובני ישראל, שר לא נאמר אלא אז ישיר [5] לעתיד לבא עתידין ישראל לומר שירה, לה׳ נאה השירה, והשירה נאה לה׳ [6]. א׳ אחד ז׳ שבעה הרי ח׳ מכאן שבזכות

באר יעקב

[1]) יחזקאל פט״ז סי׳ ו׳ בתרגום שם.

[2]) ילקוט שמעוני שמות רמז רל״ג. ילקוט ירמיה רמז שכ״א.

[3]) ילקוט שמות רמז רמ״א. מכילתא פ׳ בשלח.

[4]) ילקוט שם ועי׳ אגדת בראשית דף כ״ד ע״פ בעבר הירדן בארץ מואב בזכות מה עברו ישראל את הירדן בזכות מילה לכך נאמר סוד ה׳ ליראיו. משל למלך שהי״ל אוהב והיה עשיר יותר מדאי, אמר מה אעשה לאוהבי זה ומה אתן לו. זהב וכסף יש לו עבדים ושפחות יש לו אלא הריני חוגרו כלי זיין פי׳ חגורה של׳, כך אמר הקב״ה לאברהם מה אתן לך זהב וכסף יש לך שנא׳ ואברם כבד מאד וכו׳ אלא ואתנה בריתי וגו׳ זיין כלי פי׳ שהמילה היא משמרת את האדם מן תאוות העבירות ומגלפו לשמור מדות טובות כמו החגורה מחזקת כל הבגדים על האדם כ״ש אם לאו׳ ת״ח שנוקם ונוטר כנחש חגריהו על מתניך כשם שהנחש נוקם במי שפורץ גדר כן ת״ח זה ישמור ויגדור אותך בכל מיני גדרים ועי׳ בית המדרש חדר ד׳ שם. ועי׳ מדרש תהלים, ובילקוט שמעוני השמט לברית כי מלאו מחשכי ארץ נאות חמס שלא נגאלו ישראל אלא בזכות המילה. וכשבאו לים סוף והיו ממרים שנא׳ וימרו על ים בים סוף וביקש הים לחונקן שנא׳ והמים להם חומה שנתמלא עליהם חימה. תלו בגדיהם מן הים כיון שראו המים את המילה ברח שנא׳ הים ראה וינוס. וכמו כן כשבאו לעבור את הירדן בקשו מי הירדן לחונקן כנס הקב״ה שבים רבוא בין שני בדי ארון אצל הלוים כדי שיראו מי הירדן מילה ויברחו שנא׳ הירדן יסוב לאחור. ואמר הגאון ר״א מווילנא ז״ל והמים להם חומה אמרו בגמר׳ חימה כתיב שנתמלא עליהם חימה שנא׳ הים ראה מה ראה? פסל מיכה שנא׳ ועבר בים צרה. וא׳ הוא ז״ל שבכתוב א׳ כתיב ויבאו בנ״י בתוך הים ביבשה ובכתוב אחר כתיב ביבשה בתוך הים אלא הטעם כי ידוע שמיכה היה משבט דן שהיה המאסף לכל המחנות והיה נוסע באחרונה א״כ כשנכנסו ישראל בים אז היה שבט דן עדיין ביבשה ולכן כתיב ובני ישראל הלכו בתוך הים בעת ששבט דן היו ביבשה, אבל כשיצאו מן הים היה עדיין שבט דן עודנו בתוך הים ולא היה להם זכות שיגן עליהם כי הצדיקים כבר יצאו מן הים לכך נתמלא עליהם חימה וניצולו בזכות המילה עכ״ל.

[5]) ילקוט שמות רמז רמ״א ס״ה.

[6]) מנהג שהמוהל מנגן שירת אז ישיר ביום המילה.

המילה עתיד הגואל לבא לישראל. במדרש גאונים מצאתי. רבנו גרשם המוהל דרש מהו או אז יכנע לבבם הערל ואז ירצו עונם, וכתיב וזכרתי את בריתי יעקב מה ענין זה לזה? אלא א"ו בגמטריא ז' זה השבת, א"ז' בגימטריא ח' זו מילה שנתנה לשמונה. וכך אמר הקב"ה לישראל אם יכנע

באר יעקב

ומקור המנהג נראה שיצא מהמכילתא שכתב אז ישיר! אז למה באז א' אחד, ז' שבעה הרי שמונה אמר משה בזכות מילה שנתנה לשמונה נקרע הים לכך שר אז ישיר! עי' עוללות אפרים ח"ג עמוד י"ג. פ"א מה שנוהגין המוהלים לנגן השירה ביום המילה אמרינן במס' ר"ה בפסח נולד יצחק וא"כ אין מפורש בש"ס באיזה יום נולד. אך יש להביא ראיות שבליל א' של פסח נולד. כי איתא בפי' תולדות שאמר יצחק לבניו הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי ופירש"י שהיה אז בן קכ"ג שנה ודאג במאה הגיע לפרק אמו והוא ה' שנים קודם מיתת אמו א"כ הי' אז יום לידתו שאז נתמלא לו קכ"ג שנה שדאג עבור זה. ואיתי' להלן בפי' תולדות שאמרה לו רבקה ליעקב בנה קח לי משם שני גדיי עזים, ופי' רש"י שהי' א' זכר לפסח וא' לחגיגה א"כ הי' אז ע"פ זמן שחיטת הפסח והחגיגה. א"כ היה לידתו בע"פ, ושבני נח הלילה הולך אחר היום שלפניו, וא"כ על כרחך נימול בז' של פסח שהוא יום שמונה ללידתו כדין ב"ג ולפי"ז היתה מילת יצחק (שהי' ראשון לנמולים לח' כדין ולכן הי' אז ק"פ שנה כמספר השנות שהי' ערל) ביום ז' של פסח שבאותו יום לאחר זמן עברו ישראל את הים ושרו שירת אז ישיר. לכן גם אנו עושים זכר לזה לזמר שירת אז ישיר ביום המילה בזמנו. טעם אחר שנא' לגוזר ים סוף לגזרים א"ת לגזרים אלא לגזורים שבזכות המילה נקרע הים לישראל, לכן נהגו המוהלים לנגן השירה לכבוד המילה. עי' מאמר השכל להראב"ן זקנו של הרא"ש ז"ל שכ' שבשביל גודל מעלתה של מצות המילה מצינו שמונה מיני גיאות כנגד ח' ימי מילה, וכולם אמרו משה וישראל בשירה והם: ירה, רמה, טבעו, ירדו, תרעץ, תהרוס, כסמו, צללו. עי' יסוד יצחק הל' מילה וכתב הרב אות ברית עולם הל' מילה וז"ל רע עלי המעשה שהמוהל מנגן חצי פסוק א' וחצי הב' גומרי' הקהל, וכל פסוק דלא פסקיה משה רבינו בתורה אנן לא פסקינן, ואיך אנו מפסיקין באמצע הפסוק. ובפרט הרבה מדלגין הפסוק שאומר המוהל ומתחילין בפסוק הב'. ובגמרא אמרו משה אמר שירה וגם ישראל ענו אשירה הרי שהיו כופלין ולא מדלגין וע"כ יש לנהוג כשמתחיל המוהל הפסוק ישנו הקהל אחריו בנחת זה הפסוק, וכשהם אומרים בקול פסוק ב' יאמר הוא בנחת ולא ידלג ח"ו. ויאמרו בניגון התורה וטעמים וכו' עי"ש. אבל אני הכותב מצאתי בתנחומא פי' בשלח סי' י"א ר"א בן הדיי אומר משה פתח תחלה וישראל גומרין כי גאה גאה. משה אמר עזי וזמרת יה וישראל אומרים ויהי לי לישועה. משה אמר ה' איש מלחמה וישראל אומרים ה' שמו וכו', שלא כדעת הנ"ל עי' מג"א סי' נ"א.

מנהג שהמוהל יורד לפני התיבה ביום המילה.

ואיה לזה, מפני שהמילה הוי כמו קרבן, ולזה כ' הרב מטה משה ח"ז פ"א שראוי למוהל להיות ש"ץ ביום המילה כי עתה בזמן הזה הכהן המקריב הוא לנו הש"ץ. ואמרו בירושלמי ר' יוחנן בשם ר' מנחם דמן גליא אמר זה שעובר לפני התיבה אין אומרים לו בא והתפלל, אלא בא וקרב את קרבננו. לכך מאחר שעתה הוא מקריב קרבן במה שמל התינוק נכון להקריב קרבנו בתפלה. וזכר לדבר מילה ר"ת מוהל יורד לפני התיבה. ואסמכוהו נמי אקרא

לבבם הערל בתשובה, שאין הכנעה אלא תשובה שנא׳ הראית כי נכנע אהאב, ופירושו אם יכנע לבבם הערל וישמרו שבת ומילה בלבד בזכותם אזכור ואחמול עליהם ואסלח לעונם, ויהיו לי רצוים ומיד וזכרתי את בריתי יעקב וגו׳. ואף ישעיה הנביא נבא כן כל שומר שבת כדת [1] מחללו ומחזיקים בבריתי, והביאותים אל הר קדשי, אם ישמרו ישראל שבת ומילה כהלכתה מיד והביאותים אל הר קדשי. זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור [2], ואין ברית האמור כאן אלא מילה, מלמד שכרת הקב״ה ברית עם אבותינו בדם המילה [3] שנא׳ הנה דם הברית אשר כרת ה׳ עמכם. ונא׳ אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם. ואין חק אלא מילה. זכרו לעולם בריתו, הדבר הזה אשר צוה לאלף דור זה היה אברהם. רצה הקב״ה לבראות אלף דורות לפני משה רבנו [4] וצפה בהן שהיו רשעים והעביר מהם תשע מאות ושבעים וארבע דורות קודם שנברא אדם הראשון. ונשארו עדיין עשרים וששה דורות מאדם ועד שנולד משה ונתן לו הקב״ה התורה והמצות. אבל מצות מילה כבר נתנה לאברהם ששה דורות לפני משה ואלו הן: אברהם, יצחק, ויעקב, לוי, קהת, עמרם. לפי שהאבות קיימו כל התורה שנא׳ [5] עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורותי, ולא היה נאה לאבות להיות ערלים לפיכך נתנה להם מצות מילה, זהו שאמר הכתוב דבר צוה לאלף דור

באר יעקב

רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם. עי׳ שו״ת מהר״י מינץ סי׳ מ״ג. ועי׳ נוהג כצאן יוסף אות מ׳ ערך מילה שכ׳ שמנהג במדינת אשכנז שהמוהל והסנדק מנגנים וכרות ביום המילה, והמוהל יורד ג״כ לפני התיבה. וכן הקנות רוב קהלות אשכנז.

Aus den Original-Akten des israelitischen Konsistorium im vormaligen Königreiche Westphalen in dem Zeitraume von 1808—1813: Ausser dem dazu bestellten und vom Landes-Rabbiner approbirten Vorbeter darf Niemand, unter welchem Vorwande es auch immer sei, in der Synagoge vorbeten, der מוהל darf ausnahmsweise das וכרות vortragen.

והמנהג שהחזן מנגן שירה חדשה בברכת אמת ויציב בברית מילה ואפי׳ בחול ומכ״ש בשבת וי״ט. וטעם אחר דאית׳ במדרש פ׳ לך לך אמר ר״א בשם ר״א אלמלא מקרא כתוב א״א לאמרו שהקב״ה נעשה שושבין של א״א במילה שנא׳ וכרות עמו הברית לכן נוהגין המוהלים לנגן מן וכרות עד סוף השירה, המחבר.

[1] ישעיה נ״ו ב׳.

[2] דברי הימים א׳. ט״ו ט״ז.

[3] תנחומא פ׳ לך לך ר׳ יוחנן בשם ר׳ יוסי הגלילי אומר תתקע״ד דורות קפל הקב״ה בשביל ליתן תורה לדור המדבר על שהיו רשעים שנא׳ יצפון לישרים תושיה.

[4] ד״א זוטא פ״א ז׳ אבות כרותי ברית וכו׳.

[5] בראשית כ״ו ה׳.

תתקע״ד שנה שהיתה התורה גנוזה וכיון שעבר כ״ו דורות נתנה למשה התורה זהו לאלף דור [1]. ד״א למה נתנה לאברהם מצות מילה גלוי וידוע לפני הקב״ה שעתיד אברהם לעמוד על פתח גיהנם [2] לעכב הנמולים שלא ירדו לתוכה, ולא היה נאה לו שיהא ערל לפיכך נתנה לו מצות מילה. אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק [3], ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם, מלמד שכרת הקב״ה ברית עם אברהם בי״ג בריתות ובשבועות [4], י״ג בריתות הכתובים בפ׳ מילה, ובשבועות שנא׳ ושבועתו ליצחק. ועוד כתיב ביצחק והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך [5], ויעמידה ליעקב לחק מצות המילה היא חק לישראל, ואין חק אלא מילה שנא׳ [6]) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי ולישראל ברית עולם לעולם, ועוד הקב״ה נתן להם לישראל מצות מילה להיות בבשרם לברית עולם, שמא תאמר שאותם י״ג בריתות נכרתו לתת להם את ארץ כנען שנא׳ וכרות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני. ועוד ביום ההוא כרת ה׳ את אברהם [7] לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת לפיכך צריך לומר בפי׳ וימל אברהם את יצחק בנו בן ש״י כאשר צוה אותו ה׳ להגיד שבזכות דם ברית מילה נכרתו. הודו לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו הצבור נותנים שבח והודאה להקב״ה שזכו להיות מן המנוין לקיים מצות מילה השקולה כנגד כל המצות תרי״ג כמנין ברית. דרשה בע״א כתיב ותרא אותו כי טוב הוא מלמד שמשה רבינו נולד מהול הוי [8], וכיון שנמול זה הנער ונתקן ע״י המילה כמו משה נאמר עליו פסוק זה הודו

באר יעקב

[1]) שבת דף פ״ח א׳ חמודה גנוזה לך תתקע״ד דורות קודם שנברא העולם וכו׳. עי׳ חגיגה י״ג ב׳. אמר ר׳ שמעון החסיד אלף תתקע״ד דורות שקומטו להבראות קודם שנברא העולם ולא נבראו, עמד הקב״ה ושתלן בכל דור ודור, פירש״י קודם שנברא העולם, ונגזר עליהם להבראות קודם מ״ת לקיים מ״ש דבר צוה לאלף דור. ראויה היתה תורה להנתן לסוף אלף דור, וכשראה שאין העולם מתקיים בלא תורה עמד וטרדן לסוף כ״ו דורות מאדם הראשון עד משה רבינו. עי׳ פסחים קי״ח ב׳ אמר ר׳ יהושע בן לוי הני כ״ו הודו כנגד מי? כנגד כ״ו דורות שברא הקב״ה בעולמו ולא נתן להם תורה וזן אותם בחסדו. ועי׳ מדרש לקח טוב מזמור ק״ה. אמר רבי חייא בשם רבי שמואל בר נחמן תשע מאות ושמונים דור היה ראוי לעמוד שכולם נמחו בדור המבול, שכך אמר הקב״ה שהוא עתיד ליתן את המילה אחר אלף דור.

[2]) ילקוט בראשית רמז י״ח.

[3]) דברי הימים א׳ ט״ז י״ז.

[4]) נדרים ל״ב א׳.

[5]) בראשית כ״ו ד׳.

[6]) ירמיה ל״ג כ״ה.

[7]) בראשית ט״ו י״ח.

[8]) ילקוט שמות רמז קס״ו. חזקוני פ׳ שמות.

לה' כי טוב [1]), כי טוב הוא לומר שהוא מהול כמו משה שנא' בו כי טוב הוא. עוד מצא בספר הגאונים שחולקין זה הפסוק המברך אומר הודו לה' כי טוב, והקהל אומרים כל"ח לפי שמצינו בב"ר ע"פ [2]) וישתחו לעם הארץ לבני חת מכאן שמודים על בשורה טובה [3]) כמ"ש וישתחו למלך ומודינא למלכא, ובלידת זכר מצינו דתנן המבשרני [4]) אם ילדה אשתי זכר וכו' ובפסוק אחר הוא אומר ארור האיש אשר בשר את אבי יולד לך בן זכר [5]). לפיכך אומרין הודו לה' כי טוב על בשורה טובה זאת, והציבור עונין אחריו כי לעולם חסדו, כלומר עולם ועד אנו חייבין להודות לו ולשבחו [6]). ואחר

באר יעקב

[1]) חזקוני שם ע"פ ותרא אותו כי טוב הוא שנולד מהול, לכן נהגו לומר הודו לה' כי טוב על המילה. ומהרי"ל כתב מ"מ אומרים הודו לה' כי טוב כל"ח קודם ברכת להכניסו, נראה בעיני הטעם משום דאיתא בגמרא: א"ל ילדה אשתך זכר מברך הטוב והמטיב. וי"מ משום ד' דצריכים להודות וא' מהם היוצא מבית האסורים, וכן התינוק יצא מאסורי מעי אמו. והרוקח כתב בשם רבי יהודה ז"ל דכתיב גבי אברהם וכרות עמו הברית, ואמרי' מלמד שהקב"ה סייע לכרות, וכתיב בתריה לתת לך את ארץ כנען פי' בזכות המילה, ובפסוק אחר אומר תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם, אלמא דקרי לשבועות הארץ חסד ומשו"ה אמרי' כל"ח במילה דהיינו שבועת ה' שנקראת חסד שניתנה ע"י המילה. עי' מטה משה סי' כ'. מכשירי מילה פ"א. ועי' אבודרהם.

[2]) בראשית כ"ג ז'.

[3]) ב"ב קמ"א א'. ילקוט יחזקאל רמז שנ"ח. וכי יש לך אדם שמתבשר בשורות טובות ואינו שמח. נולד לך בן זכר וכו'. א"ח סי' רכ"ג סעי' א' ילדה אשתו זכר מברך הטוב והמטיב. ועי' זכר נתן דף י"ח. אם שמע מחוץ לעיר שנולד לו בן זכר ובירך הטוה"מ, כשיבא ויראה הילד מברך שהחיינו. ולדעת הרדב"ז מברך שהחיינו בשעה שרואה את הבן מהול. וכתב אליה רבה בסי' הנז' בשם ספר החסידים סי' תתמ"ו דמי שבאה לו בשורה שנולד לו בן, לא יחזיק טובה למבשרו עד שיברך תהלה למי שחננו לבן זכר. ואם המבשר מצאו במרחץ או במקום הטנופת, אם השומע אינו חושש מלהזכיר ש"ש במקום הטנופת ימתין עד שיצא וירחץ ידיו. ואם צדיק היא יאמר לו מיד וכשיצא יברך.

שו"ת הלכות קטנות ח"א סי' ר"א. אם שמע מחוץ לעיר שנולד לו ב"ז ובירך הטוב והמטיב כשיבא ויראה הילד אם מברך שהחיינו תי' צריך לברך כי פנים חדשות באו לכאן. שו"ת רשב"א מ"ד סי' ע"ז אם מברכין הטוב והמטיב בילדה אשתו זכר דאשתו נהנית ממנו תי' לא בכל דבר שנהנה הוא ואחרים עמו מברך הטוב והמטיב, אלא בדבר שיש לו תועלת והנאה בו ולאחרים עמו ובלידת זכר יש לו ולאשה הנאה תועלה, חדא דהוה להו חוטרא לידא ומרא לקבורה וכו' עיי"ש.

[4]) ב"ב דף קמ"א א'.

[5]) ירמיה כ' ט"ו ארור האיש אשר בשר את אבי יולד לך ב"ז שמח שמחהו.

[6]) שו"ת נשמת חיים סי' ב'. מקום שנהגו שאבי הבן כשעולה לתורה ביום השבת מברך ברכת הגומל להצלת היולדת אם יש למחות בזה תיכן לדעת ב"י בא"ח סי' רי"ט אין לברך,

שאמר הפסוקים צריך לברך את הנער בשמו, יצחק הקטן גדול יהיה, וכשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים. והטעם לפי שרגילים לעשות לשאר חולים בשמבקשים עליהם רחמים, ומזכירין לו זכות אבות ביום המילה, כמו אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם. כלומר בזכותו יתרפא זה הילד מחליו ויזכה

באר יעקב

אבל לדעת שלטי גבורים, וד"מ, ול"ח וב"ח, והמג"א יש לברך. ועי' סדור המנהגים שכ' נוהגין ביום המילה לנגן בקול מן הודו עד סוף מזמור לתודה, והטעם לזה הוא, כת' הב"י בא"ח שם די"ש סמך למה שנוהגין קצת אנשים כשיולדות נשותיהן מברכין ברכת הגומל בשבילן ולא ברכה לבעלה היא ממ"ש בגמרא דרב הונא בגדיתא ורבנן כשחלה רב ונתרפא ברכו אעפ"י שלא היו חייבין בברכה ההיא, כדי לתת שבח והודאה למקום על שניצול רב יהודה רבם. כך מי שילדה אשתו אע"ג שאינו חייב בברכת הגומל מ"מ יכול לברך. כמאמר המדרש ויקרא כ"ז ר' לוי פתח הן אדם מאין ופעלכם מאפע וכו' מן פעיות שהאשה פועה בשעה שיושבת על המשבר תשעים ותשעה למיתה ואחת לחיים, ולכן נאה לו לברך. אמנם הרשב"א חולק וס"ל דשאני רב הונא ורבנן שברכו על רפואת רב יהודה לפי שהיה רבם. לכן לענין הלכה אינו חייב לברך הדילמא ברכה לבעלה היא, ועי' שו"ת חתם סופר א"ח סי' נ"א שכ' אמנם למה אין הנשים מברכין ברכת הגומל כדעת המג"א סי' ר"ט. ואי דבעי עשרה הא בדיעבד שגי בלא עשרה? ובש"ה מסיק לדינא שמברך בפני אשה א' או בפני נשים. ובשער אפרים ומג"א סי' רפ"ב כתבו כשהבעל עולה לתורה בשבת שאשתו היולדת הולכת לבהכ"נ כשיאמר ברכו וגו' יש לו לכוין שנותן הודאה בשביל אשתו עי"ש. ומט"ז התקינו לאסוף בבית היולדת בשבת ראשון אחר הלידה וזה הוא ישוע הבן כעין ברכת וסעודת הודאה. א"כ למה אין עושין ג"כ סעודה בנקבה מפני שנולדה מרחם? אבל יש לתרץ דעיקר הסעודה היא כעין ברכת וסעודת הודאה וכשנולד נקבה מתאספים שם נשים בשבת: ומהרי"ל כתב שמה שאומרי' אחר המילה הודו לה' כי טוב וגו' היא משני טעמים. א' משום שאמרו כשאשתו ילדה זכר מברך הטוב והמטיב, משום ד' דצריכין להודות וא' מהם היוצא מבית האסורים וכו, והנה לטעם הב' הי"ל לומר הודו אף כשילדה נקבה? ולזה כיון בעל הלבוש שכת' בעל יולדת בת קודם לאבי הבן בשבת קודם המילה. משום דאבי הבן יכול להודות ביום המילה כשיאמר הודו, אך אם ילדה לו בת אין לו מקום לכוין שנותן הודאה בשביל אשתו, רק כשמברך ברכת התורה, ולכן הוא קודם.

ולכן כדי לעשות זכר להודאה זו וכדי שלא יכנס עצמו בספק ברכות נהגו שבשבת שבאה היולדת לבית הכנסת הבעל עולה לתורה ונותן נדבות ואומר מי שבירך ליולדת וכ"כ הרב סולת בלולה בסי' רי"ט סק"ה לפי שהאשה צריכה להודות על נסה שילדה בשלום, ולכן עולה הבעל לתורה ואומר ברכו את ה' וכו' הוה נמי כהודאה דברכה והודאה כחדא ניהו, דכתיב הודו לו ברכו שמו, ולפי שאין אשה קוראה בתורה, לכן בעלה מודה תחתיה והאשה אומרת אמן על ברכתו דיוצא לכל הדיעות, ועי' ברא"ש ריש פ' הרואה דתקינו הודאה במקום קרבן תודה, ועי' חיי אדם כלל ס"ח: ולכן נוהגין לזמר בנגון של שמחה מזמור לתודה, תמורת קרבן תודה שמחויב הבעל להביא. והמנהג בצרפת כשהאשה אחר הלידה הולכת לבית הכנסת מנגן הש"ץ בתפלת שחרית של שבת „שמחים בצאתם וששים בבואם וכו'". ובקצת מקומות נהגו שבעל היולדת

לתורה לחופה ולמעשים טובים, ולפי שהעת עת תפלה ורצון, כי הקריב דמו בעת קרבן תמיד השחר למען שמו הגדול ית' יתרפא, ויענו כל העם אמן הכל עונין אחריו אמן.

באר יעקב

אין ממתין לעלות עד שבת, יען דעלייתו לתורה הוא במקום תודה, ובשבת אין מביאין קרבן יחיד. וגם מזמרין מזמור הללויה הללו אל בקדשו שבמזמור הזה יש י"ג הלולים עד תיבת תהלל, רמז לי"ג מדות או לי"ג בריתות של מילה.

תם חלק ראשון, שבח לאל המאזרני חיל, ונתן לי כח לעבוד יומם וליל, כן יתן לי כח ואון, להחל ולגמור חלק שני, ותהיה נא עבודתי לרצון, לפני צורי וקוני.

זכרון ברית לראשונים

חלק שני

כולל

דיני מילה ופריעה וגרים מאת **רבינו גרשם**
ב״ר **יעקב הגוזר** ז״ל

ע״פ מקורי הש״ס ומדרשים וספרי הגאונים ומנהגים שונים ורפואות שונות למילה

יצא לאור בפעם הראשונה

מתוך כ״י הכולל בתוך כ״י „אסופות״ הנמצא ביד הרב החכם המפורסם מוהר״ר שלמה חיים האלבערשטאם בעיר ביליטץ במדינת אָסטריא.

מאת

יעקב ב״ר **מרדכי גלאסבערג** שו״ב ומוהל דק״ק ברלין.

קראקא

בדפוסו של יוסף פישער (גראָדגאססע נומר 62)

שנת **תרנ״ב** לפ״ק

דין מילה בשבת.

אם שכחו ולא הביאו האיזמל מע״ש, שרי לומר לגוי להביאו [1]), אי נמי שרי להביאו ע״י תינוקות דליטלטלו התם. במקום שאין שם עירוב אם שכחו להביא כל צרכי המילה מע״ש מביאין ע״י גוי, ואם אין שם גוי כורך על אצבעו ומביא דהוה ליה שינוי כלאחר יד, ואם נשפך המין או השמן זית אחר המילה מחללין עליו את השבת מפני הסכנה, וכן אם נפגם האיזמל שהביא מע״ש או אם נאבד מביאין אחר ע״י גוי, ואין לומר כאן אמירה לנכרי שבות דהפצי שמים מותרין, ולא מבעיא דבור אלא אפילו בידים מחללין את השבת למילה.

בשכל טוב: קטן המסורבל בבשר רואין אותו כל זמן שמתקשה הגיד ונראה מהול אין צריך למולו שנית, ובנראה ואינו נראה קיימא לן כברייתא דאין צריך למולו, ונראה דשמא לא שמיע ליה כברייתא, מל ולא פרע כאלו לא מל [2]), ואי איכא היסח הדעת צריך לחזור ולברך, גם המוהל וגם אבי הבן כשיפרע [3]), וכ״ש אם צריך לחתוך גם הערלה, ת״ר המל אומר באיאמ״ה

באר יעקב

[1]) שבת ק״ל לר״א מותר אפי׳ להביא בעצמו. ולא עוד אלא עיר אחת היתה בא״י והיו עושין כר״א והיו מתים בזמנן, ולא עוד אלא שפ״א גזרה המלכות גזרה על ישראל על המילה ועל אותה העיר לא גזרה.

[2]) משנה ו׳ פי״ט דשבת. ש״ע י״ד סי׳ רס״ד סעיף ד׳. שאל הר״ר ליזר בן אהרן מאיגרא ז״ל ממהרי״ל על המל ולא פרע כאלו לא מל אם חוזר ומברך בשעת הפריעה או לא? והשיב הא לך לשון אגודה אם צריך למול פעם אחרת צריך לברך לפניה ולאחריה, אשר קידש, ואל יאמר קיים את הילד ועי׳ מהרי״ל. ועי׳ עיקרי הד״ט י״ד סי׳ כ״ח שב׳ וכל כה״ג שצריך למול פ״ב צריך לברך ג״כ פ״ב לפניה ולאחריה. וכן בנולד מהול צריך לברך כל הברכות כמילת מי שנולד בלתי מהול.

[3]) בעל פתחי תשובה הביא בי״ד סי׳ רס״ה מכ״י חמודי דניאל וז״ל: נראה שהמל המברך צריך לכוין להוציא את הפורע, והפורע צריך לכוין לצאת בברכתו. ובש״י אשר בידי נמצא באריכות וז״ל: מה שלא מברכין כשפורע וי״ל דיוצא בברכת המל כיון דשניהם מצוה א׳ הם וכת׳ שם הטעם שמזכירין בברכה לשון מילה דוקא, וא״כ צריך לשמוע כל ברכת המילה ולכוין לצאת, והמברך מכוין להוציאו, ואפי׳ אם א׳ הוא המוהל והפורע צריך לכוין בברכתו לפטור את הפריעה נמי עי׳ א״ח סי׳ תרנ״א סעי׳ י״ז בהגה שצריך שיהיה דעתו גם על אחרים אף שבודאי כולם מצוה אחת הם. וכתב שם ואם לא שמע הברכה או לא כיון לצאת שצריך לברך ונוגע על הפריעה כמו בלולב שצריך לברך על נטילת ערבה עי״ש בט״ז ס״ק ט״ז. ובמג״א ס״ק כ״ה ויש עוד ראיות וסברות ואפי׳ בגליון המשכבין דזה הדין אם עשה א״כ צריך לברך כמ״ש בסי׳ רס״ה סעי׳ ד׳. א״כ הנה לפעמים מוהל שאינו אומן וצריך לחתוך אחריו, ולקח אדם אחר שלא יצא בברכתו דהא לא ידע שיצטרך לחתוך אחריו וחתך צריך לברך על המילה. ועי׳ שם עוד ראיות ממשנה למלך הל׳ מעשה הקרבנות

אקב"ו על המילה, ואם טעה בברכה מברך שנית, ומדת הסידות שאחר הברכה מגלין הערוה ומלין [1]) ויש הופכין פניהם מן הערוה, ואם לבו נוקפו ובהול מוטב שיגלה מיד ויברך על המילה, ואבי הבן מברך באיאמ"ה אקב"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, וכן הלכה. דלבתר פריעה מברך להכניסו וכן נר' לר' אבי"ה דלא מברך שהחיינו אלא כדקעביד מצוה המוטלת עליו, כדתנן בפ"ק דקדושין ובסוף מס' פסחים, [2]) האב חייב למול את בנו ולפדותו ועל פדיון הבן [3]) מברך [4]) אבי הבן באיאמ"ה אקב"ו על פדיון הבן, ושהחיינו משום דעליו מוטל לפדותו, וכן נמי משמע אם המוהל הוא אבי הבן צריך לברך ג' ברכות על המילה, להכניסו בבריתו [5]), ושהחיינו, אבל משום דרוב העולם אינם אומנים למול לא הורגלו בכך, וראיה מן העושה סוכה לעצמו

באר יעקב

פ"א ה"א בשם הרמב"ם. ע"ש מ"ש על הרא"ש פרק הקורא את המגילה עומד בשם הירושלמי בגמרתא הקורא. ובתשו' סותר הרא"ש מ"ש בפ' בתרא דר"ה עי"ש מ"ש בדברי הרא"ש בזה הל' ועכשיו נוהגין שאם המוהל אינו יכול לחתוך כלל, או שהתחיל לחתוך בודאי צריך השני לברך, ואינו מברך השני מפני המסירות דודאי הראשון הוציא דש כמ"ש הט"ז בס"ה סק"א מהטעם דלא נהגו לברך על הפריעה, דקודם החתוך אין לברך, ובין חתוך לפריעה אין פנאי אבל זה צריך ליזהר שעליו להוציא הפריעה ועי' שם עוד כמה סברות, די"ל דשני אנשים שעושין מילה ופריעה שאין צריך השני לברך, אבל לא מסיק הכי וכתב דיותר נראה דכ"א מברך ברכה שלימה דעל פלגא דמצוה נמי צריך לברך כמו בנטילת ד' מינים ומי שיודע שאינו יכול למול כראוי בלא ישאר ציצין, אם בכל היקפו אסור למול בשבת ולא יברך דהא לאו כלום עביד. אבל אם ישאר ברוב גובהה אפשר דיכול לברך ולמול בשבת שהיתה חצי מצוה דומיא מי שאין יכול לפרוע וע"ז אמרו בשבת אנא עביד פלגא דמצוה, וכן כתוב בתשובת רמ"א וכת' שם וכן בנר חנוכה בל' המג"א בסי' תרנ"א ס"ק כ"ה אם הדליק פחות משיעור י"א אם הדליק נר אחד וכיוצא ובא אחד מבני הבית שלא שמע הברכה שצריך לברך וכו'.

[1]) ספר יריעות עזים צריכין לכסות ערוה בשעת הברכה אפי' בקטנים וכ"ש בגדולים. ועי' מג"א ריש הלכות ציצית. וכן כתב ראבי"ה מנהג חסידות שלא יגלה המוהל ערות התינוק עד אחר הברכה. ואם לבו נוקפו ובהול מוטב שיגלה קודם וכ"כ האגודה שם.

[2]) קדושין כ"ט א', עי' המלואים סי' י"ג.

[3]) ישראל שנולד לו ב"ז והוא בכור לאמו. בכורות מ"ו א'. וכהנים ולוים פטורים מפדיון הבן בכורות י"ג א'. והבא אחר הנפל או אחר בן ע' שיצא ראשו ומת א"כ פדיון בכורות מ"ו א'. ומאימתי חייב בפדיון בכורות מ"ט א'. זמן הפדיון ביום ל"א ואם חל יום ל"א בשבת או ביו"ט צריך להמתין עד יום א' ש"ע. ואם חל בתענית נוהגין לפדותו ביום ועושין הסעודה בלילה שאחר התענית ש"ך. ואם פדה ביום ל' בטעות שסבר שפודין ביום ל' או שטעה במנין, והמעות אינו בעין ביד הכהן, יפדה שנית בלא ברכה, ואין האב יכול לפדות ע"י שליח. וט"ז וש"ך חולקים ע"ז. ומה"ט אבי אביו הרי הוא כאביו. עי' ש"ע י"ד סי' ש"ה. עי' המלואים סי' י"ד.

[4]) אבן הירחי דף נ"ח שכ' על פדיון הבן מברך שתים על פדה"ב ושהחיינו דהנאה מפני לאחרינא בהאי מצוה.

[5]) פסחים דף ז'.

דמברך לעשות סוכה ושהחיינו, וכן העושה לולב וציצית לעצמו וכן טובא, וכן דנתי לפני אבא מורי נ"ע ולפני כל הישיבה כשמלתי את בני והודו לדברי וברכתי גם שהחיינו [1]) אבי"ה.

וכל הקהל אומרים כשם שנכנס לברית כך יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים, ועומד המברך ואומר באיאמ"ה אשר קידש ידיד מבטן וכו' עד ברוך אתה ה' כורת הברית. אלהינו ואלהי אבותינו קיים את הילד הזה וכו'. ובירושלמי איכא תשלח אסותא משמיא לאמיה דרביא הדין דהיא צריכה אסו וכו'.

(וכן נוהגין בלומברדיא עד היום הזה).

ולכך נהגו להטיל מן היין בפי הקטן, וגם לשלוח הכוס לאם הילד כי התפללו עליהם, וגם כן כמנהגנו שאו' קיים את הילד הזה וכו', ואם אין שם יין יברך רק הברכות, היכא שהתינוק יתום, או שאין אביו בעיר, גדיל העיר או שליח ציבור מברך באיאמ"ה אקב"ו להכניסו בבריתו של א"א, שהמצוה מוטלת על ב"ד שהם במקום האב.

המל את הגרים מטבילין אותן אחרי כן בפני ב"ד [2]), וצריך לקבל עליו עול המצות כדאית' בפ' החולץ, וכן לעבד משוחרר, ואם קנאו גוי ורוצה להטבילו לשם עבדות מטבילו בפני שלשה, ווידיעוהו מצות שהעבד חייב, וכן לשפחה כדמפרש התם, ואחר עלייתם יברכו אקב"ו על הטבילה כדאית' בפ' קמא דפסחים, וכשמל את הגרים או' באיאמ"ה אקב"ה למול את הגרים ולהטיף מהם ד"ב [3]), ולעבדים אומר כן למול את העבדים ולהטיף וכו'.

(ועוד העתקתי מהלכות מילה מענינו).

א"ר עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מע"ש אינה דוחה את השבת, כגון אם יש שם גוי שיחמם המים אסור לישראל לחמם, דמכשירין שלפני המילה אינן דוחין את השבת, לפיכך צריך לטמון את החמין בו בגחלים מע"ש, ומכשירין של אחר המילה דוחין את השבת, כגון אם הנקבים שבתוך הסמרטוטין צרים כ"כ, שלא יכול להכנים בהם ראש הגיד עד העטרה מותר להרחיבן בשבת ע"י שינוי באצבעו אפי' לכתחלה, ומותר לרחוץ את הקטן לפני המילה כדי לרכך הערלה שזה דוחה את השבת, והכל מותר על ידי ארמאי, בין להביא הסכין, בין לחמם חמין, בין להכן סממנים, דכן מצינו לחולה שיש בו סכנה עושין לו ע"י ארמאי בשבת כל מה שצריך, כ"ש כאן שכל צרכיו עושין ע"י ארמאי בשבת אע"ג שאין בו סכנה משום חביבות המילה, אבל לאחר המילה, מכשירי המילה דוחין את השבת אפי' ע"י ישראל

באר יעקב

[1]) שם דף קל"א שכ' דבמילה אינו מברך שהחיינו. וכ"כ המרדכי בפ' ר"א דמילה.

[2]) וכן כתב הרי"ף הל' גרים.

[3]) עי' המלואים סי' י"ד.

לכתחלה והזריז הרי זה משובח, כגון דנשפכו המים או דאתבדרי הסממנים לבתר דלימהול שרי ליה למעבד אחרינא איהו בעצמו לכתחלה בשבת מפני שהוא חולה שיש בו סכנה, ואם שכח ולא הזמין המכשירין שלפני המילה שאפשר לעשותן מע"ש דוחין אותה מילה עד אחר השבת ומלין אותו בתשיעי וכן הלכה. קטן שנולד לשבעה חדשים אם חל יום שמיני שלו בשבת מלין אותו ומחללין עליו את השבת, כמו אם היה נולד לתשעה, משום שבן שבעה חי ואינו חשוב כנפל, למאי נ"מ שאם מת לאחר ל"י שמתאבל עליו ופוטר מן היבום. אבל אם נולד לשמונה וחל יום שמיני שלו בשבת אין מחללין עליו את השבת שימולו אותו, דאותה מילה דוחין עד שיכלו ט' חדשים, וכן לדברים אחרים אין מחללין עליו, ואין מלין אותו בשבת כל עיקר, הואיל ונדחה מיום השמיני בדאית' בפ' מילה שהוא חשוב כאבן לכל דבריו בשבת. קטן שנולד בע"ש אחר בית הכנסת קודם בין השמשות אותה מילה אינה דוחה שבת [1]), דשבת לאו זמנה הוא, שכבר התפללו הצבור וקבלו שבת עליהם, לפי שמוסיפין מחול על הקודש ומקבלין שבת עליהם מבעוד יום, ומכאן למדנו הבא מן הדרך בע"ש אע"פ שקבלו שבת עליהם שמותר ליכנס בתוך התחום. מעשה היה במגנצא בקטן שנולד בע"ש אחר שהתפללו בבית הכנסת וזרחה החמה והיתה מחלוקת בין הרבנים מתי למהלו ולא אתפרש לי מה עשו. מי שהיו לו שתי תינוקות למול א' חול, וא' שבת, וטעה ביניהם שלא ידע איזה מהם נולד בחול שניהם ידחו, שמוטב

באר יעקב

[1]) עי' ב"ח בי"ד סי' רס"ו שכתב אם נולד שעה א' מכ"ד קודם יציאת ג' כוכבים בינונים נימול ביום ו' ולאחר מכאן ספיקא הוי ונימול ביום א'. ומ"א פסק לערך רביעית שעה קודם לה"כ. ואם נולד קודם לכן מולים אותו ביום ו' וכ"פ מנחת כהן, ורדב"ז, ואם נולד בשבת רביעית שעה קודם הלילה כתב הב"ח למולו בשבת להלכה ולא למעשה ומ"א פסק למולו בשבת.

שו"ת מהר"ם ב"ר ברוך סי' רי"ט. תינוק נולד סמוך לחשיכה והי' נראה יום. אבל היו נראים כוכבים קטנים מאד אימת מלין אותו תיקן יש לסמוך על הכוכבים ולמול למחרת, אם יום המחרת לא שבת ולא י"ט. עי' שו"ת מהר"ם מרוטנבורג סי' ס"ט. ועי' שו"ת מהר"ם אלשקר סי' נ"ו. ועי' שו"ת הב"ח סי' קנ"ד. ועי' שו"ת מהרי"ל בן חביב. ובשו"ת עקיבא איגר סי' מ"ט ושו"ת הרדב"ז סי' רפ"ג. ובשו"ת מהר"ש יפה סי' י"ט. ובשו"ת בית יהודה למהר"י עייאש ס"ג. ובשו"ת תורת חיים סי' ע"ו. וס' מבוא השמש שם באריכות. שו"ת ב"ח סי' קנ"ד תינוק נולד ביום ב' דר"ה לאחר שקיעת החמה ובלאת הכוכבים היה נראה להם שנולד עכ"פ חצי שעה קודם לה"כ אבל המילה נעשית בט' או בי' ללידה לאחר יום הכפורים תיקן אם נולד בשיעור לפחות חצי שעה קודם שנראו ג' כוכבים בינונים בעת שהרקיע מזהיר מלין בזמנה אפי' בשבת. מ"מ כיון דרבו החולקים בזה נכון לדחות אותה מילה.

שו"ת מחנה חיים ח"ב סי' כ"ד, אשה אחת ילדה ב"ז קרוב ללילה ויש הכחשה בין עד לעד אי היה ח"י מינוטען או י' מינוטען, והיולדת אמרה שעברו איזה רגעים טרם ביאתו לבשר טוב אי מלין אותו בע"ש או ביום א'. תיקן אין כאן ספק כלל ומלין אותו בזמנו ביום הח' וכו'.

הוא ששניהם ידחו ולא יבא לידי חיוב לכתחלה, ובדיעבד שפיר דמי. אם נשמע קול הילד בוכה ביום ו' ונולד ביום ז' אין מלין אותו בשבת. תאומים שנולדו בשבת וטעה ביניהם שלא ידע איזה מהם נולד ראשונה ימול איזה מהם שירצה ואין בכך כלום, לפי ששניהם מצותן היום. קטן החולה אין מלין אותו עד שיבריא. בהלכות גדולות היכא דנפל עליה דינוקא חולי שקורין מלוי ומיהלש מעכבינן ליה מבתר דשבקא ליה החולי מלהי והזיע בחצי היום ממתינין לו ז"י אחר הזיעה ומלין אותו גם אחר חצי היום הואיל ועבר יום ח' שלו שוב אינו דוחה לא שבת ולא י"ט. מנהגים ביום המילה. אבותינו נהגו ביום השמיני שהוא יום המילה [1] שמתפללין בהשכמה ומלין בהשכמה שזריזין מקדימין למצות, מנ"ל מאברהם אבינו, ואם עבר ולא מל בהשכמה ימול כל היום שכל היום כשר למול, דאמרינן כל שמצותו ביום כשר כל היום, ואע"פ שלמדנו מאברהם למול בהשכמה, אומר אני דוקא בימות הקיץ שאור היום מרובה אז טוב שמלין בהשכמה, אבל בימות החורף טוב להמתין ביום מעט, וצריך להאריך במזמורים ובתפלה עד שיאיר לו היום למוהל, כי בימות החורף העם משכימין לבית הכנסת ומתפללין בהשכמה, ואם היה מל בהשכמה הויא סכנה, לפי שהימים מעוננין וחשוכין, והמילה היא נתונה בין הירכים במקום סתר לפיכך צריך לאור, ואין לנו לסמוך על הנס כל כך כאברהם אבינו, שאברהם אבינו על פי הדיבור מל א"ע ואת בנו ויולידי ביתו, וכשמל עצמו השכינה היתה עמו בעזרתו שנא' וכרות עמו הברית. ומדליקין נר יפה שם ע"ש כי נר מצוה ותורה אור, כלומר הנר בשעת מצות המילה כמו הנר לפני התורה, שכל מעשי המילה כמו תורה [2]). ויש מקומות שמרבין בנרות ומלין לפני התורה, ולפני ארון הקודש, ומתקנין שם שני קתדראות ועליהם שני כרי פסים ופורסין עליהם מעיל או כל דבר יקר ותפארת להדור מצוה. האחד לבעל ברית שיושב עליו בשעת המילה, והב' לכבוד אליהו הנביא ז"ל שהוא מלאך הברית כדדריש בברייתא דר"א שבא שמה ויושב ורואה בקיום המילה ומעיד עליה, והכסאות מונחים ועומדים שם בבהכ"נ ערוכים בהדר כל ג"י הראשונים, כדי שיראו אותם הצבור ויבקשו רחמים על הנער ועל אמו, ולמה ג' ימים לפי שהנער חלש כל ג' הימים, שנא' ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים, ומנין שצריך לבקש עליה רחמים דמצינו ראיה בירושלמי בסוף הברכה של אשר קידש ידיד מבטן, [3]) תשלח

באר יעקב

[1]) עי' המלואים סי' ע"ו.

[2]) מהרי"ל הל' מילה. פ"א היה מהר"י סג"ל סנדק ולא היה מפה ללפף בה רגלי הילד כדי שלא תתקלקל המילה, וצוה הרב הנ"ל להביא מפה שגוללין בה הס"ת וללפף בה רגלי הילד. ואמר שגם יריעה של ס"ת מותר ללפף בגופה מפני סכנת נפשות, ולא פקע קדושת המפה בכך, אם יטהרנה אח"כ מן הדם ויחזירנה לס"ת, ויתן דבר מה לצדקה שלא ליהנות מן ההקדש בחנם.

[3]) מהרי"ל הל' מילה מברכין קיים את הילד הזה וכו'. פי' רבינו שמואל ברכה הטעם כדאמרינן בירושלמי שהיו מתפללין על הכוס והיו אומרי' תשלח אסותא וכו'.

אסותא דחיי ודרחמי מן קדם מימרא דשמיא לאסאה לרביא הדין דהוא צריך אסו, ואתסי כמה דאתסיאו מי דמרה על ידוי דמשה, וכמוי דיריחו על ידוי דאלישע כן יתסי רביא הדין וכל מרעין בישין בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן, והקהל עונין אמן, ועוד תשלח אסותא לאמיה דרביא הדין וכו', ואו' פלוני זה הקטן גדול יהיה, [1] יהא אח לשבעה וגם לשמונה, וזהו פירוש כמו שנאמר בך יברך ישראל לאמר ישמך ה' כאפרים וכמנשה, כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים, ומביאים שמה מפה שמקנח בה המוהל ידיו ופיו המלוכלכים מן הדם וכורכין אותה על הפתח. ובעינן עשרה בני אדם היכא דאפשר, אבל היכא דלא אפשר מלין ומברכין אפי' בפחות מעשרה, והכי שדר רב צמח ריש מתיבתא, והיכא דליכא אלא אומנא דמהיל וגברא דתפיס ליה לינוקא לא לדחי זמן המילה ותתקיים מצות מילה בשעתה אע"ג דליכא אלא תרין וכן הלכה.

מהדרין את המילה בכל ענינים, ברחיצה ובמלבושים נאים, ובמאכל ובמשתה. וזהו זה אלי ואנוהו, התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה, לולב נאה, אתרוג נאה, שופר נאה, ציצית נאה, ספר תורה נאה, וכורכה בשיראין, ואף המילה צריך להדר, אם יש שם ציצין צריך לתקנו ולהדרו בלבישת הנקובים אע"פ שאינן מעכבין. בענין אחר מהדרין, יום שלפני המילה האב וב"ב טובלין א"ע כדי להדר המצוה, ורוחצין גם הצבור עמהם משום כבוד המילה, ולמחר ביום המילה מהדרין עצמם, הם ונשותיהן במלבושים נאים, לפי שזוכים להכניס הנער בבריתו של א"א, ואף המוהל צריך להדר עצמו במלבושים נאים לכבוד המצוה, ויש מקומות שגם הצבור מהדרין עצמם מפני חביבות המצוה והדין עמהם. וגם לקטן צריך להדר, ומרחיצין אותו כדי לנקותו, ואפילו בשבת. ומלבישין אותו בגדים נאים, כתנת בד וסַרבַל של מעיל, ומצנפת של מעיל על ראשו ביום חתונתו, ונושא אותו אשת בעל הברית בהדר לבית הכנסת מיד אחר התפלה, והאיש יוצא כנגדה ומקבל הנער מידה, ומכניסו בהדר לבית הכנסת למול ועומדין הצבור כנגדו ואו' ברוך הבא, והמכניסו אומר בשם ה'. אור לשמיני עושה הבעל ברית שמחה ביין ובמיני מגדים לכבוד המילה מפני שמסייע הוא בדבר מצוה דתפיש ליה לינוקא בחיקו.

באר יעקב

[1]) פסיקתא זוטרתא בראשית בהערה כ"ה וז"ל: המברך אומר יהא אח לשבעה, והקהל עונין וגם לשמונה. הודו לה' כי טוב והקהל עונין כי לעולם חסדו. המברך אומר פלוני הקטן והקהל עונין גדול יהיה. המברך אומר יחי הילד, והקהל עונין לאביו ולאמו. ובאגדה אמר ר' זירא שיתן כל בני בכל תורה, שכן אומרים יהא אח לשבעה וגם לשמונה. ר"י בן לוי אמר זה אברהם שהוא אב לשמונה, ליצחק, לישמעאל, ובני קטורה. זמרן, יקשן, ומדן, ומדין, וישבק, ושוח. אח לשבעה זה יצחק שהוא אח לישמעאל ובני קטורה. רבי ישמעאל אומר זה ישי שהוא אב לשמונה שנא' ושמו ישי ולו שמונה בנים. עי' מדרש תהלים מזמור ה'.

אלו הן הל׳ מילה מדעתי ומה שהעתקתי מספר הל׳ מילה.

מוהלין, פורעין, מוצצין, ונותנין עליה איספלנית וכמון, מוהלין הי״ד: חותכין הערלה באיזמל, וכיצד עושין, קודם שיתחיל המוהל למול צריך בעל ברית להעמיד ירכיו סמוכים ביחד שלא ישמוט לו הנער בין ברכיו ויבא לידי סכנה, וצריך כמו כן שיחזיק שני שוקי הנער בשתי ידיו שלא יבעט הילד ברגליו ויקלקל המילה, ויסתכן נפש הילד על ידו, ועוד צריך שישפיל ערות הילד בחיקו של ב״ב כנגד פניו, ובנגד האורה, כי טוב לו האורה, וצריך בעל הברית לצדד את ירכיו כשתופס הנער בחיקו, כדי שלא יעשה המוהל צל לעצמו בשעת המילה ויסתכן בילד. והמוהל צריך לנגב האבר קודם שיתחיל למול, יען כי רוחין מקודם ומחמת לחלוחית המים יתפוס מן העור יותר מדאי והוא סכנה, וכן אם ישתין לפני המילה צריך לקנח האבר, ואח״כ ממשמש בגיד מעט, ויתקשה האבר קצת ויצא הגיד מן הבשר הוצה ויועיל לו שיבחין בין העור לבשר, אח״כ יקח הערלה בידו אחת בין שלש אצבעותיו וימלול אותה בראשי האצבעות, ויבחין איזה העור ואיזה הבשר. וצריך שיחזיק הערלה בכל כחו, וכן צוה רבינו יעקב הגוזר והוא היה אומן מובהק וכמה פעמים הזהיר לתלמידיו ע״ז עבור שלא תשמוט הערלה קודם גמר החיתוך, כי כן ענינו מיד כשמרגיש בו הקטן, האבר נמשך מעצמו הרבה מאד, לפיכך כל אדם יזהר בזה ולא יבא לידי סכנה. אחרי כן יקח האיזמל בידו השנית ויכרות הערלה בבת אחת סמוך לצפורן בלי פחד בעזרת מלכנו. וכשיתחיל למול יחתוך מן הצד כדי שלא יפגע לא בכיס ולא בגיד מלמטה שהמים והזרע עוברין בתוכו, ואם ימול מלמעלה למטה אז היא סכנה מפני שהעור נמשך אחר ידו בסוף כריתתו, וכן אתה מוצא בכל דבר רך ועגול כשמתחילין לחתוך בו מצד אחד נמשך השאר שבידו הרבה מאד, לפיכך ימול קצת מן הצד ויחתוך הערלה בפ״א, ויזהר שלא ישמוט הערלה מידו כמו שאמרנו, ואם אירע שנשמטה הערלה מידו ימהר ויתפוס אותה פעם שנית וימול סמוך לצפורן ואל ירך לבבו ע״ז ויהיה המקום בעזרו. פורעין ה״ד, פורעין קריעת עור שני והוא מכסה ראש הגיד תחת הערלה, וכיצד עושין אחר כריתות הערלה ממהר וזורק מידו הערלה והסכין אל תוך הכלי שבו חול או עפר ואע״פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנא׳ ושמתי את זרעך כחול הים, ויקח האבר בידו אחת קודם שיכסה הדם את הנקב, ויתן הצפורן המתוכן לכך בתוך הנקב, וישוב ויתפוס העור גם בידו השנית ג״כ, וימשוך אותו העור אליו מעט, ויקרענו הנה והנה לכל צדי הגיד בלי המלה עד שיתגלה כל העטרה או הרוב, וזהו פריעה כמו שנצטוה יהושע כשנכנסו ישראל לארץ, מה שתקנו לכסות הערלה והדם בעפר ע״ש מי מנה עפר יעקב, כי כן עשו אבותינו במדבר, ובמדרש ברייתא דר״א מפורש הכל. ד״א לפי שנמשלו ישראל לעפר הארץ שנא׳ והיה זרעך כעפר הארץ, לפיכך נותנין הערלה והדם בעפר הארץ או בחול, והמוהלים שעושין פריעה בענין שלוקחין האבר והופכין העור לאחורי׳ בלא קריעה לא יישר בעיני אבא מרי, כי זאת הפריעה גורמת שיוכל לבא לידי קלקול,

שיעשה אותו כרות שפכה בגרירת הצפורן, לפי שאין העור נפרד ממקום חבורו אלא בקושי גדול, וגם גורם לזה שיצא דם הרבה בפשיעתו, ורוב פעמים לא יעלה בידו לגלות כל העטרה על זה האופן, ועוד מכמה טעמים אין נ״ל זאת הפריעה כשרה, לפי שאין פריעה אלא לשון גלוי בשר כמו שחיטה מפורעת פי׳ שחיטה מגולה. ועוד כך הוא ודאי דבעינן קריעה ממש דקתני מתני׳ אלו ציצין המעכבין את המילה כגון שנקרע העור אוזן מכאן ומכאן, ציצין הוא עור היוצא סמוך לצפורן דקתני בפ׳ המצניע ציצין שפירשו מן היד [1]), ולגבי ציצית נמי אמרינן אין ציצית אלא ענף, מכאן למדנו לפריעה שהיא קריעה ממש וכל העושה פריעה בלא קריעה אינו אלא טועה לפי שלא עשה ליקוטין למילה הנקראין ציצין. ויש אומנים כשעושין פריעה קורעין העור על בשר האצבע ולא בין הצפרנים, לפי שאינן יודעין לכוין תפיסת עור בין הצפרניים, וכן הוא עיקר. אבל אבא מרי קבל לעשות פריעה בין צפרני הגודל והאצבע, וכל העושה פריעה על ענין זה צריך להאצבע השלישי האמצעי שיסייע לשנים להחזיק עמהם כדי שלא ישמוט לו העור עד שיקרענו, כי העור התחתון הוא חלק ודבוק לבשר מאד לפיכך הוא קשה לתפוס, והמוהל כשבא לעשות פריעה יזהר שלא יתפוס מן העור העליון הנשאר מן הערלה כאשר ראה אבא מרי פעם אחת כי המוהל מחמת בהילותו טעה וקרע את העור העליון, ובעור התחתון לא נגע לגמרי, ולא הרגיש בדבר עד שהביאו הנער לבית, והיה הדם שותת ויורד מאד, ויהי כאשר ראו הקלקול וכי לא נעשתה הפריעה כהלכתה, מיד קראו לאומן אחר ועשה פריעה כדין בעור התחתון, אח״כ העמידו הדם ולא לבשו הנקובין למילה עד למהרתו ולא הזיק לנער כלום ויחי הנער.

מוצצין ה״ד. המוהל חייב לעשות מציצה, כיצד עושין, אחר הפריעה מכניס מיד האבר לתוך פיו ומוצץ את הדם מן האבר כדי שלא יקרוש הדם בפי האמה והוא סכנה לילד אם לא ימצוץ, כד״א בפר״א, אמר רב פפא האי אומנא דלא מייץ מעברינן ליה מפני שהדם נקרש בפי האמה והיא סכנה לפיכך אף בשבת נמי שרי, אע״פ דדם המילה חבורי מחבר, וכשהוא יוצא ע״י מציצה עושה הבורה אפילו הכי שרי, משום סכנתא, ודומיא דאספלנית וכמון ורחיצה דכי לא עביד הוי סכנה וכן הלכה, ואחר המציצה גומע גמיעה מן היין עם הדם שבפיו וממהר וזורק מפיו על המילה שניהם הדם עם היין כי היכי שימהר רפואתו בכך, ויש אומנים שמוצצין ב׳ פעמים והטעם נמי כמו שאמרנו, ונותנין עליה אספלנית וכמון, וזה היה רפואתן של קדמונים, והוא שרי אפי׳ בשבת. אבל עכשיו אין נוהגין ברפואה זאת, אלא עושין רפואה יותר קלה. וכיצד עושין, מיד אחר הפריעה ממהר המוהל וזורק היין מפיו על המילה פ״א ולא יותר, וקדמונינו היו טורפין יין ושמן, ועכשיו אין טורפין יין ושמן, אלא רק שמן זית בלבד נותנין על המילה בכל יום עד

באר יעקב

[1]) שבת דף נ״ד ע״ב.

שיתרפא, ואין עושין אספלנית אחר, ולובשין למילה סמרטוטין נקובין באמצע עשוין מבלאי בגדים עגולים וקטנים, והנקב שנוקבין בו צריך להיות צר כ״כ רק כפי מה שיכול להכנים בו ראש הגיד עד שנראית נזר העטרה, ומפני שלובשין המילה באותן סמרטוטין דחוקים עד העטרה כעין חלוק קורין אותם חלוקין, וכך היא סדר לבישתן: מתחלה לוקח שנים מהם טבולים בשמן זית ולובש את המילה עד העטרה, ועל אותן שנים מוסיף עוד א׳ קטן מהם שאינו נקוב, וטובל אותו בשמן זית ג״כ, ונותן עליהם מלמעלה, להגן על הבשר היוצא דרך הנקבים שלא ישרט מחמת הבגדים, ושמירה היא גם למלבושים שלא יתקלקלו מן הדם והשמן. ואחרי שגמר המוהל מלאכתו צריך בעל ברית לדחוק ירכי הנער ביחד כדי שלא יתחכך הילד ברגליו, לכך צריך לקשור רגלי הנער (רמז לעקדת יצחק אבינו) כדי שלא יצאו הנקובים מן המילה שאל״כ הוי סכנה. ושוהין שעה קטנה אחר יציאת בית הכנסת ומרחיצין את הילד.

סליק סדר המילה כאשר סדרו ר׳ גרשם בר׳ יעקב הגוזר לפי סברתו ולפי דעתו.

גם זה מצרכי המילה. בנדרים ר׳ נחמיה אומר גדולה מילה שדוחה את הנגעים. בפר׳ ר״א דמילה ת״ר, מילה דוחה את הצרעת [1] בין בזמנה ובין שלא בזמנה פי׳ בין קטן בין גדול בין בינוני מילתו דוחה צרעת, ובינוני זה שעברו עליו ה׳ ימים ולא מלו אותו מפני חולי, או שהיה בו שום ספק ולא נימול בזמנו, ובהלכות גדולות נותן חילוק מתי צריך להפסיק הנגע מן המילה, ההוא ינוקא דאתייליד ליה ניגעא בערלתיה מקמיה דלמהיל מהלינן ליה ויפסוק נגעו כדאמר׳. ואי לבתר דמהליה הדר עטיף ניגעא בבשרא דעלוי מהילותא בעור ומחזי כמאן דלא מהיל ומעכב הפריעה צריך למימהליה זימנא אחריתי ויחתוך הנגע מעור הפריעה כמו מעור הערלה דבלא הדא מילתא היא, אבל אי איתייליד ליה ניגעא בבשרא דמהילותא ועטיף על בשרא תחת עור הפריעה לא ליפסק הנגע באיזמל מפני שאינו מעכב המילה, ולא ליתעקר איסורא דאורייתא לאו דהשמר מנגע, ומעצמו יעבור וכן הלכה, ומפי ר׳ יעקב הגוזר כתב, פ״א בא לידו למול ההוא ינוקא דאיתייליד ליה ניגעא בבשרא דמהילותא תחת הערלה בעור הפריעה והוא לא הרגיש בדבר עד שגמר לכרות הערלה, והיה מעכב הפריעה עד שלקה האיזמל שנית וחתך אותו העור, ואחרי כן גמר הפריעה, ע״כ נראה שהיה נגע מה שהיה מעכב הפריעה, אחרי כן הקרה לר׳ גרשם הגוזר כשמל את בנו כן, בת׳ת׳ק׳ע׳ה׳ לפרט, שלא היה יכול לעשות הפריעה עד שחתך אותו העור פ״ב ואח״כ עשה הפריעה כהלכתה. וידע שנגע היה על פי האמה שהיתה מעכב הפריעה, וכמה פעמים ראה על המילה בגוף הבשר תחת עור הפריעה

[1]) שבת קל״ב ע״ב.

כמראה הנגע עזה כשלג בראש הגיד ולא היה מעכב המילה, והיה עובר מעצמו. רבינו גרשם הגוזר הנהיג שלא לרחוץ הילד ביום ג׳ למילתו כשחל להיות בשבת באותן חמין שהוחמו מבעוד יום ומעכבין ליה לינוקא כל השבת בלא רחיצה עד מוצאי שבת, ואפילו כשטומנין החמין מע״ש דוחין הרחיצה כי מתיירא שלא יוסיפו שלהבת האש בשבת, וזאת החומרא אינו מחמיר אלא כשיודעין בבירור שאין בו סכנה כגון שנעשה פריעה כל הצורך, וכגון שלא יצא ממנו דם האבר אז גופו חם וא״צ לחמין כ״כ, אבל קטן שיש בו סכנה מחמין לו חמין ביום הג׳ כל השבת כולו והזריז הרי זה משובח. אלו הן ציצין המעכבין את המילה החופה את העטרה, אמר ר׳ אבינא אמר רבי ירמיה בר׳ אבא אמר רב בשר החופה רוב גבהה של עטרה, ואי זה הוא גבהה של עטרה שורה שמקיף ראש הגיד כמין נזר זהו העטרה, וממשם הגיד משפע ויורד למטה עד פי האמה, ואם עשה הפריעה ונתגלה ראש הגיד ברובו בין בהקיפו, בין באורך מילתו כשרה, מפני שעתיד להגלות הכל לאחר זמן כשיגדל, כך קבל רבינו גרשם הגוזר וכן נראה לו, אבל צריך לתקנו תמיד עד שיגדל הנער כמו שעושין לקטן המסורבל בבשר שאמרו שצריך לתקנו כפי מראית העין סי׳ מחמת שהוא בעל בשר חופה את הגיד, ונראה כמי שאינו מהול, צריך לתקנו עד שיגדל. ת״ר מהלקטין את המילה פי׳ ציצין המעכבין את המילה מלקטין אותם ומלין אותם פעם שנית שנא׳ המול ימול אחת למילה ואחת לציצין, ואם לא הלקיט ענוש כרת, אמר רב פפא בגדול בן י״ג שנה קמיירי דכתיב וערל זכר אשר לא ימול וגו׳, מתקיף לה רב אשי גדול בהדיא כתיב, דכתיב וערל זכר וגו׳. אלא אמר רב אשי אומן המלו ענוש כרת משום דלא גמר מלאכתו כהוייתו, סי׳ של ציצין מפורש בערוך, הן שיורי הערלה רצועות של בשר הנשארים מן הערלה הנה והנה והופין העטרה. ועוד בערוך בתשובת רב האי גאון ורב שרירא אביו פי׳ כמו זיז יוצא ועודף על הבשר בראש הגיד וחופה העטרה. כל בשר היוצא סמוך לעטרה וחופה העטרה אין נקרא ציצין אלא א״כ נטל מקצתו ונשתייר מקצתו הנה מעט והנה מעט, אותם שיורין נקראין ציצין, ואותם ציצין באים בפשיעתו של המוהל, לפי שאינו מדקדק לחתוך הערלה בשוה ומשייר ליקוטין בעיקר העטרה. פי׳ אחר משמע כי הציצין באים מעור הפריעה לפי שנקרע העור אוזן מכאן ואוזן מכאן לכל צדי הגיד, אותן ליקוטין נקראים ציצין, ומחמת מהירות המוהל שאינו חושש על אותם שיורין באים לידי עכוב. ת״ר המל בשבת כ״ז שלא סלק ידיו וראה שנשתיירו בו ציצין דבוקין וחופין העטרה חוזר עליהם בעוד שטרוד בדבר וקורע אותם שנית, בין ציצין המעכבין שהן רוב, בין שאינן מעכבין שהן מיעוט, דכולא חדא מצוה היא, ושבת נתנה לדחות לגבי מילה, פירש מן המילה שסלק ידיו ורגליו והלך כבר, על ציצין המעכבין כגון שראה רובו שאינו פרוע חוזר עליהם שנית וקורע כל היום לפי שהפריעה חובה כמו מילה, ועל ציצין שאינן מעכבין אינו חוזר וקורע שאינו מעכב והויא ליה כתחלת קריעה ועושה חבורה בשבת, ואם הוא צריך יקרענו במוצאי שבת. ואם יודע האומן להעביר

אותם שיורים ע״י שנוי בלבישת הנקובים דברי הכל מותר, ואע״ג שסלק ידיו ורגליו ופירש כבר סברא הוא שהציצין באים בעור הפריעה, לפי שכל אדם כשבא למול חותך הערלה בשוה ואינו עושה ציצין, ולכן נקט המשנה ציצין סתם, בין שנשתייר רוב החופה העטרה במקום א׳, בין שנשתיירו הנה והנה, בין בעור העליון בין בעור התחתון צריך לתקנו בלבישת הנקובים כדי שיהיה מילה יפה וכשרה, אמר ר׳ שמואל קטן המסורבל בבשר רואין אותו ובודקין אותו יפה, כ״ז שמתקשה הגיד ונראה מהול א״צ למולו שנית, ואם לאו צריך למולו שנית, במתניתא תנא רשב״ג אומר רואין אותו כ״ז שמתקשה הגיד ואינו נראה מהול צריך למולו שנית, ואם לאו א״צ למולו שנית, מאי בינייהו נראה ואינו נראה איכא בינייהו. בהלכות גדולות פסק כרשב״ג, בין אליבא דשמואל בין אליבא דרשב״ג אם נראית רוב העטרה מגולה ע״י קשוי או ע״י הדחק זו היא מילה טובה וכשרה, וא״צ למולו שנית מפני שעתיד הנער לגדל ויגלה העטרה מאליה, וגם בקשיותו ישוב העור למקומו ויראה העטרה. וסמוך למילתו צריך ללבוש הנקובים צרים בדוחק בעטרה ג׳ או ד״פ, וזהו דתנן מתקנו מפני מראית העין, שהכי משמע מתקנו באיזה ענין שירצה כדי שלא יהיה נראה כערל לכשיגדל ולכן מתקנו תדיר עד שיהא נראה מהול כהלכתו, וכיצד עושין לו יוציא ראש הגיד חוץ לעור וידחה העור לאחור ויקשרנו שם, אבל אם העור דבוק כ״כ עד שאינו יכול להפריד אותה מן העטרה בשום ענין זהו ודאי ערל גמור הוא ואין מועיל לו שום קשוי, ואין לו תקנה עד שימולו אותו פעם שנית שנאמר המול ימול, אפי׳ ארבעה וחמשה פעמים.

אלו אין מלין בשבת.

כל אותם שדוחים מילתן עד ט׳ ימים או עד י׳ או עד י״א אינן נמולין בשבת. או כגון המשוך ונולד מהול, וגר שבא להתגייר, וקטן שעבר זמנו, ויוצא דופן, ומי שיש לו שתי ערלות. ואינן נימולין אלא ביום דכתיב וביום השמיני ימול. א״ר חנינא כל הנימולין כואב להם המילה ביום השלישי יותר מן הראשון, וכחם חלש שנא׳ ויהי ביום השלישי בהיותם כאבים, לפיכך התירו רבותינו לעשות מדורה לחמם חמין ולעשות כל צרכי המילה בשבת שחל להיות בתוך שלשת ימי המילה כמו שעושין בחול אם הוא צריך. ואע״ג שמכה בבשר הקטן מעלה ארוכה מהרה, אינו דומה למילה, לפי שכחו חלש לפיכך מותר אבל לאחר שלשה אסור וכן הלכה.

אבל בחול המועד מותר למול אפילו שלא בזמנה, לפי שהרבה מלאכות שאינן של מצוה מותרות בחול המועד. הנולד בספק אינו דוחה את השבת, דתנן ספק ואנדרוגינוס אין מחללין עליהם את השבת, ור״י מתיר באנדרוגינוס ופסקינן הלכה כרבנן דאינה דוחה שבת. אלו מילות שאין דוחין את השבת, ת״ר ביום השמיני ימול ב״ע, ערלתו ודאי דוחה שבת, ולא נולד מהול דוחה, ולא נולד לשמנה חדשים. נולד בין השמשות, או בספק בין השמשות בע״ש דוחין אותם עד יום א׳ ועל נולד מהול הלכה כבית הלל שא״צ להטיף ממנו

ד״ב, לפי שאין מחללין עליו את השבת, ולא לברך ברכת המילה[1], והרי הוא כישראל מהול לכל דבריו, ובשעה שמכירין בו שהוא מהול קורין לו שם בפני עשרה, ואם אין שם עשרה קורין בפני שנים, אבל בחול דברי הכל מודים שמטיפין לנולד מהול ד״ב דשמא ערלה כבושה היא. וכשחל יום ה׳ של נולד מהול בשבת דוחין אותו עד אחר השבת ואז מטיפין ממנו ד״ב ומקיימין מצות המילה. והטפת ד״ב היא מצוה דכתיב וגם את בדם בריתך וגו׳ וכן הלכה. אבל בי״ט מטיפין וכ״ש בחולו של מועד, ובכל מקום שצריך להטיף צריך נמי לברוכי ברכת המילה לפי שע״י שהוא מל והותך הבשר יצא הדם לשם מצוה.

פי׳ לערלה כבושה מלמעלה נראית קצת מן העטרה מגולה בראש הגיד, ולמטה לגיד במקום החריץ דבוק העור לבשר ומכסה העטרה מלמטה ולפי שאינו מגולה מכל וכל נחלקו עליו רבותינו. פירוש של ערלה טמונה, העטרה טמונה בעור, והעור דבוק לבשר ונראה לעינים כמו מהול והוא צריך פריעה, ערלה כבושה כמו ערלה טמונה, דמיונו יכבוש עונותינו, סמך לדבר בב״ר[2]) ר׳ יהודה אומר המשוך לא ימול מפני שהיא ערלה כבושה, א״ל והלא הרבה בימי כוזיבא היו ולכלם היו בנים והזרו ומלו הה״ד המול ימול אפילו ארבע וחמש פעמים. את בריתי הפר זה המשוך, נמצא המשוך לא ימול, מפני שהיא ערלה כבושה, פי׳ המילה טמון בתוך העור. נולד בזמנו, מסורת בידינו מאבותינו הלכה למשה מסיני יום א׳ בשנה חשוב שנה, יום א׳ בחדש חשוב חדש, לפיכך אם נולד הולד יום א׳ בחדש התשיעי יצא מכלל שמונה. סליק הלכות מילה.

לידע מתי הוא לילה.

בספר אבי״ה מצאתי ששמע בשם ר׳ יהודה חסיד ככבים שעומדים סדורין שלשה זה תחת זה, כך היה מפרש הא דאמרינן בירושלמי בריש מסכת ברכות כמה ככבים יצאו ויהיה לילה ר׳ פנחס אומר ככב א׳ ודאי יום שתים ספק שלשה ודאי לילה, ואסיקנא הַדְתְמַר באילין דלית ארחיהון למתחמי בימּמא ברם באילין דארחיהון למתחמי בימּמא לא משערינן בהו, אמר ר׳ יוסי בר אבין ובלחוד דתתחמון תלתא כבביא כדמות חד כוכבא. ולי נראה שעומדים שלשה כחצובה[3]) ואם נדמים באלו כאילו הן ככב א׳ צבור ואז

באר יעקב

[1]) נולד מהול צריך להטיף ואין מברכין. וכן היה במהרי״ל בשבת מעשה בנולד מהול ולא ברכו על המילה, והטיפו ממנו מעט דם בצפורן דרכי משה. נולד מהול אין לאביו לברך לא ברכת להכניסו ולא ברכת שהחיינו, יעקב מולכו בתשובה כ״ו סי׳ מ״ח. עי׳ מכשירי מילה פ״ג סי׳ כ״א. הטעם מ״מ אין מברכין על נולד מהול כתב הרב ראשון לציון הטעם דמילה משמע לשון חתיכה, וזה אינו אלא מטיף ואיך יברך על המילה.

[2]) ב״ר פ׳ מ״ו.

[3]) פי׳ בערוך שהיא כמין כי יונית. ירושלמי ברכות. ראבי״ה שם. ר״ן פ׳ במה מדליקין.

הוא לילה, וכן ראוי להחמיר ביום התענית. [1]) תניא כמה כוכבים יצאו ויהי׳ לילה ר׳ נתן אומר כוכב א׳ יום, שנים בין השמשות, שלשה לילה. א״ר יוסי לא ככבים גדולים הנראים ביום, ולא ככבים קטנים הנראים בלילה אלא בינונים.

הכל מלין ומילתן כשרה חוץ מחרש שוטה וקטן וגוי ארבעתן, אבל אם נתגייר מותר לו למול לבר ישראל לפי שהגר מוזהר ועומד בכל המצות שבתורה כשאר בני ישראל, אבל אשה בכלל ישראל היא והלכה כר׳ יוחנן דא׳ מהלא דאיתתא שפיר דמי. והכי נמי איתא בה״ג היכא דליכא גברא דידע למימהל, ואיכא איתתא דידעה למימהל, מהלא איתתא ושפיר דמי, ואם לא גמר המוהל הפריעה ובא אחר או אשה וגמרו נותנין להם שכר מצות פריעה ואפי׳ בשבת נמי שרי לפי שעשו גמר המצוה, וכן למדנו מצפרה. ישראל שמתו אחיו מחמת מילה והוא מאותה משפחה דרפו דמייהו אע״פ שערל הוא מותר לו למול לישראל אחר שערלתו חשוב כמהול, כדתנן במסכת נדרים. אבל גוי אעפ״י שהוא מהול כמאן דלא נמהל דמי ואסור לו למול לבר ישראל, וכן ערבי מהול, וישמעאל מהול, הרי הן כערלים ומילתן פסולה, ואף משום דליתנהו בכלל ואתה את בריתי תשמור. וכן למדנו בירושלמי. ובב״ר חולק בישראל ערל שלא ימול, והלכתא מותר שימול לישראל אחר. בעיא היכא דליכא אומנא דידע למימהל, מאי מי אמרינן להשהותו כך ערל עד שיגיע אצל אומן מומחה או לא? נר׳ לר׳ גרשם הגוזר שמותר להשהות אותה מילה עד שיגיע אצל אומן מומחה, כדי שלא יבא הנער לידי סכנה, שהתורה אמרה ושמרתם את חקתי וגו׳ וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם. וכן מצינו שהתירו לחלל שבת א׳ כדי שישמור שבתות הרבה, וכן ראינו בשאר מקומות שהקילו חכמים לגבי מילה מפני פ״נ כגון קטן החולה, וקטן שמתו אחיו מחמת מילה, וכן קטן דאדום ודירוק טפי כולם נדחין מפני פ״נ [2]),

באר יעקב

[1]) ברכות דף ד׳. ש״ע א״ח סי׳ תקס״ב.

[2]) שו״ת חכם צבי אשכנזי סי׳ ס״ט. ראובן מת והניח בן מאשתו הראשונה ואשתו השניה ילדה בן אחרי מותו, ואין רצונה להניח לבן חורגה למול את בנה אעפ״י שכבר מל ב״פ או ג׳ פעמים, א׳ שעדיין לא מקרי אומן עד שיתחזק עוד פעמים רבות. ב׳ שהוא חשוד אצלה על שפיכות דמים ומפני שהוא ראוי ליורשו. תירץ כיון שהוא מל בפני רבים שעומדים ע״ג אין כאן מיחוש, ולא יהא גרע ממילדת נכרית שמותרת לילד ישראלית בזמן שישראלים עומדים ע״ג. ולענין דלא אתמחי כבר פסקו הפוסקים דפ״א סגי. שו״ת טוב טעם סי׳ רנ״ב. מ״מ אין מלין התינוק בירוק כמראה געל, הרי בירוק געל לא צריך חשש דר״נ? ועי׳ בס׳ לבושי שרד י״ד סי׳ רס״ג בשם מהרי״ט דכל מין ירוק כזהב או כרתי או כעין הכחול אסור. שו״ת בית יעקב סי׳ נ״ב. שמעון ולוי אחים ובניהם מוהלים. ושמעון רוצה למחות ביד לוי אחיו הצעיר שלא יהיה מוהל בעיר הזאת, ועי״ז הפצרת אמם נתרצה לוי שלא ימול פה שום ילד מבני משפחתו כ״א בניו אשר יולדו לו או לאחיו. ועתה לוי הנ״ל אינו רוצה לקיים שבועתו באמרו כי עשה זאת רק לכבוד אמו, ושמעון הביא עד א׳ שלוי תקע כפו ע״ז אם יכול לוי לבטל

ה״ה היכא דליכא אומנא דידע למול שדוחין המילה ואין חוששין ליום שמיני מפני פ״נ. האי גברא דאיתייליד ליה ינוקא ומראה כל גופו או אדום טפי או ירוק טפי לא לימהליה, דאדום טפי מאי טעמא לא לימהליה משום דמצוי הדם בין העור לבשר, ועדיין לא נכנס הדם באיברים, ואם ימול אותו בזמנו לח״י יצא כל דמו וימות, לפיכך צריך שימתינו לו עד שיבלע הדם באיברים, דא׳ אביי אמרה לי אם וכו׳ וכדר׳ נתן הבבלי. ודירוק טפי מאי טעמא לא לימהליה משום דלא נגמר עדיין כל צרכו ולא נכנס בו הדם לכך הוא חלוש ואין בו כח לסבול צער המילה והוא סכנה, וצריך שימתינו לו עד שיפול בו דמו, דאמר אביי אמרה לי אם האי ינוקא דירוק טפי וכו׳ וכדר׳ נתן הבבלי. אדום שדומה לוורד, ירוק דדמיא למוריקא. במדרש שוחר טוב מונה שישראל מקיימין כל המצות באיברים וכו׳ עד שאומר שבגוף מקיימין מצות מילה ופריעה, יריכים לסינדיקום לילדים פי׳ לבעל ברית, וע״ב נאמר כל עצמותי תאמרנה ה׳ מי כמוך, מכאן לב״ב שעושה מצוה, וביום שמחת המילה אבי הבן מרבה שמחה ומשתה וי״ט ומשלוח מנות למגדול ועד קטן להמניות שקורין בְּרֶשְׁטַלַּשׁ ובצים משום חביבות המצוה ולכבוד המילה. ומתוך השמחה יבקשו רחמים מגדולם ועד קטנם על האם שתעמוד לחיים, ועל הנער שיגדל בתורה ובמעשים טובים. ומנין שאבי הבן מרבה בשמחה ביום המילה שנא׳ גיל יגיל אבי צדיק וגו׳ וכתיב ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך, ומזמרין שמה זמירות ודורשין דרשות מעניני של יום, ומעניני המילה לכבוד ה׳מ׳ק׳ו׳ם ולכבוד המילה והאם והקרואים, וא״א שהשמחה במעונו בברכת המזון, לפי שאין שם שמחה שלימה דאית ליה צערא דינוקא. וגם

באר יעקב

ת״כ שלו. הי׳ לפי דעתי יכול לוי הנ״ל לבטל ת״כ שלו מחמת שנשבע רק ע״ד אמו והיא הגורמת השבועה, והיא נותנת לו עתה רשות ובהסכמתה יכול להתיר את הת״כ שלו. שו״ת זרע אמת סי׳ קפ״ו. מי שנולד לו בן זכר, וחמיו הוא מוהל בקי ויש לו אח שרוצה לאמן ידיו במלאכת המילה וטוען מאחיו שהוא קודם לכל אדם הדין עם מי? תירץ אם אין האב מוהל יכול לעשות שליח מי שירצה, רק יש לו לחזור אחר מוהל היותר הגון, ואע״ג בנד״ד הוא חייב לתת המצוה לחמיו. דחייב בכבודו כאביו, ומכ״ש כי מומחה הוא. שו״ת מהר״ם שי״ק יו״ד סי׳ רמ״א, אם לא עלתה הפריעה כהוגן אם מותר לתקנו כ״ז שלא נרפא התינוק, תי׳ לדעת הב״ע בי״ד סי׳ רס״ב דכל שיש לו קצת חולי אין רשאין למולו ה״ה הכא דיש חולי גדול ויש סכנה. וראוי למנוע אפי׳ צער קטן ממנו. וחז״ל אמרו בחולין ד״ז ע״ב דנוקף אצבעו מכריזין עליו כקרבן, ודוקא בניקף שני דזה מצער טפי, ולכן אסור להכניס התינוק בבוס חמם כל זמן שלא נרפא מחבורתו הראשונה. שו״ת מהר״ם שי״ק יו״ד סי׳ רמ״ב, אם המילה אינה נעשית כראוי, והרופא אומר שצריך לעשות לו (אָפּעראַטיאָן) אם מותר ליתן לו. תירץ לדעת התרומת הדשן סי׳ רס״ד אם נעשית כראוי ואח״כ כסתה. מן התורה א״צ לתקנו רק משום מראית העין. והרמ״א פסק שם דאפי׳ לא נראה רק קצת מהעטרה שני ואינו צריך למולו שנית. ולפי״ז בנד״ד אמרינן רוב מצויין אצל מילה מומחין הן כמו בשחיטה, ומסתמא מל כראוי, ולכן יכול לתקנו כל אחד אפי׳ מומר מאחר שנימול מתחלה כהלכתו.

המוהל העוסק במצות מילה זוכה במצוה כשהוא כורת את הברית כאלו היא קיים באותה שעה תרי״ג מצות כמנין ברי״ת, ומעלה עליו הכתוב כאלו העולם עומד על ידו, שנא׳ אם לא בריתי יומם ולילה וגו׳ וכשהוא עושה פריעה עולה לו זכות מצות הפריעה לכל ימות השנה שהם שס״ה ימים כמנין פריעה [1]), נמצא שגם בזכות הפריעה העולם עומד, מכאן למוהל כשהוא מל שהמצוה שלו גדולה היא, לפי שעל ידו נתבסם העולם.

סדר תפלה ביום מילה ותענית צבור. כך אנו נוהגין ביום תענית ומילה ויום כניסה שמתפללין סליחות ואו׳ ודוי כדרכו, וא״א והוא רחום ולא תחנון לפי שיום המילה הוא יום של שמחה שנא׳ שש אנכי על אמרתך ודין הוא שמניחין במקצת ואין צריכין להפסיק לגמרי, ואו׳ אא״א [2]) ומנהג אבות תורה היא, ויאחז בה צדיק דרכו, וכן מנהגנו גם עתה. ומתפללין עננו בתוך שמ״ע, ואו׳ ג״כ הפזמון זכור ברית ביום מילה ותענית שיעלה לנו זכות דם הברית של זה עם זכות דם ברית של אבותינו שהיו ראשונים במצות המילה, ויעמוד לנו זכותם וזכות של זה ויליץ בעדינו ביום צום תעניתנו וצרתנו. פ״א היה ברית מילה ביום ר״ה וכשהגיע החזן בתפלת המוסף עד להיות לכם לאלהים אני ה׳ התחיל החזן ואמר הרוז א׳ של זכור ברית קודם שגמר הברכה של זכרונות, ואחרי כן גמר הברכה כי זוכר כל הנשכחות וכו׳ עד זוכר הברית ושבחוהו כל הקהל שכיון דעתו שיעלה זכרוננו לטובה בזכות דם ברית הזה עם זכות דם ברית אבותינו, וזכות עקדתו של יצחק היום הזה ביום המשפט [3]).

מנהג הוא בוורמייזא שאין או׳ למנצח ביום המילה לפי שנא׳ בו יענך ה׳ ביום צרה, ויום המילה הוא יום של שמחה, מה לנו להזכיר צרות עתה לומר יענך ה׳ ביום צרה, אבל במגנצא או׳ למנצח ביום המילה, משום דאית ליה צערא לינוקא אומרים יענך ה׳ ביום צרה, והכל מודים שאין נופלין ע״פ בהשכמה ביום המילה, אבל לערב נופלין, ועיר שיש בה ב׳ בתי כנסיות באותו בהכ״נ שאין מלין בה או׳ הכל והוא רחום ותחנה, ונופלין ע״פ ואו׳ למנצח, לפי שאינן השובין בכלל אותה מצוה, וה״ה אותו מנין שמתפללין בבית האבל צריכין לומר למנצח והאבל אינו בכלל מצות המילה וכן הלכה.

דין אונן בעל ברית.

פ״א ראיתי אונן שהיה ב״ב והתפלל לפני בית הכנסת ואחרי כן נכנס

באר יעקב

1) מנורת המאור נר ג׳ פ״ב כלל א׳, ח״א.

2) לבוש הל׳ מילה כתב הטעם מפני שהוא בקשה ולא תחנה.

3) ויקרא רבה פ׳ אחרי מות בזאת יבא אהרן אל הקדש, ר׳ יודן פתח קרייא בכ״ג בכניסתו לבית ק״ק. חבילות חבילות של מצות יש בידו. בזכות התורה שנא׳ וזאת התורה, בזכות מילה שנא׳ זאת בריתי, בזכות שבת שנא׳ אשרי אנוש יעשה זאת. ועי׳ פסיקתא רבתי בס א״ר חנינא בנו של ר״י זכות המילה היתה נכנסת עמו וכו׳ עיי״ש.

לבהכ״נ, והביאו לו הנער ותפס אותו בחיקו עד שנימול, ושוב חזר למתו, וקברו את המת, שכן אמרו חכמים אם היו לפניו אלו ב׳ מצות ביום א׳ מקדימין במצות מילה ואח״כ עוסקין בהוצאת המת. ועוד אמרו חכז״ל מבטלין ת״ת להוצאת המת, ולהכנסת כלה לחופה, ולקיים מצות המילה וכן הלכה והמנהג.

דין מוהל שחל עליו אבילות.

מוהל שחל עליו אבילות וחל יום המילה בתוך ימי אבלו, בג״י הראשונים אל יצא מפתח ביתו, אבל מכאן ואילך יתפלל בביתו ואח״כ ילך לבהכ״נ וימול, ולא יטריח את הצבור לילך אצלו, כך הורה רבי מנחם זצ״ל. ואי ליכא אינגא אחרינא אלא הוא ילך אפי׳ ביום ראשון, משום כבוד צבור כי בהרבה מקומות הקילו חכמים מפני טורח צִבור, וימול בבית הכנסת, וְאֲבָל מותר להיות ב״ב ויתפלל בביתו ואח״כ כשמביאין הנער לבית הכנסת למול ילך גם הוא לשם לפני בית הכנסת ויקבל הנער מיד האשה ויכניסנו בהדר לבהכ״נ ויתפסנו בחיקו עד שימולו אותו יחזיר הנער לאשה וילך וישוב לביתו ויגמור אבילותו, ודוקא לסעודת המילה אינו נכנס האבל, אבל להיות חבר למצוה גדולה כזאת שהיא שקולה כנגד כל המצות [1]) יעשה ויזכה בה, ואע״ג שהמילה נקראת שמחה יכול האבל להיות ב״ב ואינו דומה לשאר שמחות, לפי שאין כאן שחוק אלא צער שהנער צועק ובוכה, וגם אין הגוף נהנה מזאת השמחה, לפיכך יכול האבל להיות בעל ברית, והמוהל בימי אבלו מותר לתקן אותן צפרנים שצריך לעשות בהם פריעה [2]). ואע״ג שאמרו חכמים אבל אסור בתספורת הכא בשביל מצות פריעה מותר שמצות פריעה הובה מדאורייתא כמו מילה, אבל תספורת אינה אלא מדרבנן. ומזה הטעם נמי אם שבת ולא הזמין אותם צפרניים מערב י״ט מותר לתקנם בחול המועד מדי דהוה אשאר מכשירין דמילה שמותרין לעשותן בחולו של מועד, ואע״ג דאמרו רבנן אין מגלחין במועד הכא לצורך מילה מותר, והשתא ומה גלוח הראש והזקן מותר לגלח לבא מן השביה ועל כל אדם נאסר, לתקן צפרניים לעשות פריעה לא כ״ש, המברך על היין למילה בתעניות האמורות מה״ת א״צ לטעמו ולא ליתביה לינוקא דלמא אתי למיסרך, אלא לשהייה עד

באר יעקב

[1]) בו״ת בית יעקב סי׳ ע״ג. אם מותר לבע״ב לסגף עצמו ולעבור על ת״ע. ומצוה דרבנן, הי׳ אם יכול למלאות הימים שקבל התענית עליו בימים אחרים לא יעבור על שום דבר. ועי׳ בו״ת יד אליהו סי׳ ו׳ שכתב דיכול לאכול על סעודת מצוה אחר תפלת המנחה.

[2]) בו״ת נאמן במוהל סי׳ ט׳. שאלה מוהל שיש לו למול בשבת ואין מוהל אחר בעיר, ונסדק צפרנו בשבת ואינו יכול לעשות הפריעה בע״א אם מותר לתקן צפרניו ע״י אינו יהודי או לא? תירץ מותר לתקן ע״י גוי אפי׳ בכלי. ואם אין שם גוי אפי׳ ע״י ישראל ובלבד שלא יהיה אבי הבן או המוהל בעצמו, וסיים שם דכן נראה לו למעשה אם יסכים עמו מע׳ המחבר חמיו, אבל המחבר כתב דהתיקון צפרניים הוי איסור אפי׳ ע״י גוי אפי׳ בלא ע״י כלי וכו׳ עיי״ש.

לאורתא ולשתייה אימיה דינוקא משום דהיא אינה שרויה בתעניתא, ואע"ג דאמרינן המברך צריך שיטעום כי טעים ליה אחר ש"ד. ומדמקשינן בפרק בכל מערבין [1]) וביום הכפורים לימא זמן על הכוס וליתביה ליה לינוקא אפי' בבית הכנסת כבשאר ימים טובים? ותרצינן דלמא אתי למיסרך, ודוקא בתעניות החמורין דאיכא למיחש, אבל שאר תעניות דליכא למיחש כי טעים ליה אחר שפיר דמי.

עוד אאריך במילה שחל להיות ביום כפור.

מספר אבי"ה. ביום הכפורים אחר קריאת התורה יוצאים קודם שיתחילו תפלת מוסף ומהלין ואח"כ נכנסין לבית הכנסת ומתפללין תפלת מוסף, מנחה, נעילה, ומעריב, והכי כתב אני אבי"ה איני כמשיב על הארי הוא ר' יצחק בר' יהודה [2]) שכך מקובלני דהמברך א"צ לטעום מלא לוגמיו, תדע דגבי מברך קתני אם טעם מלא לוגמיו, וגבי יום הכפורים קתני השותה מלא לוגמיו. ועוד ראיות הרבה הביא ר' אבי"ה בזה עד שאמר איך יתבן שישתה מלא לוגמיו, אלא על כרחך טעם הוא דבר מועט, ומיהו בהא נראה דברי רבי שאפילו בליעת קימעא אסור ביום התענית, אבל לאמיה דינוקא יהבינן לה למשתיה כדנהגינן כל ימות השנה משום רפואה, ודוקא כגון שאמרה צריכה אני או על פי בקיאים, כדאיתא בפ' בתרא דיומא, אבל אם אמרה איני צריכה וגם בקיאים אמרו כן סגי לן בהאי דיהבי ליה לינוקא דאיתמהיל ביומא דתעניתא, דבכי האי ינוקא לא חיישינן למיסרך, דכי חיישינן למיסרך הנ"מ בתינוק גדול קצת ונותן על לבו כדמשמע בפ' ר"א, דאינו ראוי לזרוע אם אינו גדול קצת, וקטן כי האי של יום ח' או מעט יותר אינו נמצא לכל אדם, וגם אינו נמצא בבהכ"נ ביה"כ להשקותו, ובן במוצאי שבת שחל בו ט' באב להבדיל ולהשקות תינוק לא אפשר מטעם דפרישית, ואפילו בנמצא במקום א' לא נמצא בהרבה מקומות והוייה לי הבילות חבילות. ורבי אב"ן [3]) נמי כתב דבתינוק קטן כזה לא חיישינן למיסרך ולא בירר דבריו מאין. ומ"מ נראה למורי הר' אבי"ה שיפה כיון. ושוב מצא ר' אבי"ה בתשובות וזה לשונם: שתיית כוס של ברכה מצוה תדע שהרי במקום שאי אפשר לשתותו לא גדול ולא קטן כגון ביום הכפורים משום

באר יעקב

[1]) עירובין דף מ' ע"ב.

[2]) פרדס הגדול ענין מילה סי' רפ"ב ד"ה שאלה נשאלתי מר' יהודה מילה בתע' ביום ת"ב וכו'.

[3]) עי' מחזור ויטרי כ"י שנמצא בו יוצר לברית מילה לרבינו א"בן — אופן לברית מילה מיסוד רבינו ברוך ממגנצא — יוצר לברית מילה לרבינו קלונימוס — אופן לברית מילה לרבינו י"ב"ק בר' משה — פיוט שתיקן מורנו הרב ר' מאיר בר' ברוך ביהיה, לברית מילה, תהלתו מי מצרף באב מכבס בבורית כמוך. פזמון לברית מילה לר' אבי העזרי עי' אגרות שד"ל ח"א צד קנ"ו.

דלמא אתי למיסרך אנו נמנעים ואין אנו מקדשים על היין, הילכך אם חל שמיני שהוא יום המילה ביום כפור אנו נמנעים וא"א ברכת מילה שעל הכוס לפי שא"א שירה אלא על היין [1]). ודוקא ביום הכפורים שיש בו כרת, אבל שאר תעניות אין חוששין ומשקין לקטן או לאמו. אלו דברי ר' יעקב בר' שמשון, אבל ר' יעקב בר' מאיר חולק בדבר ואמר דלא מבעיא דבלא כוס עבדינן ליה דלא עדיפא מברכת המזון דבעיא כוס ועבדינן לה נמי בלא כוס, אלא אפי' על הכוס עבדינן ליה, ולא חיישינן לדילמא אתי למיסרך, דלא דמי לזמן דיום הכפורים דהתם שתיית הכוס משום יהכ"פ אתא וקביעותא הוא, והילכך כיון דלחובת היום אתיא למיסרך, אבל כוס של מילה ושל חופה לאו משום יום הכפורים ושאר תעניות אתו, אלא משום מילה וחופה וסירוכא לאו אקביעותא דתעניתא ולא אתי למיסרך והביא ראיות הרבה בזה.

מספר של רבי שב"ט [2]) מצאתי בתשובות ר' דניאל ור' נתן ור' אברהם בכמ"ר יחיאל.

וששאלתם [3]) על קטן שמת קודם ח"י אי צריך להתוך בשר ערלתו אחר מותו או לא? ודאי נהוג נשי דידן למיהתכיה בקרומות של קנה, אבל

באר יעקב

[1]) משנה ג' פ"ז דתמיד. א"א שירה אלא על היין ע"ש אכילת מזבח. אבל איכא שירה בלא יין בשחיטת פסחים.

[2]) הוא רבינו שמואל בן טוביהו ממגנצא. והאבי"ה כתב שהוא רבינו שמואל בר נטרונאי מעיר בון בארץ אשכנז. עי' הגהות אשר"י חולין פ"ב ד"ה השוחט. וכן פ"ג ד"ה תרי בועי דסמיכי ובבר היה מעשה והשיב רבינו שב"ט. ושם ד"ה אלו טריפות בעוף. וכן כתב מרדכי משם רבינו שב"ט. ועי' ביאורי מהרש"ל בשיליאה שנת רמ"ה קרנ"י בה' ח"ב הל' נדה דף פ"ה וז"ל וכ"כ רבינו יואל הלוי מעיד אני על חמי ראב"ן ועל מורי גיסי רשב"ט שהיו אומרים על הכלה שראתה דם קודם כניסתה לחופה שכל דין נדה עליה.

[3]) רב האי גאון. משום דלא תיעול חרפתו עמו נהגו גבן דמהלינן ליה בבה"ק להסיר חרפתו ממנו. ודכ' מנהגא לא ידענא לי עקר ובשערי צדק כתב קטן דשכיב בגו שמונה יומים וכו' הכין חזינן דל"צ למימהליה מ"ט וביום הח' אמר רחמנא. ואי מהלינן ל"צ לברוכי. מיהו כל מנהג דלית ביה אסורא ש"ד למיעבד. ושכי האי דמתחזייא שפיר דלא תיעול ערלה עמיה, מיהו מסתבר לן דלאו ערלה הויא, עי' יבמות ע"א דמסיק שם דערלה של ב"ז מקרי ערלה. כמ"ש הכלבו וב"י בסי' רס"ג משם רב נחשון גאון. ורבינו גרשוני כתב שראוי לקראו בשם. עי' שו"ת רב נחשון גאון. ינוקא דאתיליד בר תרין או ג' יומין הכין רגילין וגמירין כי נח נפשיה דמהלין ליה על קבריה ומסקין ליה שמא דכד מרחמין ליה מן שמיא ויחיא בתחית המתים ומבחין ליה לאביהו. עי' מהר"ם הלוי סי' י"ד. כל ילד שעברו עליו ל' מסירין ערלתו בי"ט ב'. וה"ה למי שמתו אחיו מ"מ. עי' קיצור מנחת חינוך כ"י. ילד שמת קודם מילה ושכחו למולו על קברו אם חוזרין ומוציאין אותו מקברו או לא. היכן אם היה רק איזה ימים שנקבר ראוי לחזור ולהוציאו מקברו למולו כי זכות הוא לו, שלא לעייל בכסופא לעלמא דאתי. עי' שו"ת חוט השני סי' כ"ה. ועי' טור י"ד סי' רס"ג שכתב אין פותחין קבר המת משום בחרד וסבר דלדינא מתבעי, והרי הקטן עדיין לא חטא ואין לחוש לזה, ומ"מ צ"ע אם לפתוח. עי'

מקובלין אנו מפי אבא מורנו ז"ל דהיתוך בשר הוא ולא מצוה ולאו מידי קעבדי, הדא דבן שמונת ימים אמר רחמנא, והאי לאו בר שמונת ימים הוא ועוד כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות, שנא' כי יש למתים חפשי הוכנה וגו'. ועוד איתמר קטני ישראל מאימתי חיין לעולם הבא [1] ר' חייא ור' שמעון בר רבי חד אמר משעה שנולד, וחד אמר משעה שיספר וכו' [2] עד רב נחמן בר יצחק אמר משעה שנימול, דאי ס"ד משעה דאיתייליד איבעי למיגזר בשרא דערלתיה היכא דמיית קודם זמניה, רב נחמן בר יצחק אתי למימר כמ"ד משעה שנולד, דאם נפשך לומר שאינו בא לעולם הבא אלא משעה שנימול, מאן דאמר משעה שנולד, סבירא ליה דאבעי למגזריה, ולהכי אמר משעה שנולד משום דמצי למגזריה ולמ"ד משעה שנימול ל"צ למגזריה אבל הא איכא בינו ובין רב נחמן בר יצחק, דרב נחמן בר יצחק סבר דאותה מילה דאיתעבידא בזמנה מהני לאתויי לחיי העולם הבא, והלא איתעבידא בזמנה לא מהניא. ומ"ד משעה שנולד סבר דאפילו האי דאיתעבידא שלא בזמנה נמי מהניא ליה. ויש להשיב! א"כ מבעי להו לאתויי טעמייהו מחד קרא מקראי דמילה, ואינהו לא אייתו טעמייהו אלא מהני קראי, דמ"ד משעה שנולד משום דכתיב יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד וגו'. ומ"ד משעה שנימול משום דכתיב נשאתי אימיך אפונה וגו' וכדמפרש בחולין ובתלמוד ירושלמי בשבועות פרק רביעי, ועוד בר מן דין ובר מדין אשכחן בב"ר בסדר וירא אליו ה'. א"ר לוי לעתיד לבוא אברהם אבינו יושב

באר יעקב

בכור שור סנהדרין קנ"ט ע"א ג"כ כנ"ל. ועי' שו"ת נודע ביהודה תני' סי' קס"ד דאם הוא איזה ימים אחר שנקבר אין לפתוח הקבר. ועי' שו"ת כנסת יחזקאל סי' מ"ב שפסק לפתוח אפי' אחר זמן רב. ועי' שו"ת מאיר נתיבים סי' מ"ז שכ' אם קברו את הנפל עם היולדת ושכחו למול את הנפל אין פותחין את הקבר אבל קורין לו שם.

שו"ת הר"ש הלוי סי' י"ד. תינוק שנולד וחלה ולא מלו אותו בזמנו, ועברו עליו שבעה שבועות ומת בי"ט ב' דחג הסוכות אם צריכין למולו בשעת הקבורה כמ"ש הטור י"ד סי' שנ"ג. הילכך כיון דהוא דין גמור ולא רק מנהג כמ"ש ב"י בשם רבינו ירוחם שכ' בשם רבינו הגאונים שיש לנו קבלה ע"ז. לכן אין להקל ומלין אותו אפילו בי"ט ב'. שו"ת זרע אמת סי' קע"ז. תינוק מת שנולד לט' חדשים והורו להמתין מלקברו עד ליל י"ט ב' ע"י ישמעאל בחיתוך ד"א עמו הילכך אין להתיר הקבורה בי"ט אפי' ע"י גוי מטעם שהוא בן ע"ח וגולל מת ואין כאן חשש שמא יסריח. ועוד דהגמ"י אסר להסיר ערלה נפלים ביו"ט, וכ"כ כל האחרונים.

[1]) סנהדרין ק"י ע"ב, עירובין י"ט. ב"ר פ' מ"ח. שמות רבה פי"ט. תנחומא סוף פ' לך לך, ילקוט שמעוני תהלים רמז תשע"ג ילקוט תהלים רמז תרפ"ע שו"ת רדב"ז סי' תרמ"ז. זכר דוד מאמר א' פ"ד.

[2]) עי' אור ה' לדון חסדאי בר' אברהם קרישקש ז"ל דף נ' דרוש ו' וז"ל: שרמזו רז"ל משידע לומר אמן והוא כאלו אמרו קטן היודע למי מברכין למה שהמלה הזאת מדרגה לענותה אחר הברכה, ולזה היה כאלו אמרו משידע לקבל הברכה ולענות אחריה, יזכה להשארת וזה ג"כ באמצעות זכות המילה והכנסו בבריתו של א"א.

על פתח גהינם ואין מניח אדם מישראל מהול לירד בתוכו. ואותן שחטאו שכפרו בעיקר מהו עושה להם מעביר את הערלות מעל גבי תינוקות שמתו עד שלא מלו ונותנה עליהם ומורידם לגיהנם, הה״ד שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו, ותו לא מידי.

לטעום את התבשיל ביום של תענית שפ״ט[1].

אע״ג דאמרו ביומא דתעניתא אסור למטעם, אשה היושבת בתענית טועמת[2]) את התבשיל ואין בכך כלום, ודוקא טעימא בעלמא בלא בליעה, ואפי׳ אם בולעת קימעא אין בכך כלום.

בספר הגאונים מצאתי גם זה.

הא דאמרינן המברך צריך לטעום מלא לוגמיו, משום דבמלא לוגמיו מייתבה דעתיה, דאמרינן לגבי יהכ״פ שתה מלא לוגמיו חייב, הרי המברך בורא פרה״ג צריך שיטעום מלא לוגמיו, והכי אמר רב עמרם מאן דמקדש קדושא דיומא צריך שיטעום מלא לוגמיו, ואי לא טעים לא יצא ידי חובתו, הואיל וברך עליו בורא פרי הגפן, שאם לא טעם היה מוציא ש״ש לבטלה, ומצוה היא מן המובחר שיטעום מלא לוגמיו, מכאן אמרו המברך על כוס של התן[3]) ושל מילה ושל קידוש ושל הבדלה ושל ברכת המזון צריך שיטעום מלא לוגמיו. ואם איש איסטנים הוא שאינו יכול לשתות מן הכוס של מילה לפי שהוא מלוחלח בדם המילה, יטעום בידו ואין בכך כלום, ואל יוציא ש״ש לבטלה וכן הלכה.

מילה שחל להיות ביום הכפורים מלין בחצי היום בין תפלת יוצר לתפלת מוסף[4]) לאחר קריאת התורה ומשהינן ליה הברכה עד הלילה,

באר יעקב

1) כך כתוב בכ״י ולא ידעתי אם זה ר״ת הוא ושם של איש, או סימן התשובה שמביא ממנו.

2) מג״א סי׳ תקס״ז סעי׳ א׳. ש״ע יו״ד סי׳ קנ״ה, חוקי חיים על ש״ע א״ח אות ק׳.

3) תשובות גאוני מזרח ומערב. כוס של חתן וכוס של מילה אם טועם ממנו המברך מלא לוגמיו כך מצוה מן המובחר. ואם א״א לטעום ממנו כיון שנותן ממנו חתן וכלה או אמו של תינוק יצא ידי חובתו אע״פ שלא טעם ממנו המברך ואינו מוציא ש״ש לבטלה.

4) שו״ת בית יהודה סי׳ כ״ח. מי שהי׳ לפניו תפלת המוספין בצבור וקראוהו למול ויש טורח הצבור להמתין עליו, אין לו להניח תפלת המוספין או מקרא מגילה ולילך למול. אבל נהוג מלין אחר התפלה קודם עלינו לשבח, והטעם כי ענין המילה היא בכלל אות שיכרתו׳ יהיה השם בשם שדי וכו׳ ובשנימול התינוק מתגלית היו״ד, ולכן אחר שנימול התינוק אנו אומרים עלינו וכו׳ לתקן עולם במלכות שדי עי׳ מכשירי מילה פ״י בשם מנהגים. שו״ת התם סופר א״ח סי׳ ס״ט. בעיר הנהוג להתפלל שחרית בהשכמה ולהפסיק בינה לתפלת מוסף, ובאם יקרה מילה בשבת מוהלים אותו אחר תפלת שחרית וסועדים מיד סעודת הברית קודם מוסף דיכך אין למחות בידם באינם סועדים אלא מאכלי חלב אע״פ שמברכים ברכת המזון, מ״מ אינם נותנין יין ואינו אלא סעודת עראי.

ובלילה יטעום המברך, וגם אבי הבן ואמו לפי שהמצוה באה על ידם ולא תהא ברכה זו לבטלה וכן הורה רבי מנחם זצ״ל. ואין לומר לתת לתינוק לטעום כמו בשאר תעניות, לפי שתענית יום הכפורים חמור יותר שענוש כרת, ורחיצת הקטן דוחה יום כפור בין לפני המילה בין לאחר המילה, ועושין לו כל צרכו במלאכה שאי אפשר לעשות לו מערב יום כפור, ואם אין לו חמין עושין מדורה ומחמין לכתחלה כשאין הגוי מזומן לו, לפי שמצות מילה דוחה שבת ויום הכפורים, ואם אין שם עירוב יוצאין הצבור מבית הכנסת והולכין אצל הקטן ומלין אותו והוזרין לבית הכנסת ומתפללין תפלת מוסף.

מילה שחל להיות בט׳ באב מתפללין תפלת היום בהשכמה וגומרין קינות ואח״כ מקיימין מצות המילה לאלתר בבקר קודם שיאמרו איוב לפי שמצוה למול בהשכמה, וגם האבילות פסק קצת שקמו מן הארץ וישבו ע״ג מושבות, אבל שמעתי שרבותינו הזקנים שבמגנצא נהגו שאין מלין קודם חצות [1]), ואחר הצות חוזרין לבית הכנסת ולובשין אבי הנער ובעלי הברית כליהם הנאים אך לא לבנים ממש ומלין אותו, (וכן בשבת שלפני ט׳ באב אין מחליפין כליהם אלא רק הכתונת בלבד) שקודם חצות עדיין חל האבילות ומצות מילה היא שמחה דכתיב שש אנכי על אמרתך. ואינו חייב על זה העיכוב שכל היום כשר למול, ומן הדין היה לנו להמתין עד לאחר חצות א״ל שצריכי׳ להקדים מעט, ואין מעכבין כ״כ להטריח הצבור לחזור שנית לבית הכנסת, לפיכך קודמין ומלין אחר שגומרין כל הפורענות קינות ואיוב וירמיה ונחמות שבישעיה, ומביאין אז הנער לבית הכנסת ומלין מיד אפי׳ קודם חצות וכן הלכה. ובלילה מרבין בשמחה משום כבוד המילה ומשהינן ליה הברכה עד הלילה, ויטעום המברך ואביו ואמו של הבן לפי שהמצוה באה ע״י פרי בטנם ולא יהא ברכה לבטלה, ולא ליתביה לינוקא ביום ט׳ באב ליטעום לפי שהוא תענית חמור, יום שחרב בית מקדשנו וגלינו מארצנו דילמא אתי למיסרך לשנה אחרת כמו ביום הכפורים וכן הלכה.

אבל בשאר תעניות [2]) הכתובין והן המורין כגון צום גדליה, וי׳ בטבת [3]), וי״ז בתמוז, ותענית אסתר אע״פ שהם מדאורייתא אינן חמורין כ״כ ונותנין לתינוק לטעום מן הברכה במקום המברך וליכא למיחש דילמא אתי למיסרך, אע״ג דאמרו המברך צריך שיטעום כי טעים ליה אחרינא שפיר דמי, היכא דלא אפשר הוא עצמו לשתות כדי שלא יהא נזכר ש״ש לבטלה, מהא דת״ר

באר יעקב

[1]) רוקח סי׳ קי״ג שכן נוהגין בשפיר״א שאין מלין קודם חצות לפי שקודם חצות חל עדיין האבילות.

[2]) שו״ת הגאונים סי׳ שכ״ט. מילה שחלה בא׳ מד׳ צומות אם מברכין על היין וכ״ש לענין מילה. אבל אם היולדת צריכה לאכול ביום הכפורים מברכין על הכוס ותשתה ממנו היולדת. עי׳ א״ח סי׳ תקנ״ד ותקנ״ט.

[3]) שו״ת מהר״ם הלוי סי׳ י״ד.

לא יפרוס אדם פרוסה לאורחים אא"כ אוכל עמהם וכו'. אלמא כי לא טעים איהו וטעמו אחרינא ע"י הדחק שפיר דמי, אבל שאר תעניות שאינן כתובין כגון עשרת י"ת, ותענית בה"ב [1]) או תענית של יחיד או תענית חלום יטעום המברך ואין בכך כלום. ובכל מקום מטפטפין מן הברכה בפי הילד שהברכה על ידו באה, ומשגרין הכוס לאם הילד בכל התעניות הללו לפי שהיא אינה שרויה בתענית. ולמה שותה אמו לפי שהמצוה באה על ידה. ד"א לפי שנא' שירה עליו לכך שותה אמו של תינוק. שלא לאבד אותו כוס כיון שברכו עליו בפה"ג. ואם הם לא ירצו לשתות מפני אנינות הדעת ישתו אחרים אותו כוס ואל יאבדו אותו כוס בידים. בשבתות ובראש השנה [2]) ובשאר רגלים מלין אחר שהתפללו בבית הכנסת. ט' באב שחל להיות בשבת דוחין אותו עד למחר. מעשה היה בימי ר' יעקב הלוי שחל ט' באב בשבת ודחו התענית עד למחר כתיקון חכמים ואותו היום היה יום המילה, והוא עצמו ר' יעקב הלוי היה בעל ברית וצוה להתפלל מנחה גדולה אחר שש שעות, והלכו ורחצו הוא ואבי הבן עמו, ואח"כ הלכו לבית הכנסת ומלו והלכו לבתיהם ואכלו כל צרכיהם ולא השלימו תעניתם עם הצבור, והטעם לפי שהיה סעודת מצוה. וגם התענית היה י' באב, ומזה הטעם דאמרו ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת כ"ש הכא לכבוד המילה דחמירא יותר. ומכאן ראיה למה שכתבתי לעיל שמלין בט' באב סמוך לחצות, ואין אומרים למול אלא על המילה, כמו על ביעור חמץ, על נטילת ידים, על מקרא מגילה. כתבתי הטעם מפי ר' מנחם זצ"ל שאמר לו בעל החלום [3]) מ"מ מברכין על המילה כנגד השנים שהיו אברהם ושרה כשניתן לאברהם מצות המילה, „על" זה מאה רמז לאברהם שהיה בן ק' שנה, דכתיב ואברהם בן מאת שנה וגו', וכתיב וימל אברהם את יצחק בנו וגו'. „ה'מ'י'ל'ה" עולה צ' רמז לשרה [4]) שהיתה בת צ' שנים, שנא' ואם שרה הבת תשעים שנה וגו' מכאן

באר יעקב

1) עי' רוקח סי' קי"ג. עי' מנהגים סי' מ"ז.

2) ריקאנטי סי' תקנ"ז כתב משם רבינו אליעזר מווירמייזא בש' משם רבותיו מילה בר"ה מלין אחר קריאת התורה קודם תקיעת שופר.

3) אגרות שד"ל ח"א צד קפ"ד וז"ל הרב גורינדי מסר בידי ספר א' של דינים על קלף בלי שם. וראיתי שהיה מחברו אשכנזי, והיה בזמן מהר"ם מרוטנבורג, וגם הוא מביא הרבה תשובות מן הקדמונים וקצת דברים מספר שכל טוב על התורה, והוא מזכיר רבינו גרשום הגוזר תלמידו של רבינו יעקב הגוזר. ונראה כי השם זה ענינו מוהל, כי הוא מביא בשם אותו ר' גרשום מעשים הרבה על אודות החלום, וגם מעתיק משמו כללי אומנות המילה, עי' כרם חמד ח"ז צד 70 שכתב שהוא כ"י אסופה בלא נודע מחברו. ועי' פ' חלק גבי רב אשי דאמר ליה מנשה בחלמא מהיכא בעית למישרא המוציא א"ל לא ידענא, וא"ל מהיכא דקדים בשולא בריפתא. ועי' שו"ת מן השמים להרב החסיד רבינו יעקב הלוי ז"ל.

4) מדרש הגדול כ"י י'צ'ח'ק י' כנגד עשרה נסיונות שנתנסה בהן א"א. צ' כנגד תשעים שנה שילדה אותו שרה. ח' כנגד שמונת ימי מילה. ק' כנגד מאה שנה של א"א.

שמברכין על המילה זכר לאברהם ושרה, שהיו ראשונים שקימו מצות מילה לשמונת ימים. ואבי הבן מברך להכניסו מעומד, כמו שעושין לברכת ציצית. ולולב וספירת העומר, משום דבכולהו כתיב לכם, והיה לכם לציצית, וספרתם לכם, המול לכם, וכלהו אנו למדין מספירת העומר שנאמר מהחל חרמש בקמה, בקמה משמע מעומד בקומה כתיב, אמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן, פי' קודם, הוין מברכת מילה שמא תתקלקל המילה. וברכת טבילת גר נמי משום דאכתי גברא לא חזי, ועדיין אינו מצוה, ובמקום שאין האב בעיר מברך המוהל שתים, על המילה ולהכניסו, או חכם שבעיר ומשיבים הקהל כשם שנכנס וכו'. אחר המילה נוטל המוהל ידיו ומקנח פיו במפה התלויה על הפתח, ומוזגין כוס שני ומברך עליו המזומן לברכה בורא פרי הגפן, ואשר קידש ידיד עד כורת הברית. אלהינו ואלהי אבותינו קיים את הילד הזה לאביו ולאמו, ואם הוא אבי הבן יאמר לי ולאמו ויקרא שמו בישראל פלוני בר פלוני, ישמח האב האב ביוצא חלציו ותגל האם בפרי בטנה וכו', פלוני זה הקטן גדול יהיה. ולמה אנו אומרים כך אנו למדין מיעקב אבינו שברך לאפרים ומנשה שנא' ויברכם ביום ההוא לאמר, מהו לאמר לדורות כענין שנא' ישימך אלהים כאפרים וכמנשה, ומה שאומרים פלו' זה הקטן גדול יהיה כך אמר הקב"ה לאברהם שנא' ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום, לכך נהגו לומר כן. וגם

באר יעקב

וזה נרמז לו בתחלת פ' לך לך למאה שנה תוליד בן מנין לך לך עי' ב"ר פ' וירא למה נקרא יצחק י' כנגד י' הדברות וכו' כנ"ל. ועיי' זרע אהרן פ' תולדות יצחק מרמז סוד עשר נסיונות, נ' שנה של שרה. ח' ימי מילה, ק' שני אברהם. וכתבו המפרשים ואפשר שע"ז היה ישמעאל מצחק דמשמע דזה דבר גדול שנימול קטן בן ח' ימים. עי' מטה משה שכ' מי יעלה לנו השמימה ר"ת מילה וס"ת שם של ד'. להורות כי לא נוכל להשיג עבודת ה' ולהתדבק בדרכיו אם לא נימול. מסכת תענית, עולם א' מששים בגן. העולם הוא כמלוא זרת שנא' ושמים בזרת תכן. נמצא שהגן ששים זרתות, הזרת הוא ג' טפחים. נמצא שהגן הוא ק"פ טפחים, מילה במלוי מ"ם, יו"ד, למ"ד, ה"א. יעלה ק"פ לומר שכל המקיים מ"מ זוכה לגן. וכת' הרב יסוד יצחק דף י' רמז ע"ז שזמן המילה הוא לק"פ שעות. ז' ימים וז' לילות וליל שמיני היא ק"פ, ולק"פ שעות נימול הילד, ציוני פי' בראשית. בראשית אותיות אש, ברית, מלמד שהמילה מצלת מדינה של גיהנם, וכן מ"ש רז"ל שאם קיים כל התורה ולא קיים מ"מ נופל בגיהנם, ליקוטים מפירושי ר"ח ומספר בחיי על התורה. אני אל שדי נתונה מצות מילה בשם הזה לפי שכחו של אדם תשש במילה, וכמו שדרשו רז"ל יצפון לישרים תושיה זו מילה (מלשון תשות כח) שהצפינה הקב"ה לעשרים דור, שהרי מאדם עד אברהם כ' דורות. והנה השם הזה הוא נזכר בגבורה כ"ש כקול מים רבים כקול שדי, ומפני שלא תאמר בחתוך ערלה שברו כחו תשש ושונאיו קמים עליו, לכך נאמר לו אני אל שדי אני מספיק לך כח וגבורה שתתגבר על שונאיך אתה וכל זרעך הנמולים. עי' יסוד יצחק על הל' מילה שכ' קן חלק לז'. אלו שבעה מלאכים הכתובים במזוזה השומרים אותנו, וגם לא' זו מילה זה השם שד"י של מזוזה שהוא של מילה שנא' אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים במצות מילה.

יש מקומות שהנערים קוראים בשם ואו' לו גדול יהיה. יהא אב לשבעה [1]) וגם לשמונה, כלומר יהא שוה ושקול לאפרים שהקריב ביום השביעי לנשיאים בחנוכת המזבח, ולמנשה שהקריב ביום השמיני לנשיאים בחנוכת המזבח. ואו' פסוק בד"ה זכר לעולם בריתו ד"צ ל"ד אבאאו"ש ליצחק, וכן כי שאומר זֶכֶר יאמר כמו כן ישחק ואל יערב הפסוקים, אבל אנו רגילין לומר זכרו וליצחק, והמברך כשהוא אומר בדמיך חיי טובל אצבעו ביין ומטפטף מן הברכה בפי הילד לשם מצוה וחנוכה, דאמר מר המברך צריך שיטעום וכ"ש מי שמברכין עליו שצריך ליהנות מכוס של ברכה כשבא הברכה ע"י.

הלכות גרים [2]).

בפ' החולץ [3]) ובהלכות גדולות, תנו רבנן גר שבא להתגייר אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר ולהזדווג באומה שפלה כישראל, אי אתה יודע שישראל בזמן הזה עם בזוי הוא דויים הם, סחופים הם, מטורפים הם בגלות, ולמה ליה למימר הכי דאי פריש מפריש, דאמר ר' חלבו [4]) קשים הם גרים לישראל כספחת בעור, כ"ש בזמן הזה שהיא סכנת נפשות, שאין מגיירין, ואם אמר יודע אני שהוא כן ואני כדאי מקבלין אותו וממאנין בו ג' פעמים ולבסוף מקבלין אותו, ומודיעין לו מצות חמורות וקלות [5]), חמורות מאי ניהו, אומרים לו הוי יודע שעד עתה לא באת למדה זו, אכלת חלב לא היית ענוש עליו כרת, חללת שבת לא היית חייב סקילה, ומעתה אתה חייב כרת על אכילת חלב, וסקילה על חלול שבת, אלו חמורות. מצות קלות, ענין לקט שכחה ופאה ומעשר עני. ואי פריש יפרוש, וכשם שמודיעין

באר יעקב

[1]) פסיקתא זוטרתא ע"פ חונה מלאך ה' סביב ליראיו. אלו שבע מצות שמקיפות אותו בכל יום, ואלו הן. ד' ציציות, ב' תפילין של ראש ושל יד. ומילה הה"ד שבע ביום הללתיך. וכשהוא בבית מקיף אותו גם מצות מזוזה. וזה כוונת המאמר יהא אב לשבעה ר"ל לשבע מצות, וגם לשמונה מצות שמקיפות את האדם בכל יום. ועיי' הגיה הג' מילה יהא אב לשבעה וכו' וישם את אפרים לפני מנשה ואימתי יברך ברכה זו, בברכת מילה. כתב בבדק הבית סי' רס"ה שפי' יהא אב לשבעה יהא את לאפרים שהוא שביעי לדגלים, ומנשה שהי' שמיני. וכת' עוד שם בשם א"ח. וז"ל במדרש תהלים בני א"י אומרים יהא כאן לשבעה וכאן לשמונה ר' יהושע אומר זה אברהם ויצחק, שמואל אמר זה ישי ודוד ואני שמעתי יהיה את לשבעה רועים, וגם לשמונה נסיכי אדם. עי' פחד יצחק ערך מילה וברכותיה.

[2]) עי' מלואים סי' י"ז.

[3]) יבמות מ"ז ע"א. הר"ן פ"ב דע"ז דף שע"ה ע"ב. ש"ע י"ד סי' קכ"ד. הרי"ף ונ"י פ"ד דיבמות דף ת"ט ע"א.

[4]) קדושין דף ע"ב. נדה דף י"ג.

[5]) יבמות מ"ז, הרי"ף ונ"י שם דף ת"ט. גרים צריכין לומר להם מצות קלות וחמורות למען ישובו מדעתם ולא יתגיירו.

אותו ענשן של מצות כך מודיעין אותו מתן שכרן של מצות, ואו' לו הוי יודע שהעולם הבא אינו צפון אלא לצדיקים, וישראל בזמן הזה אינו יכול לקבל לא רוב טובה ולא רוב פורענות, ואין מרבין עליו ואין מדקדקין עליו ומלין אותו מיד, ואין מטבילין אותו עד שיתרפא מן המילה. מל ולא טבל, או טבל ולא מל הרי הוא כגוי לכל דבריו. ואפי' קטן בן יומו עושה יין נסך, ולעולם אינו גר עד שימול ויטבול [1], מילה ברישא והדר טבילה. מעשה היה במגנצא בגר שטבל ואח"כ מל והוצרכו לו חכמי מגנצא טבילה אחרת דקימ"ל מילה ברישא, דהיאך יברך אקב"ו על הטבילה ועדיין אינו גר ואינו מצוה, ושמא מחמת צער המילה יפרוש, אלא ש"מ מילה ברישא, וצריך לברך הברכה אחר הטבילה. דאמר שמואל כל הברכות וכו' הוץ מטבילת הגר. אבל מנהג נשותינו שמברכות תחלה והדר טובלין וכן הלכה. לפי שהן מותרות בכל הברכות. גר שטבל לקריו [2] או גיורת שטבלה לנדתה לא סליק להו טבילתן עד שיטבלו לשם גירות. ואין מטבילין לא את הגר ולא את הגיורת בלילה אלא ביום [3]. ולא בשבתות וימים טובים [4]. אבל בשבל טוב מצאתי שיכולין לטבול בשבת. ושאר חייבי טבילות טובלין כדרכן כל ימות השנה חוץ מט' באב. ואפי' בשבת מותרין לטבול טבילה בזמנן מפני שנראה כמוקר. אבל כלים אין מטבילין לא בשבתות וימים טובים משום דמתקן מנא הוא.

וצריך ג' תלמידי חכמים [5], או ג' חשובי העיר שעומדים על גבי

באר יעקב

[1]) גר שנתגייר צריך מילה וטבילה ובזמן הבית הרצאת קרבן. רמב"ם פ' י"ג וי"ד מה' איסורי ביאה כ"ן פ"ג דקדושין. יבמות דף מ"ו, לעולם אינו גר עד שימול ויטבול. מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה, אף אתם לא תכנסו לברית אלא במילה וטבילה, ר' חייא בר אבא איקלע לגבלא חזא בנות ישראל דמיעברן מגרים שמלו ולא טבלו, כי אתא לקמיה דר' יוחנן א"ל צא והכרז על בניהם שהם ממזרים. ר"י לטעמיה דאמר ר' חייא בר אבא א"ר לעולם אינו גר עד שימול ויטבול. וכיון דלא טביל נכרי הוא. שם. גר שמל ולא טבל ר"א אומר הרי זה גר שכן מצינו באבותינו שמלו ולא טבלו. טבל ולא מל ר"י אומר הרי זה גר שכן מצינו באמהות שטבלו ולא מלו. וחכמים או' טבל ולא מל, מל ולא טבל אינו גר עד שימול ויטבול, פסחים פ"ח משנה ח'. גר שנתגייר ע"פ ב"ש אומרי' טובל ואוכל את פסחו לערב. וב"ה או' הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר.

[2]) ב"ק דף נ"ח בתוספות שם, ד"ה גר היא דאתא וכו'. קדושין ס"ב ע"ב בתוספות ד"ה גר צריך שלשה. יבמות מ"ד ע"ב ההוא דהוו קרי ליה בר ארמייתא פירש"י שלא טבלה אמו כשנתגיירה, אמר רב אסי מי לא טבלה לנדתה. ההוא דהוי קרי ליה בר ארמאה אמר ריב"ל מי לא טבל לקירויו.

[3]) אסר"י כתב וטבילת גר מה"ת אפי' בלילה.

[4]) וסמ"ג כתב בשם הלכות גדולות שמטבילין את הגר בשבת וי"ט. ועי' ב"ח הל' גרים.

[5]) קדושין ס"ב ב"מ תנא גר צריך ג' משפט כתיב ביה. וב"מ אינו גר עד שימול ויטבול. וב"מ אין מטבילין גר בלילה. וכתי' התוס' נראה דוקא בקבלת מצות הוא דבעינן ג'

הגר לראות כשהוא טובל שיעשה כדין, וצריך למזייה, [1]) ולמשקל טופריה דידיה ודרגליה. וקודם שיטבול הגר אומרים לו כמו שאמרו לו בראשונה מקצת מצות קלות ומקצת חמורות. ועונשן ומתן שכרן אם קבל עליו טובלין אותו מיד במים חיים, וצריך שיראוהו העדים לעיניהם כשהוא טובל, טבל ועלה בעלייתו [2]) הוא אומר בא״י אמ״ה אקב״ו על הטבילה, ואח״כ הוא כשר לכל התורה כלה כשאר בר ישראל, ומחויב בכל המצות, מכאן ואילך מצוה עלינו לקרבו ולרחמו ולאהבו שנא׳ ואהבתם את הגר, וכתיב ואהבת לו כמוך וגו׳, וכן עבד ושפחה. ועבד משוחרר טובלין והדר מברכין וכן הלכה. גר שחזר לסורו הראשון יינו יין נסך, פתו פת כותי, פירותיו טבלים, ספריו ספרי קוסמין, ושמנו ויינו ושאר כל דבריו כגוי. גיורת שהרה בעוד שהיתה בגיותה [3]) עתה היה ההריון בפסול. אם ילדה בן בשבת אין מילתו דוחה את השבת אע״פ שנתגיירה, אבל אם היתה ההריון בקדושה הרי היא כשאר בנות ישראל ומחללין עליו את השבת. וכגון שרואין בכתובתה שכך היא. או ע״י עדים (או בכתבה) שהתרה ביהדות. אם מל את הגר ושייר בו ציצין המעכבין את המילה חוזר עליו פעם שנית שנא׳ המול ימול אפי׳ ד׳ וה׳ פעמים, וכן המושך ערלתו כדאמרי׳ בב״ר. מילת הגר עושין לו רפואה בכל ענינים כמו לקטן ומרחיצין אותו בחמין חוץ מן השבת שאין רחיצתו דוחה שבת. מאן דמהיל ליה לגר צריך לכסות לו ערותו בשעת הברכה, ומוהלו ופורעו, והוזר על בשר החופה את רוב העטרה ונוטלו.

ואפילו אם נולד הגוי מהול או שעלתה על בשר ערלתו נומ׳ ומלו הרופא בגיותו, צריך להטיף ממנו דם ברית. ולאחר שמל אותו נוטל מבני בית כוס של יין ומברך בורא פרי הגפן, ומברך בא״י אמ״ה אקב״ו למול

באר יעקב

אבל בטבילה בחד סגיא, אם כבר קיבל עליו המצות וראיה מיבמות מ״ה ההוא דהוו קרי ליה בר ארמאי פירוש משום דמל ולא טבל אמר ריב״ל מי לא טבל לקריו? כלומר וכי לא הוה קרי מימיו דצריך לטבול, א״כ משמע מדנפיק בטבילת קריו משמע דלא בעינן ג׳ (פי׳ הט״ז שידענו בבירור דבר זה וכן באשה ואז סלקא טבילה זאת אפי׳ לשם גירות אע״פ שלא הזכיר בפירוש כן. וכ׳ הרי״ף ז״ל דאי לאו גיורא הוא לא הוה טבל, פירוש דאם לא היה בדעתו אז להיות גר לא היה טובל גם לקריו) ומזה קשה מהא דתנן התם דף מ״ז שכ׳ דמושיבין אותה במים עד צוארה ושני ת״ח יושבין מבחוץ ומודיעין לה וכו׳ ופריך והא בעינן ג׳ ומשני הני שלשה. אלמא משמע דלטבילה נמי בעינן ג׳? ויש לומר דודאי למצוה בעינן ג׳ אבל לא לעכב והב״ח כתב אפי׳ באשה אחת נמי כשר בדיעבד כדמשמע מהני עובדי דאין דרך אנשים שיהיו בשעה שטובלות נשים ועי׳ אשכול הל׳ מילה.

[1]) טור, ורי״ף ורא״ש. וכ׳ הב״ח שכן דעת ר״מ הדרשן שהביא רש״י בפ׳ בהעלתך. וז״ל וי״א שיגלח שערותיו ויטול צפרני ידיו ורגליו קודם טבילה.

[2]) הרמב״ן דף מ״א כתב שכל הטובלין מברכין אחר הטבילה.

[3]) לשון הל׳ מילה כתי׳ דבנה א״צ טבילה משום דעובר ירך אמו הוא וכו׳. רמב״ם הל׳ ביאות אסורות פ׳ י״ג עי׳ ש״ע י״ד סי׳ רס״ח.

את הגרים ולהטיף מהם ברית שאלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ שנא׳ כה אמר ה׳ אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי ברוך אתה ה׳ כורת הברית. אלהינו ואלהי אבותינו קיים את האיש הזה בתורת אל ובמצותיו ויקרא שמו בישראל פלוני בן פלוני ישמח בתורה ויגל במצות הודו לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו פלוני זה בן אברהם גדול יהיה כן יכנס בתורת אל ובמצותיו ובמעשים טובים.

וכן המל לישראל [1]) גדול צריך לכסות ערותו כשמברכין עליו ברכת המילה דערותו טמאה ומשוקצת ואסור להזכיר שם קודש לפני ערותו. אבל בן ה״י א״צ לכסות ערותו [2]) משום דצואתו חשוב כצואת גדול וערותו אינה

באר יעקב

[1]) שבלי הלקט הל׳ מילה סי׳ ד׳ כתב בעל הדברות שאם היה הנימול גדול צריך לכסוייה ערותיה כשמברך על המילה. אבל קטן כתב הרב לא צריך לן תילתא בשיר. דאיכא דמדמיה ליה לצואה דלא מפרשינן מיניה עד שיאכל כזית דגן ולא צריך למכסייה. ומסתברא דלא הוי ערוה עד שיהא ראוי לביאה כדגרסינן בק״ש היה ישן במטה ובניו וב״ב בצדו לא יקרא ק״ש אא״כ טלית מפסקת ביניהם. ואם בניו וב״ב קטנים מותר וזה ג״כ שטת רבינו יונה הביאו הרא״ש בברכות פ׳ מי שמתו סי׳ נ״ב.

ועי׳ א״ח סי׳ ע״ה סק״ח המוהל לא יאחז הערוה בשעת הברכה. אבל אנו אין נוהגין כן, אלא אחר שהקשה הגיד אינו מניחו עוד ומברך תיכף וחותך הערלה. והרב מחצית השקל הביא דעת הא״ר וז״ל גם הרא״ש מתיר שאין צריך כסוי בשעת מילה, כיון דלתקוני מילה קאתי קרינא ביה שפיר והי׳ מחנך קדוש ע״כ, ולטעם זה גם הנגיעה היה ראוי להתיר דאם לא היה תופס בשעת ברכה. ע״כ היה צריך המוהל למשמש אחר הברכה כדי לידע שיעור החתוך וא״כ יהי׳ הפסק גדול בין ברכה למילה. ועי׳ מג״א הל׳ מילה. ועי׳ ש״ע י״ד סי׳ רס״ז סעי׳ י״ג ובש״ך שם ס״ק כ״ד לענין מילת עבדים.

[2]) ירושלמי ברכות דף ו׳ ע״ב. וז״ל: מ״מ פורשין מצואת קטן מפני שמחשבתו רעות א״ל והלא קטן הוא א״ל ולא כתיב כי יצר רע מנעוריו משננער ממעי אמו נכנס בו יצה״ר, אבל התלמוד בבלי פליג אירושלמי. ועי׳ סוכה דף מ״ב ע״ב קטן שיכול לאכול כזית דגן מרחיקין מצואתו וממי רגליו ד״א. א״ר חסדא והוא שיכול לאכול בכדי אכילת פרס דכתיב ויוסיף דעת יוסיף מכאוב, פירש״י שמסריח. דגן כל חמשת המינין קרוי דגן ומי שאכל כזית מכל א׳ מאלו בכל ענין אכילה מרחיקין מצואתו שצואת אלו המינין מסרחת. ועי׳ הרי״ף פ״ב דסוכה גדול שאינו יכול לאכול כזית בכדי אכילת פרס מרחיקין מצואתו וממי רגליו ד״א. ועי׳ ריקאנטי סי׳ תקנ״ט. כתב רבינו יצחק בר׳ יהודה כשהמוהל מברך מכסה ערות התינוק דכתי׳ ולא יראה בך ערות דבר. וכן אומר רבינו יחיאל מיהו הר׳ פרץ מתיר עד בן ט׳ שנים, אך כשהוא מטונף כתב הר׳ ריקאנטי שיש לחוש אפי׳ בבן ה׳ אע״ג דאינו אוכל כזית דגן מ״מ טוב לכסותו. והרב מטה משה מביא בשם רבינו יונה בס׳ פ׳ מי שמתו שצריך לכסות ערות הקטן בשעת ברכה. והשלבו כתב וז״ל כתב הרי״פ בקטן פחות מט׳ שנים אין לחוש. והמרדכי בפ׳ ר״א דמילה וז״ל כתב ראבי״ה מנהג חסידות שלא יגלה המוהל ערות התינוק עד אחר הברכה. ואם לבו נוקפו ובהול מוטב שיגלה קודם, וכ״כ האגודה שם. וכ״כ האבודרהם י״א שצריך לכסות ערות הקטן בשעת ברכה, ורוב המפרשים או׳ שאינו צריך.

תשובה ערוה ובן הלכה. אעפ״כ יש מוהלים שמכסין גם לבן ח״י. ופעמים שעושה הקטן צרכיו קודם מילתו וצריך לכסות אותה צואה בין הבגדים ואח״כ מברך ברכת המילה, ואם עבד ימול מברך בא״י אמ״ה אקב״ו למול את העבדים ולהטיף מהם וכו׳, עד כורת הברית, ולמה נקרא הגר בן אברהם ולא בן יצחק ולא בן יעקב? לפי שהיה אברהם תחלה לגרים לפיכך כל הגרים נקראים על שמו. במעשי הגאונים מצאתי, המל את בן השפחה אין צריך לברך להכניסו, אבל לשאר גרים המל מברך בא״י אמ״ה אקב״ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו.

הלכות נשים המתגיירות.

האשה שבאה להתגייר[1] צריכה להתענות קודם טבילתה חדש ימים רצופים לכל הפחות חוץ מן השבתות שלא תתענה, והנשים מעמידות אותה עד צוארה בתוך המים, ועומדין להן שני תלמידי חכמים או שני חשובי העיר מבחוץ לפי שאינו הגון לראותה ערומה. ומודיעין לה מקצת מצות חמורות ומקצת מצות קלות ועונשן ומתן שכרן. ואומרי׳ לה העולם הבא אינו צפון אלא לצדיקים וצדקניות לעתיד לבא, והנשים עומדות שם ואומרות לה הלכות דין הנדה שצריכה טבילה בכל עת נדתה, אי פירשה תיפרוש, ואין מרבין ואין מדקדקין עליה, מנ״ל מרות המואביה. אם קבלה עליה מוטב ומטבילין אותה מיד והנה היא כשרה לכל התורה כלה וראויה להנשא לכל בר ישראל ואין מטבילין אותה בלילה אלא ביום.

סליק הלכות גרים מילתן, וטבילתן, צורי יזכני חלק עמהם
ולדור במחיצתן, במאור הגדול ובאספקלריא מאירתן,
ואסעור סעודת השור וזיז שדי ולויתן.

בשבל טוב, זקן דמרתתן ידיה והוא הדין בחור, אי נמי דלא בריין נהוריה, אסור למימהל שמא יעשנו כרות שפכה. הרוצה ללמוד אומנות המילה ילמוד מזה הספר כאשר כתב אותו ר׳ גרשם הגוזר לפי סברתו ולפי דעתו ולפי חכמתו, וכאשר קבל מרבותיו ובאובנתא דלביה.

תחלת דבריו: כל הרוצה ללמוד אומנות המילה ילך תדיר אצל הקטנים לפני המילה ויראה את ערותן וימצא שהערלות אינן שוין, לפי שחומרותיהן אינן דומין זה לזה, כיצד יש קטן שיש לו ערלה גדולה, ויש קטן שיש לו קטנה, ויש שעור הערלה הוא רך וטוב להבחין בין עור לבשר, ופעמים הוא קשה ואין טוב להבחין, וגם בעור התחתון ימצא שנוים, יש שעור הערלה כפולה וקשה הוא מאד לעשות הפריעה, ויש שעור התחתון הוא חלק מאד ואין המוהל יכול לתפוס בו, ופעמים עולה החריץ שלמטה עד פי האמה וזה צריך שמירה כשעושין פריעה, כאשר תמצא כתוב. בכל אלו ענינים הגיד משונה, ועוד יש יותר ממה שכתבתי. ולכן הוא מזהיר את כל המוהלים

באר יעקב

[1]) עי׳ ספר זכר נתן אות נו״ן שמביא זה בשם כ״י תוספות.

שילכו בכל פעם אצל הנערים יום א' או שנים קודם המילה ויבדוק הגיד והערלה שאם ימצא בו דבר חמור וידע מה לעשות, והוא עיקר, גם צריך לראות ראשו של הגיד שלפי עוביו יעשה הנקובין, וישב אצל המוהלים וירגיל עצמו בעסק המצוה בשעה שיגיע לידו המצוה לעשותה, וגם יועיל לו שיראה כיצד הוא מכוין לחתוך עור הערלה, ויתפוס הערלה בידו בהויתו. וגם יראה בקיאות היאך הוא מכניס צפרניו המתוקנים לכך בתוך הנקב כשעושה פריעה, וכיצד מכנים בו הנקובין עד העטרה, לכל אלו ענינים טוב לו שילך לשם אצל המוהלים בשעת המעשה, ובכל זאת עדיין אינו אומן הוא בכל הצורך עד שיהיה בקי גם ברפואות שעושין למילות והכם בלבישת הנקובין, ואע"פ שיודע למול, צריך שידע כמו כן זה, כך קבל ר' גרשם הגוזר מרבו ר' יעקב הגוזר ומשאר חכמים היודעים בענין, כי בחכמת הרפואות למדין דברים הרבה שהם טובים למילה, וכיצד יעשה? ילך תדיר אצל הקטנים אחר בית הכנסת מיד סמוך למילה ויראה האיך מתקנין המילה בלבישת הנקובין, לפי שרוב פעמים הענין כך כשעושין פריעה אין העור נפרד ממקום הבורו כלו כהלכתו ונשאר קצת מן העור דבוק לבשר, וברחיצה ראשונה שעושין סמוך למילה אז מתקנין המעוות בלבישת הנקובין, וכן אם יקלקל בענין אחר יכול לתקנו, כאשר תמצא כתוב, וכן עשה גם הוא מתחלה כשהתחיל במצוה, ועל כן היה אומר כל אומן שאינו בקי גם בענין הרפואות לא נקרא אומן מומחה כל ימיו. כיצד מרפאין את המילה, אחר בית הכנסת מיד סמוך למילה מרחיצין את הקטן בחמין לפי שהחמין יפה למילה, וצריך להלביש למילה סמרטוטין נקובי', ולהחליפן בכל פעם אחר כל הרחיצות, ואם נכנסו הראשונים עד העטרה לא יוציא אותם, עד שיצאו מעצמם ולא יצטער לנער ללא צורך, וגם הדם יעמוד יותר מהרה, וזה לא אמר ר' גרשם הגוזר שלא יוציאו הראשונים, אלא כשיודע בבירור שגמר הפריעה בכל הצורך, אבל לא גמר כל הפריעה, יוציא אותם וישים אחרים במקומן ויעשה כמו שכתבתי למעלה. ואם לא יצאו הראשונים ליום ולילה או לשני ימים לכל היותר יקרע אותם ויוציאם ולא יצטער לקטן עוד, ואם ראה ראש הגיד שהור מחמת דוחק הנקובין יקרע אותם וישים יותר רחבים במקומן ולא יצטער לקטן עוד. (זאת החכמה נהגו שאין מוציאין הנקובין בכל פעם, כי הראשונים היו מוציאין הנקובין תדיר אחר כל הרחיצות והיו מרבים צער לנערים מחמת שנתיבשו הנקובין כבר מן הדם שעליהם ודבקין לבשר, ע"כ מנהגנו יותר טוב עתה, כי מעלה ארוכה יותר מהרה), והמילה צריכה רחיצה בכל יום ד' או ה' פעמים בין יום ובין לילה, והכל לפי מה שיודע האומן שצריך להחליף הנקובין עושין בין ביום ובין בלילה בין ברחיצה ובין שלא ברחיצה עד שיתרפא, ופעמים שא"צ לנקובין כ"א ביום הראשון אימתי כשעשה פריעה כל הצורך והכניס הנקובין היטב עד העטרה, ומטפטפין שמן זית על המילה תמיד ונותנין עליה סמרטוטין שאינן נקובין או התיכת חלב מן הדק אשר על הקרביים של כבש או התיכת שומן של תרנגולים שאינו מלוח, וטובלין אותן בשמן זית ומשימין על המילה, ונותנין עליו עוד בגד קטן כפיסת יד

בכל פעם אחר כל הרחיצות עד (שיתרפא) בשר הגיד כדי שלא ישרט ראש המילה מחמת הבגדים שלובשין המילה. מוהל שעשה פריעה ושייר ציצין דבוקין לבשר מלמעלה לגיד ומכסה קצת מן העטרה א״צ לגרר אחריו בצפורן ואין לחוש שיבא לידי עכוב מאחר שהרוב מגולה, וכ״ש אם נשתיירו מלמטה שלא יגרר אחריו מפני סכנת הגיד לפי שעתיד לעבור ולגלות העטרה מאליה ואע״פ שאמרו שאין לחוש על אותו שיור הנשאר, כשיובא הנער לבית רואין אותו אם יכול לתקנו ולסייעו בלבישת הנקובין מפני מראית העין הרי טוב, ואם לאו יניח כמו שהוא ואחר זמן תתגלה בלי ספק, וכיצד יעשה יקח סמרטוט נקוב, ולובש למילה, ועם לבישתו יבוין להפריד אותם ציצין ממקום חבורן ויכנים הסמרטוט עד העטרה, זהו אומנות שידע לשפע אותם ציצין בסמרטוטין, והמוהל שעשה פריעה כל הצורך ולא הכנים הנקובין עד נזר העטרה בבית הכנסת מחמת מהירות או מחמת בהילות, או שמא הנקב של הבגד היה צר, כשיבא לבית יחזור ויכנוס אותן עצמן עד מקום נזר העטרה ולא יחוש לקול צעקת הנער, ואם יהיה הנקב צר כ״כ שלא יכול להכניסם, יוציא אותם וישים אחרים במקומן ויכניסם עד העטרה כדי שלא ישאר העור דבוק לבשר, ואם מתיירא מן הדם שיצא יותר מדאי אם יוציא הראשונים כ״כ מהר, ימתין ולא יוציא אותם ברחיצה ראשונה עד שיעמוד הדם, וברחיצה שניה או שלישית יוציא אותם וישים אחרים במקומן, ואם אירע לו שלא עשה פריעה כלל בבית הכנסת מחמת בהילות או מחמת מהירות, או הדם כסה את המילה ולא ראה את עור הפריעה, כשיבא לבית יחזור ויעשה פריעה, משום דמצות פריעה חובה עליו כמו מילה, דתנן מל ולא פרע כאלו לא מל, שנאמר המול ימול אחת למילה ואחת לפריעה. ואם גם בבית לא יכול לעשות פריעה מחמת שאינו בקי, או מפני חלישת הנער, ישפע העור בלבישת הנקובין, ואם אינו בקי גם בזה יעשה תקנה שיבלה אותו עור. וכיצד מבלין אותו עור? כותשין העלין של אֶפיא עם שומן תרנגולים שאינו מלוה דק דק ומערבין בו שמן זית ומדבקין מעט על בגד קטן ונותנו על המילה תדיר ויבלה בתוך ששה ימים ונעשה העור לליחה, אחרי כן מנקין המילה כמו שעושין לשאר מילות שיש בהם ליחה, וינקה בתוך ג״י ויהיה המילה טובה וכשרה. ואם יכול לשפע אותו עור בתוך כך בלבישת הנקובין יעשה ויצלח, ובכל מקום שצריכי׳ למול שנית צריך לברך ברכת המילה שנית, לפי שמקיים מצות המילה בדם הברית שמטיף, וגם אשר קידש צריך לאמרו עד כורת הברית, אבל קיים את הילד א״צ לאומרו, לפי שכבר אמרו עליו בשמלו אותו תחלה, וגם בפי׳ מילה לא תמצא יותר אלא תוספת ירושלמי הוא. ואם נפגע הגיד באיזמל או בגרירת הצפורן צריך שיעמוד הדם מיד, ואח״כ יעשה לו רפואה בשמן בצים, כי אותו השמן הוא יותר טוב משמן זית לפצעי המילה. ויקח מן השמן וישים מעט על חתיכת בגד ויתן על המכה תדיר עד שיתרפא, ולא ירהצנו תמיד כמו בשאר מילות, ואם יהיה צריך לנקובין ילבשנו ביום שני או ביום שלישי פעמים או שלש, ובלבד שלא יקלקל המכה, והיאך עושין שמן מבצים? לוקחין י׳ או כ׳ בצים

ומבשלים אותם הרבה עד כי יהיו קשים, ואחרי כן קולפין אותן ויירק החלבון שמבחוץ ולוקח החלמון שבפנים ושורף אותם עד שיצא השמן, וידחיק אותן בתוך בגד ומקבלו בכלי, גם במקום שאין שמן זית מצוי, יקח זה השמן שהוא עוד יותר טוב ממנו, והדבר בדוק ומנוסה גם לפצעים דבשר בלוי, ולנשים שדדיהן כואבות טוב זה השמן. מילה שהיא נפוחה מחמת מכה או מחמת משמוש הידים או מחמת דוחק הנקובים, או מחמת כל דבר יקח העלין של אֵפִיא וישחוק אותם הדק ויערב אותם בשמן זית, ויקח אֵפִיא וישים על הנפח וויעיל, ויסיר גם הכאב, ואע"פ שהיא נפוחה לא יניח מלרבוש לה הנקובין לפעמים אם הוא צריך, וגם לנפח במקום אחר טובה האפיא מאד. ועוד שמעתי שבח של האפיא, במקום שאין להם שמן זית עושין רפואה למילה בשרף היוצא מאפיא. וכן שמעתי שרף היוצא מעשב שקירין וַגְרוּךְ ובלע"ז פְּלַנְטִיין כמו כן הוא טוב במקום שאין שמן זית מצוי. אם נפצע הגיד מלמעלה אינו סכנה אבל מלמטה היא סכנה מפני שהמים והזרע שופכין מלמטה, ושמה העטרה משפעת ויורדת כקולמוס עד פי האמה, אם נפצע שם כל שהוא סמוך לעטרה היא סכנה שלא ינקוב הגיד ויעכב קלוח הזרע ויהיה כרות שפכה, ראיה מדרב הונא דאמר בפ' הערל [1]) בקולמוס כשר כמריב פסול דהא למעלה שליט ביה אויר' ומעלה ארוכה, אבל מלמטה לא שליט ביה אויר' ואינו מעלה ארוכה. ועוד ראיה ניקב הגיד למטה מן העטרה אינו מעכב הזרע משום דהדר' בריא. ר' יהושע בן לוי אמר ניקב בעטרה כל שהוא מעכבת, משמע בין מלמעלה בין מלמטה, מכלל דת"ק סבר דאינו סכנה אלא א"כ ניקב מלמטה. ועוד ת"ר ניקב פסול מפני שהוא שותת, נסתם כשר מפני שהוא מוליד, וזהו פסול החוזר להכשירו, מכאן אם ניקב הגיד מלמטה מקום שהמים והזרע עוברין מתוכו פסול ואינו מוליד מפני שהזרע שותת ויורד ואינו יורה כחץ, לפיכך יזהר המוהל בשימול יהתוך קצת מן הצד מפני סכנת הגיד, וגם כשעושין פריעה והעור שבמקום ההריץ מלמטה אינו נפרד ממקום חבורו יפריש ואין להוש על אותו עיור שלמטה.

דבר זה דוקא להודיע למוהלים.

כשעושין הנקובין למילה שיגלחו [2]) אותם סביב כדי שלא יכנסו החוטין בתוך הנקב ויבא לידי סכנה. וצריך שישמור שלא ישאר מן החוט בנזר העטרה שמא ינקוב הגיד ויבא לידי כרות שפכה. וראיה מדתנן עושין לה חלוק לבתחלה בשבת וכו', ומאימיה דאביי דהוית מזהרת על החוטין וכו'. כשמלפפין הקטן סמוך למילה צריך לסבב הקשר כנגד המילה פעמים ושלש, פן ישלח ידו שמה ויחפה המילה (ומעכבו מלמול). המילדת צריכה

באר יעקב

[1]) יבמות ע"ה.

[2]) שבת קל"ד.

שתהא ממעך הערלה לקטן שיש לו עור קשה בין אצבעותיה כל ז' ימים בתוך הרחיצה, מפני שהיא מתרככת על ידה, ונוח לו למהלו ביום שמיני, וכן לקטן שאין לו ערלה גדולה, צריכה שתהא מושכת ערלתו מבפנים מעט כל ז' הימים שיהא נוח לו למהלו ביום שמיני. אבל תזהר שלא תהא מושכת וממעכת יותר מדאי כי המשמוש קשה פן יעשה נפוח. ע"כ יש לו למוהל להסתכל בנערים ב' או ג"י לפני המילה בערלתו, ורואה הענין לאחר רחיצת הנער. המוהל צריך להחמם ידיו על בשרו בעוד שהצבור מתפללין כי קרירות הידים ורגלים קשה היא לו שמחמת הקרירות כל הגוף מזדעזע והידים נרתתים. אומן שנרתתים ידיו מחמת זקנה או מחמת דבר אחר ראוי להעבירו מן האומנות לפי שמסתכן בנפש הילד, וכן מוהל שכהו עיניו ואינו רואה בכל הצורך וקלקל כבר פעמים ושלש ראוי להעבירו מן האומנות שלא יתחייב בנפש א' מישראל. וכן אומן הרגיל בכל פעם שאין עושה פריעה בבית הכנסת מחמת שאינו בקי או מחמת מהירות כדי לעשות לו שם שהוא איש מהיר במלאכתו, אבל חושב שיעשה הפריעה בבית אחר יציאת מבית הכנסת, גם זה ראוי להעבירו מפני שמרבה בצער הילדים. דבר זה כתב ר' גרשם הגוזר מפי רבו ר' יעקב הגוזר, פעמים ימצאו תחת עור הפריעה עור שלישי וצוה לו אם יקרה כך יפרוש מיד ואין לחוש על זה מפני שהוא דק ומבלה מעצמו, ואותם שמדקדק, ע"ז מוסיפין בצער הילד ללא צורך. תינוק שיש לו ערלה כפולה וקשה כשאר הבשר, והמוהל אינו מבחין בין הערלה ובין הגיד ר"ל הבשר, יקח הערלה בין האצבעות המזומנים לכך וימלול הערלה בראשי האצבעות, וע"י המילה מתמעך העור קצת ויוכל להבחין בין העור לבשר, אחרי כן ימשוך הערלה אליו מעט, וירחיק האיזמל מן הבשר מעט לפי אומד דעתו וימול סמוך לצפורן בעזרת שדי בלי פחד, והנערים שיש להם אבר קטן, וגם האבר מסורבל בבשר, ופעמים נכנס בגוף ונראה מעט מבחוץ, ופעמים שהוא מבחוץ ונראה היטב, לזה צריך בקיאות לפי שהוא מתירא שלא יתפוס מן העור יותר מדאי וגם מתירא שלא ישמוט לו הערלה קודם גמר המעשה ויסתכן בילד, לכן צריך המוהל להפש אחר הגיד ולהוציאו מן הבשר חוצה, ואח"כ יתפוש הערלה ויחזיק בו בכל כחו, ויכוין למול מן הצד מעט שלא יפגע בבים למטה ויזהר להתוך סמוך לצפורן בפ"א ולא יְשַׁנֶה לו, וזה המילה קשה לרפאות יותר משאר המילות מפני שהנקובין יוצאין תדיר והיא סכנה שלא יתדבק העור שנית לבשר (ויכסה העטרה כמו שהיה), וצריך לרחצו יותר כמו בשאר תינוקות, וצריך בכל פעם להפש אחריו ולהוציאו חוצה ולהלביש הנקובין תמיד, ואפילו אחר שנתרפא צריך להוציאו לחוץ עד שיגדל לפי שהוא מסורבל בבשר מפני מראית העין. נולד קצת מהול בא ליד ר' גרשם הגוזר, וראש הגיד היה מגולה ברובו, וכל הרואה אותו היה סבור שהיה מהול בטוב, רק שצריך להטיף ממנו דם ברית. וכשהביאו הילד לפניו והביט בו ראה שהיה ערלה כבושה, ובדק אחריו ומצא העור שהיה מכסה העטרה,

והיה דבוק לעטרה, ויהי ביום השמיני כשבא למהלו לקח הגיד בשתי ידיו ותפס הערלה בשתי ידיו לפנים בחוזק, אח״כ נתן הערלה כלה בידו אחת והחזיק בה בצרפניו בכל כחו, ולקח האיזמל בידו אחרת וחתך מן העור מעט כעין טבעת בצמצום וחתך סמוך לצפורן, כי היה מתיירא שמא ישמיט לו הערלה, ואחר שנכרתה הערלה מצא עור התחתון לפניו, ועשה הפריעה כהלכתה, אז ידע שזה היה ערלה כבושה, פי׳ טמונה כ״ש לעיל, שזה היה נראה נולד מהול בעור העליון ובעור התחתון היה ערל גמור, וכגון זה צריך אומן היודע לבדוק יפה. אח״כ בא המעשה הזה שנית לידו, אלא ביותר הדוש, שהיה נולד קצת מהול, והיה נראה בעיני כל כמו שהיה נמהל לשעה סמוך ללידתו ועדיין היה לחלוחית המילה נראה כמו דם. והראו לו זה הנער ביום לידתו והציין בו ואמר עדיין לא נגמרה כל ברייתה של זאת הערלה, לפיכך היא אדומה, ובדק את המילה וראה שהיה ערלה כבושה. ולקח מיד התיכת חלב מן הדק המכסה את הקרב של כבש וטבלו בשמן זית ושם החלב בראש הגיד כל ז׳ הימים, כי היה כואב לו הגיד, וכדי שיתקשה העור עשה זה. ויהי ביום השמיני נתקשה העור ומל אותו כראוי בקושי גדול, כי הערלה היתה קטנה מאד, ועשה לזה כמו שעשה לראשון. אחרי כן ראה מוהל א׳ שבא לידו נולד כמו זה, והיה סבור שאין צריך למהלו, וכשראה אותו ר׳ גרשם הגוזר אמר שזה היא ערלה כבושה, וערל גמור הוא, הלך המוהל וחתך אותו מיעוט ערלה, אח״כ ראה עור התחתון מגולה לפניו, ועשה פריעה כמשפט כדבריו, וגם ראה מוהל א׳ שבא למול והיה הילד קצת מהול והעור היה מכסה העטרה, ובאותו העור היו שני ציצין, והלך המוהל וליקט אותם ביחד וחתך אותם בבת אחת ואח״כ גמר פריעתו, ואם היה רוצה היה יכול לחתוך כל א׳ וא׳ לבדו בלי פחד, וכן עשה לבנו כשמל אותו ונשארו לו ציצין גדולים תלוים לו בשני צדי הגיד ולא היו מעכבין המילה. ויהי ביום השלישי בדק את המילה וראה שלא נרקבו ולקח הסכין וחתך אותם כל א׳ וא׳ לבדו לפי שלא היה זה הדור המילה ע״כ חתך אותם. וכתב החדוש כדי להורות לאחרים, פ״א בא לידו קטן למול והיה מראה כל גופו ירוק טפי, והיה משעה שנולד ובשרו היה חם כ״ב יום אחד, ויהי ביום השמיני כשהביאו הנער לבית הכנסת למול, וראה שנתוסף המראה והיה ירא למהלו ורצה לדחות המילה ואחר רגעים אחדים התיעץ וצוה לקרות לרבינו מנחם [1] שיראה גם הוא את המראה הזה והוא יגיד מה לעשות, וכאשר ראה ר׳ מנחם את מראה הנער היה מסופק בו, והיה חושש לדברי ר״נ הבבלי, ולבסוף אמר ראוי היא שתדחה המילה אלא מאחר שכבר בא הנער לבית הכנסת וכבר התחלנו במצוה ואנו חייבין לגומרה, ועוד אמרו חז״ל אין מעבירין על המצות, ועל תוספת המראה אין לחוש כי היה חולה יום א׳, ומה שאמר שמואל נותנין לו ז׳ י׳

באר יעקב

[1]) עי׳ בהמבוא. תולדות הגאונים המצוינים בשני חלקים הראשונים.

להברותו היכא דנפל עליה חולי אישתא שקורין מלוויי ג״י רצופין, אבל יום א׳ זהו אֵשְׁפַּיְנֵיר לא אמר שמואל לדחות, ואע״ג שהיא סכנה קצת מצוה לנו לקיים מצות מילה בזמנה וכן צוהו ויחי הנער. שוב בא לידו בחור א׳ שקדש השם בנפשו, והגיד לו שנשארו לו ליקוטי הערלה בראש הגיד והיו חופין רוב גבהה של העטרה, ואותן ציצין היו דבוקין לבשר מצד א׳ עד פי האמה, ובאותו הצד היה נמשך האבר עד שהיה מעכב הקילוח והיה משתין לצד אחד, והבחור ההוא היה ירא את ה׳ ולקח בעצמו את הסכין והתך אותן ציצין ומחמת בהילותו נגע הסכין בבשר ועשה מכה בראש הגיד, ואביו ואמו לא ידעו מזה מאומה. וסיפר לו הבחור באיזה ענין שעשה: לקח עץ אחד שהיה חד מצד א׳ ודקר חודו בין העור לבשר אח״כ לקח הסכין והתך אותו העור על העץ לשנים, מיד חזר קילוח הגיד למקומו, וביום הג׳ בהיות כואב לו מאד, בא אצלו הבחור הנ״ל וסיפר לו את כל אשר עשה, והנה כבר נתכרכמו פניו. כי היה בוש להראות עד יום השלישי, כי היה בדעתו לרפאות בעצמו. מיד צוה להבחור הזה שירחוץ המילה פעמים בכל יום, ועשה שמן של בצים ונתן על המכה ד׳ פעמים בכל יום, ונתן אפייא דקה על המכה מפני שהיה הגיד נפוח, מחמת משמוש ידיו וחפיפת בגדים ולא היה צריך לנקובין וישב בביתו ז׳ ימים ונתרפא, ומזה נוכל להבין שלא היו בקיאין בתיקון המילה בלבישת הנקובין כאשר כתבתי לעיל, ונשארו ציצין מן הפריעה דבוקין לבשר ומזה באו כמה מכשולים, ולכן כתבתי כל זה, כדי להוכיח לבני אדם, שלא יהא שום אדם פושע בבניו אם יארע מזלו שישאר בנו ערל שלא ירחם עליו וימול אותו שנית ולאלתר בעוד שהוא נער קטן, ולא יבא הנער לידי סכנה לאחר זמן כשיעמוד על דעתו ויבין שישראל ערל בברת הוא וזרעו, שנא׳ וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה, ויותר קל למולו פ״ב מפעם ראשון, ועל זה נאמר המול ימול, אפי׳ ד׳ וה׳ פעמים, ואם יהיה זריז בו יזכו שניהם לעולם הבא. פ״א מל נער א׳ ביום הכפורים לפני ארון הקדש, והיום היה מעונן, וגם להב הנרות עכבוהו שלא ראה ככל הצורך, וכשהתחיל להתוך נמשכה הערלה בידו ממטה לגיד ולא דקדק יפה להתוך סמוך לצפורן, שלא היה בקי עדיין באותו ענין והתך כל העור שלמטה לגיד וקצת מן העור של הבים וכמעט שנראו הבצים, וגם הגיד היה קטן מאד ונעשה לו נס שעשה פריעה כדין, ומיד כשהבין שקלקל מיהר ורחץ אותו כי היה הדם שותת ויורד מאד, והורה לו אשה חכמה שיקח מעט פשתן וישרה אותו בתוך חלמון בצים וגם שערות ממקום ערות אשה ונתנה על המכה עם עפר שנשרפו מבגד בלווט ומן מעט בגד שיצא עליו הדם ומנוצת עוף ועמד הדם, ושיער האם היה יותר טוב וזה דבר בדוק ומנוסה, ואחרי כן עשה לו רפואה בטורה גדול, וכל אותו הלילה לא נגעו בו כלל, רק החליפו הבגדים המלוכלכים מן הצואה, ולמהרתו עשה שמן של בצים ונתן על המכה ד׳ פעמים בכל יום ג״י רצופים ולא הועיל, עד שהלך לרופא גוי וקנה מן הרטייה שמשימין

על הפצעים והדביק בו מעט על בגד פשתן ונתן על המכה ונתרפא בעשרה ימים, ובג״י הראשונים נתן שמן בצים על המכה ולא רחצו הנער כלל מפני חלישותו, ואח״כ רחין אותו פ״א בשני ימים, ומאותו היום התחיל למול ולחתוך מצד קצת וסמוך לצפורן כדי שלא יבא עוד לידי סכנה, ונתן שבח והודאה למלך מלכי המלכים שמנעו מבוא בדמים ועשה לו נס בזה שחי הנער בזכות מצות המילה.

תם חלק שני, שבח לאל אשר נתן לי כחי ואוני, ובו אשים בטחוני, כי יתן לי כח ואון, להחל חלק השלישי ולכלותו, ותהיה נא עבודתי לרצון, להשותים בצמא דברי ה׳ ותורתו.

3 1761 07291909 5